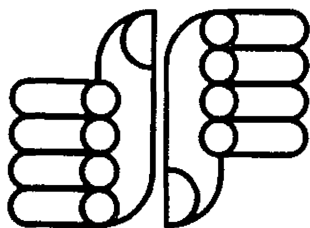

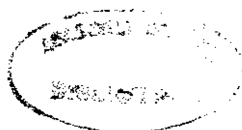
PURGATORIU

Cine știe, poate copiii încă nenăscuților de azi să facă ceva-ceva în această nație de căcat.

Lucrarea a fost tipărită cu sprijinul
Fundației SOROS pentru o Societate Deschisă

Paul Goma

JURNAL
DE NOAPTE LUNGĂ

NEMIRA
1997

Coperta colecției: DAN ALEXANDRU IONESCU

Difuzare:
Editura NEMIRA & Co, str. Crinului nr. 19, sector 1, București
Telefon: 668.54.10 Telefax: 668.70.51
Clubul cărții: C.P. 26-38, București

VOLUMUL III
ISBN 973-9177-69-7
ISBN 973-9177-72-7

Tipărit la Infopress s.a. Odorheiu Secuiesc

III

JURNAL DE NOAPTE LUNGĂ

(23 septembrie – 31 decembrie 1993)

*

UNDE AM GREȘIT ?

Joi, 23 septembrie 1993

Am trecut de echinocțiu, am trecut și de „aniversarea" lăsării de tutun și de toate ; încă n-am ajuns la 2 octombrie.

Întîi are să fie 2 octombrie : împlinirea a cincizeci și opt de ani ; apoi numărînd : zece plus încă zece – plus vreo trei-patru, ajungem la 14-le februarie 1967. Atingem sorocul. Ne facem timpul. Ne socotim cu noi și cu ceilalți – definitiv. Și dacă tata a murit în 14 februarie, la 25 de zile după ce împlinise 58 de ani – de ce n-aș muri și eu ? Nu sunt și eu om ? Nu fac și eu 58 de ani în 2 octombrie, iar *și* 25 zile cad(e) în 27 octombrie ?

Tot nu mai am ce face pe lumea asta – dacă, îngăduitori fiind, zicem că pînă acum am avut ; că am făcut mare – și lată – brînză.

La urma urmei, mi-am încheiat socotelile cu mine și cu ceilalți în august-septembrie 1989. Am cîteva fotografii din acea perioadă – mai exact : din luna mai 1989 : buhăit peste poate, cu pungi agresive sub ochi (le zic agresive, fiindcă sunt reliefate, țîțoase, nu atîrnînde), cu nasul-cartofasul și mai cartof... De atunci eram atins și rău atins – dar nu știam... Lucrasem cu plăcere la *Roman-intim*, îl pornisem prin februarie, iar în iunie îl aveam „gata" – ba unele părți de două și de trei ori scrise. Apoi eram prinși cu „evenimentele" ; cele din primăvara lui '89, Răscoala Scriitorilor Români...

Așa că episodul Țepeneag-Breban, cu uniunea lor indefectibilă – așternută pe hîrtie în *Jurnalul de căldură mare* – a coincis cu sfîrșitul nu doar de capitol, ci de carte – dar eu nu știam...

Multe nu știam atunci, la timpul lor, și nu văd la ce mi-ar fi folosit să le știu, atunci. Referitor la viața mea și la neviața mea sunt fatalist – pe urmele lui Noica, dar ușor invers, zic : așa a fost să fie.

De unde să-mi vină „înțelepciunea" asta ? Nu știu de unde, însă e o înțelepciune tare înțeleaptă. Fiindcă mă scutește de regrete – astea mi-ar mai lipsi, după atîtea toate ! De aceea nu voi fi suferind întrebarea idioată (ca toate întrebările idioate...) : „Ce (te-)ai fi făcut, dacă ai lua viața de la început ?" Nici nu merită să răspunzi, agasat : „Același lucru."

Refuzul de a răspunde ar putea fi înțeles ca o deplină mulțumire de sine : „Ceea ce am făcut a fost făcut atît de bine, încît... " Da de unde ! Singura „chestie" altfelă pe care aș reface-o (dacă aș lua viața de la început) : fetele-femeile : nu le-aș mai lăsa pe data viitoare, ori altora, le-aș ridica eu.

(Ei, da : iar acum, la bilanț, să găsesc că nu le-am ridicatără îndestul...)

Multe lucruri (definitive) nu știam atunci, în primăvara-vara-toamna-iarna lui '89.

Acum, în aceste pagini de jurnal mă ocup numai de cele ale mele – nu de ale omenirii...

Nu știam, nu simțeam, nu bănuiam că, terminînd în iunie *Roman-intim*, terminasem, în fapt și cu scrisul „romanelor". Dovada : numaidecît după – în chiar timpul zbaterilor pricinuite de „complotul" împotriva Monicilor – m-am apucat de... următorul. Așa făcusem totdeauna – pînă atunci. Din avînt, din inerție, terminînd ceva începeam pe dată altceva – chit că, istovit, ori doar plictisit, lăsam pentru altădată pornirea acelei alte cărți. Începusem, deci, *Adam și Eva* – în viziunea mea... Atunci, în iunie ; apoi reîncepusem prin octombrie. În fine, ultima tentativă datează din anul trecut, 1992 – și acolo am rămas : la intenție.

Adevărat : în acești patru ani (patru ani !) am pigulit textele scrise înainte și nu doar *Roman-intim* (de două ori, de la cap la coadă), ci și *Sabina* ; și *Din Calidor* ; și *Bonifacia* – pe acestea le-am rescris, în cea mai bună tradiție (a mea, firește). Tot adevărat : am comis și texte noi, dar nu „romane" : articole, postfețe, cronologii, bibliografii, dialoguri – unele reale, altele mimate – însă nu romane... *Roman-intim* a fost ultimul...

Nu poate fi vorba de a fi mulțumit cu cît am scris, vorba fiind că nu sunt ne-mulțumit (cu *cît* am scris) ; despre *cum* nici nu aduc vorba : nu e treaba mea (a mea este de a-mi spune că nu pot fi mulțumit de *cum*).

Și pentru că suntem la bilanț : am scris – în sensul că am scrise – douăzeci și două de titluri – să le număr :

1. *Camera de alături.*
2. *Ostinato.*
3. *Ușa noastră cea de toate zilele.*
4. *În Cerc.*
5. *Gherla.*
6. *Lătești* – singurul text neterminat, nefinisat, dar inclus.
7. *Gardă inversă.*
8. *Culoarea curcubeului* – '77.
9. *Patimile după Pitești.*
10. *Soldatul cîinelui.*
11. *Bonifacia.*
12. *Din Calidor.*
13. *Arta refugii.*
14. *Astra.*
15. *Sabina* – în două părți, care ar putea fi luate separat.

16. *Roman-intim* – de asemeni în două, însă avînd un singur titlu.

17. *Jurnal de căldură mare.*

18. *Patru dialoguri* (cu Ruxandra Cesereanu, cu Florin Ardelean, apoi : cu Al. Cistelecan și cu Maria-Cornelia Oros).

19. *Dialog cu I.I.I.*

20. *Scrisori.*

21. *Articole.*

22. *Alfabecedar.*

Așadar, mă opresc la 22, cifră... rotundă. Acestea sunt cărțile terminate, la care nu mai am de pus decît o virgulă – în fapt, am vrut să spun : la care nu mai am de suprimat decît mulțimea de virgule (păcatul casei).

Ar mai fi : *Justa* – terminată, dar nepublicabilă ; *Venina* – neterminată, rămasă așa (și bine rămasă).

Ar mai fi *Dialogul cu Mariana Marin* : separîndu-ne, fiecare a spus că își va lua partea de contribuție. Deocamdată nu am „cîntărit" partea mea (de contribuțiune).

Mai există vreo sută de pagini de *Monolog.*

În fine, „interviurile". Cum însă în asemenea cazuri munca nu a fost în totalitate a mea, le las deoparte. Bineînțeles, sunt spusele mele – dar spuse provocate. Unul dintre ele – cel cu Liviu Antonesei – a și apărut în volum...

Cam acesta este bilanțul. Nici „globalmente pozitiv", nici catastrofic. Bilanț, atîta tot. N-am să spun : „E-hei, ce-aș mai fi făcut și dres și cît și cum aș fi scris – *dacă...*" Nu există nici un *dacă.* Am impresia – uneori, certitudinea : un *dacă* nu a existat nici în ceea ce-l privește pe Labiș.

Să zicem că acesta este „avantajul" meu : necrezînd într-o altă viață (în care să fac ceea ce n-am făcut în asta), m-am străduit să fac ceea ce se putea face – aici, acum. Nu am amînat nimic, fiindcă nu mi-am propus să realizez irealizabilul. Eu, domnilor – vorba lui Ion Condiescu – visez în cadru real ! Ceea ce, în absența altor (binemeritate, se-nțelege !) „beneficii" măcar nu mi-a produs mari deziluzii – vreau să spun : deziluzii legate de rezultatul faptelor mele.

Nu știu dacă a fost bine ori rău – ori nicicum, cum spun basarabenii la : nici lae, nici bălae. Ca scriitor n-am avut prilejul să mă umflu (în pene, în piele, precum broasca) : debutul absolut mi-a fost la vîrsta de 31 de ani (și două luni) ; debutul editorial la 33 de ani, iar „ecourile", cîte au fost, puține, s-au oprit pe dată. Cum era normal, interdicția de a publica și de a mi se scrie negru pe alb numele m-a gîdilat pe la subțioara martirajului – în fine, a celui mereu și

mereu per-se-cu-tat : o vreme. Apoi nu mi-a mai ajuns – desigur, era mult orgoliu de autor, însă pe atunci – aveam numai 33 de anișori ! un copilaș ! – credeam în rostul și în rolul și în datoria scriitorului, eram un adolescent întîrziat de pușcărie, nutrit cu decabriști și cu Dostoievski și cu Stere și oricît de antirus eram (și eram !), ca și Stere (dar comparația se oprește aici), eram pătruns, modelat, făcut... rusește, nu românește (mărturisesc, rușinat : pe atunci – în anii 1968-1970 – nu acceptam ceea ce citisem, mai cu seamă la Sterescu, despre incapacitatea scriitorilor români de a fi scriitori, în sensul de slujitori ai cuvîntului).

Prietenii, și ei scriitori, din perioada 1965-1971 mă sfătuiau – sau îmi ziceau, așa, în treacăt – să iau în seamă „compensația" (nu cred că foloseau acest termen), adică : să nu-mi pese că nu sunt publicat în românește, în România – voi fi publicat în Occident, în franțuzește, în nemțește, în italienește, în...

Vineri, 24 septembrie 1993

Și s-a făcut ziua a doua (numărînd de ieri, 23 septembrie).

Ziceam că m-aș fi putut consola cu această compensație : nu public la Marin Preda – public la Claude Gallimard (l-am citat pe Mazilescu) !

Mda, da ; era o consolare, o compensație... Dar nu mult timp. N-a durat nici măcar pînă în toamna lui '71, cînd au apărut cele două traduceri din *Ostinato*. Ar fi fost nu doar indecent, dar de-a dreptul insultător să mă plîng, față de prieteni, că... sufăr de nepublicare în limba în care scrisesem textele. Așa că am pus pavăză gurii mele și n-am oftat decît rar.

La urma urmei, acest fenomen al „compensației" ar putea explica atît absența solidarității celorlalți cu mine (în 1969, cu scriitorul interzis ; în 1977, cu scriitorul-cetățean), cît și „analiza" pe care o fac ai noștri colegi de breaslă (!) de la '89 încoace, cînd ne cîntăresc pe noi, exilații : ei cred (în acest caz, nu doar scriitorii) că, prin faptul de a fi plecat din România, dacă nu am rezolvat totalitatea problemelor pe care le-am avut ori le-am fi avut în țărișoară – oricum, să nu carecumva să aducem vorba despre „suferințele" noastre. Pentru că, nu-i așa, oricît de acute ar fi, sunt... compensate prin faptul că... la urma urmei : nu pentru că am fi trecut în Occident, ci pentru că... nu mai suntem în România !

Contorsiuni de psihologie a peștelui ; de înțeles, la urma urmei : cînd ești nefericit ești și bou, judeci cu curul. Atunci cînd Breban și, în jurul lui, apărătorii – de la Groșan la Damian Necula, de la Buduca la Reichmann (iar recent, Mariana Codruț, la *Dilema* lui

Pleșu), ne acuzau pe noi, exilații, că suntem resentimentari, în fapt se lăsau resentimentului lor, de „rămași", de nefericiți care nu pricep cu nici un chip de ce „ieșiții", „liberații", nu se mulțumesc cu ce au căpătat (!), cu acea... compensație. Ei nu înțeleg – și nici nu există speranțe că au să ajungă vreodată să pătrundă acest „secret" : omenirea nu se împarte neapărat între stăpîni de-o parte și stăpîniți de alta ; omenirea nu funcționează neapărat pe baza „serviciilor" reciproce ; și că „balanța" ziselor Mariei-Antoaneta : „Dacă n-au pîine să mănînce cozonac !" este o falsă balanță – măcar pentru că poți mînca și una și alta (ori nici una !). Pe scurt : eu ar fi trebuit să fiu mulțumit că public în Occident și *să nu mai cer să fiu publicat în România, țară și a mea ; în românește, limbă maternă și a mea !*

Această opinie nu era doar a oficialilor-umani, a ștabilor-de-omenie de tipul lui Ghișe ori, vai, Fulga : ei aveau sarcinile lor, trebuiau să le îndeplinească, chit că se prefăceau a fi complici cu noi, interzișii (de ce voi fi vorbind la plural ? – doar eram singurul – începînd din 1969, cînd nu s-a mai scris despre mine, mai simțit din martie 1970, cînd mi s-a interzis să mai public). Așadar, nu gîndeau astfel doar „ceilalți", ci și prieteni ai mei : Mazilescu, Sorin Titel, Dana Dumitriu...

Tot tăcînd – ca să nu-i amărăsc (eu pe ei ! – ca și cum ei ar fi fost interziși să publice în limba în care scriau !) – încercam să înțeleg dacă ei chiar cred în adevărul spuselor lor (compensația...), ori erau doar așa, vorbe de consolare... N-am aflat. Deși m-am străduit.

Mai tîrziu am înțeles altceva, legat de „compensație" : în acel timp – 1966, '67, '68 – s-a petrecut ruperea de prietenii de pînă atunci (studenții din '56), dar ne-lipirea de scriitorii tineri. Fie vorba între noi : nici unul dintre colegii de închisoare și d.o. – Horia Popescu, Radu Surdulescu, Mircea Stancu, C. Iliescu – nu avea încredere în „valabilitatea" a ceea ce scriam eu. Abia după ajungerea (noastră, aproape *in corpore*) la București, după septembrie 1965, cînd am început să scriu la *Ostinato*, Horia și Radu, chiar dacă găseau oarecari virtuți textelor mele (în sensul că ar avea ceva-ceva... literar), în același timp vor fi găsit că erau... neserioase prin imprudență dacă nu prin curaj... Atunci și așa a început înstrăinarea : în ochii unora făceam lucruri de ne-făcut pentru un om normal, cu „experiență" (a pușcăriei) ; pentru ceilalți, scriitorii de meserie, și din breaslă, scriam lucruri de ne-scris pentru un român normal și scriitor (devenisem membru al Uniunii în 1968, ca urmare a publicării volumului *Camera de alături*).

Azi și ieri și alaltăieri timpul a fost urît, însă înainte, ca de obicei și la Paris, toamna s-a arătat în toată arama ei superbă ; și ușor

neplăcută aducerilor aminte ale mele : de cum am avut cei patru metri pătrați ai mei, în cămăruța de la Sterescu, cum am putut să mă dedau viciului-solitar : scrisul... Scriam, vorba chiaburilor lui Baconsky, o noapte și înc-o zi, iar cînd, pentru treburi pur... alimentare, ieșeam din casă, eram fericit dacă timpul era posomorît, oricum, nepotrivit plimbatului ; însă, cînd – de-atîtea ori ! – dădeam piept în piept cu toamna de București... De atunci (din toamna lui 1966, fiindcă cea din '65 o petrecusem la cămine studențești, deci neputînd scrie cît și cum aș fi dorit, nici piept-în-piept-ul nu era evident), mi-am înregistrat, ca să zic așa, placa, cea care, are, n-are treabă, zice prin glasul meu :

„Idiotule ! Cretinule ! Uite ce toamnă a lui Dumnezeu e pe stradă și tu stai închis în casă – dar ieși, domnule, cu o fată și primblați-vă de mînă la Șușă !"

Îmi răspundeam tot eu, de pe cealaltă față a lunii :

„Numai toamna asta – și gata ! Promit că, din toamna care vine..."

Promis și făcut ! În toamna care venea, eu tot idiot, tot cretin și tot promițător.

Răs-alaltăieri a avut loc ultima... promisiune. Ia să văd, a cîta, anual ? Din 1966, a 28-a...

Știu-știu că suntem făcuți și din amînări, din promisiuni. Și așa, din promisiune în promisiune, din toamnă-n toamnă, au rămas cel puțin 28 de fete neplimbate (de mînă, la Șușă), în schimb nu știu dacă acea compensație, scrisul, a compensat ceva. Și chiar dacă adeseori în acele momente găseam că, scriind, nu făcusem mare brînză, nu spusesem niciodată : „Mai bine făceam și eu ce fac oamenii, în loc să..." Așa, pentru că nici în acest caz nu funcționează o balanță : dacă nu aș fi scris (în acele toamne, la urma urmelor, în toate) nu înseamnă deloc că „în schimb" aș fi plimbat fete de mînă (ba chiar : de brațetă !) ; după cum faptul că scriam ca un idiot cretin și tolomac nu mă împiedica în nici un fel de a nu doar plimba acele fete. Se înțelege, nu pretind că aceste două trebi s-ar fi petrecut simultan, deși, dacă mă gîndesc...

De o singură ființă m-am apropiat, atunci și, iată, acum două luni am sărbătorit nunta de argint (căsătoria legală a avut loc „abia" în 1968, după doi ani de pașnică conviețuire...).

Dar vorbeam de scris :

Am mai spus cu prilejul unor dialoguri de după '89 : pe atunci ('65-'71) credeam că majoritatea scriitorilor gîndește ca mine, anume, dacă textele tale nu sunt publicate aici, le trimiți dincolo. Aflîndu-mă în preajma lui Țepeneag, eram tentat să cred că așa (ca, adică, Țepe-

neag) gîndesc toți oniricii... Ei bine, *așa* au gîndit numai doi făcători de texte : un asimilat oniric, Virgil Tănase, și un membru-tolerant al onirismului cotidian : eu. Ei, da : nici chiar Țepeneag, animatorul, îndemnătorul, agitatorul nu făcea ce zicea altora să facă, adică să dea spre publicare, în Occident, texte *ne*-publicate în România, texte refuzate ; tot ce a publicat el, pînă în 1975, cînd, vrînd-nevrînd, s-a văzut silit să... rămînă acolo unde-l prinsese decretul lui Ceaușescu, la Paris – Țepeneag a publicat numai din acelea deja publicate în România. De ce ?

Azi nu mă mai întreb de ce, însă pînă anul trecut mă întrebam, ca proasta ; deși răspunsul era aici, în fața mea, de aceea nici nu-l vedeam...

Sîmbătă, 25 septembrie 1993

Mai departe (uneori nu apuc să sfîrșesc o frază, că a și venit mîine-le) :

Vorbeam de scrisul meu. Nu știu de la cine am învățat „metoda" asta (am să revin îndată la ea), dar știu cine m-a dezvățat de cealaltă...

Ca tot răsfoitorul de cărți și de reviste, văzusem și eu reproduse pagini de manuscris ale marilor noștri scriitori : împestrițate de corecturi – suprimări, adaosuri, în lungiș, în curmeziș, pe foi adăugate, ba citisem despre Camil Petrescu : intervenea substanțial și în șpalturi și nu doar ca să corecteze inerentele scăpări tipografice, ci să adauge, să adauge. La început de tot, îmi așterneam compunerile așa cum se cuvine să facă un elev silitor (pardon : diliginte) și sărac (avea și certificat de paupertate, avusese la Școala Normală...) : într-un caiet. Fain, caietul. Oricît de pauper diligintele, ținea să aibă pentru jurnal și pentru compuneri caiete bune, „de pe timpuri", legate, cu hîrtie civilizată... Iar acum, gîndindu-mă la timpurile acelea, îmi dau seama că chiar de aș fi știut că scriitorii își scriu scrierile pe foi volante, eu unul n-aș fi putut deveni scriitor astfel. Foaia-volantă avea pentru mine un statut de ne-hîrtie ; alții foloseau foile nelegate, văzusem și la cenaclul Astra, dar oricîtă sete de maeștri (chiar de idoli) aveam, tentația de a-i imita nu mergea pînă la a scrie pe foi volante. Neîncrederea în hîrtia care nu ține de nici un caiet, pe care, chiar numerotată, o poți încurca (dacă n-are locul ei, fix, în legătura caietului !) era mai degrabă superstițioasă, dar pe atunci nu mă gîndeam cum este.

Așadar, nu scriam pe foi volante, ci în caiete. Și nu scriam după „metoda" văzută la toți scriitorii dați exemplu prin reproducerile fotografice : adică pe una și aceeași foaie, corectată, răscorectată, cu

cît mai abia-lizibilă, cu-atît-mai-de-valoare. Îmi scriam scrierile ca tot elevul în caiete – firește : scrisul din caiete era corectat, ca la tot omul, dar nu reprezenta singurul – sau ultimul – efort ; după ce corectam bine-bine „bucata" întreagă, luam alt caiet și copiam. Mai corect ar fi fost cu ghilimele : „copiam", fiindcă dacă este adevărat că trăgeam mereu cu ochiul la dreapta, la caietul prim, în caietul secund scriam altceva – sau, mai adevărat : altfel. După o vreme corectam a doua variantă din caietul II și mă întorceam la caietul I, în care „copiam" din II o altă variantă. Și încă, și încă, pînă se umplea un caiet. „Copiam" pe un al treilea sau, dacă mai avea file, pe al doilea ultima versiune, iar caietul plin îl aruncam. Oricum, nu-l păstram.

N-aș fi putut explica de ce făceam așa ; pentru ce adoptasem o astfel de „metodă de creație". Poate fiindcă în jurul meu *se* făcea altfel (în fapt, eu mă altfelizam – în raport cu ei). La urma urmei, nici azi, la sfîrșit, n-aș putea da o explicație cît de cît convenabilă (și convingătoare) – poate pentru că *așa* am făcut tot timpul. În mare.

La Școala de literatură scrisesem și eu pe foi volante – dar aruncabile, imediat ce își isprăviseră misia de... variantă. În domiciliu obligatoriu, în primele săptămîni, luni, scrisesem în niște registre aduse de tata ; apoi, cînd începuseră securiștii să facă percheziții – tocmai în căutare de „fițuici", cum le spuneau ei, de la căprar la general, tuturor textelor redactate fără voie de la comenduire – am rupt filele scrise din registru(e), pentru ca astfel să le pot vîrî în sticle, sticlele să le îngrop. Apoi mă obișnuisem : în vederea scrisului, mai întîi rupeam din registru o filă, trei, abia apoi (le) scriam...

Desigur, pe atunci scriam de mînă, cu stiloul. Ca toată lumea. Chiar scriitori consacrați înainte de intrarea în închisoare (ca Marino) tot de mînă scriau-scriseseră, presupun că textele prezentate spre tipărire erau dactilografiate de o dactilografă de profesie...

Eu nici nu m-am gîndit la așa ceva (la dactilografă), nici după ieșirea la suprafață (1965). Manuscrisele mele prezentate redacțiilor – și la ESPLA – erau chiar manuscrise. La reviste nu mi s-a cerut să revin cu textele dactilografiate, însă la editură nici nu au vrut să înregistreze dosarul : să-l prezint bătut la mașină și încă în trei exemplare !

Atunci am descoperit mașina de tocat (dactilografiat) banii și așa puțini ai scriitorului postulant la debut.

Pînă în 1968 (septembrie) nu aveam venituri, supraviețuiam din ce publicam la *Cravata roșie*, la *Arici Pogonici* și la *Scînteia pionierului* (am mai spus, repet : mă ajutaseră să pătrund foștii mei colegi de „Eminescu", Drina Sârbu și Petre Ghelmez – iar șefa lor, Lucia Ol-

teanu, m-a acceptat) : reportaje „istorice" (despre Mărășești, despre Călugăreni), povestioare... poetice (o bună parte din ele a intrat în prima parte a volumului de debut, *Camera de alături*) ; din ce-mi rămînea... plăteam dactilografa – prin Tita Chiper ajunsesem la celebra Geta Gheorghiu de la *Gazeta literară*... Din septembrie 1968 am devenit redactor (cu jumătate de normă) la nou-înființata *Românie literară*, eram și căsătorit, iar banii nu-mi ajungeau... pentru dactilografă... Dădeam aproape jumătate din jumătatea de normă, pe lună...

Ce era de făcut ? Să învăț să scriu la mașină, dar mai întîi să o am. Prin vara anului 1969 am făcut la Fondul Literar o cerere... mai trăsnită : solicitam suma de 1 625 de lei (nu sunt sigur de ultimele două cifre), pentru a-mi cumpăra o mașină de scris – tocmai fuseseră importate din Cehoslovacia mașini *Consul* portative. Poetul Pituț, coleg de redacție, a pus o vorbă bună hotărîtoare (el era un fel de băgător de seamă la Fond, atunci) și iată-mă cu banii în mînă – suma exactă ! – însoțit de Costi Stoiciu, la un magazin de pe Calea Victoriei (aproape vis-à-vis de Prefectură). Mi-am cumpărat mașina și, de cum am ajuns acasă, m-am apucat să învăț. Am copiat (de acea dată, chiar copiat, adică fidel) capitole întregi din *Ostinato*. Apoi... am dat Getei Gheorghiu să-mi facă ea o variantă frumos dactilografiată (eram tentat să zic : bine scrisă), iar eu am trecut la copiat alte texte. Apoi cele trei degete bătătoare – arătătorul stîngii, arătătorul și mijlociul dreptei – devenind mai alerte, au prins a se îndepărta de original : o jumătate de pas, un pas întreg ; un cuvînt, o propozițiune, un paragraf, o pagină...

Cartea *În Cerc* am început-o direct, la mașină... Dar n-am scris-o la mașină, toată. Unele părți, capitole, le-am rescris... de mînă ; pe altele le-am corectat pe dactilograma mea, apoi le-am dat la dactilografiat.

Cu *Gherla*, din acest punct de vedere, lucrurile s-au petrecut astfel :

În iunie (1972) plecasem singur în Occident. Cum bani aveam, în timpul Olimpiadei ratate de la München îmi comandasem o mașină de scris cu caractere românești, ultimul răcnet în materie, atunci : *Report electric Olympia* (o am și acum, numai că în urmă cu zece ani, schimbînd tija literei A, ruptă, cea nouă... s-a lungit, litera nu se mai imprimă, și cum o asemenea reparație costă...). Am comandat-o, mi s-a promis „peste 6 săptămîni" ; am lăsat hîrtiile la Ute Gabany și m-am întors la Paris. Arlette Dave, jurnalistă la France Culture, îmi cedase, pentru șase luni (așa zisese ea, dar am stat vreo nouă), un mic apartament aflat în Cachan, suburbie în sudul Parisu-

lui (la două stații cu RER de Cité Universitaire) și, în așteptarea Anei, m-am apucat de scris. Am povestit cum anume am scris *Gherla*, dar nu și... cu ce. Bineînțeles, nu-mi adusesem mașina de scris de la București – pe iubita mea cehoaică *Consuela* – așa că am comis primul jet cu stiloul. A doua variantă a *Gherlei* am scris-o la mașina *Olympia*, adusă de Ana, interceptată de Ute Gabany în gara München...

Atît de... frumoasă, de deșteaptă era (este, încă – deși pe moment imobilizată la pat), încît în primul an calendaristic n-am folosit-o la treburi domestice, adică la scris-direct...

Abia reîntors la București, după ce mai întîi – ca să-mi fac mîna – am copiat ce scrisesem pînă atunci din cartea care va deveni *Gardă inversă* – am trecut „mai departe, direct".

Era și timpul, atunci, în toamna anului 1973.

Fiindcă, chiar de-aș fi vrut să am dactilograme frumos (și profesionist) executate, n-aș mai fi putut. În anul petrecut la Paris făcusem declarații deschis anticomuniste, antisecuriste, anticeaușiste (și antiromâniste ! – au completat băieții-trupeții : Eugen Barbu, Dragoș, Zamfirescu, Dan Ciachir, Titus Popovici) ; ultima-mi comitere era *Gherla*, scriere „antisocialistă", cum eufemistic a caracterizat-o fostul poet și fostul suprarealist Virgil Teodorescu ; apoi ce anume să dau la dactilografiat ? – *Gherla* era în curs de a fi tradusă, de Șerban Cristovici, pentru Gallimard...

Ei, *Garda inversă*... Cu ea a început o nouă perioadă din viața mea de scriitor român, fază pe care pînă atunci, cale de patru cărți nepublicate – și nepublicabile – o evitasem : cu mici șiretlicuri, cu mari naivități (asta este : pe mine naivitatea m-a servit ; spunerea adevărului, ca să fie auzit la Secu, mi-a fost globalmente pozitivă), adică de scriitor nu doar interzis, ci și periculos, cel căruia i se face percheziție și i se confiscă hîrtiile. Pînă atunci, deși nepublicat, deși vizitat și în apartamentul din Drumul Taberei, în lipsa noastră de acasă, deși băieții îmi, ca să zic așa, sustrăgeau hîrtii – nici un pericol : nu numai că mai aveam còpii în alte părți, dar deținerea acelora era perfect legală : tocmai pentru că se aflau la editură (cum ar veni : la Marin Preda). Și *Ostinato*, și *Ușa*... și *În Cerc* fuseseră predate – și nu conta soarta lor... aparițională (care era sublimă dar, ca tot sublimul, lipsea desăvîrșit), cît aceea de... justificativitoare (voi fi spus bine ce-am spus ?) : dulapurile Cărții Românești îmi adăposteau trei cărți și – ei, da ! – mi le onorabilizau (în fața Securității).

Ceea ce nu era cazul cu *Gherla* – adevărat, nu mi-o proteja Preda, ci Gallimard – însă cu *Garda inversă* pe care tocmai o scriam... Ana îmi spunea : faptul că nu mai dau la dactilografiat ceea ce scriu,

deci securiștii nu mai știu ce anume scriu eu, îi mai degrabă întărîtă : la urma urmei, *Garda*... nu era mai „anti-socialistă", vorba lui Virgil Teodorescu-Suprarealescu, decît *Ostinato* ori decît *Ușa* (mai ales că aceasta atingea musca-pe-căciulă a ambilor Ceaușești : colectivizarea) ; ca să nu mai vorbim de *În Cerc* – un fel de Pitești-după-Pitești...

Așa era, așa va fi fost, dar n-aveam bani de dat pe dactilografă numai pentru liniștirea neliniștilor metafizice la securistul român.

Ca să scurtez : *Garda inversă* a fost prima carte pe care o trimiteam în Occident pe măsură ce o scriam... Cînd am ajuns eu însumi, la sfîrșitul lui 1977, în Franța, *Garda*... era deja tradusă, aștepta să se „stingă" efectul *În Cerc* (apărut în decembrie '77), ca să fie tipărită... În fine : era prea tîrziu ca să mai „repar" ce era de reparat, cînd constați crăpături, ne-lipituri (vreau să spun inaderențe) între parte și parte – fiind ele din diferite loturi expediate... În 1990, cînd am pregătit o dactilogramă pentru editura lui Marin Sorescu, am lucrat numai prin suprimări, tăieturi, eliminări. Oricum, pe urmele Anei, și eu găsesc în fiecare din încercările prin care am trecut că... la urma urmei, ne-am amuzat... Cu *Garda*... nu m-am, cinstit, amuzat, dar scrierea cărții a constituit o experiență unică (măcar pentru faptul că omul, dacă poate, la o adică, avea mai mulți tați, are numai o mamă) – aspect asupra căruia voi reveni, dacă voi voi să revin. În afară de asta : e un exercițiu dificil și excitant acela de a te apuca în fiecare dimineață să continui a scrie la o carte – în fapt să începi (fiindcă nu mai ai paginile dinainte : le-ai trimis...).

Duminică, 26 septembrie 1993

Am trecut nu numai în altă zi, ci și în altă oră. Az' noapte cu luna și popii (detei ortu' popii, vorba olteanului), la fix, s-a schimbat ora : am avansat cu un ceas, am retrogradat, dracu' știe și știa el ce știa profesorul meu de matematice de la Sibiu cînd zicea că el, timpul, este cam foarte relativ...

Pornisem să spun ceva, am trecut la alt-altceva...

Bine, zic – în legătură cu manuscrisul scriitorului român cel împestrițat de corecturi (încă o dată : vorbesc de manuscris, nu de manuscriitor) – că m-a lecuit de „metodă" (pe-atunci, cum am mai spus : copil fiind, păduri cutreieram – în căutare de modele) o lansare de carte (probabil altfel îi spunea atunci) întovărășită (*sic !*) de prezentarea, în vitrină, nu doar a portretului autorelui, de felul lui inginer al sufletului tractorizat ; nu numai de exemplare din carte-cărți, dar și, în reproducere fotografică, pagini de manuscript. Unul dintre ingineri – proaspăta glorie a Ardealului : Titus Popovici.

Îl știam și eu pe „titoistul de serviciu", cum îi ziceam noi, studenții la – de astă dată : Secția Eminescu (a Facultății de Filologie). Însă mai mult și mai... amănunte știam de la Aurel Covaci și de la Labiș ; aceștia doi din urmă stăteau împreună, undeva, în Vitan, unde zilnic îi vizita „sectoristul titoist", așa îi spunea doar Labiș lui Titulică (chestia cu titoismul lui Titus era, pe atunci, prin 1955-56, tot atît de „curată" precum a fost mai apoi ceaușismul aceluiași Titus : venea și pe la cursuri, deși el nu mai era student, mereu cu o carte-două sub braț : erau „opere" de-ale lui Tito, în traducere franceză, engleză, în care Călăul cu Securea zicea de foarte rău de Tatăl Popoarelor – iar anticomunistul Titus putea umbla liber cu „materialul" demascator, la trei ani după moartea tiranului suprem)...

Așadar, în vitrina librăriei de la parterul blocului Carpați de lîngă Universitate, ne era prezentat, printre alți tovarăși constructori ai comunismului, și Titus Popovici cu a sa metodă de creație.

Văzînd poza expusă (a operei, nu a autorului), mi-am adus aminte ce spunea, la un moment dat, Labiș despre „romancierul de la Oradea" : că, văzîndu-l pe scriitorul Titus scriind, avusese impresia că vede un pictor pictînd – oricum, făcînd ceva de privit ca atare, nu de citit, după ce va fi trecut prin tipografie.

Poate influențat de ceea ce auzisem, poate gelos (sigur, resentimentar, vorba fratelui-inamic al orădeanului Titus Popovici, băimăreanul Breban), mi-am zis că Labiș avea dreptate : autorul confecționase acest tablou în vederea expunerii privirilor : era frumos și făcut ; chiar prin sticla vitrinei se observau cîteva „scăpări" : un cuvînt șters (dar descifrabil, sub liniile orizontale), iar deasupra adăugat-corectat... același cuvînt. Se mai întîmplă, ștergi un cuvînt, dar nu găsești înlocuitor, îl rescrii... Dar nu de trei ori pe aceeași pagină !

Eram doar un postulant la debut, nu publicasem nici o păginuță (de-a mea, nu de revistă), dar atîta meserie apucasem să învăț încît să simt : ceea ce prezenta Titus Popovici drept manuscris (în fapt, dactilogramă corectată și de mînă) era un fals, o minciună. Una în plus – pe lîngă întregul roman *Străinul* (din el era pagina cu pricina), care era mincinos ca literatură, ceastălaltă era mincinoasă ca... meserie. Se vede treaba că atunci cînd ai acceptat să minți „în anumite privințe", nu te mai poți opri, minți în „și alte" (privințe).

N-aș spune că atunci, în fața vitrinei librăriei, față cu minciuna – și grafică – a lui Titus Popovici, m-am jurat (pe ce am mai scump) că eu nu voi face ca Titoistul-Orădeanovici ; s-ar prea putea ca atunci, pe loc, să nu fi putut prinde în cuvinte falsul, însă nasul meu simțea putoare de căcat – așa, chiar prin sticla vitrinei – or, a căcat

putea și Sadoveanu, cînd se alimenta cu lopata ; și Petru Dumitriu, cînd îl mînca din lingură de argint (cu inițialele naționalizatului), dar și Titus Popovici, chiar dacă pe atunci el încă nu avea un instrument, un tacîm (să zicem tiriplicul...), el se slujea de deget – și nu de arătător, ci de cel-mic, ca să se vadă în jur că el, ca titoist-cu-voie-de-la-Dej, servește numai așa, de formă... Luat pe un vîrf de deget ori introdus cu lopata, gura aceea tot a căcat pute. Este foarte adevărat : nu Titus Popovici a teoretizat necesitatea (sau : fatalitatea !) mîncatului „șocolatei" – dar „cu linguriță de argint" – cum ar veni : cu distincție, îndelicat, cu degetul mic îndepărtat ca pe la ei, la Ploiești, ne-vorbind la masă și în nici un caz rîgîind ! – am tradus în proză vulgară poetica lui Nichita...

Am simțit, deci, că „asta" pute ; că „așa" nu e în regulă. Mi-am zis că, dacă vreodată mi se va publica o carte și mi se va face „vitrină", eu nu voi da, spre etalare în văzul lumii, hîrtiile mele – mai ales că erau din cale-afară de „curate", adică nelucrate...

Nu m-am ținut de cuvînt, pentru că nu m-am putut : în 1971, Siegfried Unseld, directorul Editurii Suhrkamp, împreună cu traducătoarea (Marie-Thérèse Kerschbaumer) și cu prietenul Dieter Schlesak, au hotărît să reproducă pe pliantul de prezentare a romanului *Ostinato* în germană și o scrisoare – manuscrisă, se înțelege, cu toate că atunci eram posesor de *Cònsulă* – (și de ce : „se înțelege" ? cînd nu se înțelege deloc !) a mea adresată traducătoarei. Or, ei nu au abuzat de mine : Marie-Thérèse mi-a cerut încuviințarea să reproducă „ultima scrisoare", iar eu, flatat, am fost de acord.

Bine-bine, „doar" scrisoare, nu... scris – au oare scrisoarea nu-i tot scris, măcar pentru că de la Râm se trage și ea, cum bine spuneau strămoșii noștri văicăreți și adesea cronicari ?

Așa-i omul – cum zicea un om – neom. Vede paiul din ochiul altuia, dar nu vede curul în care-i paiul. Ba nu, altfel... Rîd hîrb de oală-minune – în fine, o să-mi aduc eu aminte proverbul plin de tot felul de înțelepciuni.

Acum pot vorbi la trecut de scrisul meu.

Am mai spus, repet : și eu aveam nevoie de modele, de idoli și nu doar în adolescență. Am căutat, m-am lipit cu sufletul de cîte cineva – nu, nu era cel pe care-l voiam. În asta ucenicul își alege maestrul, nu invers, acesta poate zice ba ori da, însă numai după ce ucenicul l-a desemnat pe el.

N-am găsit, n-am avut maeștri în carne și oase. Profesorii mei de română, cu toții (excepție, domnișoara Pădureanu de la Șeica Mare) erau nu doar mediocri, ci niște tolomaci : nici carte nu știau, nici „atitudinea" nu-i dădea afară din clasă. Cvasiignoranți în mate-

rie (!), patrupezi, tîrîtori. Am scris despre ei, lung, în *Sabina*, în *Roman-intim* – s-ar înțelege că de-bine, cînd eu îi vorbeam de rău pe cei de științe... Aș vrea și eu să spun : ce bun profesor de română am avut la Normală...; și ce minunat profesor de română, la Gheorghe Lazăr... Ce să mai vorbim de facultate, acolo erau numai modele de urmat, imitat... Și nu pot. Pentru că n-am întîlnit asemenea profesori.

Zilele trecute am văzut la televizor un film mai vechi : „Cercul poeților dispăruți". Îl gustam, ne bucuram de el, din mers – de foarte multă vreme nu mai văzusem un film bun la televizor – iar din timp în timp, ne întrebam simultan, Ana și cu mine : „Oare să existe în vreo școală din lume un asemenea profesor ?" Ne răspundeam, oftînd : „Oricum, eu n-am avut..."

Tot ceea ce am învățat – pozitiv – nu am învățat din exemple, ci din contraexemple. Asta este valabil mai ales în privința scrisului. Firește, în adolescență voiam să scriu „ca Rebreanu", „ ca Balzac", ba chiar „ca Cezar Petrescu" (Cezar, nu Camil !), apoi ca Tolstoi, ca Dostoievski – ultimul „ca" : Faulkner... Da, dar în sufletul meu scriitorilor în viață trebuie să li se ia în seamă nu doar opera, ci și... viața. Cum acest lucru nu mai putea fi valabil cu Rebreanu, de cine să mă lipesc (cu dorința-ventuză) ? De Camil Petrescu ? Dar, pentru Dumnezeu, eu chiar citeam ceea ce scria Camil Petrescu prin 1949, '50, '51, '52... De Sadoveanu nu putea fi vorba, dintr-un motiv... neliterar : prea scria moldovenește, iar eu, moldovean, nu-i găseam nici un farmec local (îl auzeam frecvent și la radio : acolo devenea de-a dreptul nesuferit !). De care alt scriitor (prozator) să mă apropii ? Doar nu de Eusebiu Camilar ; nici de Ion Pas ; nici de Dumitru Mircea – atunci de Petru Dumitriu... Încă înainte de a-l vedea îl detestam din toată inima – mai vîrtos decît pe un Sadoveanu : bătrîna canalie șoldovenească făcuse elogiul colhozului, dar nu și al... consecinței refuzului țăranilor de a intra la colhoz : Canalul. Cum aș fi putut eu, basarabean, cu un tată fost deportat în Siberia, apoi cu amîndoi părinții „inaugurînd" Securitatea de la Mediaș, în ianuarie 1949, fiu de învățători de țară, cum l-aș fi putut accepta măcar în tăcere, în ne-protest, pe un scriitor care face elogiul abatorului la care erau trimiși în majoritate țăranii, „vinovați" că nu acceptau calea-fericirii-sovietice : colhozul ? Apoi : basarabean prin naștere, dar ardelean prin adopție, trăitor în județele Sibiu, Tîrnava Mare și Făgăraș, aș fi putut accepta în tăcere, în pasivitate înțeleaptă o carte despre partizani, dar scrisă de cineva din cealaltă parte ? – desigur, vorbesc de Petru Dumitriu.

Hai să fac o paranteză :

Octavian Paler mi-a fost străin totdeauna – este adevărat, pe cînd eram în România, drumurile noastre nu se întîlneau, oricum, el nici nu va fi știut cum arăt (eu, în schimb, da) ; cînd am aflat că este persecutat în România, că este „judecat" de masele-largi, desigur, m-am alăturat pe dată Monicilor întru apărare, însă o făceam din... datorie, nu din convingere. Cu Monica și cu Virgil avusesem discuții destul de... animate despre Paler – evident că punctul meu de vedere nu a avut cîștig de cauză (nici în cazul unui Hăulică, nici în al lui Sorescu, nici în al lui Iorgulescu) – și, la urma urmelor, găsesc (acum) că – atunci – a fost mai bine așa, adică triumfînd opinia Monicilor... Acum, pentru că nu mai suntem – de patru ani ! o eternitate ! – pe asta, zi-i pe nume : baricadă, am tot dreptul să repun întrebarea retorică pe care o pusesem de atîtea ori în fața Monicăi Lovinescu și a lui Virgil Ierunca :

„Este oare scriitor acel autor de cărți care, în iarna 1952-53, la Făgăraș, unde în fiecare seară securiștii descărcau în fața sediului Securității (aflat lîngă liceul de fete Doamna Stanca), descărcau, zic, din camioane, în mod pedagogic – adică în văzul lumii terorizate – trupuri de partizani împușcați în munții din apropiere, așadar, cînd Țara Făgărașului era în cvasitotalitate *în luptă* – un făgărășean din Lisa, pe numele său : Tavi Paler, era... «ăl de la utemeu, la București» ? Este scriitor acel ins care știa ce fac comuniștii – și utemiștii ! – cu «teroriștii» (bestiile din '89 n-au inventat nimic), cu verii, unchii, poate frații lui ? Cînd unchi și vecini și șogori de-ai lui săpau la Canal și la minele de plumb ? La urma urmei, în termeni de scriitor, care-i deosebirea dintre Petru Dumitriu și Octavian Paler ? Una singură : Dumitriu a scris cărți despre rău, elogiindu-l ; Paler nu a scris asemenea cărți, dar oare este mai puțin *de-al lor* ? Nu, pentru că *deși știa, cunoștea răul, l-a tăcut*, or, un martor care nu spune ce știe (și știa, știa, Tavi al lui Paler din Lisa – într-un interviu de după '89, spășit nevoie-mare, recunoștea nu doar că «atunci» el era un fel de mic-ștab – mai apoi a fost destul de mare-ștab : în diplomație, apoi șefind Televiziunea, *România liberă* – dar și că atunci, zic, tatăl său se afla... la Canal !), ies din paranteză, continui : un martor care nu spune ce știe este un martor mincinos, iar un martor mincinos poate fi jurnalist la *Scînteia*, hai și la *România liberă*, dar nu scriitor..."

În fapt, eu formulam mai scurt – elementele erau cunoscute de Monici, nu mai era nevoie să le repet (deși...), terminînd pe întrebare – în sensul dacă „așa ceva este posibil"...

Se știe ce răspundea Teodor Mazilu – ce să fac, sunt silit să-l citez mereu.

În continuarea parantezei : și iată-l pe O. Paler în această a doua jumătate a anului 1993, atacîndu-i și el pe exilați. A rezistat el cît a rezistat (patru ani aproape !), dar cum și el e om, cum pînă și Paler îmbătrînește... Și dacă persoane fără „antecedente" grele, ca el (să zicem : Eugen Simion, Pleșu, Buzura, Sorescu, ultimul fiind Doinaș), s-au prăbușit în ei înșiși, ca niște căcați înghețați ieșiți la primăvară, cum să reziste Paler, cel care era faimos în întreg ținutul Făgărașului în anii Canalului și ai „vînătorii de lupi" din munții aflați în spatele grădinii părintești, prin faptul că... tată-său era, ca tot făgărășeanul, „dacă nu la munte, atunci la Cănal", iar el : „la București, la UTE-MEU" - nici nu mă întreb dacă nu cumva a fost tovarăș de fapte cu Iliescu, Trofin, Petre Gheorghe, avînd cam aceeași vîrstă.

Luni, 27 septembrie 1993

După cum lesne se poate observa, acesta nu este un jurnal. Să nuanțez : un adevărat jurnal (dar ce va fi : adevăratul ?). Oricum, data anunțată, ca de-o pildă : 27 septembrie 1993 – nu indică ce anume *s-a întîmplat* în 27 septembrie 1993, ci observă, discret, că atunci a fost pusă pe hîrtie însemnarea în chestiune. Să însemne asta că al meu nu e un adevărat-jurnal ? Nici măcar un jurnal și el, acolo ?

Eu nu scriu jurnale-adevărate, nici romane-adevărate, nici ficțiuni-adevărate, eu scriu. Că îi zic eu însumi „roman", „jurnal", „mărturie", asta-i așa, ca să mă aflu în treabă ; vreau să spun : să dau impresia că și eu fac parte din breaslă ; că și eu sunt scriitor, dacă nu român, atunci născut în Regatul României, folosind limba română – și lăsîndu-se folosit de dînsa (cum ar spune fostul meu coleg de facultate, bucovineanul – din Solca – George Muntean, nu George Munteanu, basarabean de-al meu, de la Bravicea, de peste deal). Așadar, ca să dau dovadă !

În fapt, jurnalul de față este un fals-jurnal-de-vînătoare. Nu știu de ce : de-vînătoare – așa i-am zis, zis rămîne. Odobescu mi-a plăcut la școală. Și nu mi-a des-plăcut, după. Chiar dacă între Bărăganul lui și al meu era o distanță mărișoară : cam de două zile de mers, cu bicicleta.

La urma urmei, jurnalul de față este – oricît aș încerca eu să ocolesc, ba chiar să ascund evidența : o manieră „mascată" de a continua să scriu. L-am început prin a spune că, gata, s-a terminat cu mine, cu scrisul meu, nu mai am de unde scoate și pune pe hîrtie – nu chiar așa, dar cam așa – însă toate aceste văicăreli le comunic prin cuvinte scrise. Iar cine cuvîntează în scris, carevasăzică el scrie ! Asta o știu încă de la Fabrica de Scriitori, cea la care cu drag mă duc mereu cu gîndul. Cum ar veni, atîta timp cît mișc – trăiesc ; atîta

timp cît scriu... ei, uite, nu știu ce fac, ce sunt, dacă scriu. Bine-bine, visul meu cel mai dat în clocote e să fiu scriitor, dar nu e după vis, fiindcă, așa, am visat să devin cel mai mare trompetist din sudul Ardealului – și n-am devenit cel-mai nici din Făgăraș ; am visat să fiu cel mai bun portar de fotbal din sud-estul Europei – am înghițit, la Mediaș, în deplasare, un gol din acela care omoară un portar (de aceea zic : atunci a murit un mare talent fotbalistic)... Și ce-am mai visat : am visat, ca tot pămînteanul, să zbor, n-am putut să mă duc la școala de planorism de la Săliște (ori Poplaca ?), nu mi-au dat încuviințare scrisă bătrînii, cică (mama) : să mai cad, naibii, de-acolo de sus și să-mi rup bunătate de pantaloni ? Am mai visat să am, la lățimea-mi caracteristică, măcar zece centimetri în plus, pe verticală – ba, ca să fie cifră rotundă : ce, mi-ar fi stricat să am și eu, ca românimea medie (la sexul tare), un metru și optzeci de centimetri ? Cum să-mi strice ? Sunt convins, dacă eram mai 'nălticel – și chiar mai frumușăl – n-aș fi devenit omul-dracului, ăla care mereu cîrîie, bîrîie, hîrîie, nemulțumit de sine (ceea ce l-ar privi), de ce se petrece în jur și mai ales nemulțumit de prieteni, de foști prieteni, de dușmani – că cică de ce nu suntem și noi, românii, ca polonezii ? Ori ca rușii ? Ca (blasfemie !) ungurii – ori, insultă : bulgarii ? Domnule ! Dacă eu eram mai puțin ne-frumos, mai puțin ne-înalt, *altfel* aș fi văzut lumea celor văzute ! Și aș fi văzut că e bine așa, ce să mai... ? De unde concluzia că românii constituie un popor de frumoși-coz ; și o comunitate de brazi – cu un cuvînt, o pădure ; de deștepți, ce să mai vorbim, că am to-ot vorbit ! De aici concluzia concluziei : eu nu sunt român.

Chiar așa : de ce nu voi fi scriind eu, cinstit, jurnal ; un jurnal adevărat, din care eventualul cititor să afle, la zi, la ceas, la minută, ce anume am mîncat la prînz, cum anume mă doare pe mine degetul mijlociu de la mîna dreaptă (ce noroc : bat mașina cu arătătorul !), ce a mai zis fiu-meu, ce n-a mai zis nevasta... ba chiar să consemnez și timpul-cel-foarte-probabil... ?

Păi, ce să răspund ? Ce am mai răspuns, nu mai știu pe unde (ba știu, dar mă mai răsfăț și eu) :

Am încercat. În mai multe rînduri – am și pățit-o, într-un rînd : arestarea din 1952 și, urmarea : eliminarea din toate școlile din țară a fost pricinuită de jurnal ; *Jurnal-intim,* cum îi ziceam ironic și drăgăstos, în gînd, fiindcă pe coperta caietului, conspirativ-foc, nu scrisesem nimic, nici măcar numele meu ! Acolo așternusem cugetările mele adînci despre lume și viață. Într-o recreație, o putoare de coleg extern (la mine, asta fiind circumstanță agravantă) mi-a umblat în

servietă, a dat de jurnal, a citit ce a citit – și m-a turnat ! Așa am ajuns la Securitate, unde timp de o săptămînă secii m-au secat în bătaie.

Un an de zile – la Făgăraș, unde mă, totuși, mutasem după Sibiu – n-am ținut jurnal. Corect ar fi : n-am ținut jurnal scris cu adevărat – fiindcă îmi cumpărasem cinci caiete faine : pentru jurnal. Nu îndrăzneam să scriu în ele – parte din frică, parte din... sentimentul că sunt atît de frumoase caietele, încît ar fi mare păcat să le „stric" pe un vulgar jurnal – e-he, cînd e să pornim noi în căutare de alibiuri „artistice" (sau doar culturale) nimeni nu ne-ntrece ! La Fabrica de Poeți reîncepusem a ține jurnal. După o amușinare de trei-patru săptămîni, am înțeles ceea ce colegii mai vechi știau fără să fi înțeles (se poate și astfel, n-am timp să explic) ; ceea ce foști colegi de-ai mei de liceu, acum studenți la facultăți normale, refuzau să înțeleagă, anume că la noi, la Institutul de Literatură și Critică literară „Mihai Eminescu" – un fel de școală de partid care fabrica ingineri ai sufletului – paradoxal : era infinit mai multă libertate decît la oricare altă facultate (nepolitică) de pe întinsul RPR. Pe atunci constatam, fără a găsi o explicație – de ce așa ? Mai tîrziu (în închisoare) am avansat o ipoteză : la „Eminescu", atît profesorii, cît și studenții (cu cîteva excepții – dar numai din seria noastră, cea pornită în 1954, ca Institut) nu aveau motive să le fie frică dacă vorbeau mai liber, ba chiar spuneau bancuri cu Hrușciov-și-Bulganin (erau la modă, atunci), ba chiar dacă citeau, pe ascuns (mai degrabă ca să-l „respecte" pe celălalt, care nu citea, decît să-l teamă de turnătorie) cărți interzise – reamintesc pentru cititorii mai tineri : atunci erau interziși Maiorescu, Iorga, Lovinescu, Călinescu (deși el dăduse din gură și din aripi, „teoretizînd" epurările monstruoase operate de partid), Rebreanu – parțial ; tot așa Eminescu ; apoi Arghezi, Barbu, Blaga... Erau interziși, dar noi îi citeam !

În această performanță rolul jucat de „anticarul clandestin" Radu Sterescu – locuind alături de sediul Institutului, pe strada Petöfi – a fost extraordinar. Fiindcă Sterescu nu era doar un anticar, care vindea cărți vechi – ci și un „bibliotecar" : anumite cărți considerate foarte-foarte-periculoase (de-o pildă articolele politice ale lui Eminescu, ale lui Goga, scrierile „antirusești" ale lui Iorga, apoi Nae Ionescu) erau încredințate spre lectură, pe loc. În pod, în odaia care, mai apoi, va fi împărțită, iar într-o jumătate aveam să locuiesc eu, între decembrie 1965 și august 1968, cînd m-am căsătorit, Sterescu primea pe sprînceană : tineri și mai puțin tineri despre care știa el că... n-au să-l denunțe ; tot acolo îi primea, ba le dădea și cîte o cană de ceai și o felie de pîine cu marmeladă, pentru a citi cărți mai puțin periculoase (ori deloc), dar pe care vizitatorul nu le putea cumpăra.

Ziceam că, la Fabrica de Ingineri Sufleticoli, profesorii, cu excepția lui Vianu (cu care însă nu aveam deloc, dar deloc contact de la om la om : el ne preda cursul de istorie a literaturii universale și pleca, nu aveam cum să dialogăm cu el – dacă la materia lui nu aveam nici măcar un seminar...), erau fie tovarăși-activiști (ca Hoajă, ca Novicov), fie tovarăși-comuniști (nu știu cît „din ilegalitate" era Ioan Oană, însă Henri Wald, de logică și Petre Iosif, directorul, trebuie să fi fost). Asta, ca să spun : oricît de „juști" erau (și erau !) semi-proletari ca Hoajă, ca Novicov ; oricît de pus pe carieră-politică era un George Toma Maiorescu, june lup (și tot lup-june și acum, după patruzeci de ani), firește : dacă ar fi auzit ori ar fi aflat de vreo zicere ori faptă foarte-dușmănoasă, n-ar fi ezitat să-și facă datoria ; să dea dovada ; să fie vigilenți, așa cum îi învățase partidul lor. Deosebirea dintre aceștia și profesorii de la facultățile „normale" : tovarășilor nu le era frică pînă și de umbra lor – un reputat mărginit și fanatic precum Mișa Novicov suporta întrebări dintre cele mai... arzătoare ; dacă pricepea, rîdea și el de bancurile noastre (foarte) politice – dar nu ne... demasca, însă profesorii de-modă-veche de la facultățile normale, tremurînd de spaima de a nu fi dați afară din învățămînt ori arestați, nu le îngăduiau studenților asemenea „libertăți", iar dacă li se părea doar că un student ori un coleg profesor a zis ori a făcut ori a gîndit ceva ne-pe-linie, denunța pe dată, ca să nu fie el denunțat că n-a... denunțat. La studenți, același lucru : a fi student, pe timpurile acelea, era considerat o imensă favoare, acordată de partid și de clasa muncitoare – ție, burghezului, chiaburului – ba chiar dușmanului de clasă. Cu cît studentul „provenea" dintr-un dosar mai prost, cu atît era mai cuminte, mai prudent, mai număbăgaci. Ba dintre aceștia, „fiii de năpîrci", se recrutau cei mai mulți vigilenți voluntari, după sănătosul principiu al întîietății : să torni tu, înainte de a te turna cel de alături (de aici a venit teoria cu moartea caprei vecinului, de asemeni deviza ticăloșilor care făceau rău cu parul – vorbesc mai cu seamă de securiștii de rang inferior și de caralii : „Decît să plîngă mama, mai bin' să plîngă mă-ta !").

Foști colegi de liceu (în fapt, licee : de la Sibiu și de la Făgăraș) întîlniți la București, „la facultate" – pe unii dintre ei, mai ales pe fete, le invitam la ceaiurile noastre de sîmbăta seara, unde, culmea-culmilor, exista și bufet, gratuit ! – veneau, dansau, mîncau (mai ales !), mai și rîdeau, dar nu din inimă. Aveau certitudinea că nimeriseră într-o lume străină lor. În primul rînd, pentru că era o facultate „ideologică" – inutil să le spun foștilor colegi de liceu că noi, cei din seria admisă în 1954, nu fuseserăm selectați pe bază de dosare (dovada, eu însumi : aveam un dosar mai negru decît ei toți,

aflați acum la facultăți-neideologice) ; bine-bine, așa o fi, dar avem noi „sediul", sălile de curs, cantina, dormitoarele în una din cele mai frumoase clădiri din București : Muzeul Toma Stelian ? Îi avem noi „profesori" pe „monumente" ca Sadoveanu, Petru Dumitriu, Beniuc, Vianu ? Apoi, în timp ce toată țara face foame – studenții : la cub, dacă nu la pătrat – noi avem nu cantină, ci restaurant ! Nouă nu ni se dă cu porția, ci cu... burta ; să zicem că mîncarea gătită nu era cu mult mai bună decît la cantinele studențești, dar pîinea – la discreție ! Să ai pîine cît dorești, dar te hrănești numai cu pîine !

Nu cred că pe atunci tovarășii-de-sus-de-tot, cei care se ocupau cu ideologia (și cu psihologia maselor), erau atît de subtili, încît în mod deliberat să fi acordat celor apropiați lor mai multe libertăți decît „dușmanilor" de rînd. Vreau să spun : libertate de expresie în sensul prim al cuvîntului, cel oral ; sau bucal...

Marți, 28 septembrie 1993

S-a dus și Nina Berberova. Ce femeie ! Ce scriitor – adevărat, pe linia Dostoievski-Soljenițîn. Avea 92 de ani, însă „debutase" la vîrsta de 85. Nu mai am nici una din cărțile ei în franceză, le-am dat – după ce mai întîi le-am recomandat românilor aflați în-trecere-prin-Paris. Oameni-scriitori ca Berberova nu sunt mulți, dar iată, am putut desena o „linie" : la noi nici urmă de așa ceva, nici speranța că are să apară vreodată pe plaiurile carpatești vreun pui de dac (fie și numit Gyula), care să spele păcatul lenei, al puturoșeniei, al comodității în băltoacă – al consîngenilor noștri dragi și iubiți, ba chiar șerîți...

S-a răcit vremea (mare noutate, la Paris ! – ei bine, la Paris e mare-noutate, pentru mine !) și, de la echinocțiu, se tot strîmtează timpul ; vreau să spun : ziua, deși n-am făcut decît să nuanțez un adevăr. Mi-e frig – și mi-e jele.

În legătură cu frigul : o foarte bună prietenă, mare scriitoare, venise în vizită la Paris prin octombrie-noiembrie 1988. Desigur, nu putusem ocoli calamitatea : frigul.

„Ce știți voi, care stați aici, la lumină, la căldură, ce-i frigul, la noi...", și-a început scriitoarea rechizitoriul. „Voi credeți că acela-i frig cînd îți îngheață puțin nasul și mîinile cînd ieși la cumpărături, la curse, cum zice Monica..."

După ce și-a zis plîngerea, dar mereu, mereu pe același ton : al comparației alb-negru, de balanță, cu noi (exilații), cu mine (fatal, exilat), iubita prietenă și-a adus aminte :

„Tu trebuie să știi cîte ceva din suferința provocată de frig, doar ai făcut pușcărie..." – dar nu și-a dat răgaz, i-a ars iar o coloană întru comparație diferențiatoare pînă la antipoditate : „Dar măcar voi,

acolo, la pușcărie, erați mulți prin celule – tu mi-ai povestit că, la un moment dat, la Gherla, erați peste două sute într-o celulă – or, unde-s mulți, căldura crește..." – și a izbucnit în rîs, ne-am luat și noi cu hohotele după ale ei, din prietenie, din, mai ales, compasiune.

Atunci, în 1988, *nu vedeam* – la prietena noastră și formidabil romancier – semne, altele... Iar dacă nu le vedeam, nici nu putea fi vorba de altfelitate ; n-am văzut nici în vara lui 1989, din eseul unui alt romancier român emigrat în Israel semnele (acum spun : mai evidente, pentru că acela plecase, ieșise din România, însă... prea tîrziu) ; nu le-am putut prinde în cuvinte nici în primele săptămîni după evenimentele din '89 ; nici în cursul anului '90, abia în luna mai 1991, la Roma, la întîlnirea cu scriitorii-rezistenți (împotriva comunismului, se înțelege) din țară – ca Doinaș, ca Ulici, ca Uricariu (se putea să lipsească Blandiana de la microfon ?), am știut despre ce este vorba. Anul 1992 a fost de decantare (și de încasare de lovituri) a „înțelegerii fenomenului". În acest an, 1993, l-am și prins în cuvinte, fenomenul. Așa că mi-am terminat misia.

Ieri, la televizor, Hubert Nyssen, editorul Berberovei (la Arles, la Actes Sud, unde, în toamna lui '90, fusesem, de la Aix, împreună cu colegii-scriitori din România – atunci așa eram – și căruia – acum vorbesc de Nyssen – i-o recomandasem spre editare pe Gabriela Adameșteanu, însă am fost întrerupți de Blandiana, care, tot dînd din gene, s-a propus pre sine...), așadar, Nyssen despre moartea Berberovei a afirmat că, desigur, în urma unui accident (a căzut pe o scară ?), care accident a provocat cauza principală a morții, însă Nina fusese extrem de afectată, chiar rănită (de moarte) în urma vizitei pe care a făcut-o în (încă) URSS. Spunea Nyssen, în continuare : pe Nina a îndurerat-o sărăcia și paragina și distrugerile din țara ei (și cum, a ei !), dar mai cu seamă a atins-o „sărăcia intelectuală a intelectualilor ruși".

Firește, este greu să spui că o persoană avînd vîrsta de 92 de ani (și prin cîte a trecut, de la 16 ani !) a fost „ucisă" de constatarea sărăciei-intelectuale-a-intelectualului-rus(ovietic), dar, cum zicea tata : chiar dacă Nyssen a exagerat, a exagerat un adevăr. Iar eu cred în *adevărul* morții Berberovei – din pricina halului în care i-a aflat pe consîngenii ei – la care s-a gîndit zi și noapte, vreme de șaptezeci de ani (de exil).

Straniu : eu, care mă laud cu o bună memorie, sunt incapabil să spun *cînd* mi-am dat seama de... sărăcia intelectuală a intelectualului român. Urcînd în același tren cu Monica Lovinescu și cu Virgil Ierunca (dar în altă stație...), mi-a fost și mie greu să împac adevărul (adică ceea ce credeam eu adevăr) cu... propaganda. Am mai spus-o, repet :

noi, aici, în Occident, am făcut propagandă pentru cultura română din România ; iar dacă înde noi mai discutam, mai constatam că X nu merită atîtea elogii ; că Y nu este el chiar atît de curat – la microfon la *Europa liberă* ziceam că X merită, că Y e ca lacrima... „Norocul" meu a fost că n-am avut „microfon" decît accidental, de la moartea lui Bernard (în 1981 ?) extrem de rar, „trecînd" la *Deutsche Welle*, la amicul Focke – oricum, nu aveam „obligația morală" de a-l apăra pînă-n pînzele albe pe Manolescu, fiindcă „acolo" era atacat de „cei răi" ; de a face din Paler marele gînditor (mai exact, moralist) al literaturii contemporane, doar pentru că Tavi era persecutat acolo și funcționa pompa Geta Dimisianu - Marie-France Ionesco. De altfel exact acest lucru, apărarea partizană (dar va fi existînd o alta ?), a constituit „nepotrivirea" dintre noi - ei, Monicii, aflați în tranșee, în prima linie și eu, cel din linia a șaișpea, care-și permitea să mîrîie împotriva portretelor numai din lumini zugrăvite ale lui Sorescu, Blandianei, Hăulică, Doinaș, Iorgulescu, Paler, Manolescu și altor bravi rezistenți-culturalicenți.

Pe căldura-mare a verii lui 1989, cînd cu Uniunea dintre Țepeneag și Breban, începusem a ne întreba (mai ales după ce și Monica citise eseul scriitorului proaspăt israelian) ce se întîmplă cu ei ? – dar dacă se întîmplă ceva cu noi, cei care ne întrebăm ce s-a petrecut cu ceilalți ? Încă de pe atunci căutam un cuvînt care să prindă această stare (după ce fusese devenire) a scriitorului român – „cam de pe la 1984 încoace", încercam noi să situăm și în timp schimbarea. N-am găsit. I-am zis, pe rînd, fenomen, mutație (de la mutant, nu de la... mut)... Cum a explodat mămăliga românească, în decembrie '89 (îmi aduc aminte ce furios și nefericit și îngrijorat fusese Petru Creția că *Europa liberă* nu-i difuzase scrisoarea decît cu o zi-două înainte de Timișoara, sau poate chiar în timpul acela, deși el o trimisese, hăt, demult, de pe la sfîrșitul lunii noiembrie '89, desigur, dacă nu chiar și mai încolo, în timp, de pe la mijlocul noiembrie-lui !...) – cum au apărut noi – elemente : la televiziune aproape toți 'telectualii români declarau cu mîna pe inimă că ei rezistaseră *totdeauna* ; că ei luptaseră prin cultură împotriva comunismului ; că ei fuseseră crunt cenzurați (și au început să fie publicate în periodice textele acelea „cenzurate" – a, nu doar poeziile... „alese de cenzură" ale lui Marin Sorescu – de Păunescu încă nu putea fi vorba, prea proaspăt era scuipatul la-gard – dar și texte interzise de O. Paler ; ce să mai spunem de extrem de curajoasa scrisoare a lui Pleșu adresată tovarășului Croitoru – și de care m-am legat în prima mea „ieșire publicistică", în scrisoarea către Gabriela Adameșteanu din 1 aprilie 1990, publicată în 22)... Așadar, față cu valul de *dezvăluiri* – ce mare e Caragiale : ca niciodată n-am

rostit de mai multe ori : „Și noi dormeam, soro !”, auzindu-i pe oameni altfel onorabili (atunci, în ianuarie-februarie-martie '90) povestind cum rezistaseră, cum se opuseseră comunismului, cenzurii, lui Ceaușescu ; ce frumoși erau, atunci, Eugen Simion și Buzura, Doinaș și Vulpescu, Sorescu și Sorin Mărculescu și Hăulică și Blandiana și Pippidi și... – ce să mai spunem de Dinescu : la conferința de presă de la FNAC-ul parizian, Mircea al nostru, vorbind despre opoziție, despre disidență, a luat-o, hăt, din ianuarie 1989, cînd se trezise el...

Șerban Cristovici a propus atunci un termen pentru „cuvîntul” căutat : *autocronism*. Intelectualul român, cu scriitorul în frunte (s-ar putea altfel ?), el este autocron : istoria literaturii române de la origini la prezent, chiar și istoria mondială, încep cu... nu neapărat data nașterii lui Mircea Dinescu, dar, cinstit, cu momentul în care – în sfîrșit ! – la vîrsta de aproape patruzeci de ani, s-a hotărît el să se manifeste normal... Adevărat : scriitorul român, unul dintre cei mai analfabeți „intelectuali” – mai ales în materie de istorie (pe care el o consideră „un domeniu în care te documentezi, numai dacă vrei să scrii romane istorice”) – este și amnezic – calitate națională – dar nu oricum, ci după modelul propus de Cristovici : autoamnezic.

Nu ne-a satisfăcut termenul, era neîncăpător (precum...), dar nici n-am mai căutat altul. Eu unul puteam vorbi (scrie) despre „fenomen”, fără să-i dau un nume.

Iată însă că Berberova – prin Nyssen – a spus, cînd a dat față către față cu ai săi (care, orișicîtuși, barbari, barbari, dar barbari ruși !) :

„Sărăcia intelectuală a intelectualilor...”

Am subliniat și eu, ca omagiu.

Mi-am adus aminte termenul exact folosit de Nyssen în legătură cu Berberova în URSS : *atinsă*. Atinsă de constatare ca de o boală incurabilă ; atinsă ca de aripa morții.

Mă întreb ca proasta (și ca veninosul) : oare va fi fost „atins” vreun interior, aflînd că exteriorii (fugiții, deh) sunt cu toții... săraci-săraci ? Sau altfel : „atins”, constatînd cît și cum suferă exilul ?

Da de unde ! În capul tuturor interiorilor rolul – unic – al exteriorilor este de a-i ajuta pe ei, interiorii, mîncătorii de salam cu soia, de a publica în Occident ; de a obține bursulițe ; de a le procura călătorii – și, desigur, ceva cadouri, ca din partea „parizianului” de prieten al bucureșteanului.

Și încă o dată – cu și mai crîncenă suferință : avusesem dreptate cînd, într-un moment de mînie (iată că mînia nu orbește totdeauna !), spusesem de nezisa : „Ce nu s-a obținut la Pitești, între 1949 și

1952, s-a obținut, la scara nației, pînă în '89 : omul-care-nu-există ; oul-cubic ; omul-nou, mutantul, autocronul."

Iar pentru că Berberova mi-a dat curaj (și prilej), să merg ceva mai departe. Să mă întreb, în șoaptă, în gînd, ca să nu audă compatrioții, prietenii, colegii, la urma urmei, ai mei :

Să fie oare o condiție *sine qua non* exilul – pentru a-ți prezerva sufletul (sau : a ți-l cîștiga, cu sudoarea trupului) ?

Mă întreb și eu, așa, pentru că am exemple în sprijinul nu al teoriei, ci al... posibilității (ca teoria aceea să fie și adevărată) : rămînînd numai la literați : oameni cam de aceeași vîrstă, care s-au exilat ; și care s-au realizat, fie trecînd la altă limbă (de regulă, franceza), fie continuînd să-și scrie „ficțiunile" în românește – pe urmele lui Eliade. Oameni care au dus-o extrem de greu materialicește – și unii continuă s-o ducă ; oameni care au îmbătrînit și ei (ca tot... omul), dar nu au îmbătrînit *rău*, ca „interiorii" din contingentul nostru. În fine, oameni cu care, cînd te întîlnești – din an în paște – poți dialoga, chiar dacă nu aveți aceeași opinie despre problema în chestiune – dar asta este nu doar normal, ci și de dorit, nu ?

Or, întîlnirile cu prietenii de care te-ai despărțit demultișor – tu plecînd, ei rămînînd – nu prilejuiesc dialog ; tu spui una, celălalt îți „răspunde" spunînd cu totul altceva. Sau vorbești tu despre ceva care știi că îl interesează și pe el ; el te ascultă – nu cu aprobare, nu cu dezaprobare – că, adică, el are o altă opinie despre problemă, nu ! El are o opinie proastă nu despre o problemă anume, ci despre tine : care vorbești și vorbești despre chestii „care nu interesează pe nimeni" ; despre chestii de care el nu a auzit și nici nu simte nevoia să auză, fiindcă el are alte pro-ble-me de boală și de sărăcie, de viață și de moarte, de publicare în Occident și de ratare – și tu... Ei, da, tu o ții pe-a ta, ca și cum ai fi sigur că interesează pe cineva ce crezi tu și ce gîndești și ce scrii tu – nu, domnule ! Pe noi ne interesează ce facem noi, fiecare, în următoarea jumătate de ceas, în ziua de mîine. Și ce te miri că... nu știu aia, n-am citit cartea cutare, nici n-am auzit de cutare nume ? *De unde vrei tu să știu eu ?*

Am subliniat „întrebarea" fiindcă interiorul îți răspunde (la un eventual reproș) cu o acuzație ; cu o punere la punct.

Din 1984 încoace (am început să-mi consolidez cronologia faptelor inexplicate pînă acum), n-am stat de vorbă cu un singur scriitor român – în trecere ori venit-și-rămas – fără ca, fie că mă miram deschis că nu știa cutare lucru știut, fie că el se simțea umilit pentru că vorbeam de ceva necunoscut lui – să nu-mi azvîrle cu iritare :

„De unde vrei tu să știu eu... ?"

Acest răspuns-întrebare-luare-de-guler se întinde pe o largă paletă – de la cunoscuta de mine, încă din România :

„Ce știi tu...",

pînă la aiuritorul (pentru mine, naivul) „răspuns" dat de Ion Pop, în iarna 1990-91.

Se organizase întîia expoziție de carte din Est aici, la Paris, veniseră editori (Sorin Mărculescu, Geta Dimisianu, Negrici), „delegație" condusă de Ion Vartic. Eram încă în cochetărie cu țara, ca să zic așa : miniștrii nu mă ocoleau, reprezentanții oficiali nu mă ignorau, pe scurt : la un moment dat, Ion Pop, în prezența lui Vartic, m-a întrebat de ce nu dau pe la Centrul Cultural al Ambasadei... I-am răspuns : clădirea Ambasadei RSR, pentru mine – ca și pentru mulți alții – este acel ceva în fața căruia manifestăm, strigăm : „Jos comunismul !", „Jos Ceaușescu !" – însă dacă Centrul Cultural ar avea sediul în altă parte, la altă adresă... – mărturisesc : atunci eram sincer cînd spuneam că, avînd o altă adresă, aș fi frecventat Centrul... La care Ion Pop, nu un oarecare șofer de ambasadă – pe care, întîmplător, l-ar chema tot Pop ; și nu „consilier" (în nu știu ce), de fapt primul-securist al ambasadei (tot Pop) ; și nu ambasadorul însuși – să zicem... Ciceo-Pop – ci Ion Pop, poet și critic literar și specialist în suprarealismul românesc, băiat nu doar umblat – mai fusese lector în Franța, cu vreo 20 de ani în urmă, dar se ținuse deoparte, nu se atinsese nici din greșeală de Monica și de Virgil ; într-un cuvînt : unul dintre bunii intelectuali care ținuseră aprinsă flacăra culturii și a speranței (sper să nu fi fost din cale-afară de patetic), împreună cu Vartic, Papahagi, Zaciu – la *Echinox* – zice :

„Îmi dați Dvs. bani (și a spus suma, în franci francezi), ca să cumpărăm un local pentru Centru ?"

Am rămas interzis. Dar pe-atunci eram încă băiat bun, nu i-am întors-o – nu știu cum, dar să-i dau înapoi emisiunea sonoră :

Așadar nu numai : „De unde vrei tu să știu eu ?", ci mai departe, mai împins în trogloditism, în dușmănie față de cel din „exterior" care întreabă și el, acolo, mai degrabă din simpatie, decît din curiozitate – iată, cuvîntul : în sărăcia intelectuală a intelectualului (român).

Miercuri, 29 septembrie 1993

Simt ce a aflat Berberova în 1989 în țara și a ei, după o absență de aproape șaptezeci de ani. Am avut nevoie de patru ani (socotind timpul din vara aceluiași an, '89, de la „Uniune" și de la „eseu"), dar, pînă la urmă, cu ajutorul lui Dumnezeu, și, iată, al Ninei Berberova...

1952, s-a obținut, la scara nației, pînă în '89 : omul-care-nu-există ; oul-cubic ; omul-nou, mutantul, autocronul."

Iar pentru că Berberova mi-a dat curaj (și prilej), să merg ceva mai departe. Să mă întreb, în șoaptă, în gînd, ca să nu audă compatrioții, prietenii, colegii, la urma urmei, ai mei :

Să fie oare o condiție *sine qua non* exilul – pentru a-ți prezerva sufletul (sau : a ți-l cîștiga, cu sudoarea trupului) ?

Mă întreb și eu, așa, pentru că am exemple în sprijinul nu al teoriei, ci al... posibilității (ca teoria aceea să fie și adevărată) : rămînînd numai la literați : oameni cam de aceeași vîrstă, care s-au exilat ; și care s-au realizat, fie trecînd la altă limbă (de regulă, franceza), fie continuînd să-și scrie „ficțiunile" în românește – pe urmele lui Eliade. Oameni care au dus-o extrem de greu materialicește – și unii continuă s-o ducă ; oameni care au îmbătrînit și ei (ca tot... omul), dar nu au îmbătrînit *rău*, ca „interiorii" din contingentul nostru. În fine, oameni cu care, cînd te întîlnești – din an în paște – poți dialoga, chiar dacă nu aveți aceeași opinie despre problema în chestiune – dar asta este nu doar normal, ci și de dorit, nu ?

Or, întîlnirile cu prietenii de care te-ai despărțit demultișor – tu plecînd, ei rămînînd – nu prilejuiesc dialog ; tu spui una, celălalt îți „răspunde" spunînd cu totul altceva. Sau vorbești tu despre ceva care știi că îl interesează și pe el ; el te ascultă – nu cu aprobare, nu cu dezaprobare – că, adică, el are o altă opinie despre problemă, nu ! El are o opinie proastă nu despre o problemă anume, ci despre tine : care vorbești și vorbești despre chestii „care nu interesează pe nimeni" ; despre chestii de care el nu a auzit și nici nu simte nevoia să auză, fiindcă el are alte pro-ble-me de boală și de sărăcie, de viață și de moarte, de publicare în Occident și de ratare – și tu... Ei, da, tu o ții pe-a ta, ca și cum ai fi sigur că interesează pe cineva ce crezi tu și ce gîndești și ce scrii tu – nu, domnule ! Pe noi ne interesează ce facem noi, fiecare, în următoarea jumătate de ceas, în ziua de mîine. Și ce te miri că... nu știu aia, n-am citit cartea cutare, nici n-am auzit de cutare nume ? *De unde vrei tu să știu eu ?*

Am subliniat „întrebarea" fiindcă interiorul îți răspunde (la un eventual reproș) cu o acuzație ; cu o punere la punct.

Din 1984 încoace (am început să-mi consolidez cronologia faptelor inexplicate pînă acum), n-am stat de vorbă cu un singur scriitor român – în trecere ori venit-și-rămas – fără ca, fie că mă miram deschis că nu știa cutare lucru știut, fie că el se simțea umilit pentru că vorbeam de ceva necunoscut lui – să nu-mi azvîrle cu iritare :

„De unde vrei tu să știu eu... ?"

Acest răspuns-întrebare-luare-de-guler se întinde pe o largă paletă – de la cunoscuta de mine, încă din România :

„Ce știi tu...",

pînă la aiuritorul (pentru mine, naivul) „răspuns" dat de Ion Pop, în iarna 1990-91.

Se organizase întîia expoziție de carte din Est aici, la Paris, veniseră editori (Sorin Mărculescu, Geta Dimisianu, Negrici), „delegație" condusă de Ion Vartic. Eram încă în cochetărie cu țara, ca să zic așa : miniștrii nu mă ocoleau, reprezentanții oficiali nu mă ignorau, pe scurt : la un moment dat, Ion Pop, în prezența lui Vartic, m-a întrebat de ce nu dau pe la Centrul Cultural al Ambasadei... I-am răspuns : clădirea Ambasadei RSR, pentru mine – ca și pentru mulți alții – este acel ceva în fața căruia manifestăm, strigăm : „Jos comunismul !", „Jos Ceaușescu !" – însă dacă Centrul Cultural ar avea sediul în altă parte, la altă adresă... – mărturisesc : atunci eram sincer cînd spuneam că, avînd o altă adresă, aș fi frecventat Centrul... La care Ion Pop, nu un oarecare șofer de ambasadă – pe care, întîmplător, l-ar chema tot Pop ; și nu „consilier" (în nu știu ce), de fapt primul-securist al ambasadei (tot Pop) ; și nu ambasadorul însuși – să zicem... Ciceo-Pop – ci Ion Pop, poet și critic literar și specialist în suprarealismul românesc, băiat nu doar umblat – mai fusese lector în Franța, cu vreo 20 de ani în urmă, dar se ținuse deoparte, nu se atinsese nici din greșeală de Monica și de Virgil ; într-un cuvînt : unul dintre bunii intelectuali care ținuseră aprinsă flacăra culturii și a speranței (sper să nu fi fost din cale-afară de patetic), împreună cu Vartic, Papahagi, Zaciu – la *Echinox* – zice :

„Îmi dați Dvs. bani (și a spus suma, în franci francezi), ca să cumpărăm un local pentru Centru ?"

Am rămas interzis. Dar pe-atunci eram încă băiat bun, nu i-am întors-o – nu știu cum, dar să-i dau înapoi emisiunea sonoră :

Așadar nu numai : „De unde vrei tu să știu eu ?", ci mai departe, mai împins în troglodistism, în dușmănie față de cel din „exterior" care întreabă și el, acolo, mai degrabă din simpatie, decît din curiozitate – iată, cuvîntul : în sărăcia intelectuală a intelectualului (român).

Miercuri, 29 septembrie 1993

Simt ce a aflat Berberova în 1989 în țara și a ei, după o absență de aproape șaptezeci de ani. Am avut nevoie de patru ani (socotind timpul din vara aceluiași an, '89, de la „Uniune" și de la „eseu"), dar, pînă la urmă, cu ajutorul lui Dumnezeu, și, iată, al Ninei Berberova...

Hai să fiu o dată-n viață nemodest și să spun : știam *asta*, dar n-o rosteam : de spaimă ; chiar dacă *asta* nu mă privea și pe mine (altfel, cum aș fi observat-o ?), mă simțeam solidar cu ceilalți : prietenii, colegii scriitori, cum să le spun verde-n față adevărul ? Asta ?

Să spunem : asta îi diferențiază pe copii, pe adolescenți în toate școlile, liceele din lume ; apoi pe studenți ; în fine, pe deținuți (aș fi putut spune : soldați în termen, dar eu n-am cunoscut cazarma, ci pușcăria). Bineînțeles, în fiecare comunitate există gongari, apucați, scandalagii și cum li se va mai fi spunînd celor care vor să se evidențieze arătîndu-se obraznici, agresivi, nesupuși – profesorului, șefului, gardianului. Privită de sus (obiectiv...), comunitatea întreagă nu are obligația de a fi „solidară" cu năucul, cu nebunul, cu trăsnitul : ea, comunitatea, nu simte deloc nevoia de a se... evidenția, de a se-da-mare – asta fiind explicația și nu, Doamne-ferește, faptul că i-ar fi... oarecum să se solidarizeze cu acela (chiar dacă el spune adevărul, chiar dacă el cere și pentru noi, sau numai pentru noi) – doar oaia este, ca să zicem așa, solidară cu ciobanul, nu cu oaia de alături – uite-așa s-a născut, din spuma zerului, Mioritza...

Pe unde am fost, am fost unul dintre gongari : apucați ; obraznici, întrebători-de-meserie ; pomeniți (de la : a se pomeni vorbind) și, firește, pedepsiți.

Las deoparte trăsnăile din liceu, deloc mai năuce decît ale altor elevi. Însă la facultate – și nu la orice facultate, la una ideologică : „Mihai Eminescu" ! – devenisem cu adevărat „întrebător-de-serviciu" (mai ales la seminariile de marxism).

Lucrurile stăteau astfel : la un seminar de marxism, eu puneam o întrebare foarte... dureroasă (pentru curul meu, care ce-avea el să pată, după ce „întrebarea" avea să-și facă efectul...) ; să zicem... despre Basarabia (să fixăm și timpul : primăvara lui 1956 – am spus : primăvara, nu vara, nu toamna). Asistentul, după bunul lui obicei, răspunde cam așa :

„Eu notez întrebarea – la care nu pot da răspuns pe loc – mă consult la catedră cu tovarășii și data viitoare ai răspunsul."

Cei care sunt de (aproape) vîrsta mea știu ce putea însemna, în primăvara lui 1956, un asemenea răspuns din partea asistentului de marxism : 75 % „răspuns" nu „data viitoare", ci în ceasurile următoare : fie umflament pur și simplu, fie „doar" exmatriculare – ceea ce însemna și un fel de „umflament" : nemaifiind student, te lua numaidecît la armată ; adică la Lopată – iar acolo era un fel de pușcărie, „atît că, în loc de zeghe, robii purtau uniformă militară, cu epoleți".

În acele momente – de întrebare – brusc, nu mai aveam prieteni. Și aveam, slavă Domnului și nu puțini (și nu de-formă) : Mircea Bradu de la Oradea, Dorel Boian de la Sighișoara, George Mihăescu de la Constanța – aceștia fiindu-mi și colegi de cameră la cămin, din prima zi a anului întîi... Însă cum „mă trezeam" punînd la marxism „întrebări tîmpite" (așa le spunea Mihăescu), cum se făcea un gol – ce : istoric, concret ! – în jurul meu.

Dar dacă prietenii adevărați mă lăsau cu Dumnezeu, unii colegi se manifestau pe dată.

Să rezum : în prima oră de seminar, pusesem întrebarea cu Basarabia. În pauză, Aurel Covaci mă caută, îmi arată un petic de hîrtie și zice :

„Că tot ai început, continuă și cu întrebările astea, dar copiază-le, nu-ți las scrisul meu..."

Mă uit pe hîrtie, observ că sunt întrebări... întrebate tot de mine la alte seminarii : cotele, colectivizarea, sovromurile... Îi spun lui Covaci :

„Știi că le-am mai pus..."

„Le-ai pus, dar nu ți-a răspuns satisfăcător."

„Ridică-te și spune asta : că mie nu mi-a răspuns satisfăcător, așa că le mai pui tu o dată."

„Nu, nu e bine să pun eu întrebări, repune-le tu, că ești obișnuit cu..."

Nu copiez întrebările – doar le țin minte ! – în a doua oră de seminar le pun din nou, Hoajă îmi răspunde că... are să-mi răspundă la ele „data viitoare"...

N-aș fi luat în seamă aceste fleacuri, dacă mult mai tîrziu, prin anii '70, cînd Covaci, căsătorit cu colega noastră Stela Pogorilovschi, ținea casă deschisă pe strada Grigore Alexandrescu, n-ar fi povestit, față de mine, cum, „la Eminescu", el era un fel de guru, ba chiar, pentru Grigurcu, un adevărat protector ; iar despre mine zicea că el, Covaci, împreună cu Titus (Popovici), pregătea „întrebările la marxism", mi le dădea, eu le... învățam pe de rost, apoi, la seminarul de marxism, le... declamam. Iată-mă purtător de cuvînt, nu numai al lui Titus Popovici, ci și al lui Covaci (în același preț)...

Cînd a spus prima oară această „variantă", n-am apucat să-i dau răspunsul întreg, m-a oprit Nichita Stănescu (el locuia cu Gabriela Melinescu în altă clădire, în aceeași curte), cu un : „Lasă, bătrîne...". A doua oară însă am putut să-i spun :

„Dacă tu și cu Titus sunteți autori ai întrebărilor, la procesul de la Decanat, de ce am răspuns numai eu de ele ?"

„Fiindcă tu ne-ai închiriat numele !", a rîs, altfel plin de bonomie, bonomul Covaci.

Pe atunci (prin 1970), desigur, nu aveam cum să cunosc soarta altui... închirietor de nume : „sărmanul Nego", cum l-a sărmănit tovarășul Breban, în *Contemporanul* din 1991... Și „sărmanul Nego" în 1977 „declamase" în public scrisoarea de adeziune la mișcarea pentru drepturile omului, o semnase – cu numele lui, de închirietor-de-nume – și-o asumase, o plătise cu vîrf și îndesat – pentru ca, mulți ani mai tîrziu, să umble zvonul la București și la München că „autorul adevărat" al scrisorii nu este „sărmanul Nego" – sau nu în întregime, fiindcă fusese scrisă *și* de Gelu Ionescu ; ba chiar că „numai Doinaș și Irinel au redactat-o, Nego fiind doar curierul..." Sărman curier...

Întorcîndu-mă la Covaci – am arătat prima variantă a lui (despre întrebările-de-la-seminarul-de-marxism), cea asumată, fiindcă în 1981, aici, la Paris, am aflat și varianta a doua (nițel contrarie primei), nesemnată – dar ușor decelabilă : în cartea lui Michael C. Titus (fost exilat, racolat de Drăgan și de Securitate), *România sub presiune* sunt reproduse „mărturiile" unui „coleg de facultate" al meu – nu i se dă numele ; „a făcut închisoare" – Covaci a făcut un fel de închisoare ; „este, în prezent, un strălucit traducător din mai multe limbi" – este ; „membru al numeroaselor comitete și comiții" – este – sau era, a murit în primăvara acestui an, am citit în ziare. Oricum, Covaci dădea, aici (aveam să aflu că și în „articolul" lui Dimos Rendis, publicat în Grecia – în fapt, redactat de Ion Brad, pe atunci ambasador la Atena) varianta următoare : „În 1956 Goma pusese la seminarii (nu spunea că erau de marxism acele seminarii – nota mea) întrebări ciudate, care păreau a fi curajoase, în fapt, îi erau sugerate, dacă nu dictate de KGB – ca să pună în dificultate autoritățile române."

Am zăbovit atîta la Covaci – fiindcă a venit vorba. Ajuns la Covaci, găsisem prilej să mă opresc la Grigurcu – am făcut-o, în dialogul cu Mariana Marin, dar cum am renunțat să-l public...

Uite cum facem : termin „ideea" începută ieri, în legătură cu Berberova – „sărăcia intelectuală a intelectualilor sovietici" – mai adaug ce am de adăugat – și revin la Grigurcu – bine ?

Să zic, deci : pe la sfîrșitul verii, începutul toamnei anului trecut, 1992, Mircea Iorgulescu, la telefon, mi-a zis – printre altele – că în vremea din urmă recitise ori răsfoise esențialul a ceea ce conta de valoare în literatura noastră contemporană, publicată în România, și constatase cu spaimă (groază ?) că nici o „lucrare" nu poate sta în picioare, după deschiderea din '89... Firește, l-am contrazis pe loc :

dar cutare roman, dar cutare romancier, cutare poet, cutare critic, eseist... ? Iorgulescu chicotea galben la telefon la fiecare nume ori titlu : „Lasă-mă, monşer, cu..." Eu nu-l lăsam – mai ales că se inversaseră rolurile şi iată-mă pe mine apărător – cu ghearele şi cu dinţii – al Blandianei, al lui Sorescu, al lui Breban, al lui Buzura... La două nume Iorgulescu nu m-a poftit să-l las (monşer) : al Ilenei Mălăncioiu şi al Gabrielei Adameşteanu, însă la al bunului său prieten-şi-tovarăş-de-ucenicie-la-Ivaşcu a chiuit de-a binelea în hohote : „Lasă-mă, monşer, cu..." (Manolescu). În cele din urmă, ca să-i închid gura total-denigratoare, am recurs la un „artificiu" – jur că l-aş fi produs-propus mai lesne în discuţia cu alţii : „Dar eseul despre Istrati ? Dar cel despre Caragiale ? Nu stau astea în picioare, cum zici ?" La care Iorgulescu, modest, nevoie-mare : „Lasă-mă, monşer cu Istrati, cu Caragiale..."

Atunci iar mi-a părut rău că îl ţinusem pe Iorgulescu la distanţă – mă lucra chestia veche, măgăria făcută lui Breban, în 1971 – eram pe punctul de a zice, în sfîrşit, ceea ce aştepta el de cînd venise în exil, să treacă într-o zi pe la noi, cu soţia (foarte simpatică şi, am dedus : bravă). Dar... nu mi s-au descleştat fălcile. Nu avem nici un motiv, atunci (ba unul mic-mic tot aveam : în timpul unei manifestaţii în faţa ambasadei – comemoram un an de la Mineriada Primă – ajungînd la locul... crimei, am dat de prietenul nostru Iorgulescu stînd de vorbă, la o cafea, cu consulul Bar. Cînd m-a văzut că-l văd s-a ridicat să-mi explice – eu nu-i cerusem explicaţii – că... se interesase de nu ştiu ce condiţii pentru un act... Iar în timpul manifestaţiei, cînd pentru întîia oară un ambasador – „cobora" să stea de vorbă cu manifestanţii – Dijmărescu, Argăţescu, Slugărescu, aşa ceva – prietenul şi colegul nostru întru exil „demn", Mircea Iorgulescu, intră în vorbă cu ambasadorul ! Nu ca să-i ceară socoteală, să-i ceară explicaţii – în legătură cu mineriada – ci... ca să-l întrebe cum ar face ca să obţină o viză pentru un frate...)... La scurt timp mi-am dat seama că afurisitul meu de fler mă păzise şi de astă dată de „împăciuitorisme" : abia intrat în pîine la *Europa liberă*, Iorgulescu şi-a dat cu presupusul despre „polemica în jurul lui Eliade" şi, vorbind de Norman Manea, a afirmat... negru pe alb – pentru că noi primim şi buletinele emisiunilor – că... cei care-l atacaseră pe Norman Manea o făcuseră cu... nu mai ţin minte cuvîntul : am impresia că este vorba de ceva „abject" – or, pînă în acel moment, numai Monica Lovinescu îl pusese la punct pe Norman Manea (să fi fost cuvîntul : „murdar" – curat-murdar ?). Oricum, Monica îl întrebase la telefon pe Iorgulescu : cine anume îl atacase pe Manea „în mod..." aşa mai departe (termenul acela). Iorgulescu a negat că ar fi zis ceva de eventualii critici ai

lui Manea – cu atît mai puțin cu acel cuvînt. Monica i-a spus că a citit buletinul *Europei libere* (în fapt : fotocopii ale textelor zise la microfon). S-ar zice că Iorgulescu nu știa (încă) acest... amănunt : că există probe negru-pe-alb... A dres-o, zicînd că da, a scris ce a scris, dar cînd să zică la microfon, a zis altceva... Monica nu i-a spus că ar putea cere de la München înregistrarea – eu aș fi făcut-o fără să clipesc.

În fine. Ce n-a zis Iorgulescu în discuția telefonică avută cu mine înainte : că, dacă „lucrările" de care vorbea el n-ar sta în picioare, apoi asta din pricina... sărăciei intelectuale a intelectualului român (cum spusese Berberova – dar noi nu știam) ; sau/și din pricina nelibertății, nu *în*, ci *cu* care scriseseră autorii „lucrările" în chestiune.

Mi se pare că, la urma urmei, asta este... *asta* : libertatea.

Cînd eram încă în România foloseam și eu : „libertate interioară". Simțeam, știam că e impropriu, dar din deferență față de prieteni, colegi, ziceam și eu că ar exista un fel de libertate interioară – ca de-o pildă atunci cînd scrii tu versuri de dragoste, nu de partid, ci de-Maria (sau chiar Ileana) ; ca atuncea cînd scrii (și chiar ți se publică) proză în care nu se întîmplă nimic „descifrabil" – undeva, cîndva...

Cînd, în fapt, ca și adevărul, libertatea este sau nu este, nuanțări de genul : „interioară", „de a trage cu pușca", „de creație" pot, la urma urmei, amănunți, dar nu diferenția. Mai cu seamă în secolul nostru – și în roman – libertatea (una, indivizibilă) este condiția fără de care mai bine te apuci de arhitectură sau de sericicultură – și aceea fiind o cultură...

Dezolat, dar n-am alt exemplu : este foarte adevărat că scrisesem trei cărți care n-au fost acceptate : *Ostinato, Ușa, În Cerc*. Chiar dacă în sinea mea, în timp ce le scriam, eram convins că n-au să vadă lumina tiparului... în același timp speram într-o minune : fie ea cerească, fie ideologicească : n-ar fi fost prima oară cînd partidul o cotește la dreapta și-i tratează pe boii care o țin tot înainte de „deviaționiști"... Or, atît timp cît exista acel strop de speranță (în publicare), exista și... nelibertatea din mine : aceea nu-mi îngăduia să fiu liber (am fost tentat să spun : „cu totul liber"...). Desigur, eram un individ turbulent, insolent, apucat, sinucigaș – am înșirat doar o parte din drăgălășeniile cu care mă tratau prietenii, nu dușmanii ; adevărat : eram un individ care pierduse totul (prin faptul că era basarabean, refugiat, apoi pentru că părinții lui fuseseră amîndoi arestați, apoi el însuși) : nu aveam bunuri materiale, din ceea ce se

cheamă familie mai rămăsese mama, agonizînd într-un spital (dar și acolo o „căutau" securiștii).

Asta era situația în iunie 1972, cînd am ieșit pentru întîia oară din iubita-mi patrie, republica popularo-socialistă-sovietică română.

Au observat cîțiva comentatori ai cărților mele : desigur, scrisesem *Ostinato*, *Ușa* (*În Cerc* n-a apărut în românește nici în momentul în care scriu aceste rînduri, deci n-au putut să o ia în seamă), cărți libere – deci nepublicabile (deci : nepublicate în România). Dar abia cu *Gherla*, scrisă la Paris, în noiembrie '72, m-am liberat... „cu totul" era să zic (iată că am și zis).

Concluzie (provizorie) : trebuie să te scalzi o vreme în marea liberă a unui continent liber, ca să poți deveni (dacă vrei, dacă aveai pornirea spre) liber. Degeaba ești „liber în interior" : nu poți pluti, nu poți înota în „ape" de melasă, de nisip, de plumb.

Joi, 30 septembrie 1993

Ieri a dat telefon de la Chișinău Andrei Vartic. Sunetul era cu ecou, mai degrabă am dedus decît am înțeles : voiau să mă felicite de ziua mea, 2 octombrie, la televiziune. Le-am mulțumit. Am înțeles, încă o dată, în ce mizerie materială se află bieții basarabeni : curent electric mai au ei, probabil de la hidrocentrale, dar n-au petrol. Și cine n-are petrol, azi, nu se poate mișca, este obligat să se retragă în peșteră și să aștepte primăvara – cînd, dacă nu-i petrol, măcar e cald... Nu, cărțile sunt în același stadiu : culese la tipografie. Nu le pot trage, le lipsește o peliculă (cred că am înțeles bine) care se găsește numai la Moscova... Asta este. Cine apucă primăvara, acela om !

Rămăsesem la sărăcia intelectuală deplorată de Berberova la rușii ei. La ai mei români am băgat de seamă altceva, sau *și* altceva.

Berberova constata o stare : sărăcia. Numai că sărac este, de pildă, și cel care a ieșit ieri din închisoare – unde nu avea nimic, nimic, era ținut izolat, iar acum, la ieșire n-a găsit nici urmă de casă, de familie, de prieteni... ; sărac și... autosăracul ; sărăcitul-pe-sine ; cel care a vrut – sau n-a avut tăria să se opună valului de sărăcire generală...

În lunile, anii care s-au scurs de la evenimentele din '89, m-am tot mirat ; m-am indignat fără încetare de neinteresul, de dezinteresul românilor din România – vorbesc de scriitorii care se azvîrliseră în gazetărie – pentru „celelalte" publicații, pentru „ceilalți" autori de texte ; puneam pe seama precipitării asupra cărților esențiale (care le lipsiseră), asupra informațiilor de căpătîi, din afara țării, această in-

disponibilitate pentru producțiile colegilor, prietenilor, adeseori publicînd în aceeași revistă.

Textul meu *Capra și Căprarul* publicat în iulie '91 n-a fost deloc un trăsnet din senin ; o bombă. De mai bine de un an de zile îi întrebam pe scriitorii întîlniți aici, la Paris – și erau foarte mulți călători ! – cum de nu reacționează la atacurile ticăloase, rezemate pe neadevăruri, ale lui Breban ? Cei mai mulți ridicau din umeri, puteai înțelege ce doreai : că nu le pasă ; că nu erau în cunoștință de cauză ; că ei nu le iau în seamă, deci să nu le luăm nici noi, exilații... La întîlnirea de la Roma, din mai 1991, am întrebat-o pe Gabriela Adameșteanu cum de ea, conducînd o publicație ca 22, nu ia apărarea Monicăi, a lui Virgil Ierunca, a lui Negoițescu – în fine, a mea, și mie mi-ar face plăcere să fiu apărat de o Gabrielă, nu ? – ea a răspuns :

„Dacă tu crezi că eu citesc *Contemporanul* lui Breban..."

Iar Ileana Mălăncioiu a adăugat :

„Nimeni nu-l ia în seamă pe Breban – apoi *Contemporanul* lui nu se vinde, are un tiraj simbolic..."

Pe atunci mă mai miram ; și eram capabil de indignări... Așadar, scriitorul român trecuse rapid la jurnalism și scria și scria și scria – la gazetă – dar Doamne-ferește să fi citit ce scriau colegii lui în alte gazete (sau cum am mai spus-o, după ce am verificat-o pe chiar *Contemporanul* : nu citeau ce scrie un coleg sau un prieten pe aceeași pagină de revistă : O. Pecican, G. Grigurcu).

Asta nu este doar sărăcie (intelectuală). Se înțelege că sărăcia fiind o stare (momentană) de lipsă, poate fi remediată, umplută, „recuperată" – măcar prin strădanie, prin bunăvoință, dacă nu și prin rezultate. Ei bine, nu : scriitorul român din România a ajuns într-un stadiu în care face oarecari bulbuci la suprafața apei, înainte de a se definitiv îneca – atît. Nu mai are salvare, fiindcă nu mai are *curiozitate*. Nu-l interesează cu nici un chip ce se petrece în jur, cu *alții* – egoismul i-a fost nu cultivat (ceea ce ar însemna o împingere), ci tras, extras ca un nap și lăsat așa, la aer, la soare și la vînt.

Nici înainte (adică înainte de decembrie '89) scriitorul român nu se dădea în vînt să afle ce se petrece în literaturile din jurul nostru geografic. Pe el îl interesa – mai corect : l-ar fi interesat, dacă... – ce se întîmpla la francezi, la englezi-americani, eventual la nemți... restul, pentru specialiști ! În fapt, simțea el ce simțea cînd „nu putea" să se informeze : că, dacă ar afla ce se întîmplă alături, la polonezi, la ruși, la unguri, el nu ar mai avea motiv de a exista pe fața pămîntului...

În primăvara acestui an, '93, am cunoscut un tînăr literat ardelean de bună calitate. Îl știam din corespondență, scrisese vreo trei

cronici despre cărți de-ale mele – bune, nu pentru că erau elogioase, ci pentru că erau... bune ! Venise cu o bursă la Paris, stătea la Cité Universitaire și își propusese să scrie un studiu despre... disidență.

Foarte bine. I-am dat și eu ceva cărți, i-a dat și Monica... I-a dat și Monicăi, mi-a dat și mie produsul muncii lui.

Consternare ! Omul nu pricepuse mare lucru din „fenomen", iar cu informațiile culese nu știuse ce să facă ; nici cum. După trei ani și jumătate de, totuși, libertate de informare, după șase luni la Paris, băiatul – zic eu așa, persoana avînd binișor peste treizeci de ani – era ca la începuturi : netocmit și gol.

Mă aflam în impas : să-i spun ce cred cu adevărat de „lucrare", ori să bălmăjesc cîteva generalități amabile și să-l las să se întoarcă fericit, în Ardealu-i plin de dealuri ? Nu eram hotărît.

Pînă la urmă el m-a provocat.

Stăteam la masă, mîncam o zeamă de legume – înalt-apreciată de bursierii care se alimentează din jurnal săptămîni, luni – cînd el a băgat de seamă, lîngă picioarele unei biblioteci, un vraf de cărți cu titluri... cunoscute și autori necesari : Robert Conquest, Fejtö, Djilas, Nadejda Mandelstam, Evghenia Ghințburg, Șalamov, Amalrik...

Prietenul-drag s-a ridicat de la masă :

„Îi aveți pe ăștia ? Conquest, Fejtö ? Și Nadejda Mandelstam ? Și cutare și cutare, de ce nu mi-ați spus că-i aveți ? De ce nu mi i-ați dat să-i citesc ?"

Am rămas fără glas. Apoi am bîiguit :

„Alaltăieri mi le-a adus cineva, o cunoașteți : cutare... S-a întors din România și mi le-a adus – au fost mai bine de un an la..." – și am rostit alt nume, al unei bune prietene a lui, din Cluj.

„Aaaa !", a făcut amicul. „Chiar mă întrebam unde le-am văzut, acum știu : de fiecare dată cînd mă duceam la..., le vedeam..."

„Și de ce nu le-ați citit, acolo, la Cluj ?"

Prietenul m-a privit nedumerit, parcă m-ar fi întrebat : ce fel de întrebare-i asta : de ce nu le-a citit ? În cele din urmă a dat o explicație :

„Nu mi-a dat prin cap..."

Nu-i dăduse prin cap ! Avusese cărțile acolo, la ei, la Cluj, le văzuse la prietena lui de fiecare dată cînd o vizitase – dar nu-i dăduse prin cap să le măcar răsfoiască ! El, care încă de pe-atunci voia să scrie o lucrare despre disidență...

În timpul vizitei anterioare, excedat de... necunoștințele lui – totuși, literat ; și istoric – am zis că... nu înțeleg ce s-a petrecut cu ei, în anii '80, fiindcă iată, în anii '60, cînd existau mult mai puține cărți de informație în România, dacă auzeam de o carte care mă interesa,

într-o săptămînă, în trei luni, dar tot o aveam și o citeam. Iar ei... La care junele prieten, specialist în disidență :

– Dacă Dvs. vă închipuiți că erau în fondul public, în biblioteci, cărțile astea...

Ce să-i mai spun ? El, intelectual și scriitor (și istoric !), citea o carte numai dacă se afla în fondul public al bibliotecilor, altfel nu ; iar de la prieteni... văzuse cărțile, le revăzuse, erau totuși cărți esențiale pentru analfabetismul în care fuseseră ținuți – dar el nu întindea mîna, să ia o carte ; să o ceară de la prietena lui, iar dacă aceea ar fi zis că nu le împrumută, fiindcă nu sunt ale ei, să fi stat acolo, într-un colț și să fi citit !

Da, dar lui nu-i trecuse prin cap...

(Ne-au tăiat lumina. Culmea : cînd mă întorc de la poștă, unde plătisem și factura în chestie, găsesc un aviz de tăiere ! Îl caut pe tăietor – au ăștia o dexteritate în a tăia și a se ascunde... nu dau de el. A trebuit să mă duc pînă la sediul lor, la mama dracului. Norocul meu : cucoana, simpatică, mi-a făcut o mare favoare : a dat telefon nu știu unde : ne-o deschide pe la orele 16.)

Ce ziceam, ce ziceam, în afară de tăiatul luminii ?

Ziceam de Grigurcu. Am mai spus-o, scris-o în dialogul cu Mariana Marin, dar cum am pus bine hîrtiile care nu mai slujesc...

Voiam deci să-l plasez pe Grigurcu în acel context *istoric* (1954, toamna) : bine-bine, destindere-destindere, dar mai există inerții ale... contracției, ca să nu zic : constrîngerii. De fapt cred că era o prostie din partea mea să vreau neapărat să pun pe două coloane „libertatea" de care ne bucuram noi, la o școală ideologică, față de nelibertatea tuturor celorlalte facultăți. Fiindcă „libertatea" noastră – de a spune bancuri politice, de a face haz în public de Hrușciov (și unde, în-public : la restaurantul *Kiseleff*, unde trei sferturi din consumatori erau ofițeri ruși cu tovarășele lor de viață și de luptă), de a citi cărți interzise – dar fără a da prilej turnătorilor să toarne (mai exact ar fi : de a nu-l pune pe un băiat-bun în penibila situație de a ne denunța...) – da, însă în același timp exista... același timp pentru toți, mai ales pentru căcăcioasa de Românie : abia (!) trecuse un an de la moartea lui Stalin...

Vreau să spun : pățania lui Grigurcu nu a fost prima „demascare" : cu o lună înainte, pe cînd nici prin gînd nu ne trecea că avea să-i vină rîndul lui Grigurcu („element" mai degrabă „pe linie", ca nepot al „luptătoarei comuniste, eroina clasei muncitoare Elena Pavel" – în primul rînd ; în al doilea : deși în același cămin, avînd aceeași cantină, prietenii mei și cu mine nu aveam deloc de-a face cu Grigurcu : nu juca fotbal, nu bea, nu fuma, nu umbla după femei...),

a... căzut trăsnetul în capul nostru de, la urma urmei, puţoi : într-o seară, în timpul cinei, la cantină, am fost anunţaţi să ne grăbim, să urcăm pe dată în sala-mare, unde are loc o şedinţă foarte-foarte importantă.

Am mai povestit-o : a fost întîia „demascare" la care am asistat în viaţa mea, iar demascaţii erau pe măsura evenimentului : doi „studenţi" din anul II al Şcolii în lichidare (care avea, cu totul, doi ani – noi, cei intraţi în 1954, urmînd să facem cinci, de Institut...), care însă erau şi... ofiţeri de Securitate : desigur, nu lucrau ei la „operativ", doar la revistele MAI, însă veneau frecvent la cursuri în uniforme cu epoleţi albaştri. Cei doi se numeau – se numesc – Popa şi Florea, oameni mult mai în vîrstă decît noi, probabil aveau peste treizeci de ani...

(Întrerup aici : povestea cu tăierea curentului electric m-a obosit. Am să reiau mîine – mai ales că e 1 octombrie – de unde am rămas azi.)

Vineri, 1 octombrie 1993

Cutremur devastator în India, re-inundaţii în Franţa, la Moscova semne de re-înţelegere între unii şi alţii – mediator fiind tot de-al lor : Biserica, iar pe mine mă convoacă comisarul de cartier pentru 7 octombrie să-i explic – cu acte – de ce nu plătesc chiria şi cînd am de gînd să plătesc, altfel mă chiar expulzează din casă.

Acesta fiind mersul lumii – era să spun : văzute.

Astă-noapte am fost bolnav-bolnav : reacţia la vaccinul antigripal, venită cu întîrziere de 24 de ore, şi-a recuperat şovăiala : febră, greţuri, vomă, pe scurt : raiul pe pămînt.

Şi eu vreau să-l povestesc pe Grigurcu ! În asemenea „context" !

Ei bine, în asemenea, îl povestesc pe Grigurcu :

Deci, la cîteva săptămîni după năucitoarea demascare a celor doi colegi din anul II, Popa şi Florea (pe care noi, cei din primul an, îi ştiam doar din vedere, chiar în pauze nu aveam cum să ne amestecăm cu ei – şi mai bătrîni, şi în uniforme de Secu), tot aşa : în timpul cinei suntem anunţaţi să urcăm numaidecît în sala-mare.

Nimeni dintre cei din grupul meu de prieteni nu ştia despre ce poate fi vorba. Traumatizaţi de demascarea securiştilor (pe care *n-o pricepeam*), ne-am gîndit că o fi vreun anunţ important, în legătură cu ţinerea cursurilor, ori poate ne vesteşte excursia pe Valea Prahovei, mereu promisă – ori poate că aflaseră de sinistra farsă „cu cutremurul" pusă la cale de Covaci pe seama protejatului său, orădeanul Grigurcu (el fiind orădean din Soroca, aşa cum şi eu eram sibian din Orhei...) şi vor să ne atragă atenţia că gluma fusese cam crudă...

Ajunși în sala-mare (sala principală de cursuri a noastră, cei din anul I), ne-am așezat pe locurile noastre, adică cele din fund. Cum sala avea două uși de acces, noi intrasem pe cea dinspre... locurile noastre, nu băgasem de seamă că la „prezidiu" se aflau deja, cu faciesuri proletarizate, cei din „conducerea operativă" a Institutului. Îi zic eu așa. Erau Mișa Novicov, Hoajă de marxism, secretarul de partid pe Școală, unul Apostol (și el aflat în anul II, deci cvasinecunoscut nouă, bobocilor) și, firește, Petre Iosif, directorul Institutului.

Noi cei din fund discutam în șoaptă, chicoteam, ne vedeam de treburile noastre, destul de tîrziu am înțeles că se petrece ceva neobișnuit. A trebuit să ne ridicăm în picioare, ca să vedem ce se întîmplă acolo, în față, sala nefiind... amfiteatrizată. L-am văzut pe colegul nostru Grigurcu – dar parcă se afla și la cantină la o masă vecină ! – acum cu spatele spre ușa de sticlă, avînd în stînga prezidiul, în dreapta sala și... răspunzînd în felul lui, inaudibil, gutural, ușor orăcăit unor întrebări puse de la prezidiu, întrebări pe care, dacă le auzeam limpede, nu le pătrundeam.

Nu știu dacă noi, cei din fundul sălii, „băieții veseli" ai anului I, ne-am întrebat ce se întîmplă – nu doar cu colegul (dar nu și prietenul nostru) Grigurcu, ci și cu noi, „asistenții". Însă am fi putut sau : ar fi trebuit să ne întrebăm.

Dacă se poate spune așa : nu-înțelegeam și mai puțin decît în timpul demascării lui Popa și a lui Florea. Eram dintr-o dată mutați – fără să fi înregistrat drumul – într-o stare de vis greu, nu neapărat de coșmar (fiindcă nu se întîmpla nimic rău, în sensul... fizic), dar tot atît de „nedrept" : *nu înțelegeam nimic, nimic, nimic.*

Ca de obicei, eram în fundul sălii cu prietenii mei buni : Tudor Boian, Mircea Bradu, George Mihăescu și Horia Toma – celălalt prieten-bun dintre colegi, Victor Zednic, se afla la locul lui, în primul rînd, împreună cu soția, Geta Săvescu. Cu Grigurcu noi nu eram prieteni, dar nici nu participam la bășcălia generală pusă la cale de Covaci și la care se raliaseră mai cu seamă colegi de dormitor ai... demascatului din astă-seară. Cu toate că și noi eram glumeți-foc (mie-mi spui ?), oricum, aveam infinit mai mult umor decît tăpălăgosul de Covaci (nici el nu intra în vederile, așadar nici în cercul nostru). Pe scurt : știam de „cutremur", dar nu aveam nici cea mai mică idee despre natura relațiilor (orădene) dintre Covaci și protejatul său.

Aflam acum, cu spaimă – aveam și noi muște pe căciulă ! – ba mai multe și mai... tăunoase decît „nepotul clasei 'ncitoare" – care erau crimele colegului (și noi dormeam, soro !) :

„Deținea" un volum de Arghezi ! Să vezi și să nu crezi : un viitor inginer al sufletului „deținînd"! – și nu chiar orice, de oricine – ci așa-zise poezii de putredul-poporului Arghezi !

Acest secret era cunoscut de toată lumea – după cum, de toată lumea era cunoscut secretul că și eu „dețineam" ; și Horia Toma ; și Covaci. Care putea fi diferența între obiectul-carte deținut de Grigurcu și cartea-obiect a mea ? A lui Covaci ? Trebuia să fie una, desigur : „deținătorul" nu se afla (încă) la zid, la ușa de sticlă, în picioare, la judecată ; la demascare.

Bineînțeles, știam că Grigurcu „deținea" ; și mai știam că îl căutase pe poetul proscris în mahalaua Mărțișor – și eu m-aș fi dus în Mărțișor, la Arghezi, dacă aș fi avut *acest* curaj : de a bate la poarta unui monument (nu mă dusesem în nici un caz de frică).

Așadar, acesta era unul din marile-păcate ale lui Grigurcu : „deținea" Arghezi, putrefactul cu pricina...

Dar Grigurcu mai comisese o crimă – pe care n-o știam : trimisese, la Paris, Monicăi Lovinescu, fiica „dușmanului poporului" Eugen Lovinescu, o scrisoare. Care „conținea" un poem închinat criticului burghezo-moșieresc (nu-mi aduc aminte dacă era și calificativul „fascist", dar n-ar fi fost de mirare) – însă nu oricum : ci *cu cerneală simpatică, printre rîndurile scrisorii propriu-zise.*

Petre Iosif, directorul, tot arăta, de la prezidiu, ceva alb – n-am deslușit : era foaie-de-scrisoare, ori carte-poștală ? Și mai dădea următoarele amănunte :

Că, fiind timp urît afară, Grigurcu îl rugase pe un coleg să-i pună la cutie scrisoarea aceea.

Atunci un glas din sală – aflat în primele rînduri – a corectat :

„S-a oferit – să i-o pună la cutie !"

N-am înțeles de ce Petre Iosif n-a vrut să accepte această variantă. A dat din mînă și a continuat acuzațiile. Boian de alături a șoptit :

„Voi știți cine-i... oferitorul ? Covaci !"

„'l în cur pă mă-sa dă nespălat !" l-a executat, în lipsă, Mihăescu.

L-a înjurat și Horia Toma – pe Covaci. Mircea Bradu își luase capul în mîini – și el era din Oradea, și pe el îl „ocrotea" bătrînul nespălat care făcea servicii, ca să spunem așa, poștale ocrotiților, astfel încît scrisorile pierdute să se afle, găsite, în mîinile unuia ca Petre Iosif...

Pentru fapte ca acelea oricare alt student ar fi intrat în pușcărie în pas alergător – mai ales pentru „legături cu dușmanii țării aflați în Occident". Grigurcu a fost doar exmatriculat – va fi amortizat pedeapsa capitală mătușa-eroină a clasei, Elena Pavel...

Grigurcu nu fusese un coleg simpatic, ba din contra, aș zice. Însă „motivele" pentru care fusese pedepsit... ne-au făcut mult mai prudenți în vizitele noastre aproape pe față la Sterescu, în plimbatul la lumina zilei al volumelor interzise... Cît despre Covaci... Din fericire, și acolo, pe Șoseaua Kiseleff, stătea într-un dormitor cu „cei mari" – absolvenți ai Școlii și care nu aveau locuință : Ștefan Luca, Andrițoiu (uneori), Labiș, Carabăț, ungurul bețiv pe care l-am scos eu din lațul spînzurătorii, am uitat cum îl cheamă – eu, să uit ? eu, să uit ! (Portik Imre) ; apoi, cînd noi ne-am mutat la căminul Matei Voievod, Covaci și-a luat o cameră împreună cu Labiș pe strada Rodiei, cred (n-am fost niciodată la ei, dar acolo locuia Dina Vasiliu...).

Nostimada – zic și eu așa... – fiind următoarea : prin 1971-72, Virgil Mazilescu îmi povestește, furios, cum „aseară, la Madam Candrea", stătuse la masă cu Grigurcu – beat-pulbere, ca de obicei ; venind vorba despre mine, Grigurcu a zis :

„Goma a fost principalul acuzator al meu la Institutul de literatură !"

Mazilescu, știind adevărul, nu numai de la mine, ci și de la Covaci (măcar în sensul că eu nu mă manifestasem în nici un fel – ar fi putut să mă acuze că nu l-am apărat), a sărit la el, să-l bată... Dar nu a avut pe cine : Grigurcu se afla deja mutat sub masă.

Dacă e adevărat, și n-am nici un motiv să nu-l cred pe Mazilescu, atunci găsesc că, în afară de... suferința injustiției (mă acuză că am fost „principalul acuzator"), Grigurcu a încrucișat elementele : pe Covaci – cel care, vădit, chiar și pentru ochii infantili ai lui – l-a turnat (nu e deloc sigur că nu i-a sugerat povestea cu cerneala simpatică, ba chiar epistola întreagă), Grigurcu nu-l bănuiește... nici cu o floare, povîrnind acuzația spre cineva care îi era doar... antipatic... Așa se vor fi explicînd și spusele lui dintr-un interviu în *Apostrof*, în legătură cu „polemica" – cică Goma nu a adus probe în ceea ce avansase... Probele, din păcate pentru Grigurcu, nu trebuia să le mai aducă Goma, se aflau, negru-pe-alb, în *Contemporanul*, sub semnătura lui Breban, doar acesta era obiectul litigiului : atacurile împotriva exilului – a Monicăi, a lui Virgil, a lui Nego, a mea... Or, Grigurcu n-a vrut să le vadă – și nu pentru că nu știa să citească, ci... fiind el slujbaș la același *Contemporan*... i-a fost oarecum să spună *adevărul*...

Îmi pare foarte rău pentru Grigurcu – de altfel, aceasta fiind singura lui șchiopătare, altfel se ține drept, deși are și el aproape șaizeci de ani...

*

Asta-i cu Grigurcu, basarabean de-al meu și persoană verticală în acel peisaj cosit, romlitesc.

Cu mine treburile stau mai altfel – și mai prost : scriu acum de parcă aș scrie pentru ultima oară ; ca și cum : pagina asta și gata ! S-ar putea ca, tot zicînd, tot menind – să se chiar întîmple chestia. Să chiar mor, oameni buni !

Mă tot cercetez, mă iscodesc : nu, nu mă impresionează perspectiva. Am obosit. Mi-am pierdut curiozitatea. Iată, nu mai pot citi presa din România. Ba 22, singura publicație care-mi mai parvine, îmi face, fizic, rău. Nu știu – dar știu. Și nici nu-mi pasă că știu și puțin îmi pasă de ceea ce știu.

Am să mă tîrăsc așa, bătînd apa-n piuă, pînă va fi să nu mai fiu. Ciudat este (uite că încă n-am murit : găsesc ciudat...) că nu mă întreb dacă are să mă doară, atunci... Ca toți bărbații, simt durerea fizică, ba mi-e și frică de ea – de astă dată mi se fîlfîie ; mi se rupe. Mă doare-n șaișpe.

Sîmbătă, 2 octombrie 1993

Așadar, în astă-noapte, pe la orele două, m-am născut. Am vrut să spun : am împlinit niște ani de cînd m-am născut. Cînd mă gîndesc, găsesc că bine mi-a „scăpat" întîia oară : deie Domnul să menesc ; s-o mai tîrîi un deceniu-două (?!), fiindcă am treabă ; nu (dar deloc) personală, ci generală ; națională – mai corect : basarabea(l)nă. Pînă nu punct la pun (aceasta este o inversiune „mancată") țara ceea (firește, cu Bucovina de Nord), nu mă las. Diferența dintre mine și alt basarabean, Rugină (după nume, basarabean, dar mai știi ?), făuritor al unei teorii geniale de redresare economică prin... nu știu prin ce, dar, de cum aplici teoria lui Rugină, cum țara ceea se re-dre-sea-ză ! Așadar deosebirea dintre noi ar fi aceea că Anghel (așa-l mai cheamă pe redresor) dezvăluie secretul teoriei în dreapta și stînga, dar nimeni nu-l pricepe, în timp ce eu tac – și bine fac : o teorie păstrată pentru tine e mult mai... asta, zi-i pe nume, valabilă, domnule ! Și aplicabilă ! Și așa mai demult – ca să nu părăsim pămîntul Basarabiei adevărate, istorice, cu tot cu Ismailu-i.

Da, domnule ! Dacă eu aș fi rege (în fine, mai-mare, cum ar veni un secretar-general) (și, bineînțeles, aș avea mulți-mulți bani), aș face în Basarabia-Bucovina (pentru simplificare, să-i zicem Nistria), mai întîi și mai întîi un studiu geologic.

Apoi s-ar stabili lucrările-mari, chiar foarte-mari, de sistematizare a apelor de suprafață – o dată pentru a evita, anula pînă aproape de zero pericolele de inundații ; în al doilea : pentru amenajare

de rezerve de apă dulce (Basarabia a suferit totdeauna de sete) ; în al treilea, în sfîrșit : tăierea unor canale cu, și ele, triplu, dacă nu multiplu scop : sistematizarea apelor curgătoare ; navigație ; alimentare cu apă dulce ; facilitarea pisciculturii ; temperarea climei – în fine, introducerea unei culturi *a căii de apă* (aici am o întreagă jerbă de teorii !).

Artera principală ar fi de-a lungul Prutului, pe malul stîng al lui, de la Giurgiulești pe Dunăre pînă la Cernăuți : circa 500 km. Săparea ei să se facă simultan cu amenajarea apelor curgătoare pe care le traversează ; cu o cale ferată (rapidă) și cu o autostradă – lucrările-de-artă executîndu-se simultan și, mai cu seamă, în armonie cu „celălalt". Acesta – canalul – ar avea 111 m lățime, 5 adîncime. Ar fi accesibil navelor fluviale pînă la Ungheni (230 km). Într-o primă fază, de la Cantemir și de la Ungheni ar pleca racorduri spre interior și spre Nistru. Oricum, să se țină seama că în Masivul Cornești se va amenaja un „castel de apă" (apa tratată din mare și din Dunăre, trimisă întru... îndestulare).

A doua mare lucrare, pe lîngă sistemul de ameliorări hidrologice : măsurile (potrivit unor legi) pentru prevenirea catastrofelor naturale. Cele hidrologice (lucrările) vor feri localitățile și amenajările de inundații : vor fi interzise locuințele în bazinele cunoscute ca inundabile ale rîurilor, pîraielor, torentelor ; se vor construi diguri – chiar dacă își vor dovedi utilitatea o dată la douăzeci de ani, tot va fi ceva. Localitățile vor fi re-ordonate potrivit acestui plan.

Iar acum, clădirile vor fi construite respectînd normele antiseismice – firește, și la sate. Nu se vor mai permite case fără stîlpi de susținere în beton, fără centură de beton armat. Umplutura – de zid : cărămidă, cochileți de pămînt, de ciment, piatră fasonată – va fi „dublată" de plasă de sîrmă, care, în caz de cutremur, să nu permită cărămizilor, cochileților să cadă.

Simultan – cu amenajarea hidrologiei, cu noile norme antiseismice – se va *dicta* : împădurirea tuturor coamelor dealurilor (care erau împădurite înainte de ocupația rusească) ; de asemeni, versanții nordici (umbriți) ai dealurilor ; interzicerea orientării în sensul scurgerii apei de ploaie (sus-jos) a culturilor – a brazdelor, a rîndurilor de pomi, de butuci de vie ; pe pantele accentuate sau deja degradate, construirea de terase, de ziduri din piatră ne-legată ; în același timp, plantarea unor fîșii de baraj în calea scurgerii (și a spălării pămîntului).

În continuare, să se aibă în vedere o altă distribuire a pămînturilor :

– păduri și crînguri (și asimilate) să ajungă pînă la 15-17 % (ideal ar fi : 22 % din suprafața totală) ;

– livezi și vii : 20-30 % ;

– arabilul să nu depășească 30 % ;

– cultura legumelor (inclusiv serele) – suprafața la sol : 5 % ;

– circa 15% : construcții, căi de comunicații, suprafețe industriale, sportive etc.

Am să vorbesc altă dată de latura ne-materială. Bani să fie !

Mi-a venit așa, deodată (ca la nebuni : ca la aniversați).

Vorbind despre libertatea pe care o cîștigă românii numai după ce au ieșit din România – de o bună bucată de vreme și nu chiar cu toții – iată :

De ce Breban nu era (nu este) exilat, așa cum înțelegem noi, exilații exilul : *fiindcă nu e liber, nu e în stare să fie liber.* Încercînd să navigheze „inteligent", să-și păstreze „echilibrul", a navigat prostește, dez-echilibrat – deci : neliber.

Era cît pe ce să spun : îl plîng pe Țepeneag, pentru... Mă corectez pe dată : nu-l (mai) plîng pe Țepeneag pentru că a devenit rob al familiei socrului său, popa Ionescu, cel din C.C. ; fiecare are nu numai nevasta, dar și... socrul pe care-l merită (iată, în curînd au să se facă cinci ani de la moartea lui Petre Năvodaru, acel socru care nu mi-a cerut niciodată să... nu mai fac ceea ce făceam ; și care a murit în izolare completă, la București, fără să-și vadă nepotul).

Duminică, 3 octombrie 1993

Aseară, la Catherine Durandin și la Pedro, portughezu-său ; de asemeni, Șișmanianii. Foarte drăguță Catherine : comandase un tort cu : „Bon anniversaire, Paul !". Ana s-a simțit și ea bine.

Azi, soare de vară. S-a întors (în 1 octombrie) Monica din România. Atît de obosită, încît îmi zice : „Gabriel". Eu, după a treia oară : „Orișicîtuși, nu mă cheamă Gabriel." Monica : „A, da ! Iartă-mă, cei doi sunt legați, Gabriel și cu Mihael, de asta..." Aștept să-și mai vină în fire. Am dedus că s-au simțit foarte bine în România : toată lumea îi iubește, toată lumea îi elogiază (chiar și un Dan Zamfirescu : „Fără dumneavoastră n-am fi fost nimica, doamnă !"), toată lumea îi pupă. Monica crede că „a intervenit o schimbare" : de ce ? Iată de ce : Blandiana dădea pe-afară de iubire față de ei, Manolescu, în intervenția de la Muzeul Țăranului, ditirambic. Îi doresc din toată inima să nu se înșele, ca de obicei.

Luni, 4 octombrie 1993

Bum-Bum ! la Moscova. Trag rușii cu tunul. Trag cu tunul exact așa cum povestea (înflorit) tata : drept în fața ochilor : o zi și o noapte și încă o zi. Așa cum – bestiile rusești – trăgeau anul trecut, în Transnistria : cu tunul împotriva bietelor căsuțe moldovenești – zicînd că ei se duc la Țarigrad și moldovenii le stau în cale. Futu-le mama lor de luminați !

Marți, 5 octombrie 1993

Elțîn i-a bum-bum-it pe Hazbulatov și pe Ruțkoi, marele erou de la Cocieri (și chiar de la Varnița !). Boris vrea să reinstaureze democrația, dar habar n-are ce-i aceea. Îl bag și pe el și nu-l mai scot de rusnac bou și bețivan.

Monica povestește că la întîlnirea de la Muzeul Literaturii Române de la București a vorbit și Grișa Grigurcu. Și că a vorbit – printre altele – de povestea cu scrisoarea pentru care fusese exmatriculat, în urma turnătoriei lui Covaci. Monica zice că Grigurcu l-a „demascat" numai pe Covaci (eu, fulgerător : „Pentru că-i mort !"), dar nu „și pe celălalt – a spus că mai este un turnător, dar nu i-a dat numele" (eu, prompt : „George Muntean cel din Suceava, nu Munteanu din Orhei – pentru că-i viu...").

Căcăciosul de Grișa ! A așteptat patruzeci de ani (povestea s-a întâmplat în 1954), pînă să spună adevărul – dar numai jumătate, ca să spun așa : jumătatea cea moartă. Iar acum, ce facem : așteptăm să moară și George Muntean, ca abia atunci să spunem adevărul complet.

Monica a venit cu alte-păreri-ferme : că acum Blandiana e foarte-bună (pentru că a pupat-o) ; Doinaș, acum, e iarăși foarte-bun (pentru că a vorbit bine la Muzeu) ; Manolescu – de asemeni : el a vorbit ditirambic la Bernea ; în schimb, Dimisianca... acum nu mai e așa de foarte-bună : „A stat lîngă Sălcudeanu"... Firește, Al. George e nebun-de-legat-acum, fiindcă nu mai îngrijește ediția Lovinescu. Ileana Mălăncioiu fiind ea o mare egoistă, la televiziune, unde a invitat-o (dimpreună cu Patapievici), s-a lăudat numai pre sine...

Nu-i mai comod să fii ca mine ? – atenție, nu am zis : „mai bine". „Înjuri pe toată lumea" – am citat-o pe Monica, ea fiind la originea... descoperirii. „Altfel, băiat bun – dar apucaaaat" – așa m-a zugrăvit, întîi lui Noël Bernard (și Bernard i-a spus apoi lui Vlad Georgescu – și Vlad mi-a spus) ; ultima oară i-a spus asta lui Ratesh, cînd era el cît pe ce să fie director (în vara lui '89, taman în timpul „complotului" : eu mă dădeam de ceasul morții, s-o apăr pe Monica de cei răi, iar Monica mă încondeia lui Ratesh, cel care avea de gînd

să-mi dea o rubrică săptămînală). Ratesh mi-a spus-o de la prima întîlnire... – de aceea m-a luat „de încercare"... – din nefericire, s-a răzgîndit cu directoratul, m-a lăsat pe mîna Marelui Stroescu (mare și ca român și ca 'telectual – are un doctorat la München ! – și ca gazetar).

Asta fiind viața, Monica încearcă să mă convingă să ne ducem la ei, să ne mai vedem, să mai discutăm. Mereu invoc cîte ceva, ca să am motive să nu merg. Fiindcă nu mai am ce face la ei. Repet : nu mai am... Am avut, dar... s-a terminat. În primul rînd nu mai am energia și... înțelegerea creștinească de a repeta (pentru a mia oară !) cîte o chestie : Monica nu ține minte ceea ce n-o interesează direct – ba nici unele chestii care ar interesa-o : exact povestea cu Grigurcu și cu scrisoarea lui către ea, în 1954 (urmată de demascare și de exmatriculare) : am povestit-o, pentru întîia oară în 1972 ; într-un an de zile am mai povestit-o de cel puțin cinci ori – fiindcă uitase. Apoi, din 1977... Doamne, de cîte ori... Asta-i una. Legată de „uitare", schimbarea, uneori de la o zi la alta, a opiniilor despre cîte cineva – dar fără să țină minte că avusese altă părere.

Am obosit, nu mai poci pentru ca să...

Miercuri, 6 octombrie 1993

Să-mi continui dictatura – nedureroasă, nesimțibilă :

Spuneam, deci (de ziua mea) că *apa* introdusă în țară, sub formă de canal navigabil, va avea același efect benefic, chiar *cultural,* pe care l-a provocat introducerea în casă a apei curente. Ca băiat de la țară, care am trăit atîta timp cu-căldarea și cu latrina în fundul curții (și cu îmbăierea, lăutul în lighean), știu despre ce vorbesc.

Tăierea unui canal prin apropierea satului semnifică, mai întîi, deschiderea spre lume, ca și în cazul celorlalte căi de comunicație : șosea, cale ferată, te transporți pe tine, transporți încolo, încoace, marfă : produse ale tale, ale altora de care ai tu nevoie.

Mai cu seamă în Basarabia cea însetată, prezența apei aduce la propriu : răcoare, răcoreală ; apoi : sursă de alimentare cu apă – pentru animale, pentru vegetale.

Localitățile (rurale) – dar cum Basarabia întreagă e un sat – se vor... reorienta, sistematiza (urbaniza !), așa cum, mai deunăzi – acum cîteva bune decenii, se întorseseră cu fața către șosea, către „tren". Numai că deosebirea dintre aceste căi-de-comunicație și de orientare este de altă natură :

Canalul – cu apa lui – va introduce în ritmul din ce în ce mai accelerat al vieții (sau măcar : al tendinței, dacă nu există putință) un „amortizor" ; un temperator (al ritmului). Apa în sine este un ele-

ment calmant – mai ales cînd circulă într-un peisaj puțin frămîntat, ca al Basarabiei, și urmărește cursul unui rîu predominant „de luncă" : Prutul, Răutul, Bîcul, Botna etc. Iar pentru că, prin forța lucrurilor circulația pe canal va fi lentă, chiar foarte, în comparație cu șoseaua, calea ferată – se va „frîna", tempera și comunitatea de pe malul lui – și omul.

Economic, firește, avantajele vor fi enorme : în faza construirii va furniza locuri de muncă din cele bine plătite. Chiar dacă un „rural" va lucra pe un traseu scurt : comuna lui și cele din dreapta și din stînga (ceea ce e puțin probabil), în acest răgaz – de un an-doi – va învăța, temeinic, o meserie ; sau se va „recicla", dacă era „șafior", „tractarist", ca mai toți inginerii de tip sovietic. Pentru că marile-lucrări : canale-șosele-căi ferate se vor întinde pe circa 15 ani, va avea unde să lucreze în meseria de șantier.

Simultan, sau cu un decalaj în timp de un an-doi, se va recruta personalul de serviciu al canalului : începînd de la „cantonieri" (oricum, oameni cărora să li se asigure o casă și o suprafață de pămînt, „pe traseu") pentru supraveghere și întreținere ; apoi supraveghetori de ecluze, baraje, sub-traversări (nu știu cum le spune, așa le zic eu pasajelor – pîraielor, torentelor, drumurilor, căilor ferate – *sub canal*) ; apoi „porturile" (de ce voi fi ghilimelizat ?) ; în fine, echipe-de-intervenție, un fel de... pompieri ai canalului, gata să intervină în caz de accidente – în albia canalului, la nave – rupturi, debordări, etc. Aceștia vor fi oamenii „pe lîngă" – dar trebuie și piloți ; și piloți-mecanici-electricieni. Așa cum am imaginat eu navele de transport, cu eoliene la un element de 50 m pe 7, cu trei duble generatoare eoliene, echipajul trebuie să fie compus din cel puțin trei oameni – egal de calificați în navigație, electricitate, aer comprimat, mecanică. Din „personalul la sol" : „căpitanii de porturi", de ecluze, de „noduri" – și, firește, personalul obișnuit al porturilor de mărfuri – docherii, cum li se spune acum.

Recrutarea și permanentizarea – unora : selecția trebuie să fie riguroasă („ca la Chéféré !") : văz, auz bun, sănătate generală bună – și *să nu fie alcoolic* (ceea ce, presupun, va fi greu, în Basarabia – „dar cu ajutorul lui Dumnezeu și al Luceafărului..."), va favoriza apariția unei caste – repet : ca cea de la Căile Ferate în timpurile bune – ce va avea o sumă de avantaje, însă în același timp va influența mersul „societății" (al satului, al tîrgului) – prin : seriozitate, punctualitate, sobrietate – dar și prin ritmul temperat al „pendulului" canalului.

Dar canalul – cu portul său (eventual cu ecluza, un pod, o subtraversare) – va influența împrejurimea și din punct de vedere al,

cum am mai spus, orientării localității : nu va avea doar un pol de atracție : gara, șoseaua, bufetul, căminul cultural – ci și *portul*.

În *port*, în zilele de sărbătoare, oamenii se vor putea plimba (dacă se va amenaja un parc, pe mal), în port vor exista cafenea, restaurant, oficiu PTT, eventual han-hotel (să i se găsească un nume adaptat, după modelul: *motel*).

Dar portul și lucrările de artă : poduri, ecluze, turnuri de supraveghere, baraje, subtraversări etc., de asemeni locuințele „cantonierilor" vor da (sau sugera) un anume tip de arhitectură. La urma urmei, este datoria... canalului de a redresa, de a repara, de a recrea o arhitectură a Basarabiei. Firește, nu una otova de la Cernăuți la Ismail – ci avînd un stil (mai degrabă : un ceva) comun. Detaliile vor fi localizate, materialul de construcție, de asemeni, ca, privind un port, o locuință de cantonier, să se poată spune : face parte din...

Joi, 7 octombrie 1993

Am dat, prin niște dicționare, de cîteva foi de hîrtie pe care făcusem calculele mele...

Dintre cei care mă interesează pe mine, cel mai mult a trăit Stere : 71 de ani (1865-1936) ; apoi Hasdeu : 69 de ani (1838-1907), Camil Petrescu : 63 de ani (a murit în 1957, pe cînd eu eram la „oaste" – și nu mai veneam...) ; Lovinescu : 62 de ani (1881-1943 – a fost comemorat în septembrie la București, în prezența Monicăi), apoi : Rebreanu : 59 de ani (1895-1944) și Marin Preda, tot 59, dacă socotim intervalul dintre 1922 și 1981.

Acum tata, fiindcă el mi-e reperul : s-a născut în 20 ianuarie 1909 și a murit la mijlocul lui februarie 1967 – ceea ce dă 58 de ani și trei săptămîni ; eu, născut la 2 octombrie 1935, trebuie să mor în jurul datei de 20 octombrie 1993 (care dată, fie vorba între noi, nu-mi spune nimic, eh, dac-ar fi fost 22 noiembrie...).

Acestea fiind spuse, ne întoarcem la... apele noastre.

Așadar, dădusem dispoziții... Recomandasem... Sunt bun, sunt binișor dictator, am dovedit-o în romanul „aruncat" în care făceam și eu o dată-n viață anticipațiune – și tot cu Basarabia (am scris la el pînă am ajuns la 700 de pagini (o variantă), prin 1984-85).

Bun. Adică, rău : *pămîntul* din Basarabia și Bucovina de Nord a fost, este în continuare, într-o proporție înfiorătoare, *stricat, degradat, spurcat*.

Fie stricat pe-loc : prin cultivare intensivă, prin „îngrășare" mult peste admisibil, prin monocultură (de pildă, tutun) ; a devenit o chestie și el, acolo, ca și oamenii : o masă amorfă, seamănă cu pă-

mîntul – dar e steril ; fie stricat prin... dislocare : spălare, chiar deplasare în masă (cum ar veni : deportare), adică alunecare (de teren).

Ziceam că sunt bani destui, așa că se va profita de marile-lucrări-de-șantier : canale, șosele, căi ferate, cu lucrările de artă ale lor, pentru a se începe – desigur, studiul geologic general a fost făcut – în cadrul sistematizării teritoriului, re-ordonarea localităților – în funcție de legea cônstructibilității (în afara ariilor inundabile – fie și o dată la 20 de ani) ; a vegetației.

Din momentul începerii marilor lucrări (geografic : la Giurgiulești, pe Prut-Dunăre) va începe și construirea primei stații de purificare a apei – din Dunăre. Vorbesc în termeni de șantier comunist : prima tranșă (fiindcă la Giurgiulești are să fie un „complex" de purificare a apei, în vederea „trimiterii" în Masivul Cornești, „Castel de Apă" care va alimenta cu apă potabilă Bălți-oraș și sudul județului ; județul Orhei și județul Lăpușna cu Chișinău cu tot, care se alimentează cu apă din Nistru).

Simultan va începe „revoluția verde" (era cît pe ce să-i zic culturală !) prin :

a. sistarea, pe timp de 2 ani, a cultivării, pe terenurile deja degradate, a cerealelor, cartofilor, sfeclei și tutunului ;

b. amenajarea de pepiniere (pomi fructiferi, arbori, arbuști) ;

c. amenajarea de terase consolidate, parapeți de oprire și de protejare a căilor de comunicații și pregătirea lor în vederea plantării ;

d. firește, se va fi făcut harta precisă a suprafețelor ce vor fi : 1) împădurite masiv ; 2) în benzi protectoare ; 3) plantate întru fixarea terenului ; 4) destinația viitoare de plantare-cultivare, precum și desemnarea vegetalului și modul de plasare – vorba fiind de orientarea *de baraj*, atît a teraselor, cît și a rîndurilor, brazdelor, parcelelor...

Firește, pînă să crească puieții din serele proprii – 2-3 ani – se vor cumpăra din împrejurimi specii (controlate) și se vor planta imediat ce va fi definitivat planul pe fiecare comună, sat, parcelă ; și va fi amenajat terenul, dacă este nevoie de lucrări preliminarii. Chiar de va fi material (săditor) suficient, nu se va planta (pădure, livadă, crîng) masiv, în sensul pătratului. Totdeauna – chiar de vor exista riscuri de pierderi, să se planteze în benzi, în fîșii, în „baraje", preponderent pe versanții nordici și degradați ; de asemenea, perpendicular pe sensul scurgerii. Suprafețele plantate trebuie îngrădite, chiar „pădurea", și semănate, de mînă, cu lucernă, trifoi, parîng. În primul an de vegetație se va degaja pămîntul în jurul puieților, dar nu se va cosi ori secera ; nici în al doilea an, doar se vor lărgi și

„deschide pîlniile" puieților. Se vor completa puieții morți, ori se vor îndesi.

Presupun, o asemenea bandă (aproximativ de 50/300 m), îngrădită, ar fi bine să fie plantată, în primul rînd – în timp – cu : aluni, cu zmeură (chiar dacă nu se va putea culege toată : ține terenul, iar în alternanță cu, de pildă, dudul – frunză pentru viermi de mătase ! – face un baraj sau „burete" de zăpadă) ; de dud, am mai spus ; eu n-aș ezita deloc să plantez și măceș ; și porumbele (cum se va fi numind arbustul spinos : *porumbar* ?) ; corn ; aș amesteca și cireși amari ; și peri-pădureți. Dintre aceștia nici unul nu va pieri, umbrit de alții. Din anul II aș planta (cu tutore și cu „țarc") puieți de stejar, ulm, arțar, paltin, jugastru... (DEX zice că se spune *porumbar*, că se mai spune *scorombar*, iar în latinește : *prunus spinosa*, iar la scoruș : *sorbus aucuparia* ; de asemeni, *prunus padus*).

Rîpile „pornite" și care anunță că vor continua trebuie tratate radical : se va remodela panta, se va descoperi stratul ferm și pe el se vor face consolidările.

Agricultorii din Basarabia, mai ales, trebuie convinși că s-a terminat atît cu „țărănia" dinainte de 1944, cît și cu colhozul ; că agricultura din B. are rolul nu doar de a produce cu orice preț orice, ci și de a... exista. „Totul pentru cereale" (tutun, vie etc.) este un program (și o „economie") care duce la dezastru, și economic, firește. „Țăranul" trebuie să accepte (din moment ce primii 3-4-5 ani va fi asistat) că el poate deveni cultivator de... ceva, cu două condiții :

a) personală : ceea ce produce să devină cît mai curînd rentabil ;

b) generală : ceea ce cultivă, produce, să nu vină în contradicție cu echilibrul economico-ecologic al ținutului.

Exemple : n-are decît să producă grîu pe cele... 5 hectare ale sale (sau porumb !), dar să nu ceară ajutoare, nici facilități de vînzare – ca să nu mai vorbim de lucrarea propriu-zisă. Însă dacă, de pildă, pe cele 5 hectare cultivă grîu de un anume soi (să zicem : grîu-pentru-colivă...), atunci să tragă – dar, ca proprietar, sau arendaș, trebuie mai întîi să execute (ori să consimtă la executarea lor) acele lucrări generale : parcelare, căi de acces, perdele forestiere, lucrări de ameliorare a solului etc. De asemeni, dacă terenul este în pantă, sensul brazdelor, al rîndurilor, să fie numai perpendicular pe sensul scurgerii apei de ploaie ; de asemeni, să consimtă (dacă e proprietar) să dea din terenul său jumătatea necesară *hotarului plantat* (de minimum 2 m lățime).

Agricultorul basarabean să fie convins că nu se pierde pămînt prin micșorarea suprafețelor arabile (în „detrimentul" pădurilor, al barajelor-verzi, al canalelor, luncilor, hotarelor plantate) : în cel mai

rău caz, suprafața cultivată (micșorată) va produce tot atîta, cantitativ, cît producea înainte lanul-colhozului-fără-haturi, ba chiar mai mult, ținînd cont de ameliorarea ambientului.

De asemeni, să accepte că, dacă din „arabilul" comunei, ocupat, vorbă să fie, cu tutun și cu porumb dînd 500 kg la hectar, se va lăsa (mai cu seamă în văile inundabile) „în pîrloagă", ca fîneață, pășune, bine are să le prindă amîndurora, omului și pămîntului, ba amîntreiora, dacă ne gîndim și la cai și vaci.

Dacă se rezolvă chestiunea apei aduse din Dunăre (nu poate fi interceptată la Ungheni ; nici la Leova, nici chiar la Cahul ; Prutul trebuie să rămînă nu doar neștirbit ca debit, ci chiar augmentat în perioadele de secetă – firește, și curățat pe ambele maluri, prin instalarea a două stații de depoluare : pe Jijia și la Fălciu, plus Huși), atunci se rezolvă principiul reorientării agriculturii din Basarabia : provincia (țara) nu are resurse subpămîntice, așa că totul îi va veni din ceea ce crește la suprafață : vegetal și animal, de asemeni din normalitatea la care va trebui să acceadă omul, pentru a uita o dată pentru totdeauna concepția cantitativă – și uniformizatoare – impusă de ruși. Cei din Centru să gîndească astfel : cereale cresc mai bine în Sud – cumpărăm din Sud cereale ; cartofi cresc mai bine în Nord – deci vom cumpăra cartofi din Nord. Noi vom produce legume și fructe, struguri și vin, iar cereale doar pentru nevoile locale și, eventual, pentru produse prelucrate cu valoare adăugată ridicată ; vom crește vite albe, de lapte și de carne, nu atîtea cîte se cresc în Nord ; și cai, nu atîția cît în Sud. Dar gîște și rațe : da ; găini și curci : da ; și iepuri și fazani și potîrnichi : da. Dar *porci : nu !* Vom cumpăra din Polonia, din Cehia, din Germania, din Danemarca, dar nu vom instala pe teritoriul nostru un poluator atît de cumplit precum porcul. Pentru necesitățile lui și ale familiei, un proprietar agricol poate crește, dar nu mai mulți de zece (porci maturi), iar atunci sub control sanitar strict : dejecțiile să fie depozitate și arse, în nici un caz lăsate să se răspîndească „în natură", nici „scurse" în pîrîu (sau în Canal).

Se vor încuraja însă crescătoriile de vite. Dar, pentru a avea cornute – lapte și carne – este nevoie de pășuni și de fînețe. Or, în Basarabia : pășunile în văi, pe malul apelor, fînețele sus, pe deal – dimpreună cu suprafețele împădurite, de predilecție pe pantele lor nordice. Restul tainului : cereale de pe loc – ajung, ajung ! – trifoi, lucernă, porumb furaj, sfeclă furajeră de pe... suprafețele cultivate (în locul tutunului, al păpușoiului-cît-vezi-cu-ochii).

Și acum problema nerezolvată în țări mai dezvoltate : mecanizarea. Firește, fără un tractor universal o exploatare agricolă nu poate fi... exploatată. Date fiind însă suprafețele arabile restrînse în

Centru, ca și în Nord, alte mașini-grele nu pot fi cumpărate – de pildă „combina" de cereale. Sunt convins că mai cîștigați ar fi și proprietarul de pămînt și proprietarul de mașini agricole dacă s-ar practica înțelegeri, pe bază de contracte anuale, de „prestări de servicii" : cositul, treieratul grîului, compactarea paielor, eventual transportul, să fie făcute de un... profesionist. În care caz, poate cădea întrebarea : dacă altcineva îi recoltează grîul, iar el, proprietarul, plătește – la ce mai slujește să fie proprietar ? Uite, că slujește : mai întîi... că-i al lui (cumpărat), apoi terenul, de cu toamnă – sau primăvară – el, proprietarul, cu tractorul lui îl pregătește : îl ară, îl grăpează, apoi îl seamănă – fie cu semănătoarea lui, fie cu una închiriată ; apoi întreținerea : plivitul, prășitul, tratatul (vom reveni la insecticide), stropitul etc., sunt lucrări ale lui. Însă chiar un exploatant a 100 hectare cu grîu nu va suporta costul unei combine care lucrează o săptămînă pe an. Dar unul mijlociu, cu 5-10 hectare...

Oricum, de la început trebuie să li se explice oamenilor – și ajutați să facă : nu trebuie să cultive ceea ce cultivă majoritatea în sat ; să nu facă neapărat ce face vecinul. Tot agricultură face și pepinieristul și cel ce și-a amenajat o ciupercărie, ca să nu mai vorbim de sere în care se poate lucra tot anul. După exemplul occidental – al Franței, nu întreaga familie este obligată să lucreze ca să facă grîu – unul „face", de pildă, andive, pe care nevastă-sa, funcționară la port (iată-ne în plin... canal !), le vinde la domiciliu... Evident, cu toate autorizațiile în mînă, cutare, producător de salată și morcovi, are nu doar sere, ci și un bazin-două în care crește pești ; sau, fiind pe malul unui iaz, gîște, rațe pentru carne, pentru ficați...

Fiindcă vorbeam de mașini. Desigur, un tractor la casa omului nu strică. De asemeni, alte mașini absolut necesare – pentru stropit de pildă. Dar *trebuie neapărat reabilitat calul.* Nu există nici o balanță, dar porcul va fi primit în Basarabia, numai... tăiat, iar calul trebuie să se întoarcă la locul de cinste. În agricultură, indiferent de ramură, subramură : cereale, legume, fructe, pepiniere, crescătorii de animale, calul este și de ajutor ; mai ales în transporturi ușoare, dar frecvente, însă și în lucrări propriu-zise, la prășit via, livada, la cosit fînul.

Mîine – despre eoliene.

Vineri, 8 octombrie 1993

„Mîine" văzut din ieri, 7 octombrie, era cît pe ce să fie niciodată.

Sîmbătă, 9 octombrie 1993

Ieri mi-a fost foarte-foarte rău ; azi doar foarte. Pe la șapte jumătate, la toaletă, citind, m-a cuprins amețeala. Numai că nu era o amețeală obișnuită (vreau să spun, obișnuită altora, eu nu am așa ceva), ci moarte curată. M-am ridicat, cît să-mi trag la loc pantalonii de pijama – și am căzut grămadă. Transpirînd. Am încercat să vomit – îmi era vag, greață – n-am dat afară nimic. Am chemat-o pe Ana. Timp de vreo jumătate de ceas am rămas acolo cu o pernă la spate ; beam apă, în speranța că împreună cu ea voi expulza... răul. Dar nu eliminam decît apă. Ana mi-a întins o saltea în odaia lui Filip (plecat la școală). Am zăcut acolo vreo două ore. Culcat îmi era aproape bine, dar dacă încercam să mă ridic, nu aveam putere să o fac ; dacă o făceam, nu mă puteam ține pe picioare – și amețeală, amețeală. Întîi m-am gîndit că ar fi o indigestie – mîncasem cu o zi înainte niște felii (în fapt una singură, deși preparasem două) de somon cu mult usturoi și cu pastă de roșii. Îmi ziceam că, probabil, de la usturoi – cunoscut ca extrem de indigest. Dar, mi-am mai zis, dacă ar fi fost vorba de o indigestie, s-ar fi manifestat aseară (la prînz mîncasem peștele usturoic) ; sau astă-noapte – mi se mai întîmplase în ultima vreme, după mîncări cu sos. Și aș fi avut ce da afară, nu ?

Atunci, bineînțeles, mi-am adus aminte că de vreo doi-trei ani mă pregătesc. Pentru acest *moment*. Și, tot pregătindu-mă, iată că i-am pregătit calea ; și l-am chemat. Deci, ca și taică-meu exact la aceeași vîrstă, în februarie 1967, eu am, acum, congestie cerebrală. Nu știu cum e „cînd ai" congestia cu același nume – bietul tata nu mai vorbea, cred că nici nu mă mai auzea, cînd am venit eu de la București, chemat prin telegramă de mama, dar aveam eu pișcături ușoare – și acide – în tîmpla stîngă ? Aveam. Eram eu ceea ce se cheamă : cardiac ? Eram. Mai precis, hipertensiv care se ține de regimul prescris numai în ziua consultației, de a doua zi uită și bea cafea, bea ceai, mănîncă gras-animal, sosuri... – adevărat, sare nu prea : mănîncă total nesărat (a se vedea rezultatul în ce am scris după septembrie '89...). Și, cum am știut ce am, cum m-am liniștit. Pe la prînz, m-am mutat la mine în pat. Am discutat cu Ana, cum discutăm noi, în momente grele : deschis, direct, fără lamentări, fără proteste. Evident, ea nu accepta diagnosticul autopus, era convinsă că am făcut indigestie. Dar dacă, Doamne ferește, este ce spun eu, am zis, atunci, în cazul în care în urma unui atac din acesta nu mor pe loc – sau : în următoarele trei-patru zile – și rămîn paralizat (și mai ales nu pot vorbi), ea știe ce are de făcut : în primul rînd mă scutește pe mine de o suferință pe care nici măcar nu o voi putea exprima ; în al doilea rînd devin povară pentru ei, Ana și Filip. După ce ea a negat iarăși „diagnosticul", am amănunțit bilanțul. I-am spus

ce scriam la începutul acestor însemnări : am scris cît am scris, și cum, și nu am regrete că n-am scris destul, mai-mult și mai-bine. Ceea ce nu înseamnă că sunt mulțumit de ce am făcut – ci că nu sunt nemulțumit. Douăzeci și două de titluri (dacă număr *Lătești*-ul împreună cu *Gherla* și nu separat, în locul lui sosind, acuma, acest *Jurnal*) : nu e mult, dar nici puțin. Apoi, atît cît las, las mulțumitor de... revizuit. Numai *În Cerc* n-am reușit să (o) mai umblu – nu am, aici, la Paris, nici o copie, cea dată să circule este, la rîndu-i, o copie lăsată-uitată la Doina Martescu-Sofonea, la Făgăraș. Dar nu e mare pagubă : nu mai sufăr de halul în care se află acele cărți acoperite de celelalte.

Am vrut să mă duc la spital, alături – dar nu mă puteam ține pe picioare. Să chemăm *Samu* – ne-ar fi costat... Așa că s-a dus Ana, la Urgențe, pentru un consult-prin-nevastă... I-am scris pe o hîrtie datele, tensiunea, medicamentele pe care le iau, precum și răul pe care-l simțeam. Asta în vederea unei eventuale deplasări personale, cum s-ar spune, dar în căruciorul lor (ideea a fost a Anei : să împrumute un cărucior de paralitic...). Doctorul de gardă, după ce a ascultat-o, i-a pus întrebarea :

„A făcut vaccin antigripal, cînd ?"

Nu a fost el categoric-categoric, de altfel, i-a recomandat corespondentei să mă prezant azi la spital, la un internist. Dar uite : este ora 9 dimineața, iar eu nici gînd n-am să mă duc.

Drept pentru care n-am să mă aplec (în fapt, ridic...) azi, spre eoliene, ci voiu pentru ca să amănunțesc trei „mici-idei".

STICLA : e derizoriu – dar tragic ; în Basarabia nu se fabrică butelii, borcane, geamuri. Așa a fost politica Kremlinului : Basarabia produce, în cel mai fericit caz, semifabricate, dar și atunci *ambalajul* se face „la Centru". Așa am aflat de la basarabeni că vinul este trimis cu cisternele ; acolo, la destinație, este îmbuteliat, etichetat... Basarabenii nu au sticle de vin, dar nu au nici butoaie de stejar – „fac" vinul în cuve de ciment. De ce nu fabrică basarabenii pe loc sticla ? „N-avem sodă", mi-a spus prin telefon Vartic de la Chișinău. Basarabenii mei, mînca-i-ar norocul – dacă n-au sodă... „Ne venea de la Moscova" ; „și dopurile de plută tot de la ei." „Dar pluta vine din Portugalia", zic eu, priceput nevoie-mare. „Da, dar rușii o plăteau în dolari."

Asta este. Să vedem ce va fi.

Că tot ziceam că am amenajat zona Giurgiulești (am să revin în amănunt), ziceam că, printre alte mari-industrii – din moment ce e port... la Marea Neagră, să se amenajeze (pe „insulă") o stație (uzină) de... sticlă... se va vedea ce fel de uzină :

Fiind ușor de aprovizionat cu materii prime – cu transportoare fluviale – avînd și suprafață de desfășurare a lor, de asemeni, combustibilul necesar ; Giurgiuleștiul va produce *și* sticlă în blocuri (*lingouri*) și *bile*... Este mult mai ușor de transportat la fața locului – acolo unde sunt fabricile de conserve, podgoriile etc. – sticla în lingouri și în bile, decît buteliile, borcanele, recipientele gata făcute. Iată cum :

La Giurgiulești există spațiu suficient de depozitare a calcarului, calcinului (și a sodei, cea pe care n-o au ai-noștri-ca-bourii). Coteaua... nisip ? Ei, bine, *nisipul* va veni, gata spălat, din Dunăre ; mai întîi, provenit de la dragarea pentru amenajarea portului Giurgiulești (cantități nonneglijabile) ; iar după terminarea portului, drăgile vor curăța Dunărea navigabilă, iar „produsul", în loc să-l deverse pe maluri, îl spală pe loc, îl încarcă pe transportoare special construite pentru recuperarea nisipului, scurgerea lui (de apă) (cum spuneam : le-am și desenat !). Firește, drăgile și transportoarele nu vor alimenta în nisip doar stația producătoare de sticlă – ci și ceramică, materiale de construcție (arse ori nu), piese mici (!) de beton (arcade, scări, stîlpi-vie, stîlpi-garduri) etc.

Așadar, stația de sticlă produce sticlă-brută (!), în vederea fiecărei întrebuințări : sticle pentru vin (în mai multe culori), șampanie, bere, apă minerală (sau : mineralizată), coca, pepsi, sucuri de fructe (și de legume) – acestea fiind *buteliile* ; apoi, sticlă brută (lingouri, bile) pentru *flacoane* : pentru uz farmaceutic, alimentar etc. ; *borcane* – cu filet și capac reîntrebuințabil (de plastic, de metal), borcane cu filet și capac nerefolosibil ; borcane cu capac metalic vid ; de asemeni, borcane cu capac de sticlă, garnitură de cauciuc (Weck ? – așa se va fi scriind), precum și borcane mari (pentru murături), cărora li se va imagina ceva mai bun și mai ușor de folosit, ca acoperire ; apoi, *damigene* și „butoiașe" din sticlă, fie prevăzute cu armătură interioară, fie nu, pentru vinuri dulci, pentru rachiuri din fructe parfumate ; în fine, sticlă pentru *pahare*, carafe, vaze, căni. Să mai pun aici sticla trasă, pentru *geamuri, oglinzi* și sticla *de placaj*, în construcții.

Mie mi se pare simplu : stația de la Giurgiulești pregătește o șarjă dozată pentru, să zicem : butelii de șampanie. În loc să o sufle pe loc, apoi să trimită buteliile goale spre, de pildă, Mana (unde ziceam că există o asemenea fabrică), toarnă în forme paralelipipedice (avînd fiecare 50-75 de kg) lingouri (prevăzute atît cu „urechi" în masă, de apucat cu mîinile, cît și cu cîte o „ureche" de metal, o buclă introdusă în masa caldă încă, pentru a putea fi agățată și transportată – cîrlige care se recuperează și se reîntrebuințează) ; sau/și sticlă-sub-formă-de-granule (bile) : acestea pot fi încărcate mai lesne,

cu benzile descărcate cu tuburi – presupun că este relativ facilă fabricarea lor : se împroașcă stropi de pastă în bazine de apă – nu ? Deci lingouri (sau/și granule din sticlă pentru butelii de șampanie) sunt transportate – cu transportoarele fluviale pînă la... Mana. În portul (fluvial ? canalicol ?) Mana, transportorul trage la cheiul fabricii de butelii a fabricii de șampanie. Conținutul este descărcat direct în depozitul fabricii (de butelii), aflat la, să zicem, o sută de metri de chei. La același chei – sau, în caz de încă un transportor de lingouri, cincizeci de metri mai încolo, la cheiul de încărcare : lăzi cu sticle de șampanie ; sau vin ; sau bere ; sau dulcețuri, conserve etc.

Mai departe (îmi place la nebunie să-mi povestesc povești din astea – cui nu i-ar ?) : stația Giurgiulești face o șarjă de sticlă pentru borcane ce au să fie supuse fierberii (Weck) : o toarnă în lingouri, o face... grăunțe și o trimite cu un transportor (am să revin, dar de pe acum spun : acesta, în principal destinat mărfurilor grele și... neperisabile – dat fiind ritmul lent de deplasare : în medie, pe Canalul Prut : 15 km/oră, pe canalele interioare între 10 și 15 km/oră – are capacitatea de circa 50 de vagoane – ca volum, greutatea necontînd, fiind așezat pe flotoare), așadar un transportor la Ciocîlteni – acolo este o importantă fabrică de conserve de legume și carne în borcane ce vor fi supuse Bain-Mariei, hai să-i zicem : Scalda-Mariței... Ca în țările civilizate, fabricile de dulcețuri, conserve au, fie alături, fie chiar ale lor, ateliere sau fabrici de ambalaje ; aici, din sticlă.

Din nefericire, calitatea vinului, fără butoaie de stejar, nu se poate ameliora substanțial. Ceva-ceva se va cîștiga (aici în sensul că nu se va pierde), dacă vinul, fermentat în cuve de inox, va fi mutat în recipiente de sticlă (și nu în cuve de ciment !) ; măcar pentru că sticla se poate ușor curăța, spăla, după întrebuințare, iar cimentul păstrează toate duhorile. Nu am idee dacă se poate confecționa, din sticlă, un recipient de 100 de litri, dar cred că da. În formă de damigeană ori de borcan (gavanos), adică cilindric și gura avînd-o largă ce va fi astupată de un dop avînd la rîndu-i vrană ; cu un robinet în partea de jos, la vreo trei degete de nivelul fundului... Recipientele s-ar păstra pe rafturi solide, oricum, în pivniță fiind întuneric, nu este atacat vinul (în care caz, sticla damigenei va fi colorată în sumbru, nu ?). Mă întreb dacă „butoiașul" din sticlă nu va căpăta mai multă rezistență dacă pereții vor fi canelați pe orizontală – voi fi spus bine ? – în felul cartonului gofrat, al tablei ondulate, mai aproape : ca purificatoarele de apă ce se văd în filmele americane – deși acelea nu par a fi mai capacitative (!) de 10 litri...

Fiindcă am adus vorba de *ambalaje* : trebuie rezolvată această chestiune, profitînd de faptul că în Basarabia pămîntul e netocmit și

gol. Fiindcă vorbeam de sticlă – buteliile, borcanele pot fi refolosite ca atare ; și ca cioburi (în care scop, se vor introduce pubelele numai pentru sticlă – li se va explica de o mie de ori oamenilor să nu arunce cioburi de faianță în pubela cu cioburi de sticlă !) ; cele din *plastic* : numai din plastic biodegradabil ; pentru lichide (lapte, sucuri de fructe, apă gazeificată, sucuri de legume) se va folosi Tetra : carton cu interior de plastic biodegradabil. Pentru transport, în mare, a fost inventată minunata paletă cu învelitoare de plastic – parodiindu-l pe John Vinocour („Din România manuscrisele clandestine vin valuri-valuri"), am să zic și eu, mult mai modest : în Basarabia mărfurile se transportă cuburi-cuburi...

Apoi, ambalajul fără etichetă e ca nunta fără lăutari. Se vor dezvolta, multiplica imprimeriile de etichete : colabile, imprimabile – iar pe cele din sticlă, devenite familiare (borcane Weck), în masă (în massă ?).

O întoarcere : la Ciocîlteni să fie crescătorii de rațe și de gîște, că tot *aveau* ei baltă... Desigur, îndopate. Din ficați se face pateul (așa se va fi scriind în românește, ca și cel de la cofetărie, sau mă înșel eu ? – și dacă... *foagra'* ?), iar din rest... restul, mai cu seamă *magret*-ul. Astea se prepară și se bagă frumos la borcane.

(La prînz am vorbit la telefon cu Monica. I-am avertizat și pe ei în privința reacției violente a vaccinului. În timp ce vorbeam, am primit de la ei trei cărți : un număr din *Transilvania* (cel cu sacrificiul), volumul lui Virgil : *Subiect și Predicat*, precum și un exemplar din E. Lovinescu, primul volum : 1923-26 din *Sburătorul – agende literare.* M-am năpustit, firește, asupra tatălui, lăsîndu-l pe ginere pe mai tîrziu : extraordinar ! Acest munte de civilitate, primind în casa lui șapte zile din săptămînă pe toți neajutorații și pe toate nefututele (ba, pardon !), ascultîndu-le plîngerile, bîrfele, productele cu stoicism... de mucenic – le-o făcea ! Îi încondeia în agende ! Și foarte bine le făcea, chiar dacă nu avea totdeauna dreptate !)

Acum mă întorc în Basarabia ideală. Am vorbit de *port* ca nou pol al atenției locuitorilor. Acesta însă numai pe acolo pe unde trec canalele. Însă iată un alt nou-pol al vieții sociale :

BAIA COMUNALĂ. I-am zis astfel, din comoditate. În fapt, va fi un conglomerat de servicii de un anume fel. Așadar, BAIA va include : 1. piscină – cu bazin mare (olimpic), bazin mic și trambulină cu bazinul ei ; 2. cabine cu duș ori cu cadă (cu sau fără jet) ; 3. sauna propriu-zisă ; 4. hamam (baie turcească, pentru bărbați *și* pentru femei) ; 5. gimnaziu (exerciții cu aparate, musculație) ; 6. saloane de coafură-frizerie ; 7. saloane (cabine) de masaj ; 8. spălătorie-uscătorie (eventual, călcătorie) ; 9. patinoar ; 10. sală-mare,

polivalentă : sport, recepții, reuniuni ; 11. bowling ; 12. cafenea-cofetărie ; 13. restaurant ; 14. oficiu poștă-telefon-telecomunicații-bancă – automate toate serviciile, în fine, 15. un salon-club, iar pentru cei ce pot, 16. studiouri, camere de închiriat.

Nu mai este nevoie să explic avantajele materiale, ca spălătoria, dar și rolul social al adunării – și tolerării – mai cu seamă la baia turcească, amenajată cît se poate de atrăgător. Pentru femei ar putea funcționa și un „punct medical", nu atît pentru sfaturi strict medicale, cît de igienă-generală, iar începutul cursurilor de informare sexuală a copiilor, mai cu seamă a fetelor, să se plaseze aici.

Mîine despre un alt așezămînt necesar : mînăstirea.

Duminică, 10 octombrie 1993

Elțîn a dizolvat sovietele – cel puțin așa ne-a explicat corespondenta lor și prietena noastră, Annie Daubenton. Fie. N-am nici o încredere în Borea, dar cum nu avusesem nici în Mișa..., însă ce treabă bună, împotriva voinței lui, a făcut...

În discuția de ieri cu Monica, despre Dorin Tudoran, am zis cam așa : respect fidelitatea prietenilor mei față de prietenii lor (Tudoran față de Manolescu, de Papilian, Paler...) ; dar cînd prietenii prietenului devin, vădit, răi, în primul rînd, nu mai pricep : față de *ce* rămîne fidel prietenul ? Față de om, ori față de fapte ? Dar *omul* s-a schimbat – în rău – după cum dovedesc faptele ; în al doilea rînd, mă întreb : pot eu să mai rămîn prieten cu un prieten fidel al lui Manolescu cel de azi ? Eu sunt în relații cu... faptele, deci cu gîndurile, nu cu omul schimbat în rău. Nu uit, nu ascund, nu neg că am fost prieten cu Ivasiuc, Tănase, Țepeneag – ba încă bun ! – dar m-am despărțit de ei, din pricina faptelor lor, rele. Și, am mai adăugat pentru cei ce au urechi (?) că eu, de pildă, am rupt-o cu Tănase nu pentru măgăriile pe care mi le-ar fi făcut mie, personal, ci pentru măgăriile făcute prietenilor mei de atunci : Țepeneag, Alain, Monica, Virgil... N-am mai apucat să spun că Manolescu nu-mi făcuse mie nimic rău – ba din contra : îmi publicase, în foileton, *Patimile,* însă eu l-am atacat pentru *tăcerea* impusă în jurul lor, al Monicilor...

Iar acum, despre mînăstiri.

De fapt, le zic astfel tot din comoditate și din neputința de a le numi, în realitate, mă gîndeam la altceva. Cînd zici : mînăstiri, în Basarabia mai ales, zici, firește, mînăstire ortodoxă ; și, spre deosebire de restul țării, mai zici : acele mînăstiri lăsate în părăsire, ba ajutate de ruși să se ruineze – în Basarabia nu au păstrat bolșevicii nici măcar „așezăminte" destinate turiștilor străini (fiindcă în Basarabia

– prea aproape de Occident – nu veneau turiști !), controlate de securiști – ca în România și ca în Rusia din jurul Moscoviei. Apoi mă gîndeam că, din punct de vedere al confesiunii religioase, așezămintele la care mă gîndesc să nu fie doar ortodoxe – ci și catolice (greco-romano-). Așadar, să le zic, neutru : *AȘEZĂMINTE RELIGIOASE*.

Dinspre partea ortodoxiei, dacă se vor reabilita, reconstrui, restaura (?) cele vechi, celebre, foarte bine : să fie rezemate pe monahism, dacă tot sunt mînăstiri. Vor fi ajutate, în afară de piatră-pe-piatră, să-și amenajeze ateliere, spații acoperite (sere, subterane pentru ciuperci), „laboratoare" (în fapt, bucătării : acolo se vor fierbe-coace conservele), pivnițe pentru vinuri, altele pentru brînzeturi etc., dar și *bolnițe*, în cea mai bună tradiție medievală ; și *azile* – pentru bătrîni, pentru alienați ; și *orfelinate* și, mai ales, *centre de dezalcoolizare*. Nu știu cum funcționează mașina prostituției, dar așa, la prima ochire, n-aș înființa centre speciale – „de reeducare". Fiindcă mă înspăimîntă termenul. Dacă o persoană ca aceea cade bolnavă (de o boală vindecabilă), de alcoolism, de drog, după ce urmează ea cura, i se propune să lucreze acolo, ca infirmieră, ca asistentă, ca ce-o fi, pe lîngă.

Or, pe-lîngă se văd multe și bune :

În afară de instituțiile medicale și caritative – care ar fi a doua vocație a așezămintelor (iată, n-am spus : întîia), a treia vocație a „călugărilor" ar fi să fie *cartea*.

Nimic nou sub soare, peste tot în lume – la noi mai vîrtos – *cartea* a fost o „obsesie" dulce : copiști, miniaturiști, tipografi – dacă a rămas ceva din religiozitatea ortodoxiei moldo-valahe, apoi a rămas cartea.

Sunt convins : un asemenea așezămînt (religios) ar putea obține o treime – dacă nu chiar jumătate – din venituri din *imprimerie*. Muncă cinstită, nu foarte grea – și recompensatoare. Desigur, în primul rînd cărți de cult (și mai cu seamă, *Biblia*), dar nu numai acestea. Așezămîntul s-ar specializa în tiraje mici, dar de-artă – și pe care le-ar și imprima în atelierele proprii ; dar ar putea lucra și pentru cărți de mare tiraj : manuale școlare, biblioteci de buzunar, executînd doar culesul.

Legat de carte, se va amenaja un atelier de *restaurare* – de cărți, de icoane, de obiecte de cult și artistice.

Un astfel de așezămînt va avea, se înțelege, o *bibliotecă* pe măsură. Dumnezeu să știe din ce se va alcătui, dacă vor mai fi rămas ceva cărți vechi care să intre în fondul lor – oricum, o „specializare" este necesară : te duci la biblioteca mînăstirii cutare pentru că te interesează cutare problemă, cutare epocă, cutare tipăritură.

În legătură cu *biblioteca*, să existe, ca pe timpuri, un spațiu de găzduire. Să fie primiți aceia care frecventează biblioteca, ori vor să se odihnească (după cercetarea unor biblioteci). În asta nu e nimic de „inventat", doar de adus aminte.

Firesc, i se vor încredința așezămîntului o sută sau două sau trei – de hectare de pămînt. Dacă este din-nou, atunci să i se ofere o suprafață... netocmită și goală : el, așezămîntul, cu oamenii lui să o tocmească : amenajare a terenului, împădurire, plantare de pomi fructiferi, săpare de iazuri, amenajare de bazine, ridicare de sere... Bineînțeles, partea de lucrări-grele, materialele, mașinile – vor fi oferite ; de asemeni, dotarea cu instrumente, unelte, „mijloace" de lucru. Vor primi necesarul – fără pretenție de rambursare, însă membrii comunității vor lucra fiecare după puteri, fără retribuție personală, în primul rînd în bolniță, în azil, în orfelinat, în centrul de „curățire", apoi în atelierele de care am mai amintit.

Activitățile „în aer liber" vor fi cele tradiționale : fructe și legume „speciale" (nu în sensul soiului, ci al cultivării – de pildă, fără îngrășăminte chimice) ; flori, brînzeturi, dulcețuri, conserve de legume, miere, pește, păsări (și ele, mai „speciale" : potîrnichi, fazani), apoi : ciuperci, lichioruri, rachiuri, vinuri ; apoi plante medicinale, plante aromatice (uscate)...

„Călugări" specializați în cîte ceva mai aparte își vor oferi serviciile – plătite – în împrejurimi...

Oricum : nimeni să nu aibă senzația că „frații" sunt obligați să lucreze – iar cîștigurile ajung în alte buzunare ; în același timp, să nu existe părerea că „frații" sunt întreținuți. Ei vor lucra cît și ce se vor pricepe – și numai după ce-și vor îndeplini propria-le misie, vocație : rugăciunea, reculegerea.

Mă gîndeam însă că aceste așezăminte (monahale sau doar comunitare) să joace aproximativ rolul din Evul Mediu : exemplu de comportament și de muncă, de devotament și de competență.

Nu știu cît de exemplar ar putea fi un asemenea... exemplu, dar merită să se încerce. Culmea ar fi ca monahismul astfel văzut – cu totul superficial, numai în laturea lui vizibilă și... economică – să aibă căutare...

Monica mi-a telefonat azi, ca să afle ce cred despre cărțile trimise. I-am spus. M-a întrebat – de formă, desigur, dacă va fi făcut bine dînd publicității „intimitatea" lui E. Lovinescu. I-am răspuns că un scriitor este un om public, deci nu are intimitate... pe hîrtie. Dacă ține și ține să nu se știe în tîrg despre cutare lucru, atunci nu-l consemnează. Și iarăși :

– Nu-i mai simplu ce fac eu ? De acum, din timpul prezent, zic-scriu (și, din 1990, public) ceea ce cred eu despre semeni. De ce să așteptăm șaptezeci de ani, ca să aflăm că Lovinescu îl considera pe Fundoianu : „javră", pe Cioculescu : „fecioară vicioasă", pe Camil Petrescu un laș, un megaloman, iar pe Rebreanu un bombănitor plicticos și stricător de reuniuni... ? Desigur, pentru mine, cititor, este o mare surpriză să aflu aceste lucruri despre scriitori pe care-i prețuiesc – dar :

1) aflînd de la E. Lovinescu anume cum îi vedea el, nu-mi schimb părerea despre „opera" lor, ci, nițel, despre „viață" ;

2) E. Lovinescu însuși nu-mi mai apare *inuman* de tolerant cu toți nefericiții României de atunci, ci un om și el – plin de civilitate, dar care îi încondeia în agende !

Monica era, în același timp, încîntată (de calitățile lui E.L.) și orifiată de „scandalul" pe care au să-l provoace dezvăluirile – deocamdată omenești ; apoi evreești – culmea ! Se teme că E.L. are să fie acuzat de... antisemitism, pentru că a observat, în agendă, acele trăsături diferențiatoare ale evreilor !

În continuare, despre cal și căruță – să se observe delicatețea trecerii...

CALUL. Nu se poate concepe viitor al Basarabiei fără cal. Mă gîndesc că pentru noi mai puțin bourul, cît calul ne este emblemă.

Istoric, din două părți :

1) ca străjeri la Nistru, oamenii erau călări ; călări au rămas pînă la... 1812, cînd au devenit călăriți... ;

2) ne place, nu ne place, aici între Nistru și Prut au poposit întîi ungurii (de la ei ne-au rămas numeroase toponime, în frunte cu Orhei, poate și Chișinău, poate chiar Chiștelnița mamei) ; apoi tătarii (aici, după cum sună : Ciocîlteni, Cio-Altan ? – dar în onomastică : Murafa, Ciachir, Celac, Temircan). Adică, și noi, băștinașii (?), și primii trecători și următorii fiind călăreți. Dacă am intra în amănuntele istoriei adevărate, am băga de seamă că relațiile cu tătarii nu erau chiar tot timpul conflictuale – și în nici un caz unilateral conflictuale, adică bestiile de tătari năvăleau în satele noastre, îi tăiau pe bieții bărbați, le robeau pe bietele sabine moldave. Din cîte scrie George Madan, „Ion Creangă" basarabean, din cînd în cînd și „creștinii" o porneau la furat, la jăcuit. Am reținut expediția unui sat de pe lîngă Hîncești în jos, în tătărime : flăcăii s-au întors cu vite, cai, odoare „și ceva tătarce, de să aibă cine le spăla izmenele"... Și uite-așa, din năvală-n fugă-n codri, din jac în... spălat izmenele, a rezultat poporul basarabean...

Așa că există destule „justificări" istorice în favoarea calului. Nu mai știu ce s-a petrecut sub ocupație, se pare însă că în Basarabia nu a fost aplicată politica dejistă de distrugere a calului – însă nici bine nu i-a mers : „mecanizarea", colhozul...

Mă opresc aici – obosit, transpirat de moarte (se spune : sudoarea morții, nu transpirația).

Continuăm mîine – calul.

Luni, 11 octombrie 1993

Încă n-am terminat de gustat, degustat, primul volum al *Agende*-lor lui Lovinescu, dar, o dată trecută surpriza („Și ăsta ? Chiar așa ?"), înaintez mai liniștit. La un moment dat mă întrebasem : „Dar cînd mai citea și mai ales mai scria scriitorul E. Lovinescu ? – fiindcă, probabil, dimineața era la liceu, unde preda latina, iar de pe la orele două după-amiază, la el acasă, începea pelerinajul ; în fiecare zi, nu doar în cele de cenaclu («șezătoare», preciza el, ca să se știe că este o perioadă fără-revistă)..." Cu toate acestea, defilarea oamenilor, mai puțin prieteni, mai degrabă, dacă nu adversari, atunci : parteneri de luptă (față-n față), spectacolul uman concret : Camil Petrescu, Barbu, Rebreanu, H.P.-B., Aderca, Balthazar, Vianu – ca să-i pomenesc doar pe cei mari – constituia, în fond, un... fond, un fundal, un decor, cer stimulent, dar nu determinant. Important, pentru Lovinescu, era nu „șezătoarea" săptămînală, nici „ghișeul" unde zilnic oficia cu o răbdare nu îngerească, ci : neomenească ; nici măcar cenaclul – deci nici revista ; firește, aveau importanță glasurile din jur (dar mai ales cele de vis-à-vis, ale adversarilor), dar nu cea-mai ; cea-mai o aveau *cărțile* – pe care Dumnezeu știe cînd le scria în vînzoleala de gară a micului, totuși, apartament al său (Monica, venită cu vești de la București, îmi spune că în apartamentul lor, cel din fața Facultății de Drept, locuiește un securist, Bistran – aici, discuție : o fi „Bistran al lui Goma" ? – cel cu prenumele Sever ? ; să fie „Bistran al lui Ierunca", cel trimis să-l lichideze, dar predat în Germania ? Monica crede că ar putea fi vorba de un „pseudonim colectiv", eu, al dracului, spun că este vorba de unul dintre clanurile ardelenești intrate cu strungari – de la *strungă*, nu de la *strung* – cu măgari și cu samari, cu cîini – și, firește, cu șogorii de pe celălalt munte)...

În fond, surpriza pricinuită de *Agende* – autentică, în primul moment – la mine nu se preface (ori dăinuie) în incredulitate (că așa au fost marii noștri scriitori, cînd nu scriau...), ba, într-un fel, îmi convine așa – ca să nu spun că mă bucur, fiindcă nu e motiv de bucurie să afli că Fundoianu era, în ochii lui Lovinescu, „o javră", Barbu un nebun, Camil un laș egoist, egotist etc. Însă o dată trecut

(mai exact : o dată eu trecut...) peste acestea, mă neliniștesc : scriitorul român contemporan, mare maestru al combinațiilor alibioide (totul este bun, dacă justifică propria-i slăbiciune – chiar decădere : „Uite, pînă și Havel a căzut !", „Uite, pînă și în Polonia comuniștii au revenit la putere...", iar acum : „Uite : *așa* era scriitorul și pe timpul lui Lovinescu, timp de pace...").

Monica se teme de acuzațiile de... antisemitism (la adresa însemnărilor din *Agende*). I-am spus că este posibil – din partea unui Popper, protejat al lui Manolescu, din partea urdorii de Reichmann – deși să se aștepte la o „floare" dinspre Norman Manea – de ce nu, susținut de Iorgulescu – și am mai zis :

– Ei și ?

Monica a luat acest „ei și ?" drept o insolență.

Ca și Eliade, Monica tremură la gîndul că *ar putea fi atacată* pe chestia „antisemitismului". Hai să spunem că Eliade avea oareșicari motive de temere – dar Lovineștii ? „Jidoviții" – cum li se spunea ?

Iar acum să revenim la... calele noastre dragi (și emblematice).

Așadar : calul este un lucru foarte mare ! – cum bine spunea binespunătorul.

Reabilitarea calului în Basarabia se poate face, într-o primă etapă (5-7 ani), numai prin *herghelii.*

O herghelie are nevoie de... pășune (o altă cugetare a cugetătornicului mai sus-citat). Iar pășunile unde pot fi „găsite", dacă nu pe malul apelor ? Mai exact : pe terenurile inundabile...

Așadar, construcțiile (grajduri, magazii, locuințe ale personalului etc.) vor fi înălțate pe teren protejat, iar pășunea pe cel inundabil (mai ales că în anume momente va fi nevoie să fie... stropită).

Să avem încredere în specialiști, dar ei să știe : scopul și menirea hergheliei :

1. selecționare, creștere (și vindere) de cai de diferite rase și destinații deosebite :

– cai de alergări : plat, obstacole, atelaj ;
– cai pentru atelaje cu patru roți (sport) ;
– cai pentru școli și centre de echitație ;
– cai pentru agrement (amatori, copii, handicapați) ;
– cai pentru înaltă-școală-de-echitație (aici intrînd și cei pentru paradă) ;
– cai pentru poliția-călare ;
– cai pentru trăsuri – mai cu seamă : birje ;
– cai de tracțiune (de diferite... forțe, deci destinații) ;

2. închirierea cailor (a atelajelor) pentru transport și lucrări agricole.

Povestea asta cu „închirierea" șade astfel : după cum spunea gînditorul, calul nu-i tractor și nu-i cositoare. Există cai și nu puțini ce nu ascultă de orice om. Iar omul închirietor nu are timp, nici chef să se împrietenească întîi cu calul, abia apoi să-l roage să-i facă un serviciu : sunt mulți oameni care nu știu (și dac-ar sti ?) că, la începutul lumii, calul a fost și el om, însă, potrivit teoriei lui Darwin, a evoluat și s-a făcut cal. Omul cu pricina (ignorant și nepăsător) știe o treabă : el are nevoie să i se cosească, întoarcă, strîngă fînul ; să i se prășească via – și fîneața și via fiind mititele, nerentînd să-și cumpere tractor(aș) ori un cal adevărat, ce face el ? Ce să facă : închiriază calul cu tot cu ăsta, zi-i pe nume, cel care a rămas jos, la picioarele scării lui Darwin... Omul, bre ! Adică, în termeni de românească recentă : calul și deservitorul său, nu ? Ba da. Numai că la sfîrșitul lucrării trebuie să-i dea și omului ceva...

Încă exploatanții agricoli (și nu doar ei), care au nevoie tot timpul de asistență cabalină, își vor lua (cumpăra, închiria pe mai mult timp) un cal, doi cai. Ceea ce înseamnă să-și construiască grajd – cum ar veni : garaj propriu. Dar cum există garaje, parkinguri plătite, de ce n-ar exista și *grajduri* – care n-ar fi același lucru cu herghelii1e ? Așa cum vor exista împrumutători de mașini agricole – fără conducător – așa să existe și grajduri, care să împrumute cai și utilaje, dar, spre deosebire de mașini, caii să fie aduși seara la grajd, pentru odihnă la adăpost, pentru curățat-țesălat și hrănit (desigur, și pentru control medical)...

Foarte frumos din partea acelor exploatanți (agricoli sau ne-) ce vor avea proprii lor cai, în propriile lor grajduri. Dar oricare ar fi natura relațiilor omului cu calul (stăpîn, îngrijitor, închirietor temporar), o lege – simplă, precisă și severă – va interzice și va pedepsi relele-tratamente aplicate de om în general animalelor, în special cailor. În rele-tratamente vor intra : nehrănirea și mai ales neadăparea la timp (se cunoaște) ; lăsarea, cu zăbala-n gură, ne-adăpostit (de soare, de ploaie, de ninsoare) ori ne-acoperit, cînd e transpirat ; continuarea solicitării calului rănit, rău potcovit (ori despotcovit) – acestea ar fi rele-tratamente pasive (deși obligarea lui să tragă, chiar rănit, ar putea constitui o categorie intermediară) ; în fine, răul-tratament activ : biciuirea, lovirea cu alte obiecte (ca în literatura noastră cea neaoșă : cu parul), în scopul de a-i provoca dureri și prin strîngerea zăbalei, a piedicilor – acestea fără a lăsa urme – cele mai grave fiind relele tratamente care rănesc, schilodesc – omoară.

Pentru rănire, mutilare, omorîre, auxiliarul calului trebuie să fie pedepsit cu închisoarea (fermă), chiar dacă va fi „numai" de o lună – dar cu interdicția de a se mai „însoți" cu un cal.

(Puțintică răbdare, să se vază mai încolo ce le rezervă legislatorul de mine celor ce se ating de copii, de femei, de handicapați ; violatorilor, incendiatorilor, otrăvitorilor – și cum „starea de ebrietate" va constitui circumstanță agravantă ! Uite-așa ! să se învețe minte...) (iar la vară cald – pentru cine o mai apucă.)

I-am scris lui Ică, la Sibiu. În legătură cu *Transilvania* 1-2/93, dat de Ierunca, după întoarcerea de la București. Le-am scris că îmi datorează un răspuns ; că tăcerea nu este cea mai bună cale. I-am și șantajat puțin – am spus : dacă nu primesc răspuns într-o lună de zile, am să cred că i-au urecheat părinții lor (popi ortodocși) pentru că s-au jucat cu un „păgîn" ca mine.

Rămîne de văzut dacă vor „auzi" de astă dată...

Marți, 12 octombrie 1993

Porcul de Elțîn, în vizită în Japonia, refuză să discute chestiunea Kurilelor. Cică actuala Rusie își va respecta toate angajamentele fostei URSS, dar „acum" să nu discutăm de Kurile...

Ca să nu mă otrăvesc de tot, să intru în Kurilele mele și să văd cum facem cu calul...

Pînă să ajungem la căruța calului, o paranteză restrictivă, punitivă, de-a dreptul inchizitorială : legile care vor preveni, judeca și pedepsi strașnic (iată-mă în plină Basarabie !) atingerile omului – de către fratele său, omul.

Legile acelea vor fi deosebit de severe dacă va fi vorba de atentate, agresiuni, nu mai vorbesc de crime, asupra copiilor și asupra femeii (am mai amintit de handicapați, ei formează o categorie aparte... Ba nu formează deloc o categorie aparte : handicapatul, ca și copilul, ca și femeia, e lipsit de putere ; depinde întru totul de sănătoșii din familie). Așadar : copii, femei, bătrîni, handicapați.

Așadar : vor fi (strașnic) pedepsiți cei ce se vor deda la rele-tratamente (lipsire de hrană, de îmbrăcăminte, de igienă, de un loc-în-spațiu omenesc, de medicație – dacă i s-a prescris), cei ce vor trece la, fie închidere în spații nelocuibile : cămară, pivniță, grajd, magazie, sub-scară ; fără lumină, fără posibilități de a-și întreține igiena – asta se va combina cu *sechestrarea* ; cei ce vor lovi, răni persoane neputincioase și aflate în grija lor – asta se va combina cu *tortură* ; cei ce vor ucide asemenea persoane – fără apărare, aflate în sarcina aceluia – aici nu se poate face deosebire de sex : nu doar bărbații adulți fac astfel de lucruri.

Asta în general. Acum în amănunt :

Va fi pedepsit bărbatul care-și bate nevasta fără motiv și în mod repetat (de trei ori, ajunge). Firește, există și muieri care-și bat bărbatul...

Pentru așa ceva nu există circumstanțe atenuante : „A spart un pahar", ori „Ciorba era rece", „Mă înșeală cu cutare", constituie motive de divorț, nu de bătaie. Starea de ebrietate – ca în toate celelalte delicte și crime, va constitui circumstanță agravantă. De asemeni, dacă a lovit-o cu intenție, cu sistem, în burtă – chiar de nu-i însărcinată.

Vor fi (strașnic) pedepsiți părinții, rudele, tutorii care aplică rele-tratamente copiilor încredințați lor. Chiar dacă violențele asupra copiilor nu s-au soldat cu moarte, fapta va fi tratată de *crimă*. A nu-i da de mîncare (deși ai !) unui copil, pentru că și-a murdărit hainele, a luat o notă proastă la școală ori a răspuns obraznic părinților – este o crimă ; a-l sechestra (cum se face, din păcate), închizîndu-l în pivniță, pod, cămară, dulap – este o crimă ; cu circumstanțe și mai agravante, dacă se poate spune așa în cazul în care copilul a fost legat, înlănțuit, i s-a pus căluș, botniță, i s-au imobilizat mîinile. Nici vorbă : pentru uciderea unui copil, în cazul în care nu există pedeapsa cu moartea (și e bine să nu existe), să fie, oricum i-ar spune, dar efectiv, *pe-viață* și nereductibilă.

Acum două crime extrem de frecvente – și secrete : violul și incestul. În legătură cu acestea două din urmă trebuie organizată și dusă cu toate mijloacele o campanie de informare : radio, tele, broșuri distribuite – ciclic – afișe. Să se explice de ce *e rău* să fii violat(ă), măcar pentru că prin urmări (condamnare grea, într-un mediu ostil – și violator), ești... descurajat să violezi. Bărbații trebuie să știe, să li se amintească, să fie bătuți la cap cu *pedeapsa* : nu se (mai) poate face rău cuiva, fără să se dea seama, fără să se primească măcar o parte din răsplată – fiindcă în totalitate nu poate fi „răsplătit" un viol.

Aceste două crime, explicate, dezvăluite, arătate cu degetul vor contribui în bună măsură la minarea, poate chiar distrugerea falsului matriarhat (tot atît de adevărat : a falsului patriarhat) instituit de comuniști întîi în Rusia, apoi întins și la noi – las' că terenul era bine preparat, n-avem decît să-l citim pe Sadoveanu...

Nu voi fi fost primul, dar ce contează : încă de acum peste zece ani scriam – pentru *Deutsche Welle* – (nu mai țin minte în legătură cu ce) că femeia a devenit, în societatea sovietică, stîlpul casei, adevăratul cap al familiei – dar numai cu truda, cu munca de vită de povară, fiindcă adevărata putere, chiar în absență, o deține bărbatul, purtătorul de servietă, președintele de colhoz, socotitorul, secretarul de

partid, milițianul, magazionerul – care-și exercită puterea și ca mascur : regulînd subalternele (la propriu !) și solicitantele a cine știe ce „serviciu" (care, în fapt, intra în obligațiile lui). Așadar, femeia a devenit cea care lucrează și cea care poate fi regulată oricînd, oricum – de aici pînă la viol nu mai este decît o jumătate, ba un sfert de pas : din moment ce femeia, la noi, este ceea ce este : are numai obligații, însă nici un drept, de ce n-ar fi tratată, după cum și este : ca o sclavă ? Or, o roabă poate fi regulată, chiar dacă ea nu vrea să se reguleze ; chiar dacă protestează, se zbate, țipă...

Din punct de vedere juridic violul poate fi combinat cu incestul – dar nu totdeauna incestul (act, în sine, grav) se produce prin viol – ceea ce nu-i scade cu nimic gravitatea : noțiunea de „consimțămînt" trebuie (ca și starea de ebrietate) întoarsă împotriva făptașului, fiindcă un „consimțămînt" în stare de... inocență, de dependență afectivă, de teroare („Să nu cumva să spui cuiva ce facem noi...") este, în fapt, abuz (și ce-ar fi să se adauge și asta : abuz-de-încredere, înșelătorie ?).

Violul, oricît de „jenant" (pentru victimă), este mai „simplu" decît incestul. Deși vor fi total schimbate atît legile, cît și obișnuințele nescrise. Pentru că nu la toate posturile de jandarmi din sate poate fi afectată o femeie – avînd și bune noțiuni de medicină, de psihologie, de sociologie – ar putea fi transferată o parte din obligațiile de primire, asistență, consiliu, unui medic, de preferință, femeie.

Ideal ar fi să existe un serviciu aparte, însărcinat cu protecția socială a acestor prăzi ușoare : copilul, femeia, handicapatul, bătrînul. Să aibă personalul cunoștințe medicale, juridice, psihologice, sociologice și puteri juridice. Să fie un fel de asistent de procuror (dar nu substitut, fiindcă nu substituie nimic și pe nimeni, are atribuții numai ale lui). Acest comis (nu e bună denumirea, fiindcă nu face bine femininul : comisă ?) va avea puteri de poliție : va putea emite convocări, mandate de aducere, va ancheta, va recomanda – atît serviciilor medicale, cît și tribunalului – calea de urmat. Va asista la proces, dacă va avea loc. *Va fi, totdeauna, de partea victimei* – există destui avocați ca să ne explice cît de îngeraș este bietul violator...

Campania de informare va începe în școală, prin cursuri de educație sexuală. Atunci și acolo pot fi luminați atît (eventual) viitorii agresori cît și viitoarele victime. De „lecțiile" de la școală depind foarte multe : cunoștințele despre propriul corp și despre al celuilalt, ca și *răul* pe care-l putem face, în parte din ignoranță, și care ni se poate face – iar pentru făcător, pedeapsa. Ei, da : sunt pentru sperierea cu pedeapsa ; pentru terorizarea virtualului terorist. Cei care pretind că tocmai perspectiva pedepsei îi tentează pe unii să încerce

– au dreptate, însă au dreptate numai pentru excepții : (din acest punct de vedere) sadomasochiștii, cei care trec în categoria bolnavilor – și cărora li se va aplica *tratament*, nu... *avertisment*.

Ca în tot ce ține de om și de relațiile dintre „tare"-„slab", firește, vor fi, în continuare, abuzuri : cutare fată va pretinde că a fost violată – ca să obțină un avantaj material (despăgubiri ?) ori un măritiș, altfel de nesperat ; cutare copil, ca să se „răzbune" pe părinți, va pretinde că a fost rău tratat, ba chiar violat (imediat ce va fi aflat la școală, de la domnișoara, ce-i acela un viol și pe unde se practică el). Asta va fi treaba – grea, complicată – a celor din serviciul de protecție a familiei (i-am găsit denumirea organismului, dar tot nu știu cum se vor numi oficianții) : într-o atmosferă de încredere, de confidență – stabilită cu victimele indubitabile – se va putea totuși separa adevărul de fantasme ori de răzbunare (ori de prostie). Cred că, în cazurile dubioase (absența de urme vizibile, reclamație tîrzie) este bine ca, fără a-l descuraja pe reclamant, ca o formalitate cunoscută, obișnuită, să citească, să ia cunoștință de o declarație că, în cazul de depoziție (sau mărturie) mincinoasă, va suferi o pedeapsă juridică – la minori : lucrări de interes obștesc, efectuate exact în timpul unor spectacole, întîlniri sportive, sîmbătă-seara...

În continuarea ideii : să se aibă grijă : reabilitarea condiției-de-om-a-femeii, a copilului – adică a celui slab – să nu aibă efect de balanță : să se explice că nu este vorba de „coborîrea" bărbatului, ci de ridicarea la același nivel a femeii. Așadar, femeia – prin această acțiune – nu va căpăta supradrepturi, ci își va recăpăta drepturile naturale.

În toate delictele – și crimele – înșirate mai sus, în afară de complicitate – ușor de dovedit – se va pedepsi *neasistența* (persoanelor aflate în pericol de moarte). Vor fi instruiți și implicați, de pildă, vecinii care *știau* că vecinul lor își bate nevasta cu regularitate ; care *știau* că vecinul își martirizează copilul handicapat ori soacra neputincioasă. Va fi considerată foarte gravă neasistența în caz de viol – ca și la omor. Mai greu, sau imposibil ca vecinul să aibă știre de incest. Vor încerca să afle dacă ceva nu este în regulă învățătoarele, profesoarele, personalul medical, sportiv, atît prin examene corporale, cît și prin dialog (în caz de „ceva" – atît la fetițe, cît și la băieței) (mi-a ieșit diminutivul fără voie, probabil prin contaminare).

În cazurile certe de incest : înainte de a pedepsi – ceea ce trebuie pedepsit – este absolut necesar să se înțeleagă, adică să înțeleagă și cel ce întreabă, să înțeleagă și cel ce caută răspuns (agresor și agresat – dar și, de obicei, mama, dacă există) *de ce* ; și *cum*. Atracția tatălui spre fiică nu se datorește totdeauna doar... atracției, ci și unor cauze

concrete : boala, îmbătrînirea, sau chiar refuzul de a avea relații sexuale, al consoartei. Comisul, desigur, nu are cum să o dezîmbolnăvească pe femeie, să o întinerească ori să o oblige a avea plăceri cu cineva cu care nu mai are (sau n-a avut niciodată, copiii fiind concepuți în momente de cvasiviol) ; dar s-ar putea găsi „artificii" : îndepărtarea copilului de la... îndemîna tatălui, plasarea lui, dacă este elev, la internat sau la cămine (care să nu aibă aerul de orfelinate) – ba să fie acuzată acea mamă care a consimțit la relațiile bărbatului său cu fiica.

Cred că am spus cam tot ce am avut de spus în privința protecției femeii, copilului, handicapatului, bătrînului. Ar trebui să mă opresc la *etilism,* dar ce pot spune mai mult decît se spune deja ? Doar atît : etilismul trebuie considerat *boală* și tratat ca atare (gratuit, dar obligatoriu), prin internare în centre de dezintoxicare, însă în cazul comiterii de delicte ori crime, starea de ebrietate (care nu se confundă cu etilismul) să fie considerată circumstanță agravantă. Măsurile represive (și curative...) trebuie acompaniate de tentative de modificări ale obișnuințelor alimentare – asta numai într-o societate în care se găsesc de toate. Sunt convins : dacă ar exista lapte, iaurt, sucuri de fructe, băuturi mineralizate – consumul de rachiu ar scădea – nu spectaculos și nu de la o zi la alta ; de asemeni, dacă vinul ar fi mai bun – și mai ieftin – s-ar diminua cantitatea înfricoșătoare de rachiuri băute toată ziua de basarabenii noștri și de și mai ale noastre basarabence, pînă la patrupezie. Și încă : ameliorarea rachiurilor : nu va scădea, la consum, cantitatea, dar măcar acea cantitate ar provoca mai puține ravagii sănătății. Iar ca măsură represivă : interzicerea fabricării de rachiuri fără autorizație – și fără control strict al produsului. Pentru a evita orice „autonomizare" – de producție, deci și de vînzare – se vor amenaja centre de distilare (cazane) : producătorii vor veni ca la moară, cu recolta lor și vor pleca cu produsul finit (dar înregistrat) ; și aprobat pentru distribuire. Persoana producătoare va putea veni la „cazan" cu fructele ei, cu stadiul (de fermentare) al ei, cu, în fine, metoda ei : la cazan va cere să i se distileze cum îi convine ei (și este posibil) : lent, de mai multe ori etc. Nici această măsură-filtru nu va putea diminua cantitatea băută, însă aceeași cantitate va fi garantată cel puțin din punctul de vedere al distilării.

Etilismul poate fi „demn", poate fi „violent". Cel demn îl poate scuti pe om de eventuale necazuri juridice – însă îi interzice anume munci și anume posturi de muncă – cele care cer atenție, adresă, exactitate. Așadar, „demnul" va putea lucra numai ceea ce nu poate

deveni periculos pentru el și pentru alții, ceea ce înseamnă foarte puțin și în domenii „devalorizate".

Nu cred că adulții vor putea să se „vindece" cu totul. Vor face naveta între casă și spital, din ce în ce mai slăbiți, mai handicapați, mai descurajați. Ceea ce nu înseamnă deloc că trebuie abandonată această latură a medicinei, care, ca și psihiatria, umblă și pe la suflet, nu doar pe la trup. În „pauze" se vor crea și la noi, după exemplul occidental, amicale, societăți (mai degrabă discrete decît secrete) ale alcoolicilor (anonimi), vor fi încurajate acțiunile de utilitarizare (am vrut să derivez de la *a fi util,* pentru că asta este buba și la ei : sentimentul că nu mai pot fi utili altora), fie ele productive (rezultînd ceva din activitatea lor), fie recreative (excursii, turnee).

Acum mă gîndesc : dată fiind starea... alcoolizată a basarabenilor, de unde dracul se vor putea recruta piloți de nave, supraveghetori de ecluze, de baraje, manipulatori de utilaje ?

Sper că se vor găsi, totuși, atîția cîți trebuie.

Cam aceeași chestiune se va pune (cu trei grade mai jos) în legătură cu tabagismul.

Miercuri, 13 octombrie 1993

Toată noaptea m-am perpelit : amintisem de etilism, de tabagism, dar nu suflasem un cuvînt despre toxicomanie – de ce ?

Simplu, zic, acum : eu sunt un om în vîrstă care, în România, nu apucasem așa-ceva, iar în Franța, așa-ceva-ul se întîmplă la alții... Dar bineînțeles că ne vom ocupa și de toxicomani !

Vor fi mulți bieții oameni de care va trebui ca cineva să se ocupe. Se vorbește că există numeroși copii intoxicați cu nitriți – de la apa în care au ajuns îngrășămintele. De asemeni, iradiații de la Cernobîl – s-ar fi semnalat nașteri de monștri.

Pe măsură ce înaintez în trebile-interne ale Basarabiei, chiar de la depărtare, înțeleg că acolo totul trebuie luat de la început ; că nimic nu se poate repara, cîrpi, restaura. Încă o dată : tăvălugul comunist a trecut peste trupuri – asta o știam cu toții, dar ne era greu să admitem că și sufletele au fost atinse ; ba chiar rănite ; unele ucise. Mă repet, mă repet : ceva-ceva intuisem, scriind *Patimile după Pitești,* însă atît cît mi se arătase nu putusem să pun pe hîrtie, în totalitate : eram un exilat solidar cu *toți* exilații (deci și cu legionarii) și nu se putea să le fac eu una ca asta... Una ca asta mi-au făcut-o ei, în frunte cu – cine-ar fi crezut ? – D. Bacu, cel care m-a încondeiat insistent pe lîngă Cușa, iar Cușa nu m-a publicat, cum tot promisese. Așadar, nu mă lăsase inima mea (de exilat-solidar !) să aștern pe hîrtie adevărul-adevărat – cel care mi se arătase, mai puțin luînd (sau aducîndu-

mi aminte) faptele, ci, tocmai, pentru că în ultima tentativă scriam roman, mișcările sufletești ale... personajelor devenite persoane. Omisesem, deci, din delicatețe, să formulez hotărît cele două păreri ale mele : că „fenomenul Pitești" a fost un tragic „dialog" între frații-dușmani comuniștii-legionarii ; și că „rezultatul" (omul-nou) nu a fost cules de comuniști pe loc, atunci (1952), ci, fără a folosi violența oarbă, în timp, a fost obținut în întreaga țară (ca o totală închisoare) : douăzeci și ceva de milioane de „oameni noi", de „reeducați".

Este drept : atunci cînd scriam cartea (am terminat-o în 1980) nu eram sigur-sigur de „păreri" ; și mai drept : nici în primăvara-vara lui 1989 (cînd cu „Uniunea Scriitorilor", însă revelație-inversă fiind eseul romancierului emigrat în Israel) *n-am vrut* să accept evidența ; nici chiar după 20 mai 1990 (primele alegeri) nu m-am lăsat... dus. Abia anul trecut, 1992, de prin martie-aprilie (cînd scriam de zor la „scrisoarea către Gabriela Adameșteanu" – în chestiunea lui Manolescu – dar pe care n-am mai trimis-o, la rugămintea Monicăi Lovinescu („Calcă-ți pe inimă măcar o dată-n viață"...) ; mi-am călcat și bine am făcut ; Manolescu nu a fost desemnat candidat la prezidențiale – ăsta era obiectul textului) – și pînă la alegerile din toamnă, cînd am înțeles, în sfîrșit, că, în fața lor, comuniștii și securiștii au vidul... presărat (!) de turnători de voie, de nevoie...

Iar dacă așa stau trebile în RomâniaMare (așa mi-a ieșit din mașină), ce pretenții să avem de la Basarabia, săraca ? Primele semne de piteștizare și dincolo de Prut au venit din partea unor „directori de conștiință" : Vieru, Lari... Iar cum eu îmi aduc aminte : l-am cunoscut pe Druță, clasicul loc în viață, aici, prin 1988 (și încă Druță e bun, are bun-simț) ; pe Dabija (a murit cică – fie-i țărîna ușoară, că bou și stricat mai era !)...

Să ne ținem de gîndul că Moise a „inventat" o dată pentru totdeauna „metoda" : aștepți să piară robii, abia după aceea intri în țară-nouă cu oameni noi (și liberi).

Pînă atunci, să-i dăm calului, pe lîngă ovăz, o căruță :

La mintea... calului : o parte din caii ieșiți din spuma codrului (o dată cu el plantat de copii) vor fi înhămați.

Nu ne ocupăm deocamdată de atelajele sportive, dar să le amintim pe cele de agrement : *birjele,* în tîrguri în orașe, pentru plimbări, pentru deplasări neurgente – ce alt mijloc de locomoție (ce cuvînt !), mijloc hipo (ăsta, da : suntem în plin suprarealism românesc) – decît birja ? Pentru plăcerea ochiului și a sufletului, nu doar caii și hamurile lor vor bucura inima, ci și vizitiul – cu uniforma lui.

Tot în tîrguri și orașe, tradiționalul transport al berii – ah, azi butoiașele sunt din aluminiu urît ! – dar și livrarea altor mărfuri, începînd cu băuturile (la restaurante, cantine) : platforma, ori harabaua, ori *camionul* : tras de doi măreți cai (de camion...), umblînd cel mult la trap ușor, în rest, la pas : de ce ne-am grăbi ? Camionul hipo este, firește, tras de cai (am mai spus : falnici), însă descărcatul-încărcatul ar putea fi motorizat : un motoraș de sub 50 cm cubi ar pune în mișcare o „discretă" macara ; macaraua va pune marfa pe un cărucior-elevator și uite treaba ! Văd acest echipaj nu doar avînd un rol utilitar ; mai întîi caii : nu e de colea să vezi trecînd doi munți frumos sculptați, cu hamuri frumoase, țintate, cu canafuri, cu bibiluri negreșit, cu clopoței ; unii ai cailor, ai fiecăruia (dar deosebit de clopoțeii altor cai), și clopotul omului, prin care își anunță venirea, deci aprovizionarea... Desigur, camionul va fi prevăzut cu un sistem eficace și sigur de frînare. Mi se pare că am văzut la Bruges – dacă nu, inventez cu aerul că povestesc : în oprire, pe capătul oiștei se înalță în fața ochilor calului un semn că orice s-ar întîmpla, el nu mișcă – decît atunci cînd dispare semnul – ce, nu e bună găselnița ? Bine, o să caut (și o să găsesc) alta.

În continuare, să înșir *trăsurelele* cu două roți : șareta, cabrioleta, bihunca, docarul (nu știu dacă nu suprapun, iar acesta din urmă putînd avea și patru roți). Acestea, în domeniul utilitar, ar putea avea rolul unei motorete.

Hai să luăm *docarul*, să-l punem deoparte, ca să vedem ce fac eu din dog-cart...

Ajungem la... – să așezăm, „între", *trăsura* ? De ce nu : trăsura va fi, la țară, ceea ce e, la oraș, birja, e bine așa ? Destinată, în principal, transportării oamenilor ?

Iar acum, *căruța*. Mă întreb : dacă boii nu mai sunt puși la jug, înseamnă că a dispărut și *carul* ; deci *car* va fi... cea mai grea dintre căruțe și va servi la transport. Numai că de multă vreme descurcăreții din Est și-au prefăcut căruțele, telegile, în „camioane" cu roți de tractor – exact pentru transporturi grele (nu ne căra, la Breaza, pe panta aceea înfiorătoare, un om cu doi cai bolovani de rîu, din albia Prahovei ?).

Nu ar fi rezonabil să multiplicăm variantele, mai ales că, în ultimă instanță, pentru transporturi grele oricine poate apela la tractor sau camion.

Mă interesează însă altceva : carul, căruța (încă nu m-am hotărît cum să-i zic... personajului) cel cu multiple întrebuințări :

a) ca vehicul de transport, cu 2, cu 4 roți ;

b) ca vehicul antrenînd mecanic utilaje : cositoare, stropitoare – de vie, de pomi – culegătoare – de ce ? vom vedea – prășitoare etc.

Pentru aceste trăsuri-căruțe lucrătoare trebuie găsită o anume formă și dimensiune de *roată*. Presupun că, cu cît va fi mai mare, cu atît mai ușor de tras va fi. Presupun apoi că roata avînd cameră cu aer este bună, dar nepractică în caz că se sparge. Mă întreb dacă o structură alveolată a roții n-ar fi mai potrivită. Probabil mai grea, însă pe teren aproximativ plat, roata, fiind mare în diametru, va fi relativ ușor de tras.

Acum *cuplarea* : o roată din față (sau, pentru siguranță, două) va fi prevăzută cu un sistem de cuplaj prin ax cardanic al accesoriilor de lucru : cositoare-pieptene, cositoare rotativă (cu coardă), pompă (pentru stropit lichide) ; de asemeni, un dispozitiv de *săpare de gropi pentru puieți* :

1) între gropi, prin roată, se „acumulează" aer comprimat, care este slobozit în momentul bortilirii ;

2) pe car-căruță se instalează balonul de aer comprimat, încărcat fie în drum spre locul de plantare, fie... printr-o eoliană montată și ea pe car ;

3) sau : o eoliană adusă la începutul lucrărilor, montată pe piciorul fix (ori demontabil) produce curent electric (înmagazinat în acumulatori, vedem noi la ce-i folosim) și aer comprimat ; fie se folosesc două „butelii" (una lucrează în timp ce se încarcă cealaltă), fie o butelie „fixă" din care se alimentează cea tractată (încărcătură moderată, doar pînă la egalizarea presiunii, dar tot e ceva, nu ?).

În acest caz, nu se mai folosește cuplajul mecanic pe roată.

De cercetat : în ce măsură se poate produce și folosi aerul comprimat în lucrări agricole ușoare.

Carul : să poată fi micșorat-mărit, lungit-scurtat (pe lățime numai dacă există o osie pentru fiecare roată).

Joi, 14 octombrie 1993

Mare tragòdie mare, în Franția : albaștrii proprii au mîncat papară, pe teren propriu, de la o „echipă simbolică" : Israel. Planificarea zicea „cinci la zero" și toată lumea credea în bătaie, probabil și israelienii înșiși. De altfel, ei au deschis „hora" : 1-0. Stupoare, apoi egalare. „Ei, acum o să vedem ce-o să vedem", ne asigurau „jucătorii" de la televiziune. Am văzut : încă un gol francez – extraordinar ! – marcat de Ginola. Ei bine, 2-1 după pauză, cum, necum, a devenit... 2-3 ! Doamne, că rotundă mai e mingea de fotbal (zise Guță Guțăndău) !

Aseară convorbire (la telefon, se înțelege) neplăcută, cu Monica. După vreun sfert de oră de discuție în jurul *Agende*-lor, în încheiere, cînd „rezumam" știrile, zic :

– Ați auzit ultima bombă ? Ultima cădere ? Pintilie face film după *Cronică de familie* a lui Petru Dumitriu !

Aș fi jurat că Monica are să-mi împărtășească mirarea-indignarea. Ea însă, aflată de multă vreme într-o fază împăciuitoristă :

– Știam, dar Pintilie ia totdeauna texte „mici" din care face filme mari...

– ... de pildă un „mic text" din Caragiale, zic.

– A, nu ! Am vrut să spun că el nu prea (!) ține seama de calitățile morale ale autorului textului – a făcut *Balanța* după Băieșu, a făcut *Reconstituirea* după...

– Pătrașcu îl cheamă, dar nu văd care ar fi legătura între Petru Dumitriu și Pătrașcu. Nici chiar între Dumitriu și Băieșu. Și mai ales nu văd legătura dintre Pintilie și Petru Dumitriu !

La care Monica zice că Pintilie, în timpul unei conferințe ori întruniri, s-a scuzat că face film după un text care prezintă aristocrația noastră într-o lumină nefavorabilă, însă din sală luătorii de cuvînt au protestat, asigurîndu-l că bine face, de ce n-ar face-o...

Eu am mormăit că nu văd legătura între... aristocrație și „cererile din sînul maselor" ; din cîte știu, Pintilie nu a satisfăcut niciodată „comenzi sociale", n-a ținut seama de opiniile maselor largi de consumatori. Chestiunea era, rămîne : *cum de poate Pintilie să facă film după un text de Petru Dumitriu* ; asta, nu alta. Nu e vorba care text ; dacă textul e slab (și îl face el film-mare), dacă textul e pretext – vorba este că Petru Dumitriu, ca făcător de texte este simbolul – și cununa – ticăloșiei scriitorului român de la origini în prezent, iar gestul lui Pintilie – cel mai mare regizor român – de a face film după Petru Dumitriu are și o altă semnificație : aceea de a-l legitima *culturalicește* pe ciocoiul-roșu P. Dumitriu – așa cum Manolescu luîndu-i interviu, a doua zi după Mineriadă, l-a legitimat *moralicește* pe criminalul Iliescu.

Monica a avut un (bun) prilej să se derobeze, cum ar fi spus bătrînul Lovinescu – mai ales că adusesem vorba despre Manolescu, slăbiciunea lor – spunînd că ea a obosit ; că are altă treabă ; nu mai are microfonul *Europei libere* de la care să împartă dreptatea și notele bune...

Îmi stătea pe limbă să spun că absența unui microfon nu poate împiedica rostirea unor judecăți morale – fiindcă asta era, la urma urmei, chestia : mai poate fi considerat Pintilie un om moral după alegerea unui text (adevărat : nu *Drum fără pulbere,* nici *Vînătoare de*

lupi, nici chiar *Pasărea furtunii,* dar un text meșterit după rețeta partidului) de cel mai ticălos dintre toți scriitorii ticăloșiți – și nu puțini ! – sub comuniști ? Îmi mai venea să continui : atîta timp cît Pintilie era cunoscut ca unul care a făcut pactul-cu-diavolul (aici întîlnindu-se cu Petru Dumitriu, înaintemergătorul în materie...), nu era foarte grav într-o țară în care (o bună parte din) „conștiințele nației" fuseseră constrînse să devină informatori ai Securității. Sigur, nu este deplină plăcerea-aprecierii (uite, și soarele are pete), însă astfel gîndim doi-trei-patru inși, masele largi se bucură, iar reprezentanții lor, scriitorii și artiștii alimentați cu soia, teoretizează această... „umanitate" a idolului. De aici însă la... opțiune, acțiune deliberată – fiindcă Pintilie *a ales* textul după care să facă filmul, drumul e lung ; iar Pintilie l-a făcut.

În rezumat, aceeași opinie a avut Virgil (după ce i-am vorbit despre volumul lui, *Subiect și Predicat*) : că Pintilie a făcut filme mari din texte... indiferente.

Sunt foarte-foarte obosiți, Monicii noștri. Și, după călătoria în România, puternic contaminați de românism. Adică foarte-foarte-foarte relativizatori : „Nu e chiar așa" ; „Să ținem seama că ei, acolo..." ; „Da, dar X a fost foarte bun, în cutare împrejurare..."

Acum, după ce am citit *Agende*-le lui E. Lovinescu, mi-e... oarecum pentru Monica, fiica lui. Fiindcă *știu* : ce a făcut tatăl ei (chiar în *Agende,* ne-recomandate a fi publicate – *dar nici distruse, și nici recomandate a nu fi editate*) nu a făcut și nu va face fiica. Bineînțeles, nu știu ce anume scrie Monica în jurnalul ei, dar știu : ea este un produs al cărții ; a crescut printre scriitori, dar mai ales printre cărți. Iar din cărți, din ceea ce *spuneau* (cu glas tare) scriitorii, Monica știe că nu se aștern pe hîrtie chiar toate cîte se află ; chiar toate adevărurile. Monica este un om eminamente social, firește, cu un catehism moral pe care-l respectă. Respectă cu sfințenie cele zece porunci, dar cînd observă că cineva de alături nu le respectă, ea consideră că nu este „convenabil" să-i atragă atenția – tocmai pentru că trăiește într-o țesătură socială. Pentru ea, dar nu numai, pentru toți oamenii adevărați, adică sociali, adevărul este o categorie, iar adevărul-spus este o alta.

Știu, firește, că nu pot cere de la alții să facă ceea ce fac eu. Eu nu sunt om, nu sunt membru al societății, eu nu respect convenientele, nu respect fidelitatea-în-prietenie, sunt brutal, sunt nedrept, sunt imposibil – deci îmi merit locul „la colț" – în care singur m-am postat – sau : încolțat... (și de acolo, împroșc venin și înjurături).

Chiar așa : ce-oi fi vrînd de la ceilalți (firește, vorbesc numai de scriitori și numai de oamenii buni) ? Să facă ceea ce fac eu, adică să

trîntească în față „adevăruri" de care nimeni n-are nevoie, ba dimpotrivă : sunt jenante, dacă nu de-a dreptul rău-făcătoare ? Bine-bine, dar un asemenea om („ideal", pentru mine) ar fi trebuit să treacă prin vămile prin care am trecut eu ; hai să le mai enumăr o dată : năvala rușilor în Basarabia ; ridicarea tatei ; războiul peste noi ; refugiul, primirea... frățească ; fuga prin păduri ; prinderea ; lagărul de la Sighișoara ; libertatea provizorie dintre aprilie 1945 și martie 1953 (moartea lui Stalin), cînd am fost... aproape-siguri că nu ne mai „repatriază" ; apoi arestarea ; apoi domiciliul obligatoriu ; apoi agonia mamei, moartea tatei ; apoi sărăcia cumplită materială ; apoi „încontrarea" pe față cu sistemul (nu cu cenzura, nu cu partidul, nici doar cu Securitatea, ci cu sistemul) ; tratamentul aplicat de „colegi" pe cînd eram izolat și interzis ; pe cînd eram asaltat de *ceilalți*, dar evitat ca ciuma de scriitori ; în fine, exilul ; în fine, exilul total ; acesta : exilul total nu este acela în care nu mai ai nici măcar speranța că vei „reintra" vreodată – în țară ; exilul total este acesta : cînd rămîi fără nici un prieten (adevărat).

Iar pentru că tot am rămas fără țară, să văd de cîte ori :

1. După 28 iunie 1940, cînd, stînd pe loc, am pierdut-o : a devenit a altuia. **2.** În martie 1944, cînd ne-am refugiat. **3.** În decembrie 1944, cînd, în pădure, ne-au prins nu rușii, nu jandarmii, ci localnicii, români-de-ai-noștri. **4.** În martie 1970, cînd am fost interzis – scos nu numai din publicații, dar și din biblioteci, din viață, deci din țară. **5.** În 20 noiembrie 1977, cînd m-am exilat. **6.** În februarie-martie 1990, cînd aflîndu-mă și eu în entuziasmul „revoluției române", credeam că mă pot întoarce *acasă*, iar răspunsul (adevărat, piezis) mi-a venit nu de la dușmani, ci de la prieteni. **7.** În fine, în 1992 și 1993, cînd am aflat că doi prieteni (oricum, Sorescu nu-mi era dușman), doi scriitori buni, două „conștiințe" mi-au trimis la topit, adică la distrus, două cărți : *Culorile curcubeului*, cea nedistribuită de Humanitas în vara-toamna lui 1990 (dar depozitată, dacă ar fi să-i cred pe tovarășii de la centralele presei județene, întrebați de Florin Ardelean) și *Gardă inversă*, la Scrisul Românesc, ale cărei șpalturi le-am avut încă în august-septembrie 1990, aici la Paris, aduse de „adjunctul" lui Sorescu, C. Barbu.

Or, cum să te duci (iată, n-am spus : întorci) într-o țară în care prietenii, nu dușmanii, îți distrug cărțile ?

Ce noroc, ce noroc am eu cu Basarabia mea ; cu Basarabia II. Sau, cum i-am mai spus, fiindcă va fi inclusă și Bucovina de Nord și ținutul Herței : Nistria.

Am, nu doar un loc unde să mă retrag – trăgînd rare focuri de armă – ci și un loc unde pot *face* ceva. Vrasăzîcă, cum zîce basarabeanul : tătul.

Cel mai bine pe lume e cînd nu te scufunzi ; deci nu te îneci. Iar ca să nu te scufunzi, te înarmezi cu flotoare.

Ambarcațiunile care vor circula pe Prutul navigabil (pe o hartă oficială văd o ancoră în dreptul Cahulului), pe canale, ca să nu se... îngroape excesiv în apă – pe măsura încărcăturii vor avea FLOTOARE. Flotoarele fiind acel(e) ceva care mențin(e) încărcătura utilă deasupra nivelului apei, deci ambarcațiunea opune mult mai puțină rezistență la înaintare ; deci mai puțină energie va fi necesară pentru propulsie.

În mare, ambarcația va avea două flotoare, depășind în lungime atît prora (?) cît și pupa (!). Vor fi alcătuite din țevi de oțel pentru transportorul de 55 m lungime (cel mai lung – lat de 7 m), flotorul va avea diametrul de 1 000 mm sau de 1 250. Flotorul propriu-zis va fi mai scurt cu 2 m în față, 2 m în spate ; acolo vor fi „prore" pe care în timpul înghețului vor fi montate pluguri-de-gheață.

La T 55 fiecare flotor (fiecare parte : dreapta, stînga) va fi compartimentată : 4 camere etanșe, cu valvă de intrare-ieșire, în vederea „umflării" și cu manometru-control în postul de pilotaj.

(De ce flotoarele trebuie să fie cilindrice și nu pătrate, trapezoidale etc.

1. Forma rotunjită este mai alunecabilă pe apă.

2. În timpul înghețului-total (cînd circulația pe canal se oprește), transportoarele să poată „aștepta" pe apa canalului și nu în rezervații, în cale-seci ; gheața formată va împinge în sus, fără pagubă, flotorul, datorită formei sale... expulzabile ; oricît de încărcat va fi T-ul, nu va fi strivit din părți, ca în cazul formelor poligonale.

3. Lipsa de derivă pe flotoare va fi suplinită de derive – două – pe corpul de propulsare, jucînd rol și de directoare.)

Ziceam deci că T-55 are 7 m lățime ; (flotoarele vor fi plasate la extremități, linia cu plumb a corpului să cadă tangent cu cilindrul. Dacă are diametrul de 1,250 m, platforma va avea 25 cm, deci, pînă acum, un total de 1,500. Primul etaj : 2,500 – total : 4 m ; al doilea : 2,5 = 6,5 m. Al treilea : 2,5 m, total : 9 m. Încă 1,5 m : axul eolienei, antenele, încă 0,5 de siguranță.

Ceea ce dă un total de 11 m înălțime. Chiar dacă T-ul nu va pluti total – adică va fi doar în contact cu apa – trebuie să se țină seama de această înălțime de siguranță : podurile nu vor avea o înălțime mai mică – socotind de la nivelul canalului, în principiu, constant.

Flotoarele descrise mai sus permit încărcăturii să se afle puțin îngropate în apă – ceea ce va pune oarecari probleme în caz de vînt din față sau lateral – mai cu seamă dacă T-ul va „înălța" cele șase eoliene – trei perechi. În caz de vînt contrar, energia acumulată va fi cheltuită pentru... rămînerea pe loc. De aceea eolienele sunt telescopice, avînd două mecanisme :

1. automat, mecanic, de coborîre a eolienei, cu cît forța vîntului e mai mare (reglabil) ;

2. pneumatic, comandabil de la postul de pilotaj : eolienele sunt coborîte (și ascunse...) în caz de vînt puternic din față și la trecerile pe sub poduri – chiar dacă sunt toate deasupra lui 11 m.

Dat fiind faptul că transportoarele nu au doar misiunea de a transporta, ci și de a acumula energie (electrică, pneumatică) ; dat fiind faptul că manevrele de întoarcere, de dare – înapoi pe anume porțiuni (în cazuri de incident-accident) vor fi destul de laborioase, văd T-55 perfect simetric – ca o ramă de metrou, putînd fi pilotat atît dintr-un cap(ăt) cît și din altul.

Așadar, un transportor avînd lungimea de 55 m (și, repet, lățimea de 7), va avea la stînga (nu „în față", nici „în spate") o „cabină" de 7 m ; la dreapta o altă cabină (identică), iar exact la mijloc o „felie" de 3 m lățime, firește, pe toată înălțimea.

Am mai spus : întregul T are 3 nivele – deci și cabinele – și felia. La cabine, jos : rezerva de aer comprimat (într-un recipient ori mai multe), un propulsor de rezervă și (în lăcașul lui) propulsorul activ – montajul, demontajul este, în fapt, simpla ridicare a unuia cu brațul lui și coborîrea celuilalt, operațiune care nu ia mai mult de un minut. Tot aici, la primul nivel trebuie să existe un post de pilotaj (secundar), cuplat cu cel de la nivelul III.

La etajul II vor fi : acumulatorii electrici – în „paletele" lor (deci ușor descărcabili) și baie, bucătărie, cămară de alimente.

La etajul superior : postul de pilotaj, cușete (pentru 4 persoane), masă-scaune și closet.

Rezerva de apă potabilă va fi la III, iar apele uzate (closet, bucătărie, baie) vor fi adunate la I ; în porturi, la borne speciale, vor fi evacuate (în timp ce se va completa rezerva de apă).

Partea din spate (dinspre interior) a fiecărui etaj III va fi ocupată de casa eolienelor. La cabine doar 3 m din 7 ; la felie, întregul etaj III.

Circulația între o cabină și alta se va face atît prin fiecare etaj – cînd mărfurile sunt containerizate și lasă un culoar interior – fie pe „acoperișul" ultimului etaj, cale cu balustrade, trecînd printre eolienele perechi, fără pericol.

Să rezum rostul transportorului :

a. firește, transportă mărfuri neperisabile, grele și foarte grele : lingouri de sticlă, conserve în containere, în borcane, în cutii ; vin, rachiuri, sucuri de fructe, ape minerale, ape de masă ; materiale de construcție (cărămizi, calupi, cochileți, blocuri, subansamble de beton armat, țigle, stîlpi etc.), șine, țevi, profilate, sîrmă, lemn, hîrtie ; *ce nu transportă* : petrol și derivate, îngrășăminte chimice, ierbicide, pesticide, produse toxice, poluante etc. ;

b. se va mișca prin propriile-i... mijloace : electricitate și aer comprimat – *produse la bord,* de cele 6 eoliene. Cum însă eolienele funcționează și în timp ce T staționează ; cum se poate întîmpla ca în timpul transportului să nu bată vîntul... T este prevăzut cu mijloace de înmagazinare a energiei : energia mecanică produsă de eoliene este transformată în electricitate și în aer comprimat ; aerul comprimat servește la propulsie, electricitatea se acumulează în... acumulatori ; cînd nu mai este suficient aer comprimat, îl fabrică pe loc... acumulatorii. În porturi, în puncte de oprire obligatorie (ecluze, elevatoare), în cazul în care un T. are „surplus" de energie, îl descarcă – fie o dată cu acumulatorii și baloanele de aer comprimat, fie prin... transvazare.

(Ana, care a citit ce am scris pînă azi, bagă de seamă că „metodele sunt de secolul XIX : canalele, cositul, plantatul, caii, trăsurile..."

Mie nu-mi dăduse prin cap asta – adică o întoarcere în timp, eu urmărisem o încetinire a ritmului de viață (și de progres). Dacă tot îi ard o Cetate Ideală, atunci am dreptul să mă întreb : progres al cui – și pentru cine ? Ca să producă omul mai multe cuie și mai mulți litri de lapte și mai multe sticle cu vin ? *În ce scop ?* Și : cui servește cantitatea, chiar calitatea, dar mai ales viteza ?)

Am încercat să propun o frînă-dulce, un... temperator de pofte de a se năpusti. De aceea am vorbit de *canal* : nu doar un drum-fără-pulbere, cale de transport, ci, după foloasele concrete : transport, apă, să introducă o lentoare, un ritm mai puțin feroce (da, feroce) ; dacă am recomandat ne-folosirea îngrășămintelor chimice, a ierbicidelor, a pesticidelor, n-am făcut-o numai din rațiuni strict ecologiste, ci și pentru a încetini galopul productivității pe care ni l-au inculcat comuniștii, nu alții, prin îndepliniri-depășiri, prin stahanovism și alte idioțenii și inumanități. Căci, dacă tot suntem în Cetatea Ideală, atunci ideal este să nu lucrăm ca vitele, pentru a produce – și doar pentru a produce, ci și pentru a ne putea bucura de bunătatea produselor noastre – mai ales că vor fi preponderent alimentare. Sistematizarea teritoriului, pentru a evita prăpădul inundațiilor, a avut și un scop (secundar) ascuns : acela de a diminua terenul strict arabil, de a-l destina pășunilor, fînețelor, pe care să pască vaci, dar mai cu

seamă cai ! Dacă am vorbit de „introducerea" calului în anume lucrări agricole, am făcut-o nu pentru „mărirea productivității agricole", ci din contra, pentru micșorarea acelei împuțite de productivități, dar umanizarea ei (am mai spus-o, prin... cabalinizare). De ce să producă omul din Cetatea mea (Ideală) grîu și orz și porumb și tutun și cartofi și vin (prost) și struguri (bunișori), dacă produsul muncii sale se duce la Rus, ca bestie ocupantă și colonizatoare, ori la scandinavi, bogătașii ceia care trag ei vinul și rachiul în sticle – că au sodă ; și au etichete... ?

Ceea ce nu înseamnă deloc că Basarabia (Ideală) nu va produce și exporta alimente – ba da ! Însă nu întreaga țară va fi înhămată la această treabă ; și nu cvasitotalitatea suprafețelor agricole vor fi închinate produselor de export – nu : pentru așa ceva vor lucra „uzinele de produse agricole" : sere, ferme, crescătorii, abatoare, fabrici – dar numai acelea. Nu se poate „mobiliza" o țară întreagă, cu cățel și purcel, ca să-i asigure Rusului papirosul de tras în piept ; nici carnea afumată și nici chiar castraveciorii murați. Sunt convins : „la noi" (în Basarabia ideală), doar a suta parte din oameni și din mijloacele puse la dispoziția exportului, în Sovietia, vor produce chiar mai mult (ce să vorbim de mai-bine !) decît pînă acum.

Persoanele – de ambe sexe care vor găsi mai plăcut să lucreze în uzinele de gogoșari, în fabricile de castraveți murați, să o facă, vor exista și asemenea prilejuri. Vorba este despre posibilitatea dată oamenilor de a alege ; de a, sigur, greși de prima oară, de a căuta altceva, altfel – dar așa se învață libertatea : practicînd-o (și frigîndu-te cu ea !). Oamenii să știe : învățămîntul (preșcolar, elementar, secundar) este gratuit – și obligatoriu ; asistența medicală este pentru toți, gratuită ; bătrînii, invalizii, handicapații vor fi integral în grija statului ; femeile, în general, vor beneficia de program redus, vor fi încurajate a lucra acasă (pe bani, firește), iar concediile de maternitate vor fi cît mai generoase – ca timp și ca subvenții materiale – posibil. Cei ce vor (și au capacitatea) de a urma studii universitare vor beneficia de burse – dar cîștigate, pentru cei sănătoși ; burse speciale pentru handicapați motorii, pentru fete-mame. Cei ce vor să încerce o „afacere" : după examinarea dosarului (garanții în caz de nereușită), vor primi de la o bancă a statului împrumuturi fără dobîndă. Cei ce vor să-și cumpere casă de locuit, să-și construiască, să cumpere pămînt, iazuri, crescătorii etc., de asemeni vor primi împrumuturi fără dobîndă. Apoi, la un interval de 5 ani să zicem, cei ce au contractat împrumuturi pentru locuință, pentru studii, pentru o „afacere" modestă, vor fi „amnistiați", nu vor mai datora nimic.

Vineri, 15 octombrie 1993

Plouă, plouă, plouă și la Paris, de trei zile. Catastrofală s-a dovedit ploaia în sudul Franței, în Elveția (Tessin) și în Anglia. După cum tot arată fotografia din satelit a Europei, un „dop" s-a stabilizat în zona Europei Centrale și de Sud – centru, în sfîrșit : România – ce nu îngăduie scurgerea curenților încărcați spre Nord și spre Est. Păi, dac-aș fi eu rege în România, aș extrage pe dată dopul ! Chiar cu dinții ! Ca să eliberez curenții atlantici, încolo, în sus și la dreapta (cum privești harta), să nu se învîrtească pe loc, pe loc, pe loc și să devasteze pămînturi atît de frumoase ! Păi, eu, dac-aș fi secretar-general al Basarabiei, aș convoca urgent Comitetul Central și am decide, organizat, în unanimitate, nu scoaterea dopului, ci împingerea lui în sus, – ca dovadă că noi suntem cu masele, cu cei de jos ! Și, dac-am fi și noi mai disciplinați, în timpul doi (după destupare) am capta noi ploaia ce va trece peste capetele noastre, fără să se sloboază pe pămîntul însetat al Basarabiei. Cum ? Încă nu știu exact, n-am avut timp să pun la punct teh-no-lo-gia ceea, iar cît am pus-o – am uitat-o. Nu mai țin minte decît „metoda ecologică" : împădurirea puternică a dealurilor din zona Vădeni (la nord de Florești) ; a celor din Cotiugeni-Răspopeni ; Chiperceni-Pohrebeni (din nordul Orheiului), apoi Măgura (de la Măgurele, deasupra Ungheniului) ; Ghilicești-Budăi ; Bravicea ; Mana ; Masivul Cornești, apoi dealurile de lîngă Vărzărești și Căpriana ; și încă : Lărguța, Cahul, Etulia...

Bariere-verzi ar constitui – în afară de barierele propriu-zise – înseși livezile ; chiar pepinierele : acestea să fie multiplicate, modernizate (ele să devină „fabrici de arbori și pomi") ; ele să fie amplasate pe terenurile inundabile – lor, o inundație chiar severă nu le face atîta rău cît poate provoca altor culturi sau altor „stabilimente" (sere, crescătorii de păsări, de animale).

Fiindcă tot am ajuns la *pepiniere* :

Cele silvice vor produce puieți, desigur, de-pădure, începînd de „sus" : stejar, cu variantele lui locale și importate, ulm, paltin, jugastru, carpen, arțar – dar și castan (necomestibil) ; și tei ; și desigur, salcîm.

În etajul următor : alun, corn, porumbel, călin etc.

La margine (de codru des...) : cireș amar, vișin, măr, păr (pădureț), corcoduș, mirabel (?).

Și zmeură și mure și măceș.

Urzicile nu trebuie cultivate, apoi nu sunt „crescute" în pepiniere...

Să revenim : dealurile de (re)împădurit trebuie ușor „fasonate" : pantele abrupte, lunecăturile trebuie „tratate" – cu parapeți, plase ; de asemeni, cu terase ; masiv se va planta versantul nordic, iar cel sudic „vrîstat" de bariere-plantate în terase.

Revin la altceva : spațiile împădurite să fie total îngrădite. Și interzise omului. Așadar : a) se îngrădește cu plasă de sîrmă ; b) se plantează puieții ; c) se „seamănă" (de mînă) trifoi, lucernă, parîng, chiar buruieni (dacă dealul era chel).

Nu se cosește ; se degajează ușor pămîntul în jurul puieților, eventual se udă... – se replantează, se îndesesc – dar nu se cosește ! Ei, ce-o să fie dacă n-o să se strîngă fînul din viitoarea pădure ? Putrezind pe loc, în timp, face mai mult bine decît „nutrețul" adunat dintre puieți.

S-a făcut și frig – poate numai pentru oasele mele. Oricum, dacă acum ar da să plouă, s-ar preface în ninsoare. Noroc că au dat căldură, anii trecuți așteptau nu știu ce dată (poate chiar 15 octombrie !) ca să deschidă încălzirea centrală.

Nu mai am chef să scriu. Dar scriu. Fiindcă știu : atîta timp cît scriu, mai respir, mai trăiesc. La urma urmei, scrisul meu, *acesta,* rezultatul, nu are rost pentru alții, eventualii cititori (sau nu în primul rînd) ; scrisul acesta *este* răsuflarea, încă bătaia inimii – după ce sufletul a murit.

L-am văzut pe tata, în februarie 1967 : cînd am ajuns eu acasă la Vad, el era mort *și* respira (mai corect, horcăia) ; era iremediabil plecat *și* răsuflînd încă. Am mai scris în *Gardă inversă* : mai văzusem oameni murind, însă aceia nu-mi erau de sînge ca să simt cu sîngele că sufletul, ca un abur, ca un norișor, se află deasupra trupului, lipit de tavan. Și nu se risipește norișorul sufletului mortului : mai dăinuie trei zile, trei săptămîni, trei luni – în toată casa, dar mai ales deasupra patului, lipit de plafon : ar putea să iasă prin el, în sus, dar mai rămîne, încă nu s-a terminat despărțirea de trup.

Iar asta se face cu durere, cu sfîșiere – cu jupuire : trupul și sufletul fac partea dreaptă și partea stîngă a omului – de aceea suferința cumplită a trupului rămas, ezitarea de a pleca a sufletului, nu ? Nu ? Cam așa cumva trebuie să fie.

Ziceam că, dacă nu scriu, înseamnă că nu mai sunt viu. Ca să (mai) fiu viu o zi, îmi fac toaleta de dimineață lung, meticulos, cu grijă – și total : nu există părți ale corpului care nu se murdăresc în cursul nopții, toate trebuie curățate ; cuviincioșite (sau -șate ?). Așadar, toaleta și scrisul. Nu mai simt nevoia (nu nevoia, ci : datoria) de a mă plimba o jumătate de ceas cel puțin, cum mi-a recomandat și

doctorul, cum mi-am recomandat și eu. Înainte, da : după două-trei-patru ceasuri de scris, oboseam ; și oboseala cerea un repaus plimbativ. Acum nu : cînd obosesc – după două ceasuri de scris, îmi fac de lucru prin casă, cel mai odihnitor : să gătesc, după care sunt atît de istovit, încît mă culc și dorm adînc – și mult.

Motivul pentru care niciodată nu m-am întors ; nu am revenit în locurile de care mă legasem, aveam amintiri și plăcute ?

Scriam în alt loc : probabil cele neplăcute (amintirile) erau mai numeroase, de aceea. Mai presupuneam că nu mă întorceam în locurile în care fusesem mai degrabă fericit (în copilărie, în toate, dar și în adolescență) și din pricină că voiam să mi le păstrez *așa* cum le văzusem atunci, nu micșorate, nu urîțite, cum le vezi, după un timp în care te adultizezi.

S-ar putea să fie și acestea. Adaug încă un motiv : sentimentul dublu, frică-de-oameni – culpabilitate (față de ei).

De ce frică ? Așa. A început să-mi fie aici, la Paris, prin 1986-87, cînd întîlneam în metrou, pe stradă, români „recenți" ; mi s-a părut că, deși ei vorbeau între ei foarte liniștit, limba pe care o sonorizau era de o agresivitate și de o trivialitate nemaipomenite – și eu n-am avut urechile scutite de așa ceva... Îmi ziceam că, dacă ar ști că sunt român, chiar dacă ar încerca să fie drăguți cu mine, băieți-buni, n-ar izbuti, ar fi grosolani, brutali, agresivi. De altfel mi-a rămas o scenă prin 1983, într-o duminică mă duceam la o întîlnire într-un loc aflat pe lîngă Place de la République. Pe trotuarul – degajat – pe care mergeam se aflau mai multe cafenele cu mese-scaune scoase afară. Am văzut, *am simțit* de departe : la o masă (din cele vreo trei ocupate) erau români. Liniștiți, beau și ei o bere, după o săptămînă de lucru de robi, la negru... La un moment dat, unul aflat cu fața spre mine care mă apropiam – a tresărit, a dat un cot în stînga, altul în dreapta și a zis, încît am auzit și eu, ceva din care se înțelegea că știe cine sunt și cum mă cheamă. Toți – erau vreo cinci – au răsucit capul spre mine ; în așteptare ; toți cu zîmbete înmieroșate... Cel care mă recunoscuse a zis, cînd am fost pe la vreo zece metri :

– Domnu' Goma...

Însă eu n-am clipit, mi-am văzut de drum, fără să dau vreun semn că auzisem, că îmi recunoscusem numele rostit.

Imediat în spatele meu am auzit glasuri ; unul zicea că nu-i Goma, o fi unul care-i seamănă. Altul (probabil cel de la început) zicea că-i Goma, doar și ei, ceilalți, îl văzuseră de curînd la televizor. Altul a presupus că voi fi fiind, dar n-am auzit că ei m-au chemat pe nume...

După o pauză, un glas :

– Hai să-l batem ! 'tu-l în cur pă mă-sa !

– Dar dacă nu-i Goma ? a făcut careva.

– Şi ce dacă ? Dacă-i Goma, îl batem pe Goma, dacă nu-i Goma, îl batem pe-ăl de seamănă cu Goma...

Mă aşteptam să vină după mine – şi să mă bată. Aveam cuţitul în geantă, ar fi fost pentru întîia oară cînd l-aş fi folosit... ca să mă apăr de concetăţeni de-ai mei...

Măcar de l-ar fi bătut pe cel care făcea la Bucureşti pe Goma II, începînd din vara lui 1976, pentru ca în 1977 să lucreze din greu la rolul distribuit de Securitate.

Sîmbătă, 16 octombrie 1993

Cum sunt adormit, ajuns la an, eram gata-gata să scriu 1977. „Nu întîmplător...", ar zice tovarăşii. Obsesie, desigur. Acest an – atît de uşor memorizabil, cînd îl vezi scris – a fost memorizat cu adevărat de cîteva sute de inşi (îi socotesc numai pe cei ce au suferit, nu pe cei ce ne-au făcut să suferim). Or, securiştii, activiştii – şi beliştii – au, cinstit, motiv necinstit să nu mai ţină minte anul acela : au hăituit bărbaţi, femei, adolescenţi, i-au „speriat", i-au băgat în boale, iar cînd aceia n-au înţeles-de-bună-voie, i-au bătut, ca să, totuşi, înţeleagă ; i-au umflat, pe bază de constituţie, vorba lui Caragiale, pe unii i-ai băgat la murat, în azile psihiatrice, pe alţii la presat, în aresturile lor, iar după aceea, cînd, la presiunile din exterior, li s-a dat drumul, tot ei, băieţii-secureţii, au trudit la „convingerea" nelămuriţilor că nu mai are rost să rămînă în România – că aici nu mai putem trage nici băşini – cum îmi explica, îndelicat, generalul Gheorghe Vasile-Grenadă – aşa că să ne ducem, dom'ne, dracului, dîn ţărişoară, ca să poaţă ei, securiştii să zidească România Mare ! Ne-am cărat, fireşte, de bună-voia-noastră, cu paşapoarte de turişti, alţii cu hîrtii de emigranţi. Ne-am cărat, hlizindu-ne (galben), unii dintre noi zicîndu-le-o verde-n faţă, alţii doar gîndind-o : cum aceşti criminali nu se mulţumesc cu doar stîrpirea duşmanului de clasă, cu dis-tru-ge-rea, cum ar fi silabisit răposatul Ivasiuc (imitat în ecou de Breban, de Ţepeneag, de fiecare dată cînd voiau ei să structureze mai degrabă viaţa decît opera scriitorilor), iată-i şi „constructivi" ! Pe ei, pe distrugătorii, mongoloizii plaiurilor carpate, îi arde la ficaţi soarta României ! Mari !

Ei bine, după decembrie '89 ne-am înghiţit rîsul cu tot cu disprețul adunat în decenii de contact direct cu organul... Băşinoşii, idioşii, porcoroşii – securoşi ! – ei aveau dreptate ; ei ştiau-ce-ştiau,

noi victimele, eram și eterni ignoranți. Au reușit, e drept ; cît s-au străduit, cîte sacrificii au făcut... ca să ouă România Mare a lor și numai a lor ; în care nu au loc cei ce nu gîndesc ca ei – și mai ales : care nu urlă cu ei, și nu numai în cadrul organizat al minerilor generalului Cozma, dar și în spontanele acțiuni (individuale, mie-mi spui ?) ale fesenistelor împotriva ălor cu ochelari ; împotriva opoziției care mereu-întruna tot vinde țara.

...Iar opoziția ce-mi făcea ? vorba refrenului lui Cioacă Florea (ba nu, Pucă Florea), lăutar bătrîn și țigan din Traian și Decebal... Păi ce să-mi facă : belea prazul !

Degeaba. Degeaba nu mă gîndesc – mă gîndesc. Degeaba am încercat să nu scriu, iată scriu : condamnații la moarte de la Tiraspol. Și nu putem mișca nici un deget.

Nimic nu mai merge, totul se face marmeladă ; melasă grea. Se apropie 25 octombrie – sau 24 sau 23 sau 22 – sau 21. Atunci nimic n-are să se mai apropie, nici îndepărteze. Are să fie, așa, ca o cumplită sfîșiere – ce ni se tot spune că moartea nu doare (ca și inima) ? – doare-doare-doare. Al dracului ce doare. Sunt convins : cînd mori e ca atunci cînd ești bătut la tălpi, încălțat : ieși din tine (și te doare ieșitul, ca și născutul) ; atît că, atunci cînd mori, te naști – pe tine-te. Sau mai degrabă : cînd ajungi și tu să te naști pe tine însuți – mori ; și nu mai apuci să-ți vezi isprava.

Francezul spune : eu mă mor, tu te mori, Regele se moare. Și : eu piș, tu piși – noi pișăm etc.

Românul spune : eu mă piș, dar : tu mori, fiindcă el pune suflet numai cînd (se) pișă, dar nici o fărîmă cînd moare. Românul se duce, dar de murit, moare degajat, neimplicat, el nu știe nimic (că-i mic), la urma urmelor, capra vecinului crapă, de ce s-ar amesteca el în trebile interne veciniene ?

Acum, afară – e ora șase și un sfert – e ca într-un noiembrie în București : posomorît, umed, frig. Și miros de fum de lemne... – de la vechile ateliere de pictor de alături, ei-ele au și sobe în care pun lemne – și miroase – frumos și sfîșietor, îmi aduce aminte de Lătești ; deși toată viața mea de la țară a fost încălzită cu lemne ; deși la Lătești oamenii făceau foc cu paie, coceni, bețe de floarea-soarelui, rar de tot cu lemne (erau scumpe) – mie așa îmi mirosea tristețea de acolo.

Eram nefericit, ca toți ceilalți. Ba nu : eu eram, probabil, cel mai puțin nefericit. Ba, de-a dreptul fericit. Comparat la grămadă, eu nu fusesem căsătorit – deci nu mă divorțase Secu ; prin urmare, nu avusesem copii, care acum să-mi reproșeze arestarea ori nici să nu

vrea să știe de mine. Apoi eu eram tînăr printre cei mai tineri : în 1958, cînd am aterizat în Bărăgan, aveam 23 de ani (împliniți). Așadar, am fost liberat de la Gherla în 21 noiembrie, am mai stat două zile, pînă s-a completat convoiul, așa că abia prin 25-26 am ajuns la Lătești. În continuare, eram tînăr – ca alți studenți și elevi, însă dintre toți (și nu doar cei nimeriți la Lătești) eu eram cel mai... puțin nefericit tînăr. Din... nefericire, vreau să spun, nefericirea de a fi basarabean, refugiat, hăituit, mutat atîția ani, nu îngăduise familiei mele să prindă rădăcini într-un loc, așa că mutatul, dusul dintr-un loc în altul (ruperea rădăcinilor) nu mai provoca dureri. Și tot legat de asta : eram, dintre deoiști (cu excepția lui Mircea Holban, care primea pachete și bani de la mama sa din Elveția ; și cu a lui Marino, pe care Lidia Bote l-a întreținut – în sensul nerău al cuvîntului – astfel încît să nu fie silit să lucreze nici măcar o zi), printre „bogați" : părinții îmi trimiteau lunar bani, pachete, iar în vacanțe (unele) veneau la mine...

Ceea ce nu mă împiedica să am și eu momente de *Schmerz*. Ba dintre cele mai devastatoare. Însă nu țineau mult : cît timp voiam eu să rămîn singur, mă duceam la Horia, la Radu, la Gică Păcuraru, la Costică Iliescu, la Mircea Stancu... Din atîția găseam măcar doi liberi și dispuși să stea de vorbă cu mine. Și trecea durerea... O dată cu fumul de foc de lemne (părerea mea).

Pentru noi – băieți-tineri-veseli-cu-oarecare-stare (cu toții aveam biciclete ! – îți dai seama ?) – era relativ ușor să ne înecăm tristețea nu doar în băutură, ci și în cîte-o fată-de-Fetești (care putea să fie de-Bordușani toată ziua, ori de-Baracă). Fie îl trimiteam pe Gigi Jipescu, fie dădeam sfoară-n sat prin Jana Curdăfer ori, la sărbători, prin Lala lu' Generalu' (nu era fată-de, ci gata-gata să devină Madam General Iliescu) și se făcea adunarea veselă la unul din noi. Și era bine. Nu aveam nici regrete a doua zi dimineața, nici surprize (în rău).

E-he ! Cînd eram noi tineri (și la cur curați, cum zice o genială poezie a lui Cezar Ivănescu). În fapt, acolo, în d.o., am învățat eu să fiu al dracului, nu în închisoare. În închisoare se găseau totdeauna cîțiva colegi de celulă să se solidarizeze cu tine (chiar cînd făceai o tîmpenie), dar în d.o., ba. Măcar pentru că avea fiecare casa lui ; și bicicleta lui și familia lui, desigur... Iar eu, boul, voiam solidaritate și în noile condiții ! Mă umflase întîmplarea cu Horia Popescu, procesul public de la Fetești (pentru „părăsire de domiciliu"), în care, în cel mai firesc mod cu putință, l-am apărat noi, prietenii lui : Silviu Constantinescu, Radu Surdulescu, chiar mai mult : atacîndu-l pe ofițerul securist Livescu, am dat vina pe el... Succesul ne-a sucit

capul, credeam că toată ziua-i ziuă, cum ar spune un găgăuz. Ei bine, nu a fost așa. Nu, nu.

Atunci nu eram supărat că oamenii sunt normali. După o pauză de treizeci de ani, cred și acum. Ei sunt normalii, eu ba.

Duminică, 17 octombrie 1993

Ne apropiem, ne apropiem – ca și băieții ceia de la Tiraspol. Ne apropiem, ori ne depărtăm ? Oricum am zice, orice am zice – tot moartea aia.

Oricine – în frunte cu mine – ar putea să mă întrebe : băieții aceia au fost condamnați la moarte și tu te ții de flo-toa-re ? De dimensiunea roții la căruța cu cai ? De e-o-li-e-ne, omule ?

Ce ar fi de răspuns ? Ce a răspuns Țepeneag în martie '89 : că el a dat destul, că nu mai dă nimic pentru români ? Nu, pentru că eu n-am dat destul. Atunci ?

Atunci, așa : fiecare cu moartea lui. Poți face, împreună cu altcineva, o Uniune a Scriitorilor, un Front Popular, o echipă de rugby, chiar și un copil ; de murit mori singur. Singurel. Iar cînd mori tu, te agăți de ceva încă viu, nu de un alt muribund – egoism mortuar, dar asta-i.

Regret că ieri, vorbind cu Monica la telefon, (iar) am fost dezagreabil. Dar și ea (atenție, acum vine justificarea, ba chiar acuzarea ! – căci și eu sunt român, măcar prin asta...) : a zis că „totuși, Petru Dumitriu e mai puțin rău ca alții..." – la care eu am spus că nu mă ocup de determinarea diferitelor grade de mai-puțin-răutate la scriitori – și am mai zis ce mai zisesem : că P.D. e singurul scriitor care a făcut elogiul Katjin-ului românesc : Canalul – aici m-am avîntat prea mult și am zis că nu se găsesc echivalenți în lagărul comunist... Cînd eram gata să nuanțez, Monica mi-a luat-o înainte, cu Gorki și cu „delegația" care a vizitat Insulele Solovki. Asta-i adevărat, am zis, cu gura pe jumătate astupată, dar ce a făcut (prin scris) Ciocoiul Bolșeviu n-a făcut-scris nici chiar curva de Gorki : a făcut elogiul Abatorului, a Auschwitz-ului românesc, apoi a înălțat un imn de slavă bravilor securiști care îi vînau pe... lupii de partizani români – pe lîngă astea două crime a treia chiar că nu atîrnă greu : *Pasărea furtunii...*

Așa cum mă trompasem eu cu „singurul din tot lagărul", așa s-a trompat și Monica atunci cînd a zis :

„De altfel e singurul care și-a făcut *mea culpa...*"

Am fost atît de șocat de apărarea lui P.D., încît am atacat în direcția asta, lăsînd deoparte adevărul : P.D. nu este singurul care și-a făcut *mea culpa* (dintre români) – mai există un anume : Dan

Deșliu. Cît despre „calitatea" căinței, ca să nu mai vorbim de sinceritate și de... riscurile luate...

Sigur, nu trebuia să-i spun că ei (și Virgil mai ales) îl „explică" pe P.D. ; fiindcă l-au cunoscut, fiindcă „s-au certat cu el"... Și iar nu sunt de acord cu „teoria lui Virgil", cea cu Drumul Damascului... Nu orice ticălos care se adaptează la situație și rostește pe un platou de televiziune : „Am greșit, m-am înșelat, mi-am vîndut talentul, am făcut pactul cu diavolul, dar acum l-am găsit pe Dumnezeu" (acesta fiind, în esență, discursul lui Petru Canaliu), merită crezare – ba chiar iertare. Pentru că un astfel de discurs este (se aștepta cineva la altceva ?) un discurs feroce egoist al unui ins care abia așteaptă „iertarea" (dar rapidă, căci opera nu așteaptă !), „binecuvîntarea" victimelor, ca el să continue aceeași operă, de semn schimbat. Am avut în mai multe rînduri discuții aprinse cu Virgil pe chestia „Damascului" – n-am căpătat nici azi răspunsul : de ce, în ochii lui, un Petru Dumitriu are dreptul la... absolvire, dar un Ion Negoițescu, ba ? Virgil nu mi-a răspuns la întrebările mele directe de ce pe Nego – avînd slăbiciunile lui, dar de ale noastre, omenești – îl ține mereu la colț, de la articolul din *România literară* din aprilie 1977 (cel pentru care a fost liberat), iar pe un criminal caracterizat ca Petru Dumitriu îl înțelege ; îl acceptă pe Drumul Damascului...

La un moment dat, m-a întrebat de ce sunt atît de pornit în chestiunea Dumitriu.

I-am re-re-re-povestit scena cu Frunzetti : în vara lui 1955 făceam practică la *Viața Românească* (șef, Petru Dumitriu) ; venise un domn slab-slab, într-un costum (devenit) prea larg, ponosit, numai urzeală, venise cu un text, probabil despre Shakespeare ; Remus Luca și B. Elvin cu care eram în birou – acesta fiind antecamera directorului – știau cine e omul, știau că va veni cu acest text : s-au ridicat, au dat mîna cu el, au început să discute, au luat hîrtiile... S-a deschis ușa, a apărut directorul. Cînd l-a văzut pe vizitator-colaborator a început să urle – la el : să plece imediat de-acolo, „fascistule !", i-a strigat (iar fascistul a dispărut pe loc) ; a urlat și la cei doi redactori, amenințîndu-i că-i dă afară dacă-l mai „tolerează" pe fascist, fie și pe coridor...

I-am re-re-re-povestit scena cu *Vocea Americii* ; eram în Lătești, trăgeam puternic la d.o., cînd aflăm – de la Marino – că Petru Dumitriu, după ce-și pusese palma-n cur și fugise de... o destalinizare care nu mai venea..., ajuns la capitaliști, ne explica nouă, boilor din România (tot în România aceea fiind și noi, boii boilor : foștii pușcăriași, unii trecători-supraviețuitori ai Canalului-Drum-Pulberiu, alții – doar vreo doi în sat – supraviețuitori ai... Vînătorii de lupi), așadar,

vechilul comuniștilor vreme de 12 ani – activi – devenise, la microfonul *Vocii Americii*, propagandist al americanilor, propovăduind (să auzi și să nu-ți vină să-ți crezi urechilor !)... justețea teoretică a marxismului – însă aplicarea lui strîmbă era de deplorat... Ca să vezi ! Din cauza justeții marxismului, însă aplicat strîmb, cu pușca și cu ciomagul, mai supraviețuiam noi, în Anul Domnului 1961 ! Și noi dormeam, soro, neștiind că marxismul era just, săracul, dar „anumiți inși, cei care nu cunoșteau adevăratul marxism"...

Virgil a rîs, a rîs și Monica, zicînd că am umor...

Vorba mea : asta ar mai lipsi : să n-am.

Și fiindcă am adus vorba de Marino : am citit într-un buletin al *E.I.* că ar fi publicat un volum de impresii de călătorie la Institutul European de la Iași. Citit românește, asta vine : editată cartea la Drăgan. Iată că fațada Luca Pițu și Dorin Spineanu lucrează puternic : hîrtie de muște. De-acum, chiar că nu am să mă mai mir de nimica.

Uite, promit : de azi, 17 octombrie, pînă... cît oi mai ține, n-am să mai deschid gura față de Monici, ca să le reproșez că îi îngăduie pe toți beliții : Hăulică, Pintilie, Blandiana, Doina – în fine, s-au „cam supărat pe Pleșu" – era și timpul, nu ? De atîția ani de cînd Pleșu dă-dovadă ! Ziceam că am să-mi țin fleanca, măcar atîta timp cît mi-am ținut-o în toamna lui '92, cînd Monica mi-a făcut pustiul de bine să-i spună iute-iute lui Marie-France Ionesco ce spusesem de (de rău, firește !) despre Pintilie. Nu era un secret, nici față de Marie-France, ce anume credeam eu despre Pintilie – dar, în ultima vreme (vreun an și ceva), de față cu ea nu scoteam o vorbă – nici bună, deci nici rea – despre P. Îmi spusese ea, în urmă cu anul-și-ceva că... îi face rău să-i audă numele, așa că nu l-a mai auzit de la mine. Și uite-o pe Monica, dînd fuga cu telefonul : „Uite, Marie-France, ce zice Goma despre Pintilie !" – firește, n-am auzit-o, dar nu-i greu să știu, doar o cunosc. Atunci cînd a înțeles că... făcuse ceva ce nu se face, n-a înțeles ce am spus cînd am zis :

„Ce-ar fi dacă m-aș apuca acum să-i spun lui Marie-France tot ce ați spus, de rău, Dumneavoastră, Doamnă Lovinescu și Virgil Ierunca, despre tatăl ei, Eugen Ionescu ? Și ce-ar fi dacă i-aș spune ce anume a zis Liiceanu despre întreaga familie Ionescu, a doua zi după ce-l dădusem jos pe Mihnea Berindei din conducerea Ligii pentru Apărarea Drepturilor Omului – anume : niște oameni iresponsabili, care nu trăiesc pe lumea asta, deci nu cunosc marile merite ale lui Mihnea... ?"

Am apucat să promit că nu mai scot o silabă de reproș. La urma urmei, nu că n-aș avea dreptul (ce-i aceea : a avea dreptul ?), dar

n-aș fi la obiect. Eu îi judec pe Monici după canoanele mele – ceea ce este profund fals, chiar nedrept. Eu sunt singur-singur (eu pretind că asta ar fi libertatea), deci nu sunt ținut de obligația de a menaja, de a nu spune verde-n față ceea ce cred despre cel... din față ; iar în cazul în care un porc de cîine notoriu îmi face *mie* un bine, eu să-l apăr, să nuanțez, să relativizez (răutatea), să-l explic (cum l-au tot explicat ei, atîția ani, pe Sorescu ; pe Manolescu ; pe Blandiana, ce să mai vorbesc de Hăulică...).

Mă duc să întind rufele spălate la uscat. Azi fiind o zi cu soare, voi putea deschide geamul. Dar tot degeaba : aceea.

Iar pentru că tot e degeaba, hai să-i tragem noi o... Fabrică de Apă ; o instalație de distilare a apei de mare.

La această daravelă am mai lucrat, așa că nu mi-e foarte greu să o prezint doar cu ajutorul cuvintelor.

Am convenit, deci, că Basarabia are o foarte mare, o imensă nevoie de APĂ. Oricît de bine gospodărită ar fi cea izvorîtă de pe solul ei ; oricît ar fi trasă din Dunăre, tratată și trimisă în Nord, tot nu va acoperi nevoile normale. De aceea o treime din apă va proveni din mare – desalinizată și demineralizată.

Pentru a distila apa marină, firește, este nevoie de căldură.

Vom folosi două surse naturale, inepuizabile, nonpoluabile : *solară* și *eoliană*.

Energia SOLARĂ, pentru distilarea apei, se va folosi ca atare – în două instalații :

a) saline cu recuperator de vapori (acoperiș) ;

b) cuptor de aer încălzit.

În SALINE :

Acestea vor fi bazine din beton, fragmentate, în fapt : marcate de acoperișuri de plastic rigid și transparent, cu ape inegale (cea mai lungă, spre sud), prevăzute, în plastic, cu rigole de recuperare a vaporilor condensați și dirijarea lor, prin *tuburi*, spre rezervor. Apa „brută", sărată, va veni de la sine, prin gravitație, pe rigole. O dată, de două ori pe zi se va racla sarea, ca să se curețe „plitele" : din ciment boselat, colorat în negru (ca să acumuleze cît mai multă căldură).

Din saline (care, desigur, vor funcționa doar cînd e soare, chiar și toamna) se va obține :

– sare ;

– apă distilată (desalinizată).

În CUPTOR :

Sub această denumire am adunat :

Captorul (de la a capta, nu de la a coace...) de căldură :

Acestea vor fi „panouri" cu dubli pereți, cu interiorul gol. Partea lor dinspre înăuntru(l instalației) va fi izolată, ca să nu aibă pierderi ; cea din exterior va fi din tablă boselată (cu relief în „bășici"), ca să prindă cît mai mult razele solare – și vopsită în negru, pentru acumulare, pentru „înghițire". Panourile de circa 3 m pe 3 m vor avea o „grosime" de circa 50 cm și în interior vor fi compartimentate astfel, încît să alcătuiască „coridoare" prin care să circule aerul (din ce în ce mai) încălzit, întîi pe orizontală (3 m, lățimea panoului), pînă la marginea cealaltă a panoului. Astfel, *aerul* rece din partea de jos, pe măsură ce va urca, „făcînd" de zece-cincisprezece ori lățimea panoului – se va încălzi – de la tabla „bășicată" din exterior, bătută de soare.

Înainte de a spune unde se va duce aerul încălzit de soare :

Panourile (3/3 m) vor fi așezate pe un cadru avînd o înclinație de 45 de grade, firește, cu „fața" spre plin Sud. Tocmai pentru că panourile captoare sunt fixe, folosim tabla bășicată : cam 150 de grade – din deschidere (mișcarea soarelui pe cer) – fiind asigurată : razele nu vor fi, în cvasitotalitate, reflectate de suprafața netedă a captorului, ci, datorită reliefului, o bună parte din ele reținute.

Panourile captoare vor constitui deci fațada (oarbă) a unei construcții pe care eu o văd, în dur, pe patru etaje (20 m înălțime), deci, „lungimea" secțiunii cu panouri, 28,5 m.

Triunghiul isoscel (20/20/28,5) va constitui nu doar fațada, ci fața întregii instalații. În interiorul lui se vor afla, pe cele patru nivele : conductele de colectare a aerului cald provenit de la captoare ; bazinele de pre-încălzire a apei sărate (la etajele mediane) ; la parter : „plitele" : aerul fierbinte dirijat va încălzi, fierbe, clocoti (deci preface în abur) apa pre-încălzită. Aburul trece în compartimentul de condensare, aflat pe toată înălțimea (20 m).

Încă o dată : în triunghi se va înscrie întreaga operație de captare a căldurii, încălzire a apei, condensare a vaporilor – acestea la suprafață, vreau să spun : la nivelul pămîntului, pentru că în subsol se află „acumulatoarele de căldură", ceea ce înseamnă nu doar căldură-pentru-distilat-apa, ci și energie electrică, obținută cu o turbină de aburi.

Însă cum în „acumulatoare" va intra nu doar excesul de căldură solară captată, ci și electricitatea (transformată în căldură, pentru a putea fi stocată), iar electricitatea este o altă mîncare de pește...

Energia EOLIANĂ produce direct electricitate. Folosită :

– la distilarea apei de mare, mai cu seamă în anotimpul neînsorit și noaptea ;

– la instalațiile frigorifice aflate în subsolurile „anexei" ;
– la fierberea, coacerea, uscarea legumelor, conservelor, fabricate în „anexă" ;
– la alimentarea utilajelor fabricilor de conserve ;
– la stocarea ei, prin faza : căldură – în subsol ;
– la stocarea ei, în acumulatoare propriu-zise.

„Anexa" (în fapt, partea principală a complexului) va avea de jos în sus :

– în subsoluri (3, 4 nivele) :

1. camere frigorifice ;
2. spații de depozitare ;
3. „pivnițe" pentru ciupercării ;
4. „pivnițe" pentru cultivarea andivelor ;
5. culoar pentru bandă transportoare.

– Primul și al doilea nivel :

1. fierbătoare deschise, închise, uscătoarele fabricilor de conserve, dulcețuri, sucuri de fructe (astfel încît aburul rezultat să fie captat și dirijat spre condensor) ;
2. benzile de îmbuteliere (butelii, dar și borcane, cutii metalice sudate) ;
3. instalațiile de etichetare, ambalare a :

a. conservelor, buteliilor ;
b. legumelor și fructelor proaspete (coborîte din... ser'...).

– Al treilea nivel :

1. activități anexe fabricării conservelor : imprimare de etichete, confecționare de ambalaje din carton etc. ;
2. activități anexe serelor : laboratoare, spații de preparare a plantelor *in vitro*, de „pepinieră" a serei ;
3. spații de odihnă și confort : dușuri, cabinete, un salon, cîteva camere cu paturi.

– Nivelul patru (și cinci) : seră propriu-zisă.

Probabil s-a înțeles : complexul – îi spunem așa – are : lățimea (adîncimea), la sol, de 20+20/30 m, să zicem, 50 m ; de aceea lungimea unui „bloc" va avea circa 100 m. Din necesități de „prindere" a vîntului, nu va avea mai mult de atît, însă nu vor fi (blocurile) izolate, ci decalate : „mai în față" ori „mai în spate" cu 20 m.

De asemeni, s-a înțeles : complexul – compus din 10-29 de „linii" a cîte 5, 6 „blocuri" – este o investiție grea. Nu-și va dovedi utilitatea și nu va avea nicicînd rentabilitate, dacă va lucra pentru producerea doar a apei ; doar a energiei electrice de sursă eoliană ; ci, rezum iarăși :

a) apă distilată care

1. va fi pompată ca atare în interiorul țării și acolo remineralizată, înainte de a fi distribuită ;

2. mineralizată pe loc, folosită la

- fierberea legumelor, fructelor ;
- spălarea lor prealabilă ;
- prepararea băuturilor : apă „plată", mineralizată, gazeificată, sucuri de fructe, de legume etc. ;

3. mineralizată pe loc și folosită la alimentarea plantelor din sere ;

b) energie calorică (directă, solară), folosită la distilarea apei de mare ;

c) energie electrică directă (eoliană) ;

d) energie electrică indirectă (din căldura stocată) ;

e) sare de bucate – din salina-recuperatoare de apă ;

f) legume, fructe – din sere ;

g) spații industriale pentru fabricile de transformare a fructelor, legumelor, a plantelor medicinale etc. ;

h) spații frigorifice ;

i) „sere" pentru ciuperci și andive ;

j) culturi în aer liber – legume, fructe – în spațiile dintre „linii" (care trebuie să păstreze o distanță de cel puțin 70 m între un corp de eoliene și „următorul" – de sub vînt).

Un asemenea complex va fi amplasat la malul mării, dar la distanță de 500-700-1 000 m de mal. Prea aproape de mare : strică fasonul, apoi e zgomotos (eolienele) ; prea departe : nu va mai avea atîta vînt și nu va beneficia de regimul de brize : orientarea liniilor de eoliene este pe Sud și pe Nord.

Dezavantajul ar fi : ultraconcentrarea, mai ales industrială – dar avantajul ar veni din, exact, dezavantaj. În localitățile din (marele) jur se vor culege fructele, se vor prepara pentru fiert și abia după aceea vor fi aduse la complex, ca la „cazan". Fie că alimentatorii de materie primă lucrează pentru o firmă-generală și atunci, după predare, își văd de treabă ; fie închiriază „coacerea" și atunci plătesc o chirie, eventual plătesc borcanele, etichetele – personalizate – și își iau acasă produsul finit.

Depinzînd de soare și de vînt, „cuptoarele" fabricilor de conserve vor funcționa... atunci cînd există energie. De pildă, vara, vor „merge" ziua – cînd e soare – și noaptea (cînd e vînt) ; toamna-iarna, toată energia va veni doar de la vînt, așa că acest complex va avea o antenă meteorologică, abonată la observatoarele învecinate, pentru a putea prognoza, mai cu seamă, perioadele vîntoase.

Oricîtă *apă* se va „produce" ori conduce spre Nord – niciodată nu va fi de prisos. În momentele de satisfacere a nevoilor „de suprafață", se va injecta apa în profunzime, în depozitele freatice ; dacă și acestea vor fi pline, se va da drumul apei... „pe vale la vale" – în cazul în care apele de suprafață nu sunt umflate, ca să accentueze prea-plinul. Nu se va scurge degeaba : va spăla pămîntul (și aerul) de azotați, fosfați, insecticide, ierbicide. Și de căcați...

Cît despre energia înmagazinată în perioade de belșug de soare și de vînt – ea va fi folosită oricînd ; am mai spus cum, nu are rost să repet – deși...

Luni, 18 octombrie 1993

M-am sculat dis-de-dimineață (și dis-de-luni) ; am treabă ; care nu îngăduie amînare. Dacă n-o fac azi, mă invadează Tiraspolul lor și Tiraspolul meu.

Bine am făcut, promițînd că nu mai zic nimic de rău de oameni buni : de schimbat în bine nici nu poate fi vorba, doar de făcut, lor, rău : prin arătarea faptelor lor, nu neapărat bune, deși grozav de culturale.

Uite, sunt grozav de mîndru de mine : de ieri, cînd am luat hotărîrea, m-am ținut de ea cu dinții : nici un cuvințel nu mi-a scăpat de pe limba-mi încărcată de veninul resentimentar... E drept, ieri n-am vorbit cu Monica, nici cu Virgil, iar alți oameni nu mai există pe pămînt în afară de cei din familia mea.

Se pare că ieri am prezentat complexele : simpatice, nu ? Cam mari, cam corpolente, însă asta este situațiunea : cum Basarabia este lipsită de surse energetice de apă, de sare, iată : am îmbinat satisfacerea interioară cu vînzarea în exterior (potrivit concepției inculcate în o jumătate de veac : divizionometrica) și am tras și un zavod-de... Apoi cum *locul* unde poate fi plantat un asemenea complex, prin forța... topografiei, este înscris doar între lacul Budachi și lacul (laguna) Burnas : 20 km ; cum această zonă trebuie lăsată malului-mării... dacă se face un singur complex, apoi în mod obligatoriu va fi (foarte) mare : într-un patrulater de 4/5 km se vor înscrie toate activitățile (la care se vor adăuga : gară și port – canalier, ca să zic așa), iar apa de mare, am mai zis, dar îmi place să repet, va ajunge în interior printr-un canal ce nu va tulbura cu nimic litoralul, ba va introduce un element nou, măcar de verdeață a malurilor.

Dacă se amenajează Prutul, nu se poate să se facă lucrări – cu excepția canalului-mare – doar pe malul basarabean și să se lase

„așa" malul drept, moldovean. Chiar dacă sunt mai puțini la număr afluenții moldoveni, au mari debite în timpul ploilor.

De aceea trebuie încheiate contracte de lucrări în comun – de interes comun – astfel :

– Basarabia se însărcinează cu acoperirea cheltuielilor de prospectare și proiectare a întregului teritoriu al Moldovei ținînd de Bazinul Prutului ;

– Basarabia acoperă cheltuielile necesare tuturor lucrărilor din Lunca Prutului : baraje, îndiguiri, construcții de traversări de canal, poduri – în cadrul planului global de sistematizare a Luncii Prutului ;

– Basarabia va acoperi cheltuielile a două mari stații de epurare a apelor uzate – la Iași și la Galați ;

– Basarabia va acoperi cheltuielile a mai multor stații de decantare și de control pe afluenții Prutului : Bașeu, Jijia (la Golăiești), Bahlui (la Țuțora), Elan (Murgeni). Aceste stațiuni vor avea rol de control permanent și de alertă în caz de poluare accidentală ;

– Basarabia va construi pe cheltuiala ei ramificația Iași a canalului, pe o lungime de 15 km (gabarit mediu) ;

– Basarabia va construi pe cheltuiala ei portul fluvial-maritim Galați II, precum și canalul navigabil formînd „Delta Prutului".

De partea ei, Moldova (în fapt, județele Botoșani, Iași, Huși, Galați) se obligă :

– să respecte planul de sistematizare a apelor din Bazinul Prutului :

a) să suprime sursele de poluare severă chimică sau organică (crescătoriile de porci) ori să instaleze stații de epurare eficace ;

b) să accepte controlul Basarabiei asupra stațiilor de epurare și alertă ; măsurătorile și măsurile în caz de depășire a cotei ori de accident ;

– se obligă să rezolve chestiunea constructibilității în zona inundabilă a Prutului – malul drept : deplasarea, replasarea în perimetre protejate. În cazul imposibilității deplasării, partea moldovenească își asumă întreaga responsabilitate în caz de catastrofă ; de asemeni cad în sarcina Moldovei lucrările de îndiguire-pe-loc a unor localități (Basarabia acoperind numai lucrările executate în cadrul prevederilor generale, nu și în al excepțiilor) ;

– se obligă să acopere în întregime cheltuielile de întreținere și reparații curente ale lucrărilor de pe malul drept al Prutului, sub controlul Comisiei Generale a Prutului.

*

Bine ar fi de m-aș ocupa numai de latura economică și nu m-aș băga în socială : pe loc se trezește dictatorul din mine, cedez tentației totalitare.

Am aruncat romanul cu „anticiparea" nu numai pentru că era foarte prost, dar și pentru că, pe măsură ce scriam la el, deveneam... din ce în ce mai dictatorial, mai totalitar, mai terorist. Ceea ce, fie vorba între noi, nu-mi era din cale-afară de greu...

Să fie pentru ultima oară cînd mă mai bag : deși e dulce...

Am mai amintit, apăs acum : în societatea basarabeană ar trebui modificat raportul bărbat-femeie. N-am să merg pînă la a propovădui matriarhatul – deși, în fapt, asta era intenția mea – ci la a invita femeile să conducă nu doar o grădiniță ori un spital de copii, ci un minister, o direcție, un sector. Sunt convins : o femeie-ministru al Justiției ar fi mai... justă decît un bărbat ; nu mai vorbim de Sănătate, de Ocrotiri Sociale, de Apărare a Familiei... O femeie sănătoasă, pricepută, fără obligații (imediate) de maternitate, ar fi mai potrivită în aceste noduri sociale decît un bărbat. Mai dedicată – ca femeie, cea născătoare de viață ; mai tenace (ea, la urma urmei, a dus pînă acum „societatea" în spinare), mai... incoruptibilă – decît bărbatul. Desigur, ar exista femei pricepute și în industrie, în comerț, în cutare ramură a științei, însă locul ei se află acolo unde este vorba de om, de viață, de păstrare a tradiției, de protejare a copilului, de un mediu ambiant propice, deci și în ecologie vor fi foarte bune.

Am fost să cumpăr cartofi. Fiind mare-ocazie-mare (5 franci un săculeț de 5 kg) era coadă. M-am așezat, m-am gîndit la ale mele. Cînd mă trezesc întrebat de vînzător – un arab, probabil algerian după fizionomie :

– *Monsieur ?*

– *Un sac de cartofi, s'il vous plaît,* zic eu.

Abia după ce am plătit și am plecat, mi-am dat seama : cerusem în românește ; nu arătasem nici din cap, nici cu degetul marfa și atunci ? Bine-bine : sacu-i sac și în franceză, dar cartofii ?

Să fi știut arabul românește ? Prea tînăr, dacă ar fi făcut studii în România, ar fi fost director de ceva la ei, nu vînzător de legume-fructe-pe-trotuar, în Franța. Atunci ?

Nu știu cum se explică. Probabil cuvîntul *sac* a spus totul.

Și cînd te gîndești că oamenii se înțeleg ușor, cu puține cuvinte.

Și cînd te gîndești că nu ne înțelegem înde noi, scriitorii de română, oricîte cuvinte am folosi...

*

EOLIANA mea este, vras'dzîcă, șilindricî.

Așa stînd lucrurile, nu are nevoie să fie orientată după vînt : din oricare parte ar bate – o... bate. Axul poate fi telescopic (înălțabil-coborîbil), ca cele de pe transportoare fluviale, ori fix, cînd e plantat în locuri degajate. Are o înălțime standard : 2,50 m, însă diametrul poate varia de la 2 la 5 m. Toate eolienele pot fi dotate cu dispozitiv de regularizare a rotației (în caz de vînt puternic, în rafale, eoliana nu va... urma capriciile vîntului). La cele îmbarcate, aripioare fac să coboare întreaga E în „cușcă" ; în cele de la sol viteza de rotație crescîndă face să descrească suprafața activă.

Eolienele solitare (aici intrînd și cele îmbarcate) au fiecare un dinam ; telescopicele urcă și coboară împreună cu el. Cele fixe, în baterie, pot fi cuplate mai multe la același dinam – fie ele așezate „în turn", fie „în horă" (vertical, orizontal). Există horă fixă și horă-horă, sau „vîrtelniță". Eolienele se învîrtesc în jurul propriului ax, dar și în jurul unui ax central, el centralizînd energia mecanică. Acestea se află și la diferite înălțimi pe axul lor – ca, atunci cînd se află „în rîndul doi", să aibă, totuși, vînt.

Bateriile de pe complexe – fiindcă se află deasupra serelor – vor avea partea activă în plastic transparent ; vor fi amplasate în turnuri, de 3-4-5 unități, folosind un singur ax colector, cu diferențial. Bateriile în turn de la sol (deci, care nu se tem că vor umbri) sunt, pe toată înălțimea (50 m), un colector de vînt, iar sus de tot o turbină culege roadele... În cazul în care se pot realiza „aripi colectoare" transparente, astfel de turnuri pot fi montate și deasupra serelor.

Nu știu dacă am mai spus : toate eolienele vor fi tratate și ca obiecte de privit – obiecte în rotație.

Marți, 19 octombrie 1993

Am primit ieri două exemplare din *ultimul* număr al *Agorei*. S-a sfîrșit și cu *Agora*. Americanii nu mai dau bani contra-puterii : s-a văzut cu *Europa liberă* și cu trimiterea la plimbare a Monicilor, se stră-vede acum.

I-am scris pe dată lui Tudoran (azi pun scrisoarea la poștă). M-am alăturat și eu corului care cîntă prohodul. Dar n-am spus nimic de sumar. Probabil, crispat – că e ultimul – a ieșit slăbuț. Mă așteptam ca Tudoran însuși să reediteze performanța cu Roman și cu Breban, din 22. Textul despre Botez este *despre* Botez, doar pentru că lui îi este (ironic) dedicat. Îmi pare rău pentru Dorin, dar asta-i : nu e liber. Nu are libertatea de a spune adevărul pînă la capăt – or, „capătul", de multă vreme, îl cuprinde și pe Manolescu, și pe Paler,

și pe Doinaș... Dar Dorin „nu poate". Păcat. Este un gazetar extrem de dotat – dar dacă nu poate folosi dota aceea *în întregime*...

Mi s-a părut, am mai zis, un număr slab. Alcătuit din gemete-ultime, din „Ce să mai..."-uri lehămetite (și profund românești). Cu două excepții : Ileana Vrancea – ea una știe, una zice și bine mai zice, domnule ! Și amicul Shafir : jurnalul lui este mai viu, mai mișcat în cimitirul-scris care-i ultimul număr din *Agora*.

Despre EOLIENE n-am spus chiar totul ; am păstrat și ceva „secrete" (nu multe, dar mari !).

Pentru peisajul basarabean, înainte de 1940, emblematică era și *moara de vînt*. Ar putea fi re-pusă pe vîrf de deal, dar numai ca decor. Randamentul elicei este derizoriu în comparație cu cilindrul : are nevoie de o suprafață de vînt de cel puțin douăzeci de ori mai mare, apoi elicea are nevoie de orientator fie de-față, ca „moriștile" clasice, fie de-spate, ca eolienele cu care olandezii și japonezii au colonizat... California. Nimic de zis : „decorul" poate fi interesant, mai ales cînd mișcă... Și pentru experiment. Altfel tot cilindrul meu e mai bun ! Cum altfel, dacă nimeni nu s-a gîndit la acest ou al lui Columb ?

Să respun : eolienele pot fi folosite în următoarele scopuri, împrejurări :

a. ca „uzină electrică" – deci principiul : o plantație de colectoare (de vînt) (în acest caz nu mai este necesar ca pereții să fie transparenți) – avînd sus, „în creștet", turbine – ceea ce le face silențioase, zgomotul se pierde la 50 m înălțime ;

b. ca parte dintr-un complex – am vorbit de el : la parter, distilerie de apă de mare, la etaj, sere, iar „pe turnuri", eoliene ;

c. în locuri fără rețea electrică, pentru nevoi modeste ; ca „supliment" în gospodărie – o eoliană (sau două...) : pentru încărcat acumulatoare, alimentat frigidere – ba, prin filiera „acumulator de căldură", încălzirea unei sere mici.

Pentru încălzirea unei sere (mijlocii) și a unei gospodării (și ea, mijlocie) se poate amenaja :

1. un spațiu în subsol – de circa 5/5 m – cuprinzînd :

– un rezervor din metal, din ciment, dar bine izolat, avînd capacitatea de circa 5 000 l ;

– instalația de „ventilare" a conținutului, precum și „încălzitorul electric" (pe tub) ;

– schimbătorul de căldură – partea A.

2. tot în subsol, dar total izolat de primul compartiment : în fiecare din ele se intră pe uși separate, zidul despărțitor aflîndu-se la

înălțimea necesară pentru a opri eventuala (s)curgere a rezervorului ;

– schimbătorul de căldură apă-apă – contact pe la înălțimea plafonului cu rezervorul de alături ;

– instalație principală (ori secundară) de încălzire : electricitate de la rețea, gaz, petrol ; încălzire prin : apă, abur, aer cald...

3. la sol : magazie, depozit de... acumulatoare : în momentele în care sera și casa nu au nevoie de încălzire, electricitatea produsă de eoliene trece în acumulatoare.

Serele mici, semicilindrice, acoperite cu folie de plastic, pot primi un al doilea acoperiș, tot de plastic, întins pe un cadru de țeavă ori de cabluri. Fiindcă iarna... mai și ninge, al doilea acoperiș va fi în formă de cort, ca să se scurgă zăpada.

Mai rentabile, *à la longue,* devin serele din sticlă ; profil inegal, cel mai abrupt spre nord, cel mai dulce spre sud, prevăzute la „buza" dinspre nord cu eoliene : ax vertical, pe 2-3 înălțimi, pe 2-3 adîncimi (în evantaiul de 1,5 m) și cu cilindrice cu ax orizontal. Deasupra apei lungi – și dulci, dinspre sud – se montează o plasă de plastic, cu ochiuri de 1 cm : a) împotriva grindinei ; b) iarna, cînd ninge, zăpada se oprește în plasă, între ea și acoperiș un strat de aer, izolator. Apa de nord partea superioară (înclinată 3 m) din geam dublu : ea încasează vîntul de nord.

În exploatare medie : 4 sere (lățime 15 m, înălțime 3+2,5 ; lungime 50 m), în mijloc stația de încălzire.

Am primit scrisoare de la Cistelecan. I-am răspuns.

Miercuri, 20 octombrie 1993

Sunt extrem de obosit. Am făcut iar un drum pînă la magazinul cu cartofi de ocazie și noaptea am suferit de... febră musculară. Bine-bine, sedentar, dar chiar așa ? Ei, uite, nu chiar așa ! Am luat harta Parisului, o riglă și am măsurat : de la moară pîn-la gară : 1 500 m – am făcut un ocol pe Friand, să cumpăr pîine bună dar, vorba lui Bulă : omul nu rămîne la moară, se întoarce acasă la el, în gară... (că tot e basarabean) – ceea ce mai dă 1 300 m. Care face, în total, 2 800 – vezi, nu rotunjesc, nu ciupesc, să zic 3 km în cap, pentru niște picioare de sedentar...

În rest, deprimat. Deși ieri am primit scrisoare de la Cistelecan, în general, cu vești ne-rele (ceea ce e o performanță). Cred că mai degrabă întîlnirea cu cuplul de români (la cartofi !) m-a, nu atît indispus, cît consumat. Iar m-am apucat să dau din valțurile fleancăi – de ce, domnule, de ce doamnă ? De bou.

Afară, vreme de... noiembrie : închis, umed, rece. De la hornurile atelierelor (vechi) ale pictorilor nu iese nici o ață de fum ; nu vor fi avînd lemne sau se vor fi încălzind cu 'lectrică. De la geamul meu văd, printre copaci, fațadele din sticlă ale celor orientate încoace ; văd și ocupanți. Nu știu cum se face, dar numai femei și încă bătrîne. Și nu se vede (ceea ce nu înseamnă că n-ar exista) vreun șevalet, vreun tablou în curs de a fi creator creat. Locuitoarele vor fi văduve ale geniilor locale ; sau mătuși – dacă nu fără nici o legătură cu pictura, persoane care au avut destui bani ca să cumpere „un adevărat atelier de artist în cartierul Montparnasse !", iar acum îl... luicuiază. Se vede că și-au cheltuit toți banii cumpărînd atelierul, fiindcă nu arată a o duce pe roze. Deși nu poți judeca de departe, și din afară.

Că tot mă aflu la pămînt cu moralul, ce-ar fi să vorbim noi despre morile de vînt, pardon, despre Moara de Vînt !

Așa îi ziceam noi locului-în-spațiu (că de timp...) unde facem noi o universitate – loc superb : aflat între lacurile Cahul și Ialpug, pe linia (orizontală) Etulia-Buloboaca, avînd, drept spre sud, Dunărea, iar de cealaltă parte a ei, Isaccea (acum se vede topografia ?). Aflat pe înălțime : acolo, dealul de 102 m pare un Ceahlău ! Cuprinde, în față-dreapta, peste lacul Cahul, Reniul, apoi mai departe, Galațiul și Brăila – dacă-i vreme necețoasă ; în față-stînga, peste lacul Ialpug, Ismailul ; peste Dunăre, Tulcea.

Nu sunt decis, îi spunem Moara de Vînt sau Trei Mori ? – drept care facem trei mori : una, două, trei – se înțelege, toate trei decorative, pamplezirul jucînd un mare rol în viața nației noastre.

Deși aș trage cu morile la Orhei. Pe dealurile de la nord, cam în stînga Step-Soci-ului. Pe hartă se arată un deal care depășește 300 m (de la nivelul mării cele mărìi). Acolo așezăm Trei-Mori(le). După aceea le înconjurăm bine, cu dragoste, de pădure. Mai jos, între Step-Soci și Bolohani, punem Universitatea Orhei. Preponderent umanistică, dar avînd și facultăți bine structurate de biologie, de mecanică, de geografie-geologie (-meteorologie). Biologia va avea laboratoarele ei, însă „cîmpul" va fi cel al Școlii de Agricultură de la Cucuruzeni, unde a învățat și fratele mamei, Niculae Popescu. La fel mecanica : laboratoarele ei, dar sufleria va fi a uzinei EOL de la Mitoc.

Prin ce se va deosebi Universitatea de la Orhei de cea de la Chișinău ? Uite că nu știu – mai ales în privința umanioarelor. Să zicem : la Orhei *istoria* va fi mai „serioasă" ; de asemeni, *sociologia, psihologia, filozofia*. Tot la Orhei, pe lîngă Universitate, am putea organiza un Institut de Studii Slave.

Negreșit, la Orhei vor exista antene ale Institutului Francez, Institutului Goethe, Bibliotecii italiene, engleze, americane. Și, desigur, Institutul Spaniol. Și Casa Arabă. Și...

Avînd un centru de imprimerie, se vor putea tipări toate comunicările.

La Orhei aș implanta, de pildă, un Institut Biblic (ecumenic, cel care ar tipări, îndestulător, Biblia).

La Orhei aș implanta o editură ce va scoate cărți-de-buzunar ieftine, serios prezentate (din punct de vedere științific-literar) și frumos : copertă, legătură, hîrtie, tipar... Ar prelua o bună parte din fondul BPT.

Orheiul (și împrejurimile) nu va avea industrie poluantă : doar mecanică, mecanică de precizie, industria imprimeriei și a mașinilor de imprimat... (Și) la Orhei se vor construi pentru transportoare : motoare electrice (eoliene), acumulatori, compresoare, propulsoare, tablouri de bord etc. Canalele Răut, Orhei-Ungheni, vor cere implantarea unui șantier naval prin apropiere.

Joi, 21 octombrie 1993

Vineri, 22 octombrie 1993

Ieri n-am scris : n-am avut chef, n-am avut putere. Cu toate că am făcut vaccin antigripal, m-am simțit atins de răceală. Firește, nu există legătură între gripă și răceală, dar eu nădăjduiam că, în prețul acela, vaccinul ar trebui să mă apere și de sărăcie și de bătrînețe, iar în timpul liber, de gutunari.

Scrofii de rusnaci : ucrainienii au hotărît – în Parlament ! – să nu oprescă activitatea centralei de la Cernobîl, cum promiseseră, s-o continue „din rațiuni economice"... Dacă au văzut că le merge șantajul lor bășinoso-asiat : occidentalii plătesc oricît, numai să (creadă ei că) nu fie... năvăliți. Asta-i spaima lor : să nu-i năvălească hoardele dinspre Răsărit (printre ele și românii). Nu știu cine a avut primul această idee creață (va fi fost a Bizanțului ? a Romei ?), dar în zilele noastre a pus-o în circulație „avocatul internațional" și sfetnic al lui Giscard d'Estaing, Samuel Pisar, ordinar agent de influență sovietic. Acesta făcuse să triumfe ideea : „Să îndestulăm lupul, trimițîndu-i hrană, ca să nu dea iama în oile noastre..." – și a avut audiență, bestia. Pînă cînd a prins... păr de lup Reagan. Uită cu voioșie analiștii, kremlinologii – și doar ei sunt specialiști în prevederea... trecutului : pe lîngă Soljenițîn și Papa Ioan Paul II, Reagan, prin „Războiul stelelor", a avut un rol determinant în prăbușirea Imperiului Sovietic. Antrenîndu-l într-o cursă care cerea cheltuieli astronomice (chiar

pentru un regim care ia de la gura populației ca să construiască... juguri pentru boii ce vor trage, ca să deplaseze rachetele interstelare), America l-a sufocat pe Rus. În fapt, i-a dat lovitura de grație, „pe dinafară", pe acolo comunismul nu era deloc puternic, așa că americanul capitalist, după ce i-a dat palme-pumni-picioare-Dumnezei-paști, n-a avut de făcut decît – ca în filmele lor – să sufle înspre adversar, iar acesta să cadă... A mai venit (din cer) și o nenorocire : cutremurul din Armenia. Pentru întîia oară în istoria (prea lungă) a comunismului, regimul a îngăduit organizațiilor umanitare (occidentale) ajutorarea supraviețuitorilor. Or, ajungînd acolo, și mai ales filmînd, occidentalii au avut „revelația" – mai bine mai tîrziu decît niciodată – a inimaginabilei sărăcii materiale a omului sovietic ; a cumplitei nepăsări guvernamentale cu care sunt construite casele oamenilor – și, bineînțeles, legat de asta : astronomica proastă calitate a tot ce produce comunismul.

Bun : comunismul... exterior a căzut, o dată cu Zidul Berlinului, dar cel dinăuntru...

Dovadă : rușii cer *ajutor* de la occidentali – în fapt : îi invită să facă ei toată treaba – în materie de „dezarmare nucleară", de „însănătoșire" a sistemului lor nenorocit de a construi centrale nucleare.

Și uite-i și pe ucraineni ; ca frați ai rușilor, cum să gîndească ei altfel decît prin eterna cerșetorie sub formă de șantaj ? „Mesajul" lor e clar : dacă nu oprim centralele de tip Cernobîl, firește, noi, ai noștri vom fi contaminați – dar, vorba ceea : suntem deja... Însă voi, cei din Europa, vă temeți de contaminare – dacă vă temeți, atunci puneți mîna : umpleți traista nevoilor noastre „economice", ca să oprim Cernobîlul ! Iar occidentalii, ce să facă ? Ce nu face un „spirit burghez" – de ce am pus ghilimele ? ar fi fost pentru întîia oară făr-de ! – pentru a avea pace : e în stare să bage mîna-n buzunar, să plătească – pacea fiind, nu-i așa, de neprețuit...

Sîmbătă, 23 octombrie 1993

S-a împlinit luna de cînd am început această „săritură" de jurnal ; s-a împlinit și sorocul – și, uite, tot n-am murit. Dar să nu zic : hop, pînă n-am... murit : este abia ora nouă dimineața – pînă la nouă seara, mai e timp, e... ; și pînă la nouă noaptea...

Monica nu mai telefonează. Alaltăieri (după două-trei zile de tăcere a ei), i-am telefonat, pe la orele 15,30 ; am rămas mult în fața *répondeur*-ului, iar în cele din urmă a răspuns Virgil, zicînd că Monica e în baie... Nu era în baie, ci în supărare – pe mine. Că am zis ce am zis de Pintilie, de Petru Dumitriu, dar mai ales de ea (ei), cei care-l mereu „explică", ba pe unul, ba pe altul, de te-ai crede în

Postul Iertărilor (nu știu dacă există așa ceva, dar pentru dragii de Monici este un permanent Post...).

Ieri mi-a telefonat Mihai Shafir de la München. Nu, nu plecase anul trecut, cum îmi spusese : îi mersese rău, iar cînd a ieșit din rău, i-a fost rușine că n-a dat semn de viață și... n-a dat în continuare... L-am asigurat că exact așa facem și noi : cînd ne e greu, rău, ne retragem în noi, nu mai comunicăm cu cei din jur – ce să le mai dăm și lor o parte din povară... ? Printre altele, Shafir a zis de rău despre Țepeneag (ca mine) ; despre Blandiana (ca și mine) ; despre Liiceanu (să-l știe Monica...) ; și despre Paleologu – nu ca mine, eu m-am abținut să zic de rău despre Conu-le Alecu, cel ce nu fute oaia, da-i berbec(u'), deși ar merita – și cum. Paleontologu este acum ceea ce s-ar numi o hahaleră, n-are prințipuri (mamițo) – nu știu dacă va fi avut vreodată, îmi aduc aminte două povești :

a) în timp ce el era ambasador (dar nu al-golanilor, ci al proletarilor), Vlad C. Drăgoescu mi-a scris din Elveția, indignat la culme de „tratamentul regesc" pe care i-l aplicam noi, cei de la Paris, lui Paleologu : „Turnător, reeducat în seria a doua, un om de nimic care ne explica nouă, colegilor de celulă, cît de just este marxismul..." I-am răspuns pe dată, apărîndu-l pe „reeducat" – dar fără să-i spun că eu nu mă aflam deloc în grupul adulatorilor și frecventatorilor ambasadei (printre ei : Monicii, Berindei, Marie-France, Barbăneagră, Sanda Stolojan, Ricci, Varlam...) ;

b) în vara lui '90 – cam prin august – el tocmai ceruse... protecție franceză... – fiind la o cafiné pe lîngă birourile *Europei libere*, discutam despre Gelu Voican. Penultima frază a mea fusese :

„E un criminal, un terchea-berchea periculos, un..." – am mai adăugat vrei cinci-șapte cuvinte țapene, cînd Nea Alecu :

– Da, dragă, o fi cum zici (?), dar Gelu, după mamă, e un Sturdza – am cunoscut-o bine pe mama lui (a spus un nume), am dansat cu ea la balul de la..." și a spus iar un nume.

– Eu aș fi spus altfel – a fost ultima mea frază adresată lui Paleologu. Nu „dar", ci „deși" – deși un Sturdza, e un măcelar securist de tipul lui Enoiu ori Brânzan, de la Interne...

Conu(-le) Alecu a fost atît de... orifiat de spusele mele, încît n-a mai zis nimic – oricum, nu l-am mai auzit eu, m-am mutat, ostentativ, la altă masă.

Așa stînd lucrurile, nu înseamnă că sunt (acum !) de acord cu ce scria Țepeneag în *Contrapunct*, prin vara lui 1990, despre Paleologu, anume că, mărturisind că a „colaborat" cu Securitatea (eu n-am citit această declarație, deși cică ar fi fost larg difuzată), a făcut ceva asemănător descheierii la prohab, în public, arătîndu-și... nu știu ce

zicea Țepeneag că își arăta fostul lui coleg de editură, nici dacă zicea vreun cuvînt-urît... Eu cred, dimpotrivă, că făcînd asta, Paleologu a făptuit un act de mare curaj (deși impulsul a fost : frica, presupun ; frica de a nu i se lua înainte, cu divulgarea dosarelor de Secu) ; de puritate – deși motorul a fost mai puțin imaculat... Apoi : nu înțeleg de ce Țepeneag s-a arătat atît de „sever" față de Paleologu și nu a zis nimic despre exact același gest, aceeași mărturisire (că „colaborase" cu Securitatea) a prietenului nostru comun, Virgil Tănase – declarație apărută în presă cam tot atunci. Să fi știut Țepeneag că Tănase „colaborează", de aceea nu s-a mirat ? (Eu, mărturisesc, nu știam.) Să fi fost declarația lui Paleologu o mare surpriză ? – posibil, Țepeneag nemaifiind cu noi, nu avea de unde ști că Paleologu, de vreo 12 ani (pînă în '89) nu mai venea în Occident, iar Monicăi, care insista prin intermediari, îi răspunsese că nu vrea el să vină, pentru că e „prins" și nu are chef să raporteze, la întoarcere, toate fleacurile...

Așadar, noi știam – și îl „cinsteam" pentru sinceritate, pentru curajul de a fi spus ce fel de „obligații" are el.

Pe de altă parte... Nu doar cei „prinși" – ca Paleologu – erau invitați să-și depună icrele, ca să folosesc o expresie de pușcărie și d.o. Cu o excepție – Țepeneag însuși (pe care l-am urmat, în timp), care declara, cu scandal, vorbind în gura mare, la Uniune, că el refuză să dea „rapoarte de călătorie" – toți ceilalți, chiar ne-prinși de mai demult, dădeau... Numai în redacția *României literare*, cîți dintre *buni* făceau „asta" (ceea ce înseamnă că nu-i mai pun la socoteală pe Silvestru, pe Băran, pe Horea, pe Balș – nici pe Nichita Stănescu, fiindcă el făcea „altfel", ca și Pintilie...)...

Pornisem de la părerile lui Shafir despre *prietenii noștri*...

Trebuie să conced : cea mai... frumoasă universitate are să fie, nu la Orhei, ci la Cetatea Albă.

Cetatea Albă este și cel mai răsăritean oraș european – pe aceeași longitudine se mai află, din Asia occidentală (spre nord) : Uman, Kiev, Moghilev, Vitebsk, Leningradul lui Petru I. Această promontorizare îi va da aerul unei peninsule, însă...

Duminică, 24 octombrie 1993

...însă explic eu mai încolo ce-i cu însă.

Așadar, am ajuns în 24 (octombrie 1993) și eu, nimic ! Domnule, cum e omul pe lumea asta, mai cu seamă românul nostru : nu s-ar ține de cuvînt, să-l omori de viu !

Aflu, cu mare întîrziere, fiindcă Monicii nu mi-au suflat un cuvințel, că *România literară* a început să apară în alt „context" : o editează Fundația România Literară și Ion Rațiu. Sper pentru romlitezi să nu pată ce-a pățit Focke, cu *Contrapunctul* lui. Oricum, Manolescu îl va fi făcut să semneze un contract care stipulează unde (și cît) se poate amesteca Urlațiu (devenit, iată : Literațiu !) și unde ba.

Dacă s-a realizat această înțelegere, ce face „omul politic" Manolescu ? Îl văd de aici, cu ochii legați : „trece" la țărăniști – „cu o condiție" (iar I. Țărațiu nu pierde nimic dacă i-o acceptă : nu el e șeful suprem al partidului). Așa că azi-mîine vom citi de sub pana lui Niki mărturisirea că el a fost țărănist de cînd se știe, părinții lui au intrat în închisoare pentru... țărănism (ce importanță că acum un an-doi mărturisea, la fel de sincer, că bătrînii lui erau liberali guțiști ? – parcă mai există vreun român cu ținere de minte ?), deci, „în mod firesc"... „luarea în mîini a conducerii celui mai vechi partid din țară" (*sic !*).

Tot într-un buletin al *E.l.* citesc un text al Pleșului – colaborează cu regularitate, băiatul : îl difuzează Iorgulescu, iar el îl publică pe Iorgulescu la *Dilema* – și amîndoi pe/de Ștefoi – de strașnică apărare a lui Dinescu. Dacă s-ar fi mărginit la apărare, ar fi fost în regulă ; și adevărat și bine. Însă el, ca tot românul brebano-manolesc, a învățat de undeva (de pe munte – dar Manolescu de unde, că Ivașcu suferea de acrofobie ?) că nu-l poți apăra pe X, dacă nu dai în Y. Așa că Pleșu lovește în Blandiana, Liiceanu, Mălăncioiu, Gabriel Andreescu și Eugen Simion, care „sunt de acord că *Dilema* e suspectă".

Un text de o mare puturozitate, cumplit de bășinosnic și, ceea ce e mai grav : deloc, dar deloc abil, Pleșu dilematic dă cu Tîrnăcopul (poate ne aude veșnicul Artur de Silvestri) de cum polemizează.

Uite, de asta eu nu mă mai întorc acasă, chiar dacă to-ot mor și tot nimica.

Așa că mă întorc la Cetatea Albă. Ai cărei locuitori au să se numească, nu cetățeni, ci albeni. Sau cetalbeni, deși e prea lung (însă există precedentul sătmăreni ; și tîrgnemțeni).

Pînă atunci, să sfîrșim fraza începută, luînd-o de la cap : „Această promontorizare (a Cetății Albe) îi va da aerul unei peninsule" – însă, tocmai datorită elementului *apă* : Limanul Nistrului (avînd acolo, între Cetatea Albă și Ovidiopol, 5 km lățime, altfel, între 10 și 15, iar lungimea de 45 km) va face să se... piardă caracterul de izolare : Asia nu începe de la zidul acesta (frontieră naturală, un rîu, un fluviu, ori artificială), ci... de undeva, de dincolo...

Nu am nici un ghid, atlas amănunțit, monografie – și nici măcar *Un port la Răsărit* al lui Radu Tudoran (se pare : cea mai bună carte a sa), așa că nu știu „cum e acolo", dar deduc :

Vînturile trebuie să fie permanente. Orașul se află la 20 km de mare, deci se va fi simțind ceva și din briza marină ; dar fiind și pe malul (promontorizat) al unei lagune (repet dimensiunile : lățime medie : 10 km, lungime : 45 km – nu știu ce adîncime poate avea), va fi fiind supus și vînturilor locale. Din acest punct de vedere, este bine – mai cu seamă vara, cînd briza suflă, ziua, dinspre apă către uscat – și nu doar răcorește, dar mai și umidifică pămîntul. Dar iarna ? Iarna Crivățul bate din nord și numai din nord, iar orașul are „în fața Crivățului" circa 50 km de neted : apă și luncă, nici măcar o movilă nu îndulcește vîntul.

Ceea ce înseamnă că ianuarie și februarie sunt luni de stat în casă, la adăpost... Am văzut o fotografie – veche – a Cetății Albe, dinspre Liman : se distingeau limpede sloiurile de gheață sudate între ele...

Două luni pe an : Sciție curată, dar restul (de zece) ?

Ziceam de Universitate – nici nu se poate *loc* mai potrivit pentru o universitate umanistică, de contact și întrepătrundere între Răsărit și Apus. Aici și-ar avea locul un Institut de Studii Slave, cu departamente pentru fiecare ramură mare : rusă, poloneză, ucraineană, cehă, slovacă, sîrbo-croată, bulgară, fiecare cu subdiviziunile ei. Tot aici și-ar avea locul – în afară de facultăți de limbi străine – filologia „grea" ; un Institut de istorie a religiilor ; o mare unitate de *istorie* (cu : arheologie, etnografie, sociologie, psihologie), avînd rolul de... ștergere a petelor albe din cronica acestor lăcuitori.

Neîndoielnic : *BIBLIOTECA* va fi promontoriul pe verticală : un turn – care în nici un caz nu va sluji la... depozitarea cărților, nici nu va găzdui săli de lectură propriu-zise, ci va constitui o... inutilitate frumoasă ; și memorizabilă – văzută de departe, departea văzută din turn... *Turnul Bibliotecii* va marca buricul nu doar al Universității Cetatea-Albă (Tyras ?), ci și al orașului, al împrejurimilor, al Basarabiei de Sud-Est.

Luni, 25 octombrie 1993

Ieri a telefonat Monica. După obicei, ca o floare. Ca să nu aibă a explica tăcerea, „atacă" prima, cu chestiuni lipsite de interes, de parcă acum o oră ați fi întrerupt discuțiunea...

Întrebarea fiind : știu eu cumva cine-i Victor Neumann ? Am răspuns că nu, nu știu, parcă i-am văzut numele prin publicațiile românești, dar atît. De ce o interesează Neumann ? Fiindcă l-a atacat

pe Eliade. Cam mulți îl atacă pe Eliade, în ultima vreme, am zis și am mai zis : poate fiindcă a murit, nu se mai poate apăra.

Numaidecît mi-a părut rău că am zis asta, însă am înțeles că rău făcusem după tăcerea Monicăi (interpretarea mea) : Eliade nu s-ar fi apărat nici dacă ar mai fi trăit. Ar fi ridicat din umeri și ar fi dat din mînă cu lehamite, de parcă ar fi zis : „Nu am ce răspunde unor asemenea invenții..." Așa îmi „răspunsese" și mie pe cînd pregăteam colecția EST/OUEST la Hachette – după ce Culianu redactase trei sferturi din volumul de convorbiri cu el, Eliade. Mai rămăsese „sfertul" cel jenant – și care n-a fost lămurit, Eliade nu s-a lăsat tras în „dialog" despre asta... Din acest punct de vedere, Eliade era profund român : n-ar fi acceptat că, la un moment dat în viață, s-a înșelat – pentru nimic în lume. Sau poate nu era deloc convins că se înșelase ? Atunci...

Îl las pe Eliade – dacă-l atacă Victor Neumann... Monica a zis că asta face și Tismăneanu, în ultimul număr din *Agora* – am primit revista, dar cum nu l-am citit pe Tismăneanu...

Chestiunea de amănunt fiind : Gabriela Adameșteanu a scris în **22** (o notiță) în care ar fi afirmat că destul s-a scris despre „fascismul" lui Eliade – la care Neumann ar fi zis că Gabriela și **22**-ul este/sunt... firește : fasciste... Și că să o apărăm pe biata Gabriela – firește, dînd în Neumann.

Am repetat : nu știu cine e Neumann, n-am citit notița Gabrielei (oricum, n-o mai țin minte), n-am citit atacul lui Neumann, deci sunt în afara jocului.

Am avut impresia că Monica a fost dezamăgită : nu atît pentru că nu-l cunoșteam pe individul atacator, ci pentru că nu m-am oferit să sar pe loc în apărarea atacatei, așa cum făcusem de fiecare dată cînd fuseseră atacați ei, Monicii ; el, Nego ; așa cum nu făcuseră ei (acum, după 1989), cînd fusesem atacat eu, s-au manifestat abia atunci cînd Țepeneag, năucit de copita-replică a... Caprei, a interpelat-o pe ea, pe Monica ; atunci, în sfîrșit (prin septembrie-octombrie '91), a deschis gura.

Și nu mi-a plăcut *cum* l-a apărat ea pe Eliade (de Manea), adică zicînd că... nu e momentul să răscolim trecutul de dreapta, ci este momentul să răscolim trecutul-apropiat comunist. Nu voi fi citat exact-exact, dar spiritul acesta este. Și mai ales : „nu e momentul". I-am spus atunci (a uitat, pe loc) că totdeauna e momentul de adevăr – sau formularea va fi fost prea sforăitoare ? Dar adevărul însuși e... bombastic, nu ?

Am trecut apoi la Pleșu, cel care, într-un text pentru *Europa liberă* (Monica spune că cel pe care l-a și publicat în *Dilema*) îi atacă

pe detractorii lui Mircea Dinescu. Am zis că acest băiat deștept, bun mînuitor de condei (Pleșu), de cum începe să polemizeze, devine fulgerător prost ; și trivial. Mi-a dat dreptate (mai vîrtos Virgil). Atît că, ajungînd la persoanele pe care P. le „veștejește", deci la Blandiana (acuzată că a sabotat candidatura lui Manolescu la prezidențiale), Monica a aprobat pe dată : „Așa a și fost !" Acum o săptămînă... nu era așa, dar cum draga de Monica uită tot ce n-o interesează direct...

Îndepărtarea lor de la *Europa liberă* a constituit condamnarea lor la... Intuisem eu ceva-ceva, în vara lui '89, cînd o agresa Breban cu Țepeneagul de serviciu. Atunci ziceam că miroase a sfîrșit de domnie – bănuind o *înlocuire* a Monicilor de la *E.l.* Iată însă că a fost nu înlocuire, ci îndepărtare, eliminare. Or, pentru ei microfonul a fost nu doar stiloul, ci însuși scrisul, viața însăși. De aceea le-a venit atît de greu să re-redacteze pentru tipar emisiunile radiofonice : ei erau modelați pentru a fi receptați cu urechea, nu cu ochiul.

Iar cum nenorocirile se țin de mînă... După ce au fost dați afară de la *E.l.*, beneficiarii emisiunilor lor au încetat, fulgerător, de a-i mai vizita. Or, casa lor, cea prin care, în ultimele două-trei decenii, a trecut tot ce avea mai ales (!) intelighenția românească (!!), după ce gazdele n-au mai avut posibilitatea să-i laude la microfon – n-au mai avut nevoie să fie găzduiți – o oră, cinci ore, două zile, două săptămîni... Iar ei, Monicii, percep casa lor, goală, golită, ca o casă în care a murit cineva și a fost înmormîntat – e prea mult aer, prea multă liniște, telefonul acela nu sună decît rar de tot (de aceea, chiar dacă îți răspunde „mașina", după ce tu spui cine ești, Monica ridică receptorul numaidecît – ceea ce „înainte" de 1989 nu mi s-a întîmplat – mie, accentuez – niciodată).

Ei au căzut de sus – și materialicește. Îmi aduc aminte ce tragedie a fost (și a fost tragedie) atunci cînd boii de americani le-au cerut să restituie mașina de scris, magnetofonul, casetofoanele, chiar mobila mașinii (n-am întrebat dacă și scaunul). Această „cerere" era o ofensă, o umilire, o injurie : cum să-i iei (chiar dacă îți aparține, „legal") mașina de scris unui scriitor ? Unui scriitor cu... microfonul – magnetofonul la care *a scris* o viață de om ? Ei bine, americanii, nesimțiți, au trimis o camionetă și un încărcător și le-au încărcat mașina de scris, cu măsuța, magnetofonul cel mare, casetofonul... Cum să nu rămînă casa și mai goală ?

A treia lovitură a fost... indirectă (ca și *Jurnalul...*) : nu li s-a luat, ca în cazul mașinii de scris, al magnetofonului, ceva, direct (cu camionetă și încărcător), ci nu li s-au mai acoperit anume investiții : adică nu li s-au mai rambursat cheltuielile, în primul rînd, de telefon. „Înainte" telefonul lor era ocupat nu doar pentru că erau mulți

cei care chemau ei primii, ci pentru că (mai ales Monica) vorbeau jumătăți de ore cu Münchenul (în principal), cu Washingtonul (Tudoran), cu Chicago : Eliade, apoi numai Doamna Eliade, iar din '90 cu Bucureștiul ; ore și ore, cu Gabriela, cu Liiceanu, cu Pleșu, cu Hăulică (atunci cînd se afla la București), cu Doinaș, cu Ornea... Aseară i-am dat o „sugestie" : să-i telefoneze lui Iorgulescu, în chestiunea Neumann : cum el a venit încoace abia în '89, trebuie să știe. Monica mi-a răspuns că nu mai telefonează la München – costă... Ce să-i fi spus : că acesta este motivul pentru care eu nu am telefonat niciodată în străinătate : costă ? Pentru mine a costat totdeauna... Însă n-am spus nimic, tot nu și-ar fi adus aminte acest „amănunt" – de fiecare dată cînd venea vorba (că nu telefonez în străinătate), Monica se mira, se indigna (pe mine, nu pe situație), apoi uita ; așa că următoarea discuție despre asta nu era o repetare, ci o premieră... Și aceea uitată.

Aș fi vrut să discutăm mai mult despre textul lui Ionesco, apărut în *Le Figaro* de acum vreo două săptămîni, pe care eu l-am citit în buletinul *E.I.*, în traducerea lui Gelu Ionescu (băiatul ăsta chiar nu știe cum se scrie *Cîntăreața cheală* – el o grafiază consecvent : chi*a*lă...). Dar nu s-a putut. Monica era colonizată de Eliade, de Gabriela, de Neumann și de... „ăștia cu grevele lor" (personalul de la sol al aeroporturilor franceze), „care se plîng că venitul lor minim e de șapte mii de franci..." Am tăcut. Am dedus că ei, acum, primesc, fiecare, mai puțin de șapte mii – dar nu mai puțin de șase – n-au copii, nu plătesc chirie... Mi-e tare trist pentru ei, dragii de Monici... Și pentru că, de la o vreme (de cînd sunt și ei ca noi – dar nu atît-de-ca-noi : săraci), au început să... numere banii din buzunarul altuia... În urmă cu vreo două luni, venind vorba de Virgil Tănase, eu, lipsit de imaginație (de putere de creație...), am repetat că e un porc de cîine. Monica însă :

– Știi ce salariu are, la ambasadă, Tănase al dumitale ? Cin'șpe mii !

Eu încercasem să spun că aritmetica mea se oprește la două cifre – degeaba : în cea mai pură tradiție Ion Condiescu, Monica (și ea olteancă, dar nu de aceea o iubim noi) se proptise în buzunarul disidentului Țonțu și nu se mai lăsa clintită de-acolo. Am încercat eu să spun că cin'șpe, o sută de mii, cinci franci, același lucru : Tănase rămîne același porc de cîine ; fusese, înainte de a primi cin'șpemiile (de franci noi ! preciza Monica), are să rămînă, chiar după ce n-are să mai primească decît pensie de la MAI...

Da, domnule. 25 octombrie și n-am mai murit. Am visat eu ceva-ceva az' noapte, dar cum, în ultima vreme, nu mai visez-vis, am fost (în vis) atît de uluit : că visez, încît l-am uitat...

Să mă întorc la Cetatea mea cea Albă. Am și desenat ieri „frontul mării" (în fapt, al limanului...), cu *semnul*, înfipt la vreo 900 m de mal, spre – direct – est : o piramidă atît de elansată (baza : 66/66 m, înălțimea : 333 m), încît devine stelă ; placată cu sticlă neagră.

La 220 m spre nord, la circa 600 m de mal : *sfera-plutind-pe-ape* – avînd diametrul de 111 m (11,1 m, scufundată).

Sfera argintie, fleșa neagră (neagră ? – să ne mai gîndim) : semnul Basarabiei, al Cetății Albe, cel mai oriental punct al Europei.

Am citit articolul lui Tismăneanu (și P. Dan) din *Agora*. Dacă nu este un text foarte-foarte bun, nu este nici rău, adică nu este neadevărat (despre Eliade), cum mi-a spus Monica. Nu i se poate reproșa nimic. Că vorbește despre legionarismul lui Eliade ? Ei, da, vorbește – ei, da : este un neadevăr ? Eventual li s-ar putea obiecta autorilor că „prea insistă asupra unor păcate de dreapta de acum cincizeci de ani, cînd alaltăieri am ieșit din comunism". Dar se poate formula o astfel de obiecție ? Mai cu seamă în cazul lui Tismăneanu, care pînă acum s-a ocupat numai de comunism ? Și chiar de nu ar fi avînd „dreptul" (prin faptul că ține „echilibrul"), ca de pildă Norman Manea. Într-adevăr, i-a promis Monicăi că nu va scrie despre Eliade, dar a scris... I se poate reproșa că a promis și nu s-a ținut de cuvînt, asta fiind o slăbiciune de caracter a lui Manea, dar neafectînd întru nimic adevărul vehiculat.

Foarte bună, ca de obicei, Ileana Vrancea. „Tovarășa de la *Lupta de clasă*" combate foarte puternic. Mult mai puțin cunoscută decît un Dan Deșliu, Tovarășa Ileana este... al doilea om de condei român care a recunoscut în scris că perioada comunistă a fost o tragică eroare... Gest (necesar) pe care nu l-a mai făcut (în afară de ei doi : Ileana Vrancea și Dan Deșliu) nici Jebeleanu, nici Mirodan, nici Marin Preda, nici Maria Banuș (ca să facem parte dreaptă).

Ziceam de textul Ilenei V. că este, și de astă dată, just. Nu mă tem de noroiul comunist care a maculat cuvîntul. Se ocupă, aici, de mistificarea istoriei de către istorici evrei (deveniți israelieni) într-o chestiune foarte gravă, la urma urmei inadmisibilă : masacrarea evreilor sub Antonescu. Printre falsificatori – Jean Ancel, Guttmann și prietenul lui Raicu, Leon Volovici – ei acreditează teze... neantisemite ale Românului, taman ca Steinhardt ; taman ca Virgil Duda, în eseul cu pricina, cel din 1989...

Cum se întîlnesc marile spirite...

De pe mal accesul : pe o rampă descrescîndă (ca lățime : pornește cu 44 m, continuă cu 33, apoi cu 22) și crescîndă – ca înălțime : de la 3,3 m pe mal, la 33 m pe axul piramidei.

Avînd o bază de 66 m, cale de cîteva bune etaje piramida va fi ocupată de săli de lectură. Străinii care vor să vadă lumea de sus vor fi duși pînă la 250 m (cu ascensorul, desigur). Acolo vor fi două-trei etaje de privit...

Mă întreb dacă sticla va fi potrivită ca placaj. Poate că faianța ar fi mai bună – oricum, mai ușoară, mai lipibilă. Sau combinație : sticlă, faianță, keramika.

Insula Bibliotecii : circa 600/1 100. Va avea o promenadă pe nord-sud. Grădina spre sud : în terase, cu trepte care se pierd în apă.

Nimic mai firesc, atunci cînd ești bolnav, cu ambele picioare în groapă, cînd și nevastă-ta-i la capătul puterilor, cînd vă ajung banii să mîncați numai 15 zile din 30, decît să faci țări și mări ; și biblioteci în formă de piramidă. Cum s-ar zice : piramidale, bibliotecile.

Marți, 26 octombrie 1993

Mi se termină (sunt optimist : în realitate s-a terminat) panglica de la mașină (a mașinii), însă înainte de poimîine nu poci să-mi cumpăr alta (40 franci) ; așa că nu poci.

Aseară, la telefon, Monica. Discutăm d-ale noastre. Cu insistență despre textul lui Tismăneanu. Îi spun că nu-l găsesc *neadevărat*. La care Monica zice că n-a zis niciodată că-i neadevărat textul... numai că... Ajunsă aici, sare la Cioran și zice că el (C.) „a delirat, ca jurnalist la Berlin" – a scris o carte întreagă cu Hitler... Eu îi atrag atenția, respectuos, că era vorba de Eliade (nu de Cioran), omul minunat pe care l-am cunoscut și eu, era cît pe ce să colaborăm (adică în colecția mea de la Hachette), iar atunci cînd a refuzat să mai continue cartea cu I.P. Culianu, mi-a răspuns (la întrebarea mea dacă este adevărat ce se scrie în America : anume că ar fi scris articole antisemite) că nu, da de unde ! Monica zice că și ei tot așa i-a spus cît timp a trăit – și ea l-a crezut, cum să nu-l creadă pe Eliade, cînd afirmă ceva ? „Micul secret", crede Monica, este acesta : Eliade apucase să spună față de Christinel că n-a scris așa ceva – cum să mai dea înapoi ? Ca să iasă... mincinos ? (Ei, da !)

„În realitate, a scris și el..." (inaudibil).

O rog să repete, că nu receptasem numărul. Monica repetă, dar cînd ajunge la „cifră", iar nu s-aude. Vrea să treacă mai departe, eu rămîn. Și o întreb, o rog să rostească limpede : cîte ?

„Douăsprezece", zice Monica.

„Douăsprezece ?" fac. „De asta mi l-ați contrapus pe Cioran ? Ca să aflu că «numai» douăsprezece ? Și eu care credeam că, dacă *un* articol poate fi considerat accident, începînd de la... hai, nu de la al doilea, dar de la al treilea, articlierul să și-l poarte în spinare ; să și-l asume..."

Monica răspunde ceva despre *carieră*, dar un anume cuvînt sau grup nu-l deslușesc. Mi-l spune încă o dată și încă o dată – sunt uluit :

„Cum adică ? Ce vorbă-i asta, în gura dumneavoastră, doamnă Lovinescu : ioc ?!"

„Da, ioc ! Un cuvînt unguresc..."

„Nu-i unguresc, e mihneabrebenesc toată ziua..."

„Iar te legi de Mihnea..."

„Iar mă leg de Manolescu. Și de Blandiana. Și de Sorescu. Și de Sălcudeanu. Și de Hăulică..."

N-o mai lungesc. O rog să repete povestea cu Eliade.

„Dacă ar fi recunoscut că a scris articolele acelea, ioc, carieră, aici, în Occident !"

„Asta era...", zic.

Da, domnule. Și ne mai întrebăm de unde, de la cine au învățat intelectualii contemporani, scriitorii de azi – să mintă. Cum, de unde : de la înaintași ! Și nu de la oarecari – ci de la marile noastre figuri cultural-morale !

Monica îmi mai spune (se vede că azi are un dinte împotriva lui Cioran) că acesta, în urmă cu vreo 20-30 de ani, a publicat în presa franceză un articol delirant, deșănțat, cu poalele-n-cap... filosemit. Dîndu-le telefon ca să afle părerile amicilor, Virgil i-a spus :

„Nu știam că ești atît de antisemit, dar acum, după ce am citit articolul cu pricina..."

Cioran n-a gustat ironia, a zis :

„Toți intelectualii francezi cărora le-am telefonat m-au asigurat că am fost foarte bine..."

Da, domnule și noi dormeam...

Sunt convins, ai noștri-ca-brazii-contemporani : Manolescu, Blandiana, Doinaș, Pleșu, Liiceanu – iată, i-am pus doar pe cei buni ! – nu mint așa cum respiră, fiindcă știu ei bine că marii-înaintași erau și ei, ca tot Românul : mincinoși, duplicitari, lași, vînzători de sine și de celălalt – nu ! Dacă nu știau ei lucruri la îndemînă, însă aceste intimități... Nu, domnule : Manolescu, Blandiana, Doinaș, Liiceanu, Pleșu mint (au mințit, vor minți), fiindcă asta este *starea* lor ; una de

frică, deci de ascundere a adevărului (cît va fi fost), pînă la a nu-l mai găsi, pînă la a nu-l mai distinge de minciună. Am aflat în acești patru ani : la orice întrebare (oricît de nevinovată, chiar indiferentă) pusă, scriitorul român îți răspunde cu un neadevăr. Dacă îi atragi atenția, el, firesc, fără nici o jenă, îți dă *alt* răspuns, și acesta neadevărat. Dacă un omul dracului (ca subsemnatul) nu-l lasă, îl hărțuiește, îl „strînge", în cele din urmă (cît efort pentru un rahat !), el îți spune adevărul, dar ți-l scuipă, de parcă el ar fi bietul anchetat la Securitate, iar tu bestia de anchetator de Secu – n-a mai putut rezista torturilor și a... lăsat să-i scape, dar să știi tu că, la proces, el are să spună în gura mare cum l-ai obligat să recunoască neadevăruri ! Firește, nu zice, dar de gîndit gîndește : că tu l-ai silit să facă ceva de nefăcut, domnule ! L-ai obligat să spună adevărul – repet, într-o chestie cu totul neînsemnată – dar dacă așa a fost învățat ; mai corect, așa a fost el structurat, pe neadevăr...

De aceea dialogul cu un confrate din țară nu poate porni cu adevărat (și atunci, cîte opriri, cîte întoarceri...), decît după ce se epuizează faza... primă, a „regulamentului de funcționare" ; sau a stabilirii... limbii de comunicare, a codului...

Iar la „epuizarea" preambulului ești și tu epuizat : nu vorbeai aceeași limbă cu interlocutorul, n-ai învățat paralogica lui.

Am dat mai înainte o mostră de „răspuns" al unui scriitor, la o chestiune înalt culturală (vorbesc de Ion Pop, fostul director al Centrului Culturii Ambasadice), dar nu-mi ies din minte și din viscere acele răspunsuri aiurea, la o întrebare a mea, recunosc prostească, dar deloc jignitoare, de pildă :

„Nu ne-am mai văzut de atîția ani..." – zic eu, pot fi trei ani de la ultima lui/ei călătorie la Paris, dar poate cinci.

„Da' ce, mi-ai plătit tu biletul de avion, ca să vin ? Măcar mi-ai trimis o invitație ?" – e gata să-mi dea un cap în gură.

„Nu, nu ți-am plătit – avionul. Nici măcar trenul..."

„Păi vezi ? Și-atunci ce întrebare-i asta, că de ce nu ne-am văzut atîția ani ?! Uite de ce ! Fiindcă tu nu te-ai gîndit la mine – la alții da, la mine ba !"

„Nu era întrebare, ci o vorbă acolo... Și nu era vorba despre motivul nevenirii tale, ci doar constatare. Și, în fine : chiar de aș fi avut bani să-ți cumpăr un bilet de avion, l-ai fi acceptat ? Ai uitat ce mi-ai transmis prin cutare, să nu-ți leg numele de al meu ?"

„Ei ! Și tu ! Oi fi zis – cîte nu zice omul la supărare... Dar să știi : dacă-mi trimiteai bilet de avion, nu ți l-aș fi refuzat. Aș fi zis că mi

l-a trimis nevastă-mea, știi că ea a rămas aici acum vreo șapte ani, are naturalizarea, i-a schimbat numele fetiței..."

„Din Niculescu în... ? Cumva : *Niculesco ?"* – Nu ziceam că-s omul dracului ?

Ba da. Fiindcă eu n-am mîncat, ca ei, salam de căcat.

27 octombrie

28 octombrie

29 octombrie 1993

Alaltăieri, ieri, azi dimineață am fost prins cu citirea scrisorilor (de la Viorel Ilișoi, două), a revistelor (*Timpul, Vatra, Euphorion, Cuvîntul*) și cu scrisorile de răspuns.

Așadar, *Timpul*, sub direcția lui Liviu Antonesei, a devenit un lunar cultural. A fost publicată (fără să fiu întrebat) o scrisoare adresată lui Antonesei, despre topirea cărților.

Totodată publică popasul Monicilor la Piatra Neamț, pe două pagini faine, cu fotografii inedite ale lor.

Viorel Ilișoi – impresionant. O viață de cîine și un condei alert, nervos și plin de har.

Încă din 26 Lulu, la telefon, îi spunea Anei că Gabriela e foarte supărată pe mine din pricina unei scrisori apărute în *Timpul*... Încă nu-mi parvenise revista, am citit o copie a scrisorii : nici Ana și nici eu n-am găsit nimic inexact.

Sunt extrem de obosit. Am să mă culc devreme și astă-seară.

Sîmbătă, 30 octombrie 1993

Iată, îmi reiau „postul" de, ăsta, cum îi spune ? Jurnalist ? Jurnalier ? Jurnic ? Jurnalic ?

Ce simplu, pentru mine, să „țin" jurnal : mă țin numai de el, altceva nu mai fac – zile și zile, ca acestea din urmă, cînd n-am primit scrisori, nici reviste, ca să mă dedic cititului și răspunsurilor epistolaricești.

Am încercat să povestesc aventura mea jurnalieră într-o carte întreagă (ba, în două volume !) : *Roman-intim*, parafrază la „Jurnal intim", desigur. Primele însemnări (de jurnal-jurnal) trebuie să fi fost prin clasa a doua de gimnaziu (de Normală), adică prin 1948. Ce se va fi întîmplat cu *caietul* (-de-jurnal) nu știu, se va fi rătăcit-pierdut și el cu ocazia (?) multelor mutări din casă-n casă, din sat în sat, din județ în județ, apoi raion, regiune, provincie... Așa s-au pierdut și întîiele mele „încercări" literare – *pe întîia* o țin minte : eram în prima

clasă de Normală, la Sibiu în toamna lui 1946, chiar de pe atunci începusem să mă satur de bătăile zilnic luate de la bestia de profesor de română, Nică Munteanu, încercasem să... scap, prefăcîndu-mă că leșin (nu mi-a mers, mă bătea și așa, întins pe jos) și atunci mi-am zis eu, de pe vremea aceea încrezător în... forța cuvîntului poeticesc : hai să-i trag o poezea ! Profesor de română fiind, vaca de Nică n-are să bată un... poet ! Și am ars, la repezeală, o poezie de vreo cinci strofe țapene ; un pastel ; după, desigur, Alecsandri, „ceva cu/de toamnă". Avînd ritmul bine ciocănit, rimele perfecte, ai fi zis : Alecsandri ! Am citit-o în clasă, a citit-o și Nică-Boxeru', a zis că-i bună și, ca prețuire, m-a luat iar la bătaie. Se vede că în capul meu cel de zece ani s-a făcut legătura (indestructibilă) : poezie-bătaie, așa că n-am mai gîdilat muza.

„Jurnalul" (tot de la Normală) va fi ținut loc, mai corect, va fi fost prelungirea scrisorilor de elev intern către, mai ales, mama lui dragă și îndepărtată... Va fi fost plin de lamentații, de văicăreli, cine știe, pe anume pagini scrisul va fi fost năclăit de lăcrămioarele care-mi pic-pic-picau din ochi în timp ce așterneam pe hîrtie dorul de casă, de mîncare, de iubire de mamă...

Trebuie să fi recidivat în 1949, la Șeica Mare. Din septembrie '48 pînă în ianuarie 1949 – cu certitudine. Din acel moment (cînd au fost arestați părinții) presupun că n-am mai scris de frică, să nu-mi fie găsit de Secu – oricum, nu l-am distrus.

La liceu, la Sibiu – da, am ținut jurnal (am povestit, în *Roman-intim* ce s-a întîmplat cu el – și cu mine...), dar între 1952 și 1953, la Făgăraș, aproape sigur : nu (era prea proaspătă pățania de la Sibiu).

La Institutul Eminescu, sigur n-am ținut jurnal : oricîtă încredere aș fi avut în colegii de cameră Mircea Bradu, Dorel Boian, apoi în Mihăescu și Toma, printre noi existau destui băieți nesiguri : Aurel Covaci, George Muntean, Vasile Albu... Bănuiala de la început a devenit certitudine (în privința răilor), dar eu evitasem măcar această viitoare-acuzație : jurnalul-intim...

A venit închisoarea, apoi domiciliul obligatoriu... La Lătești am ținut, cu intermitență. În momentele de panică (se zvonea că ni se face percheziție, ori că ne pur și simplu umflă – expresia consacrată : „ne bagă în sîrmă", fiindcă, de obicei, din d.o., oamenii erau trimiși în lagăre, nu în închisori...), băgam foile scrise în sticle smolite și le îngropam în grădină. Dracu' știe cum, dar de fiecare dată cînd prindeam curaj și căutam sticlele să le dezgrop, nu le mai găseam. Acolo au rămas ; le va fi spart lama unui buldozer, fierul de plug al unui tractor, cînd MAI-ul a ras de pe fața pămîntului uriașul sat-nou Lătești, l-a arat, a plantat vie...

Dacă mă încearcă vreun regret : că nu am recuperat (neîngropîndu-le ori dezgropîndu-le) însemnările de atunci. Însă pentru că mi-am făcut regulă din a nu regreta ceea ce n-am făcut cîndva, uite, nu mă mai gîndesc la pierdere...

În anii „liberi" de după d.o., deși am fost aproape tot timpul pe drumuri : Buhuși, Brașov, Făgăraș (domiciliul-fix fiind la Vad, Poiana Narciselor), am comis ceea ce se cheamă însemnări de jurnal. S-au dus dracului și ele, împreună cu puținele cărți, cînd, după ce am reușit, în sfîrșit, să o internez pe mama la Domnești, lîngă București (cămin-spital), am lichidat „gospodăria" de la Vad și nici n-am mai dat pe-acolo – ce să văd ?

O dată re-student, din septembrie 1965, chiar dacă duceam o viață de căminist (și ce cămin : Regnault, dar eu veneam de la Jilava, Gherla, Lătești, Vad...), aș fi putut ține jurnal (și, pentru siguranță, să-l port cu mine, să nu-l las „singur"). Dar n-am făcut, decît cu totul sporadic : de-acum – deși student bursier – aveam timp (îmi făceam) să scriu – un jurnal ar fi făcut *double emploi.*

Firește, nu m-am gîndit la asta, de la început, însă, mai cu seamă de la 1 ianuarie 1966, cînd m-am mutat de la cămin la anticarul Sterescu, în cămăruța ocupată pînă atunci de Ion Alexandru și de frumoasa lui soție Ulwine (ei se mutau într-un apartament mare, într-o vilă de pe o stradă cu nume de capitală), deci, am avut un *loc* al meu – chiar de nu aveam masă de scris, „cream" (creațiile proprii) pe un taburet – devenisem un *om bogat* : aveam unde petrece timpul meu. Atunci, da, m-am gîndit.

Acum gîndesc asemănător : ori scrii jurnal, ori scrii... cărți. Știu că e fals, atîția scriitori, și încă dintre cei... în multe volume de proză (Tolstoi, Mann), scriau și, și...

Foarte frumos din partea lor. Mie îmi vine la îndemînă altfel. Poate pentru că eu, cu excepția primelor cărți : *Ostinato, Ușa..., În Cerc,* am mai scris... necodat, personajele purtînd numele persoanelor, mai cu seamă. De aceea nu simțeam nevoie să... ofer o cheie, în jurnal... Poate...

Am mai spus de ce, acum, scriu *numai* jurnal : am terminat de scris ne-jurnal – și de-aceea. Am făcut inventarul, am tras linie, am făcut adunarea și, în așteptare, scriu-jurnal, simplu.

O altă (variantă) : cei care scriau jurnal concomitent cu scrisul cărților se simțeau nemulțumiți, frustrați că nu putuseră să scrie *adevărul* în romane, așa că îl „treceau" în jurnal. Asta ar fi o explicație complementară primei.

Pentru ca un scriitor să scrie mereu adevărul – chiar și în ficțiuni – trebuie să fie singur, izolat ; fără legături sociale ; să nu fie nici

măcar colaborator regulat la vreun periodic, nici profesor, nici slujbaș, nici sinecurist, dar oare este posibil așa ceva ? Uitîndu-mă în oglindă, răspund afirmativ, dar cîți oameni sănătoși-normali ar accepta să ducă viața pe care o duc ? Cîți bărbați de pe lumea asta mare au neveste ca Ana a mea ? Care, în 25 de ani de căsnicie (am „sărbătorit" argintul în 7 august) și în 27 de conviețuire, nu mi-a reproșat măcar o dată că, „din pricina mea", ea nu are cu ce se îmbrăca ; nici că, „din cauza modului în care văd eu viața", ea nu și-a trăit viața ; că, dat fiind „caracterul meu insuportabil", ne-am pierdut prietenii pe rînd (Tănase, Țepeneag, Alain Paruit...) ? S-o văd eu pe aceea și o-nghit – un fel de a zice, în fapt, aș saluta-o pînă la pămînt.

Duminică, 31 octombrie 1993

Azi e azi, dar poimîine, 2 noiembrie, Filip împlinește 18 ani. A cumpărat Ana un fel de turtă de *supermarché*, năclăită cu sirop de zahăr, ceva lumînărele găsim noi, rămase de la pomul de Crăciun de acum doi-patru-șapte ani, mai avem o sticlă de șampanie trimisă de Mme Lacase, și uite aniversarea ! Nu i-ar fi stricat băiatului măcar o pereche de bocanci noi, că vine udeala și ăștia-s găuriți. Chiar și niște slipuri. Iar un pulover numai al lui – și nou – nu i-ar face deloc, dar deloc rău (ba, ca să mă exprim așa, doar bine). Dar vorba Monicăi, inițiată recent în tainele maghiarei, în fapt, ale turcei : ioc ! Iar cînd e ioc, e ioc ! Și nu de puține ori : ioc-ioc.

Ieri – după cele patru pagini de jurnal – m-am dedat la o plăcută operațiune : citind *Euphorion* trimisă de D. Chioaru de la Sibiu, m-a apucat istericaua : Doinaș, supraviețuitor, își imaginează că a supraviețuit și adevărului, deci scoate la iveală un fel de jurnal al lui din care reiese rolul minor jucat de Nego în chestiunea Cercului, a Manifestului...

Am căutat în dosarele de scrisori, am ales opt de ale lui Nego către mine și (încă) cinci ale mele către Nego, pe lîngă cele incluse deja în volumul de la *Familia*. Florin Ardelean îmi ceruse „și alte scrisori", eu (după o verificare superficială, recunosc), i-am răspuns că nu găsesc „și altele" demne de a fi publicate. Da, dar eu vorbeam de scrisorile trimise de mine lui Nego, nu de cele primite...

M-am hotărît să fac o excepție : să prezint publicului scrisori care nu-mi aparțin, decît prin faptul că mi-au fost adresate. Fiind însă vorba de I. Negoițescu ; și de anume *adevăruri*...

Am fotocopiat o parte, iar mîine, la poștă, fotocopiez restul – și trimit.

Mi-a scris Tudoran. Mîhnit-foc pe scrisoarea mea penultimă la care nu-mi răspunsese, cea în care îi reproșasem că se leagă (pe bună dreptate !) de Buzura, de Ioana Ieronim, dar conversează pacinic cu alde Eugen Simion... Nu răspunde nici acum la reproș. Mă anunță că se duce la Chișinău, pe un an. Îi scriu chiar acum.

I-am scris. Numai că am impresia că mîine, luni, e tot sărbătoare, așa că n-am să pot pune scrisoarea la poștă.

Tot azi după-amiază am scris și 3/4 pagină de prezentare a scrisorilor lui Nego.

E ora 19 și eu casc, de-mi descracăn fălcile. Așa mă apucă uneori căscatul, cam la această oră. Sunt un iremediabil diurn.

Asta este situațiunea. Cred că am să mă culc, tot nu mai am ce face pe lumea asta.

Luni, 1 noiembrie 1993

Aseară, beat de oboseală, m-am culcat la ora nouă (21). Speram că nu mă mai trezesc niciodată – dar m-am trezit – și încă la ora 5 ! Deci opt ore tot am soilit-o.

Deci.

Îmi pare tare rău că am băgat-o pe Gabriela Adameșteanu în ciorba liiceană. Îmi pare – ca totdeauna – rău, îmi promit că, gata, nu mai fac ! – și fac... Sunt rău. Veninos. Gelos pe toată lumea, altfel-spus (cum nu mă pot eu lipsi de citate din Marele Dimisică, Eternul-Adjunct – era cît pe ce să adaug : nu doar la *România literară*, ci și la Geta Naidin – dar, uite, o dată-n viață, m-am stăpînit și n-am zis...), altfel spus – cum altfel-spuneam : resentimentar ! Așa mi-a zis Breban, după el s-au luat Marta Petreu, Buduca, Ciachir, Țepeneag... Are ucenici, Breban – cred și eu : dacă-i bun... Că, dac-ar fi rău, ca mine (și negru-n cerul curului), n-ar mai avea el elevi ascultători, ca Nedelcovici...

'Ma mă-sii de treabă, am dat și-n dulcea Gabrielă. Și măcar de-aș fi vrut să dau, de unde, m-a luat mîna pe dinainte, cam cum o luase și pe ea (și tot mîna – cu pixul), în toamna lui 1988 aici, la Paris, cînd i-am dat să citească dactilograma *Artei refugii* (pe atunci se chema : *Din gară...*), n-a terminat-o, a plecat la București înainte, abia după ducerea ei, răsfoind *Gara...*, am simțit că îmi cad (mie) în bocanci : draga de Gabi, de meserie redactor la Cartea Românească, tratase cartea mea ca la ei, la editură, unde, din 1977, redactorul făcea și pe cenzorul : „obiecții", „sugestii", semne ale mirării (multe, multe), ale exclamării, apoi o mulțime de comentarii de genul : „Ce vorbești !" ; „Nu insista, am înțeles !" sau „Nu !", și numai à propos de... anticomunismele „directe". Ana și cu mine țineam la Gabi, nu

doar ca la foarte bunul romancier ce este, ci și așa, ca om, chiar dacă, după 1973, cînd ne-am întors noi din Franța, nu ne-am mai frecventat ca înainte, cînd tot într-o „vizită" o țineam... Cum însă nu era singurul prieten-bun care se... desprietenise – Ioana Crăciunescu la fel „procedase" (adevărat, de ea ne despărțisem violent : îi reproșasem frecventarea „cenaclului Păunescu" și zicerea, de pe scenă – o văzusem la tembelizor ! – a unor poeme-închinate lui Nea Nicu – taman celui pe care-l imitau atît de bine, de la balconul casei noastre de la Breaza, bărbatul ei de atunci, Colceag și cu amicul Iencec...). Cînd i-am arătat Anei „comentariile" Gabrielei pe manuscris, ea a oftat, a ridicat din umeri, că adică îi pare rău pentru Gabriela Adameșteanu (care ce bun prozator este !), dar nu are ce face. A doua zi sau după o săptămînă, Ana a zis despre Gabriela :

„Așa a supraviețuit. Chiar gîndind ceea ce a scris pe marginea manuscrisului tău, aici, la Paris. Dacă nu gîndea așa, aici la Paris, unde nimeni n-o vedea ce... gîndește, n-ar fi scris. Așa supraviețuiește, așa trăiește, așa este un scriitor prețuit de cititori, de spectatori – i se joacă, la teatru, *Dimineața*... Așa a obținut pașaport. Te miri ?"

„Bineînțeles că mă mir ! Și nu pot crede că-i adevărat – Gabriela Adameșteanu, prietena noastră... ?"

N-am putut crede o vreme. Apoi, tot răsfoind manuscrisul meu cu comentariile și interdicțiile (și chiar ironiile, sictirelile ei), am început să accept evidența : un (fost) prieten care, în casa ta, cînd „discuția" începe să devină mai normală, pentru noi, ea, rîzînd, dă din mîini și din cap :

„Eu nu vreau să știu nimic – din astea, ale voastre ! Eu nu știu nimic din politică, nici nu vreau să știu !"

Ba, în cîteva rînduri, rîzînd mai puțin ori deloc :

„Pe mine să mă lăsați în pace cu ale voastre ! Nu mă pricep la politica voastră și nu vreau să mă pricep ! Am eu necazurile mele, ce să-mi complic viața cu ale voastre !"

Iar o dată :

„Ce vreți, mi-e frică, na ! Mi-e frică, de fac pe mine..."

Impresionantă sinceritatea. Cu atît mai... credibilă, cu cît era prietena noastră, și scriitor foarte-foarte bun.

Eu însă, nesimțitoriu (și nesimțit), îi dădeam înainte cu... „politica". Ziceam, de pildă :

„De ce nu protestați, voi, scriitorii, împotriva dărîmării satelor, a bisericilor ?..."

„Lasă-mă-n pace", zicea Gabi, „eu nu știu ce tot zici tu și nici nu vreau să știu, am eu necazurile mele..."

„Dar ești scriitor, nu inginer", ziceam eu (poate cam prea răstit, un prost obicei), „ești dator să vorbești în numele celor care nu pot vorbi..."

„Lasă-mă domnule-n pace ! Sunt scriitor, am să rămîn scriitor, tocmai pentru că nu mă trezesc vorbind... Ca tine..." – fulgerător, Gabriela noastră, autentic româncă, trecea la atac : „Vrei să ajung ca tine ? Să mă dea afar' din țară ?"

„Nu ne-au dat afară", zicea Ana. „Am plecat noi, de bunăvoie, cu pașapoarte de turiști..."

„Bine, așa-i, dar vrei s-ajung și eu ca tine, să lucrez ca zugrav, să urc pe schele, eu... ?"

„Te îmbraci cu pantaloni și urci", zîmbea Ana. „Așa procedează colegele de echipă ale lui Paul : Cristina Anastasiu, Manola Rosetti, așa aș fi făcut și eu, dar sunt prea grasă, nu m-ar fi ținut schelele..."

Ajunși aici, rîdeam – cu voie bună : ce umor aveam noi !

Îmi vine în minte Marius Robescu, că tot pacinic-conviețuise el, o vreme, cu Gabriela :

Venind a doua oară – de cînd ne aflam noi în exil – Marius s-a uitat la mine, s-a uitat... Îl întîmpinasem la metrou, venisem înspre casă, agale – observasem că bietul Marius nu arăta deloc bine (nu aveam de unde ști că, peste mai puțin de un an, avea să se prăpădească și el) – sau poate mă înșelam eu : obrazul, dar și fruntea, îi erau boțite, șifonate, mi-am zis în gînd că astea vin de la pernă : a dormit cu obrazul în pernă (adineauri se va fi trezit...). Am ajuns acasă la noi, ne-am așezat pe fotolii față-n față... Marius se uita la mine, se uita... Eu nu mă mai uitam, îmi făceam de lucru cu... privirea în alte părți, cînd el :

„Ce-ai îmbătrînit, bă bătrîne..." – și a rîs – a prietenie.

Am rîs și eu, am zis că are dreptate : îmbătrînisem rău de tot, nu mai puteam lucra, sus, pe schele... Naiv, mă așteptam ca Marius să adauge ceva în genul : „Ce să-i faci, toți îmbătrînim..." sau, de ce nu : „Și eu am îmbătrînit, uită-te la mine...", iar normalitatea ar fi fost restabilită între noi (nu fusesem prieteni, nu fusesem niciodată în casa lui, el fusese de cîteva ori la noi, în treacăt, fie cu Mazilescu, fie cu Vera Lungu, însă cînd ne întîlneam – rar, la Madam Candrea – ne făcea plăcere să schimbăm o vorbă-două...). Și nu. Am rămas așa, pe bătrînețea mea – bă bătrîne – constatată de mereu-junele Marius Robescu...

Și mi-a rămas (se vede, nu ?) senzația de rău, de *malaise* – nu pentru că eu îmbătrînisem (cu toate că și această observație are partea ei de vină), ci, cum să zic... Zic printr-o întrebare – retorică : „Ce Dumnezeu, dar el nu se uitase într-o oglindă ?"

Asta este : nu ne place – dar deloc-deloc – să... arătăm-rău, singuri ; numai-noi (eu). Vrem ca și celălalt să arate rău (ca mine) ; să îmbătrînească și el sau, de ce nu : doar el !

De aici ni se va fi trăgînd emblematica noastră capră-crăpată.

Prin capra cu pricina – în urma unui proces mai complicat (în fond atît de simplu !) – se ajunge direct la idoli-pe-potrivă ! Păcat că acea poruncă : „Să nu-ți faci chip cioplit (corect : să nu-ți torni/din metal/alți/zei) !" nu s-a combinat cu Facerea (lui Adam) încît să sune : „Să nu-ți faci idoli după chipul și asemănarea ta !"... – măcar s-ar ști că iubiții noștri compatrioți (de ambe sexe) comit un păcat...

S-a văzut după 22 decembrie '89 (cînd „s-a dat voie") : 'telectualii noștri, cu flerul lor infailibil, s-au îndreptat cu admirația spre Cioran, nu spre Ionesco ; s-au lipsit (erau ei, mai de mult) de Eliade (nu de Ionesco). Din cei plecați dintre noi, clasicizați, firește, le este mai pe plac un Călinescu decît posomorîtul, lipsitul-de-umor Lovinescu... În continuare, dintre neromâni, mai degrabă Zinoviev (autorul „pamfletelor", nu al întîielor sale romane) și nu Soljenițîn ; Sartre, nu Camus ; Kundera, nu Havel (decît pentru a se plînge că ei n-au așa ceva – de parcă Havel n-ar fi, mai întîi, autor de texte). Și pentru că tot n-aveam noi sfinți (cu excepția înveselitorului Sisoe, de care nimeni n-are nevoie...), setea Românului a început a se adăpare la izvorul lui Noica ; al lui Țuțea ; l-a descoperit pe Nae Ionescu și, desigur, pe Sfîntul Niculae Steinhardt... Cît despre mari-artiști, marii-culturali bucureșteni aplică, să-i zic așa : „balanța Manolescu" – acesta a folosit-o, cronologic, primul : ca să nu fie silit (ca și cum îl silise cineva, cu pistolul în ceafă, să scrie despre Săraru ; și mai ales despre Popescu-Dumnezeu) să scrie despre Virgil Ierunca – el „balansa" : V. Em. Galan ; ca să nu scrie despre Monica Lovinescu, el apăsa pe... Petru Dumitriu ; ca să nu fie obligat (?) să scrie un cuvînt despre Eugène Ionesco, Manolescu se... ocupa cu J. Popper ! Iar pentru că la restaurantul Casei Scriitorilor venea și Pintilie – uite-l pe regizorul Pintilie „inspirîndu-se" nu din Steinhardt, nu din Ioanid, ci din Guță Băieșu, cel care, deși a mîncat vagoane de căcat, tot pitic rămăsese... ; și nu ia drept „pretext" cinematografic nici mărturia Aniței Nandriș (zic și eu, așa), nici extraordinarul roman al lui I.D. Sîrbu, *Adio, Europa* (de mine nu mai vorbesc : din 1982, cînd, înainte de spectacolul său cu *Azilul de noapte*, la Chatelet, îmi „povestea" filmul *lui* după romanul meu *Patimile după Pitești* ; însă cum i-am spus că *Azilul* lui nu mi-a plăcut, ca alte puneri-în-scenă, și nu băgasem de seamă „tineta de la Pitești", pe scenă – o tavă în care săreau, nu se știa de ce, actorii – poate fiindcă aveau picioarele murdare –, s-a terminat și cu „amorul cultural" dintre noi), ci Petru Dumitriu !

De ce așa ? Dar e limpede : ne alegem idoli dintre cei asemănători nouă : și ei păcătoși (ca noi), și ei făcînd o concesie-două concedări, ca noi ; și ei fiind (ca noi) oarecum-slabi-la-anchetă, ba chiar turnători cu condicuță... De ce să ne luăm drept idoli inși... atît de cu nasul pe sus, încît nici nu ești sigur că au așa ceva (mucosul apendix) ; persoane care te strivesc cu „intransigența" lor – ia să-i fi văzut pe ei în situația tragică de a fi amenințați că pierd vila de la Șosea, cronica săptămînală de la *România literară*, pașaportul permanent... Așa că facem chip cioplit lui Noica – d-al nostru, verde-roșu ; lui Petru Dumitriu – ce carieră, domnule ! Și ce mașină americană ! Și ce cîini și ce discobolă – prin procură aveam și noi din acelea ; ce vin ăștia de-acum, cu lupta-de-clasă a lor (adevărată) împotriva unui mare scriitor ca Petru Dumitriu, a cărui capodoperă (în fine, nu toată : primul volum și jumătate dintr-al doilea) merită pe deplin să fie ecranizată de celălalt mare artist al nostru : Țiriac... ? Nu, nici Ilie Tăna'... în fine, Pintilie, domnule !

Marți, 2 noiembrie 1993

E ora zece și jumătate (dimineața) și Filip mai are încă... jumătate de ceas pînă să... împlinească 18 ani.

Optsprezece ani. Nici nu încerc să-mi aduc aminte „ce făceam, cum eram eu la optsprezece ani", fiindcă asemenea „paralele" sunt și false și jignitoare. „E-he, eu, la vîrsta ta..." – zic toți adulții imbecili, cei care-și imaginează că, dacă sunt în vîrstă, aceasta este un merit al lor, personal... De cincizeci de ani (poate că mai corect ar fi : *în* cincizeci de ani...), comunismul ne-a distrus și cultul bătrînilor : și cu vorba („Copiii – viitorul țării ! Tineretul : schimbul de mîine !") și cu fapta : făcîndu-i, obligîndu-i pe adulți să se curvăsărească, apoi, cînd aceștia intrau în pușcărie, copiii fiind obligați să se lepede de părinții lor. Rezultatul, ca în deșertul Sinai : nici unul din comunitate *nu* este „curat", în sensul că *nu* știe să folosească libertatea ; cu toții, stră-bătrîni, bătrîni, maturi, tineri, adolescenți, copii (chiar încă nenăscuți). Cine știe, poate copiii încă nenăscuților de azi să facă ceva-ceva în această nație de căcat.

Am tras un somn, iar acum, cu forțe... diminuate, mă reapuc de giornal. Vreau să zic, mă apuc, mă agăț, mă atîrn de el, poate-poate n-oi da portul opii, cum atît de plastic spuneam eu ; pe cînd mai spuneam cîte ceva.

Așadar, am uitat esențialul : azi-dimineață am pus la poștă, pentru Tudoran, o scrisoare lungă (să-i agiungă) ; pentru Florin Ardelean, 9 scrisori ale lui Nego către mine – fotocopii după originale și transcrierea mea – precum și 5 scrisori ale mele către Nego ; lui Al.

Cistelecan i-am trimis numai transcrierea ; dacă ei doresc să publice scrisorile în chestiune și vor să verifice corecta transcriere a mea, să apeleze la colegii de la *Familia*.

Bietul Negoițescu : parcă și mai păgubos decît mine... Însă el pre-simțea, simțea asta – în scrisoarea către mine în care se consolează de reaua primire a *Istoriei* sale cu un citat dintr-o scrisoare a lui Lovinescu după primirea „epistolei" de la Sibiu, cunoscută mai tîrziu sub denumirea de Manifestul Cercului literar... Măcar Lovinescu – alt păgubos ! – a apucat să-și rotunjească opera pînă la cei 62 de ani, cît a avut cînd a murit. Și, încă un „amănunt" (de neimaginat pe timpul, totuși, de război-normal al lui) : Lovinescu nu și-a pierdut biblioteca, așa cum i s-a distrus, prăpădit, împrăștiat după năvala comuniștilor și cum avea să și-o piardă pe a lui, frecvent, iubitorul de carte, bibliofilul Negoițescu... Ceva-ceva a salvat el de la potop și și-a tencuit nu doar „casa" de la München, ci și sufletul cu cărți. Desigur, pe timpul cînd mulți semianalfabeți erau profesori universitari, Lovinescu a fost o viață profesor de liceu. Umilitoare situație pentru cineva care se știa pe sine, și știa că îi știe pe cei din jur... Oricum (iată : am ajuns să relativizez și eu !) nu a cunoscut mizeria materială a lui Nego (printre alții, însă acum doar de el vorbesc), mizeria înjositoare, îndobitocitoare, în România dinainte și de după prima închisoare, apoi „statutul de cerșetor" din Germania, ca pensionar al Ajutorului Social... Cînd Nego nu cerea de *alături*, de la *Europa liberă*, decît o colaborare ritmică care să-i dea nu îndestularea, ci siguranța că în luna viitoare nu va rămîne fără „acoperire"...

Zicea, cu puțin înainte de a se interna :

„Înainte de «revoluție» nu puteam răzbate pentru o bucată de pîine trudită cinstit din pricina lui Gelu Ionescu – acum, după revoluție, chiar că nu mai am loc de Iorgulescu, de Paler, de Ștefoi, de Doinaș și de alți rezistenți..."

Nu-l apucase pe colaboratorul permanent Pleșu... Iorgulache, Anonimul Ploieștean, scriind în zilele astea (pentru *Europa*) despre demisia lui Sălcudeanu din postul de ministru al Culturii, afirmă fără să clipească (*Europa liberă, Domestic Bloc* A nr. B 633 din 20 octombrie 1993) :

„Și trebuie, vrînd-nevrînd, să ne amintim că în lumea românească de după decembrie 1989 demisiile, atîtea cîte au fost, au aparținut unor intelectuali. Cea dintîi demisie răsunătoare din prima instanță a noii puteri, CNFS, a fost aceea a Doinei Cornea. I-au urmat Ana Blandiana, Mircea Dinescu, Ion Caramitru."

„Andrei Pleșu", continuă Mircea Iorgulescu, senin, „cel dintîi ministru al Culturii, *a amenințat și el cu demisia, în cîteva rînduri, pentru ca, pînă la urmă, exasperat, să și-o dea*" (subl. mea).

Ia auzi : „ca pînă la urmă" ! „Exasperat" !

Și eu, boul, credeam că „singurul" dintre scriitorii avînd funcții în guvernul Roman și care să fi demisionat cum se demisionează a fost Dan Petrescu – *și numai el*. Dan Petrescu : da, Andrei Pleșu : ba – el a zburat, dimpreună cu Petre Roman, cînd guvernul acestuia a fost... demisionat de minerii lui Iliescu, nici vorbă să se țină de cuvînt în privința „amenințărilor", cum ne povestește băiatul mezin al Ivașcului, Iorgulescu.

„Intelectuali" (îl citez din nou pe noul sub-secretar al lui Pleșu, Iorgulescu) erau și Ion Vartic ; și Marian Papahagi (nu știu ce funcție deținea, în învățămînt, Sorin Antohi) – și ? Au demisionat ei, ca protest împotriva primei mineriade ?

Am impresia că Șora a protestat într-un fel, dacă nu chiar prin demisie (după mineriadă). Or, Iorgulică îl linge-n cur pe Pleșu exact așa cum, între '70 și '71, îl linsese pe Breban ; apoi pe Ivașcu, din '71 pînă la moarte. Îmi exprimasem față de Monica părerea – he-he-he ! de cînd ! de peste un deceniu și jumătate, ultima oară cînd Iorgu', la *Europa liberă*, îi dăduse o copită în „campania împotriva lui Norman Manea" (ca să vezi : și noi care credeam că acea campanie era împotriva lui Mircea Eliade...), anume : oricîte „ocoluri" parfumate ar face Mircea Iorgulescu, tot la umblătoare trage...

Sunt extrem de obosit (contrariul ar fi fost de mirare : să ai băiat de 18 ani și să nu fii obosit-copt ?), așa că mă opresc aici. Dacă nu plec, la noapte, mîine dimineață o iau de la capăt cu ziua, scriind.

Mai voiam să spun ceva în legătură cu Nego. Nu trebuie să zic : „Nego este unul dintre puținii...", ci :

„Negoițescu este *singurul* scriitor român contemporan care nu a avut un comportament scriitoricesc-românesc – de asta a și murit ca un cîine, departe de țara și a lui, ba mult mai a lui decît a unui Pleșu, cel care-i interzisese să vorbească (și despre Noica), fiindcă..."

Miercuri, 3 noiembrie 1993

Aseară mare chef mare – aniversarea lui Filip ! După ce s-a întors de la cursuri și după ce și-a terminat de dat telefoanele și de răspuns telefoanelor, băiatul mamei și al tatei în vîrstă de optsprezece ani și nouă ore (acum fiind ora 8 seara) a primit o supă cu perișoare – operă nemuritoare și comună a părinților ambi ai săi – turtă-colac dulce (care purtase lumînarea, în oceanul de frișcă-la-bombă), precum și șampania cea binecuvîntată. El a destupat sticla,

el a vărsat-o pe sfert pe masă și pe nădragi (în încurajările noastre paternomaternatice), el a turnat pe lîngă pahare – a mai rămas, rămas, cît să ne bucurăm, cîntînd (Ana pe vocea ei) „Mulți ani trăiască !" de unsprezece ori – de ce unsprezece ? Acum – a doua zi – mă întreb de ce. Filip ceruse – ne va fi auzit pe noi că cifra 11 ne este, ca să zicem așa, constitutivă.

Asta a fost aseară, pentru ca în dimineața asta, trezit de la 6,30, sărbătoritul să plece la cursuri bombănind viața asta, care ce cruelă este ea (Mondul...) – cum zisese pe la cinci ani...

În buletinele de la *Europa liberă* (din care am extras ieri gîndirea iorgulească filopleașă) am mai citit cum Gelu Ionescu, comentînd primul număr al noii serii din *România literară*, nu se sfiește (repet, ca să nu fie dubii : nu se sfiește) să-și arate dezacordul – oricum, nu întru totul acordul – cu Manolescu, prezentatorul „istoriei *R.l.*". Din citatul – copios – produs de Gelu, Manolescu se arată (ca și cum n-ar avea destule calități : duplicitar, laș, mincinos, imoral) și... autocronic : trece în zbor de avion (această expresie saint-exupérească îmi, întru totul, aparține) peste perioada Geo Dumitrescu, peste perioada Breban, ca să înceapă... istoria din 1971 ; cînd a apărut Ivașcu, salvatorul culturii și al culturalizatorilor români ! Și, desigur, atunci cînd Manolescu l-a urmat pe „maestru".

Gelu are dreptate cînd îi reproșează autocronicului manolesc scrierea istoriei doar de la data care-l interesează pe el. Are dreptate și atunci cînd deploră ne-menționarea celor-morți, nici a lui Roger Câmpeanu... Dacă am pornit-o așa, atunci i se mai poate atrage atenția că, *totuși*, mai cu seamă în ultima vreme a directoratului lui Geo, Păunescu făcea revista, și n-o făcea chiar rău ; apoi Breban, ca om va fi el detestabil, ca șef a fost de-a dreptul odios, dar dincolo de plecăciunile ideologice (în treacăt : celebrele „dialoguri" cu Ivasiuc, Nichita, Matei Călinescu), Breban a făcut *altfel* de revistă – și decît Geo și desigur, decît Ivașcu. Iar dacă Gelu deplînge absența „făcătorului de revistă Roger Câmpeanu", cel puțin tot atît de îndreptățită ar fi fost pomenirea lui Mircea Grigorescu ; și a lui Al. Cerna-Rădulescu – Burlacu al lui Breban nelăsîndu-mi o nepieritoare amintire...

Joi, 4 noiembrie 1993

Încă o zi – și tot nimic.

Am profitat de răgaz, ca să „recuperez" file risipite pe ici, pe colo, pentru *Jurnal pe sărite*. Or mai fi, dar nu mai caut. În ceea ce a fost cămară nu se mai poate intra de atîtea hîrtii azvîrlite una peste alta, iar în odaia în care scriu nu pot căuta ce fotocopiasem mai an', din pricina revistelor în echilibru fragil, aflate deasupra. Las', că-i

de-ajuns și atîta. Din cele vechi : vreo șaizeci de pagini – dacă le socotesc și pe cele vreo șapte aflate la Oradea, la *Familia,* pentru volum (eu nu le am aici) ; apoi, de la sfîrșitul *Căldurii mari* : pe 1989, '90, '91, '92, și chiar cîteva însemnări pe '93 – din iunie – astea fac vreo șaptezeci – uite 130 de pagini în afară de bucata asta, otova, din 1993, la care am ajuns la pagina 185... Dacă m-aș „opri" aici – și ar fi destul, prea destul pentru ca cititorul normal să înțeleagă ce și cum și cînd – cu mine...

Răsfoind însemnările vechi – mai ales cele din 1989 – am constatat că mă obseda... autocronismul-la-Român ; sau Sindromul Duda (este pentru prima oară cînd scriu pe hîrtie ce gîndesc de peste patru ani).

Să încerc să vorbesc despre o „tactică" a colegilor, și nu numai scriitori, dar eu mai ales dinspre confrați am simțit-o pe piele proprie.

Nu am găsit nici pentru ea un cuvînt-cuprinzător. Să înșir cîteva ; deci : *tactica*... puhoiului ; a potopirii ; a tăbărîrii (pe cineva, acela singur fiind) ; sau : *tactica*... majorității împotriva, nu a minorității, ci a insului care a îndrăznit să iasă din rînd(urile noastre)...

În fine, *tactica* atacării intrusului, a trădătorului, a singularului – în stol, în roi, în furnicar, în haită.

Atacul concentric, concertat (instinctiv), fiind acompaniat în prima lui fază de *diversiune* : războinicii care-și apără... furnicarul și sărăcia, în faza „confruntării verbale" nu vor accepta *motivul* actului de... independență al solitarului, vor devia (din instinct) „discuția" spre cu totul altceva.

Pînă să încerc să povestesc una, chiar două întîmplări, ca să ajung a înțelege eu însumi, trebuie să spun că... îi este foarte greu unui ins să le țină piept, la urma urmei, tuturor. Iar „dreptatea" – a lui sau a celorlalți – ajunge să nu mai aibă sens.

Întîmplarea de la Roma (mai 1991) : Universitatea La Sapienza invitase, pe de o parte, pe romaniștii din Italia, Franța – fie ei italieni-italieni, fie italieni de origine română –, pe de alta un număr de scriitori români – din România și trei din exil : Balotă, Alexandrescu și eu.

Roma constituia a doua fază (a retrogradării, acum pot spune – deși atunci nu realizam *ce* anume se petrece : a *restaurației comuniste în cultură*) după frumoasa, armonioasa, prietenoasa întîlnire de la Aix-en-Provence, din octombrie 1990, organizată de minunata Annie Terrier... Între Aix și Roma (în timp, desigur) se petrecuseră multe lucruri și toate întristătoare. Nu atît căderile unora dintre scriitori (Eugen Simion, Valeriu Cristea, Sorescu, Buzura, Sin) ne amărîseră

(ba da, ba da !), însă ne otrăvise mai cu seamă *lauda* prietenilor de o viață (pe care îi cunoșteam de o viață) cum că ei, o-ho-ho, cum mai rezistaseră comunismului ! O dată : un accident – însă începînd de la a treia declarație publică (povestind cum rezistaseră ei și se opuseseră prin cultură) începuse să devină penibilă ; apoi sîcîitoare – apoi de-a dreptul nerușinată.

De aceea la invitația Luizei Valmarin, mai întîi am răspuns negativ ; am explicat de ce și nu am acceptat decît după ce am fost asigurat că voi putea vorbi despre : „Numai securiștii și activiștii au confiscat revoluția română ?" – pentru a putea răspunde : „Nu : și scriitorii s-au dedat la confiscare..."

Nu intru aici în amănunte : Solacolu a publicat un număr din *Dialog* (iulie-august 1992), „Intelectualii în oglinda «revoluției»", în care Sorin Alexandrescu și Gabriela Adameșteanu dau seama cu fidelitate despre „mersul revoluției la români". Ceea ce nu există în *Dialog* (am... dialogat cu Solacolu, apoi, cînd el mi-a trimis transcrierea, pentru întîia oară m-am răzgîndit : eram... „prea dur cu ei") am să spun acum – edulcorat :

Am mai amintit : eram deja pornit împotriva „rezistenților" din țară. Apoi am avut timp, în prima zi, să mă mai încarc – fără nici o jenă : Blandiana, Doinaș, Ileana Mălăncioiu, Gabriela Adameșteanu, Eugen Uricariu (mai puțin Ulici) urcau la tribună și-și povesteau faptele de arme împotriva bolșevismului !

Paranteză : cînd ești singur împotriva tuturor, încearcă să-ți asiguri, din tabăra opusă, dacă nu un aliat-doi, măcar... pasivitatea cîtorva.

Această înțeleaptă prevedere nu aveam cum să o pun în aplicare : pe atunci nu vedeam lumea împărțită în tabere, încă mai eram una, atît că „unii dintre noi" erau neobrăzat de lăudăroși.

Vreau să spun : nu m-am „pregătit de luptă". Am pășit ca boul în arenă, imaginîndu-mi că eventualele disensiuni sunt accidente (dar pe care eu le semnalam, „doar așa, ca să nu se mai repete"...).

O altă prevedere înțeleaptă : înainte de a porni la drum, asigură-te că tovarășii-de-drum n-au să te lase... în drum.

Am zis și eu ziceri... „Obiectiv de partea mea" ar fi fost Balotă ; și ar fi fost Sorin Alexandrescu. Cu nici unul nu eram în strînse relații, din pricina „trecutului" lor rușinos : la Balotă, de lingău în România ; la Sorin, de „prudent" domiciliat în străinătate pînă prin 1988. Cu Sorin aveam un diferend recent : „Uniunea Scriitorilor", despre care am discutat în treacăt, el a zis că nu știa în ce se bagă, că îi pare rău că s-a băgat, nu voia să supere pe nimeni etc. Cu Sorin am mai vorbit (locuiam la același hotel) și despre colocviul cu pricina

și căzusem amîndoi de acord că tema mea nu este deloc deplasată – din contra ! Cu Balotă... lui Balotă nu-i spusesem niciodată nimic în față (de mirare, la mine), însă la fiecare avans al lui, în momentele în care ne întîlneam la cîte o conferință, la Sorbona, la *Europa liberă,* eu răspundeam sec – și negativ. Nu-l invitasem la mine, deși el, prin Bianca fostă Marcu, fostă Dumitrașcu, actuala soție a lui, îmi făcuse cîteva, nu aluzii, ci invitații. Însă, întîlnindu-ne la Roma, am avut un moment mai „cald" – după ce, în prezența lui (a lui Balotă) îl întrebasem pe Papahagi (pe care chiar atunci îl cunoscusem) dacă el, ca ministru al învățămîntului, se gîndise să-i invite în România pe *profesori* ca Negoițescu, Matei Călinescu, Nemoianu, Sorin Alexandrescu – și Balotă, aici de față... N-are importanță răspunsul lui Papahagi (nu, nu se gîndise), însă Balotă, presupun eu, fusese plăcut impresionat de „intervenția" mea.

Atît de... tulburat, încît a început să vorbească prin aluzii (ne plimbam pe strada Universității, numai noi doi) despre concesiile pe care le făcuse. Eu îl ascultam și încuviințam din cap : da, fusese vertical în închisoare, fusesem colegi de celulă, în Jilava, apoi venise la Lătești, în d.o., cînd eu plecam... ; da, după aceea, în goana lui după „recuperări" și...

Vineri, 5 noiembrie 1993

Continui, deci :

...(în goana lui după „recuperări" și) după bani, cît mai mulți bani, Balotă a scris despre orice : despre Partid, despre Ceaușescu, despre Tezele din iulie (în gîndul meu : „Nu chiar despre orice : iată, despre Trădătorul Negoițescu n-ai scris, în '77..."), despre calitatea și culturală și literară a culturnicilor de meserie și de vocație...

În concluzia plimbării, el singur a spus că așa nu se mai poate, iată prilejul de a se mărturisi pentru grelele păcate împotriva adevărului, a binelui... Mîine, de cum va interveni, va începe cu asta, cu spovedania...

M-a tulburat adînc Balotă. Cred că m-am trezit făcînd elogiul acelui Balotă minunat, cunoscut de mine la camera 36 de pe Reduitul Jilavei, în vara lui 1957 ; cum ne povestea el, în celulă, Joyce – și eu dormeam ; cum ne povestea Faulkner, iar eu dormeam ; cum ne-a povestit el, cîteva săptămîni în șir, *Iosif și frații săi* de Thomas Mann (pe cînd eu dormeam)...

Ne-am promis că, întorși la Paris, vom, în sfîrșit, sta de vorbă în tihnă...

Îi pun deoparte, deocamdată, pe Balotă și pe Sorin Alexandrescu, atunci nu-i gîndeam ca pe neapărat „aliați" : împotriva cui ar fi

fost aliații mei ? Împotriva altor prieteni ai mei, ai noștri, „doar întîmplător rămași în România" ?

În prima zi, „peste rînd", am intervenit. În legătură cu „dialogul" la care consimt oamenii de bine, victime (ca Gabriel Andreescu, aflat în sală), cu... Securitatea. Am repetat „teza" mea : nu dialoghezi cu monologatorii și cu martirizatorii noștri atîtea decenii, chiar dacă te afli într-un Grup de Dialog Social...

Pe aceștia – pe setoșii de dialog cu Măgureanu – i-am tratat de... analfabeți, nu doar politic, ci moral...

A fost prima „încăierare". Gabriel Andreescu mi-a răspuns, desigur, extrem de ponderat, ba chiar cu durere (ceea ce mi-a rupt inima), că nu e chiar așa ; că trebuie să admit că și eu mă pot înșela ; că m-am înșelat, fiindcă ei, dialogînd cu șeful Securității nu au pactizat cu Securitatea, din contra (!), au pus-o într-o situație penibilă, fiindcă i-au pus lui Măgureanu întrebări dintre cele mai încuietoare...

Eu deja intrasem în joc, dat fiind caracterul meu imposibil : întîi sunt măgar și violent, imediat apoi mă cuprinde rușinea de mine, mila de cel atacat (pe nedrept !)..., așa că n-am mai intervenit, discuțiile continuînd afară, în pauze...

Discuții... Toată lumea era de acord : eu exagerasem, eu sărisem peste cal, eu insultasem oameni de mare calitate – ca Liiceanu, Andreescu, Vieru, Antonesei, Gabriela – tratîndu-i de... analfabeți moral. Ce știu eu ce se petrece în România... ?

Invariabil, acesta era argumentul ultim : eu (noi cei) din „afară" habar n-aveam ce se întîmplă „înăuntru", „în țară"...

Fiind bine culpabilizat de brutalitatea de la început, acum eram mult mai reținut – fără a ceda, totuși – însă luînd „argumentele" lor în răspăr cu un singur exemplu :

„Exact așa mi-a explicat și fostul meu prieten Virgil Tănase" – le dădeam eu peste nas (așa îmi închipuiam). „Acum cîteva zile (în fapt : săptămîni, luni...), la Salonul Cărții de la Paris, am schimbat cu el cîteva cuvinte : eu i-am reproșat că-l linge-n cur pe Iliescu, cel plin de sînge pînă-n sprîncerle ; el, Tănase, mi-a reproșat că vorbesc în deplină necunoștință de cauză : chestia cu incendierea Bibliotecii Universitare și a Muzeului de Artă fiind... cu totul altfel decît umblă vorba, iar chestia cu minerii, și ea – cu totul, dar cu totul altfel... Cum, altfel ? l-am întrebat eu pe fostul prieten, disidentul Țonțu, în prezent valet de treflă la riga Ilie de la Cotroceni : cumva studenții i-au ciomăgit pe minerii-patriei ? Bine le-au făcut și încă nu destul... Nu, zice Tănase, dar varianta cu minerii care ar fi devastat sedii ale opoziției, ar fi bătut studenți, nu-i adevărată – îți spun eu ! – zice

Țonțu, iubitorul de adevăr – tu nu știi, fiindcă ești afară – dacă ai veni înăuntru, ai ști..."

Deși mă străduiam să pun cît mai mult umor în relatare, impresia asupra celorlalți era modestă. Ce zic eu : de-a dreptul nulă. În primul rînd, nu era nimic de rîs : acolo a curs sînge, au murit oameni – și la revoluție și la mineriadă... Apoi ei nu înțeleg, dar deloc : ce fel de comparație vreau să fac între ei, scriitori rezistenți prin cultură și Tănase, un colaboraționist ?

Ce-ar fi trebuit să fac : să-l apăr pe Tănase ? Să spun că nu-i adevărat, nu-i colaboraționist ? Să le spun ce crede Ana : că Tănase, infantil cum este, se laudă (că a fost informator), ca să fie băgat în seamă... – dar nu era momentul, vorba lui Sami Damian, de citate din propriile neveste...

Să trec la a doua zi. Atunci am vorbit despre... ceea ce anunțasem : i-am acuzat pe intelectuali că nu și-au făcut datoria, că au dezertat de la misia lor ; am spus că „roadele culturii" pe care ei pretind că o făcuseră s-au văzut la 20 mai (alegerile) și mai cu seamă la 13-15 mai (1990), la mineriada primă...

Protestele din sală au început de pe la a treia frază a mea. Cel mai revoltat de spusele mele se arăta a fi Doinaș. Cel mai „protestatar" : eternul utecist Uricariu ; îndureratul (îl auzeam : „Ce ne faci, Paule ?!"...) era Ulici – cît despre fete (Gabriela, Ileana, Blandiana) ele măcăiau, cotcodăceau fără întrerupere...

Ei, și în fine, întrerupt, admonestat, bruiat, am renunțat să continui „rechizitoriul".

Și, măi fratele meu (cel cu doi ochi), ce ripostă a urmat ! Ce pedepsire ! Ce corecție, n-am s-o uit în vecii vecilor !

Mărturisesc : m-a luat prin surprindere. Nu-mi închipuiam deloc că eu lovesc, croiesc, dau în ei, iar ei, mielușeii, nu îndrăznesc nici măcar să zbiere (după modelul mioriticilor...). Însă nu mă așteptam să mi se „răspundă" alături, și nu atît de... organizat : în ceată, în echipă, în stol, în haită.

Două erau, în mare, „nedumeririle" mele :

a) de unde Dumnezeu învățaseră prietenii mei atacul convergent, în haită – ei, „atomizații" (s-o mai crezi pe Hanna Arendt !), ei, individualiștii pînă la schizofrenie ?

b) de unde Dumnezeu învățaseră ai mei – fiindcă erau dintre cei mai buni scriitori și oameni : Doinaș, Blandiana, Adameșteanca, Mălăncioaica – de unde prinseseră „dialectica diversiunii" ?

Așadar, eu formulasem acuzații precise :

– Scriitorii nu „rezistaseră" – așa cum pretind acum, după război – iar rezultatul : analfabetismul societății (votul pentru Iliescu, mineriada etc.).

La aceasta Blandiana îmi „răspunde" cam așa :

„Dacă poate fi adevărat că unii dintre noi n-am făcut mare lucru înainte de decembrie '89, de ce, acum, cînd facem, ni se interzice dreptul să facem ?"

O altă acuzație :

– Uniunea Scriitorilor de la București – președintele de onoare al ei : Doinaș, iar Blandiana, Ulici, Adameșteanu, Mălăncioiu fac parte din comitetul director – a refuzat să trimită, individual, celor peste o sută de scriitori din exil o „hîrtie" prin care, nominal, să fie anunțat scriitorul Cutare că fusese reprimit în Uniunea de la București !

La aceasta, Doinaș :

„Un scriitor atît de cunoscut nu are nevoie de *invitație* (subl. mea) ca să vină în România."

Blandiana (patetic, jucînd din gene, din microfon, din voce) :

„Veniți în țară, Paul Goma, Piața Universității vă așteaptă !"

Așa-mi trebuia ! Mă băgasem în... Uniunea Scriitorilor români, acum aveam ce meritam ! Dacă n-aș fi fost violent, vindicativ, resentimentar (!), acuzator – ba chiar procuroric ! – totul ar fi fost bine : ne-am fi pupat, ne-am fi declarat frați (bine, atunci măcar veri...) și ne-am fi dat întîlnire fie „la noi, la București", fie „la voi, la Paris" (acesta fiind un banc foarte prizat printre scriitorimea română în turnee de explicare a revoluției române pe care ea o făcuse – de la cap la coadă).

Am înțeles atunci – cam tîrziu, dar vorba ceea : mai bine... – că scriitorul român, cel din țară, nu va accepta niciodată că el a greșit, nefăcîndu-și datoria de scriitor ; că el n-a făcut „cultură", refuzînd să facă „politică" ; în fine : că pe el n-am să-l pot culpabiliza vreodată – de ce ?

Iată de ce : el tot trudind la cultura aceea tîrguită, negociată cu puterea ; neîncepînd nici măcar un articol de o pagină, fără a avea „asigurarea" (din partea tovarășilor) că acel articol va vedea lumina tiparului ; tot frecîndu-se și – lovindu-se de pereții cenzurii, a luat forma, consistența... celulei în care a consimțit să rămînă... – el a învățat ceva : chiar de va fi auzit doar de Orwell, chiar de nu va fi auzit de bi-limbă (sau dublu limbaj), el a practicat-o ; a perfecționat-o. Și nici un diasporit nu-l va putea înfrînge pe el în luptă... strîmbă.

Copleșit, rușinat de propria-le nerușinare (dar nu cerusem *invitație* – am și intervenit, corectînd – ci atestat de membru : Doinaș m-a lăsat să termin, apoi a reluat... povestea cu invitația ! Apoi cum mă aștepta... Piața Universității la aproape un an de cînd fusese lichidată ?), rușinat de mine : cum de putusem ataca atît de dur, atît de grosolan, niște ființe delicate ca Doinaș ? Ce să mai spun de Blandiana (hai să zicem că prietena mea de o viață, Gabriela, îmi va trece cu vederea purtarea neconvenabilă, dar Ileana ? Bine, și ea, că și ea mi-e prietenă, deși nu se face să profiți de prietenia prietenilor, ca să le dai cu ciomagul în cap !)... Mi-am cerut scuze. Sincere scuzele : mă simțeam cu totul și cu totul vinovat...

Astfel schimbîndu-se situațiunea, a fost normal ca „aliații" mei (!) Sorin și Balotă să nu se țină de... promisiune. Sorin a „început" apoi, de parcă ultimii douăzeci de ani i-ar fi petrecut pe strada Mântuleasa, în București, nu pe o penișă la Amsterdam, a... lăsat cititorului libertatea de a nu doar decodifica ceea ce a spus el, scriitor, ci de a completa ceea ce autorul lăsase... incomplet. Cu un cuvînt, a zis el ceva că regretă inactivitatea politică din primii săi ani de exil...– dar numaidecît a trecut la activitatea lui intensă de prin 1988...

Balotă la fel (sau, aproape) : foarte-foarte emoționat, cu glas tremurat, a început să spună..., dar n-a mai spus. Își va fi dat seama că nu are în fața cui să-și facă el *mea culpa* – chiar așa : dinaintea lui Uricariu ? Cît despre Doinaș, Balotă va fi știut mai multe (și mai neplăcute...).

Asta a fost la Roma. O înfrîngere neglorioasă. Cum am mai spus, atunci (luna mai 1991) nu puteam formula : „restaurația culturală", dar asta era. După un an și aproape jumătate de... entuziasm revoluționar, scriitorii români din România hotărîseră să se întoarcă la... uneltele lor ; la casa lor ; la literatura lor.

Așadar, la Roma, în mai (1991) a avut loc primul șoc (al meu).

În iulie, al doilea : textul meu *Capra și Căprarul*.

Fiindcă am la îndemînă lista trimiterilor, iată cui și la ce publicații am trimis acest text „pentru informare și, eventual publicare" – atenție, încep :

Familia (Simuț, Ardelean : 3 exemplare – fotocopii) ;
Vatra (C. Moraru – 1) ;
Euphorion (Chioaru – 2) ;
Apostrof (Ticudean, Petreu, Pecican, Malița – 4 exemplare) ;
Orizont (Mihăeș – 1) ;
Convorbiri literare (Antonesei – 2) ;
22 (Adameșteanu – 2 exemplare) ;
Contrapunct (I.B. Lefter, Ștefoi, Mariana Marin – 4 exemplare) ;

Luceafărul (Ulici – 1) ;
Ministerul Culturii (Ion Vartic – 1) ;
Viața Românească (Ileana Mălăncioiu – 1) ;
România literară (Manolescu, Dimisianu – 3 exemplare) ;
Cronica (Holban – 1) ;
Tribuna (Domițian Cesereanu – 1) ;
Steaua (Ruxandra Cesereanu – 2) ;
Cuvîntul (Țeposu – 1) ;
Amfiteatru (R.C. Cristea – 1) ;
România liberă (Băcanu – 1) ;
Phoenix (Nancu, Gîrbea – 1) ;
Interval (Mușina – 1) ;
Calende (Oprea – 1) ;
Opinia studențească (Condurache – 1) ;
Flacăra (Arion – 1) ;
Expres (Nistorescu – 1) ;
și, firește, *Contemporanul* (Breban – 1).

Așadar, dacă-l mai menționez pe Mircea Martin – i-am trimis și lui, la Univers – ajung la 40 de exemplare. Cu excepția *Contemporanului* și a *Cuvîntului* – care au publicat (am să spun mai încolo cînd și de ce) – celelalte 38 de exemplare s-au împlîntat în... nămol, fără să facă măcar : fîs.

Îmi cercetez agenda pe 1991 – *cronologia* de mai jos este exactă :

– *joi, 4 iulie*, expediez prin poștă textele ;

– *luni, 22 iulie*, vine Ion Vartic la Paris, ne întîlnim la stația de metrou École Militaire, ne îndreptăm împreună spre Ambasada RSR (el, ca ministru, eu ca... manifestant : în acea zi – cu întîrziere de o lună și ceva, noi, „fugiții", comemoram masacrul inocenților din 13-15 iunie 1990 de la București) ; cu acest prilej, I. Vartic îmi face o mare bucurie : îmi aduce, de la Cluj, 5 exemplare proaspăt apărute din *Arta refugii*. În timp ce ne îndreptam spre Ambasadă (eu îi explic ce anume „facem noi" : manifestăm împotriva actualului guvern criminal ; el îmi spune că... nu e potrivit să facem ce aveam de gînd să facem ; că nu slujește la nimic), îl pun la curent cu... textul meu, *Capra și Căprarul*, îi spun că trimisesem (din 4 iulie !) și la *Apostrof* și la Ministerul Culturii cîte o fotocopie... El îmi spune că nu știe nimic. Ca să afle, scot din geantă un exemplar și i-l dau ; și aștept să citească. Vartic citește, devine foarte grav ; preocupat. Ne despărțim, el promițîndu-mi că are să-mi telefoneze ca să-mi spună cînd ne mai întîlnim ;

– (26, *vineri* – la București, *Contemporanul* publică C & C – în prezentare, Breban pretinde că i-a parvenit... prin Budapesta(!), însă eu nu știu că a fost publicat) ;

– *duminică, 28 iulie* : I. Vartic la noi, la prînz. Ca de obicei îl întîmpin la metrou. El îmi comunică – triumfător ! – că C & C a fost publicat ! Eu nu înțeleg aerul... victorios al lui Vartic...

Ei : de ce arăta ministrul Vartic atît de mulțumit că apăruse, în România, un text de al meu care-l ataca pe Breban, dar ataca și Ministerul Culturii ?

Nu mai zic nici măcar un sfert de răutate. Ba din contra : spun o bunătate : prietenul meu I. Vartic a intervenit în favoarea mea (pe lîngă cine ? – habar n-am și nici nu trebuie să știu), pentru ca Breban să publice C & C – e bine așa ?

Înapoi : vasăzică din cei care primiseră pe numele lor, ba unii mai multe exemplare, ca să dea și altora (îmi închipuiam eu !), cu următoarele excepții : Mariana Marin, I.B. Lefter și Gabriela Adameșteanu (aceștia erau în Franța în acea perioadă), ceilalți nu numai că nu au publicat textul în revistele pe care unii dintre ei le conduceau, dar nici măcar nu au confirmat primirea (deși mult mai tîrziu fiecare admitea : da, primiseră ; da, parcă și citiseră, nu-și mai aduceau aminte despre ce era vorba acolo ; nu, nu se gîndiseră să publice textul...).

Am înțeles mai tîrziu : nu-i interesa ce scriam eu, așa cum nu-i interesase ce scria Breban, săptămînă de săptămînă, din aprilie 1990...

Eu crezusem că „dialoghez" cu Breban ; că pe el îl interpelez : pentru minciunile scrise negru pe alb despre el (exil, cetățenie germană etc.) și despre exilați : Monica, Nego, eu.

După cum se întîmplă în viață, mai ales în viața... românească, nu am putut continua „dialogul", pentru că au intervenit lăturalnicii : Țepeneag, Damian Necula, Reichmann, actorul neamț care juca numai ofițeri hitleriști în filmele de la Buftea, J. Popper, fiecare trăgînd în mine din direcții diferite și cu... felurite munițiuni...

Iar cînd au intervenit și... „aliații" mei, chiar că s-a dus dracului „conversația", nimeni nu mai știa de la ce începuse, fiecare își vărsa oful pe... cine nu te așteptai, pentru motive cu totul alături de discuție (Ileana Mălăncioiu îl ataca pe Breban nu pentru că acesta ne atacase pe noi, „diasporiții", ci pentru că îl pișcase pe Marin Preda ! Țepeneag o soma pe Monica Lovinescu să mă someze... și, în așteptare, s-a apucat să publice în *Contemporanul* vechi scrisori ale mele care, în loc să-l servească, îl... din contra – ca epistola din 1975, după ce lui i se luase cetățenia română : eu îi scrisesem prin poștă, scrisoa-

rea fusese publicată în *Limite*, însă întrebarea mea : „Breban i-a scris lui Țepeneag, atunci, măcar un bilet-deschis" ? a rămas suspendată : nimeni n-a înregistrat-o, spre bucuria lui Breban).

(Sîmbătă, 6 noiembrie 1993)

Continui ce începusem :

În această împrejurare presupun că reacția la textul meu fusese instinctiv-gregară, nimeni nu se gîndise la o diversiune, iar toți cei care interveniseră asta făcuseră : abătuseră cursul discuției spre alte chestiuni – cu excepția Monicăi și a lui Dorin.

Însă în „chestiunea Pintilie"... nici nu fusese vorba de o astfel de chestiune, decît pe plan cu totul secundar, la un sfîrșit de exemple...

Greșeala mea : nu verificasem că există acest citat, întocmai, înainte de a-l cita...

Numai că... Iată, și acum sunt convins că afirmația : „am încheiat pactul cu diavolul" (el zicea : pactul diabolic...) „ca și alții" *există. Dacă aș căuta, aș găsi-o.*

Însă nu-mi mai vine. Dacă nu mi-a venit atunci... Am preferat să-mi cer scuze („pentru calomnie") și să tac. De lehamite.

Pentru că *obiectul* textului meu din 22 era, totuși, Breban ! El, afirmînd : „Am colaborat, dar toți am colaborat, mai mult sau mai puțin", iar eu arătasem că „nu toți", numai ei, cei care, înainte de decembrie '89, trăseseră profit din însuși colaboraționismul lor, iar după, din... recunoașterea „cinstită" (!) a... „pactului diabolic", după expresia lui Pintilie.

Și cînd colo... Încă o dată : eu greșisem, fiindcă neavînd siguranța absolută că voi putea indica „bibliografia" în caz de necesitate, am tratat „exemplul Pintilie" rezemîndu-mă pe memorie. Și am înghițit-o ! Iar acum spun în toată cunoștința-de-cauză : *dacă n-ar fi fost povestea cu citatul, ei ar fi scos alta (nu tot Pintilie, se înțelege).*

Concluzia : sunt un mare, un inadmisibil naiv. Îmi imaginez că *mi se va răspunde la obiect*, chiar acelor acuzații violente. Fiindcă niciodată (încă o dată : ceea ce pretinde Pintilie că n-a spus, a spus !) n-am formulat acuzații neadevărate. De aici inocența mea : am fost de fiecare dată convins că mi se va răspunde cu contraargumente și ele adevărate.

Or, „interlocutorii" mei nu-mi dau replica prin... neadevăruri, ci prin *alte* răspunsuri, la întrebări neformulate. Trebuia să știu că asta-i tactica vinovatului de totdeauna și cel puțin să mă aștept la așa ceva.

Dar pe mine m-a(u) luat prin surprindere.

Și iată, ajung în prezent :

Antonesei a publicat în *Timpul* o scrisoare de-a mea (fără să-mi ceară consimțămîntul, pentru că nici eu nu-i scrisesem că acea scrisoare nu se publică...) în care formulez acuzații la adresa lui Liiceanu și a lui Sorescu, pentru că fiecare mi-a trimis la topit cîte o carte. Acesta este obiectul : *distrugerea cărților* (și nu doar ale mele).

Numai că, firește, am și început să simt... manevrele : Monica nu-mi mai dă telefon de exact o săptămînă : ceea ce înseamnă că a venit la Paris Gabriela Adameșteanu ; Gabriela s-a plîns Monicăi că eu am dat în vileag o convorbire telefonică (privată) între ea și mătușa Anei, în chestiunea tirajului celei de a doua ediții a *Culorilor...* de la *Familia...* Gabriela va fi venit și cu ziarul (*Timpul*) : exact acela pe care eu li-l semnalasem de săptămîna trecută, dar numai în legătură cu paginile dedicate lor în urma călătoriei la Piatra Neamț. Nu amintisem și de scrisoarea mea, din... modestie și din ținere-de-cuvînt : convenisem să nu mai vorbim niciodată despre Liiceanu ! Apoi, nu-i trimisesem fotocopiile după *Timpul*, așa cum îmi ceruse, pentru că Ana chiar atunci luase un concediu de opt zile și nu mai mergea la Bibliotecă...

Ca să scurtez, *obiectul* scrisorii mele : ***trimiterea la topit a cărților.***

Iar diversiunile abia au început : Gabriela (nu Gabriel !) va pretinde că n-a fost chiar așa, convorbirea telefonică ; ba a fost cu totul altfel – și obiectul va începe a nu mai fi distrugerea cărților ; apoi Liiceanu cine știe ce va pretinde : că nu el, ca director de editură, le-a trimis la topit, ci... centrele de librării ; sau va afirma categoric că el habar n-are de așa ceva !

Oricum, tot eu cad prost.

Dar pot face *altceva* ?

Ar exista două „soluții" ;

a. cea românească, cea : cu toții suntem români, dă să te pup, deși mi-ai băgat cuțitul în spate, adică „nu mă apuc să spăl rufele murdare în văzul lumii" ; adică tac ; adică îl încurajez pe celălalt să-mi mai facă una ca asta și mîine – ba una și mai și – pentru că el este sigur : eu am să tac mîlc ;

b. cea ne-românească – a mea ; asta. Care-mi aduce numai necazuri, pierderi de prietenii (Gabriela), tensiuni cu singurii prieteni care mi-au mai rămas : Monicii, care, firește, vor suferi cumplit că m-am atins – în public ! – de intușabilul lor „protector" : Liiceanu.

Eu nu am posibilitatea să... optez : îmi continui drumul drept spre gard („cale de mijloc neexistînd").

Alaltăieri am primit scrisoare de la Cistelecan. Că, pentru a mai scoate (cît timp ?) revista, Cornel Moraru s-a angajat la inspectorat (probabil : pentru-cultură) ; că, în nr. 10 vor fi două cronici substan-

țiale de Virgil Podoabă și de Cornel Moraru ; că, începînd din nr. 11 vor publica *Post-scriptum*...

Ieri am primit mai multe mesaje :

Florin Ardelean de la *Familia* : revista agonizează ; editura nu va putea scoate volumul de *Scrisori*... Ca... premiu-de-consolare, îmi acordă Premiul „Octav Șuluțiu" pe 1993, pentru, citez : „fervoarea justițiară a operei și existenței domniei-sale" – mi-au trimis, o dată cu *Familia*, și diploma.

MCO îmi trimite *Transilvania* (1-2) și îmi scrie (data scrisorii : 5.09.93 ; data expedierii, pe plic : 25.10.93...) că nu mai „poate" semna cu numele întreg dialogul, să pun doar inițialele și să menționez „dialog imaginar". I-am scris pe dată lui Marian Papahagi, sper (nădăjduiesc contrariul !) să nu fie prea tîrziu. Ei (lor) n-am să le mai scriu, am înțeles : au fost băgați în boale, probabil ea la Roma, el la Sibiu, la Mitropolie. Și li s-a dat să aleagă : cariera (liniștită) ori relațiile (și acelea furtunoase, uneori neplăcute) cu alde Goma. Iar ei, oameni cu scaune la capete, au ales.

Ciudat, tot ieri am mai primit două numere din *Cuvîntul*. Acum două săptămîni primisem alte două și două „suplimente" VIP – cînd le-a văzut, Filip a făcut, orifiat : „Dar ce-i asta ? Nici măcar porno nu-i, mai degrabă porco"... Acelea erau expediate de junele Sebestyen. Astea de acum au expeditorul scris chiar de mîna lui : Țeposu. M-am mai... liniștit cînd am aflat de la Victor Lupan că și el a primit – și nu știe de ce...

Citez din scrisoarea lui Florin Ardelean :

„Discutînd despre d-voastră și despre faptul că nu ne putem permite să ne apucăm de volumul d-voastră de scrisori, cu redactorul-șef, Ion Moldovan, observam, în ceea ce vă privește, un fapt paradoxal doar în aparență : în vechiul regim vă urau doar securiștii și scriitorii de curte ; acum, pentru că «înjurați», vă urăsc și... bunii ! Cînd vi se pomenește numele – s-a întîmplat asta la colocviul despre confuzia valorilor – și se spune că ați fost singurul scriitor consecvent în raport cu puterea și cu răul, cei mai mulți au o reacție de... cum să spun, aproape de lehamite, ceva de genul : «Iar veniți cu Goma ?!» Din acest punct de vedere, orice ați zice, orice ați face, sunteți un caz ! Sunteți un tip al naibii de inconfortabil pentru literatura română contemporană, sunteți cumva în plus, un produs lăturalnic, complet atipic. Oricine, în raport cu d-voastră, iasă rău. Or asta, firește, nu place"...

Încurajator al naibii. Sosită – scrisoarea – în aceeași zi cu a MCO... Un efect (conjugat) distrugător. Noroc că nu mai are ce distruge, la mine...

Acum (ora 10,30) mă întorc de la poștă, unde am depus scrisoarea pentru Florin Ardelean. Miroase puternic a iarnă. A Românie...

Așadar, povesteam cum ai mei colegi dețin arta înecării adversarului (sau a tovarășului de lanț care nu tace) : așa m-au năpădit, m-au acoperit, m-au tras încolo, încoace, ca să nu se mai știe (eventual să nu mai știu nici chiar eu) ce voiam și de la cine...

Numai că e prea tîrziu, pentru mine, să mai devin „om" ; să mă corijez, așa am să mor : strîmb...

Și cînd mă gîndesc că, în fapt (cu toată modestia), eu sunt cel, dacă nu drept, măcar mai puțin strîmb...

Duminică, 7 Noiembrie 1993

Aș avea chef să felicit pe un tovarăș de muncă, fie și de luptă, cu ocazia Aniversării Marii Revoluții – din noiembrie.

Dar n-am. Iar cînd n-ai (vorba ceea) – n-ai și pace !

Nu mai suport tutunul altora : aseară a venit Frédéric la Filip, amîndoi trag din papiros ; fumează și Ana, iar eu, „sensibil", mie-mi spui, a trebuit să plec din salon, toată noaptea am tușit, tușesc și acum, de mama focului.

Azi începem a doua săptămînă de cînd Monica nu mi-a telefonat. Asta este. Ori va fi încă Gabriela pe-aici prin Paris, ori supărarea e atît de puternică, încît. Îmi pare rău pentru supărarea lor și are să-mi pară, dacă se perpetuează, dar n-am spus neadevăruri atunci cînd mi-am spus oful, apărat cauza. Bine-bine, vor spune ei, adevărul, dar există maniere de a-l spune în care să nu-i ofensezi pe oamenii buni. N-am ajuns pînă la această discuție, dar dacă vom atinge-o, eu îi voi întreba : Cum anume ? Într-un singur mod, manieră, vorba domniilor voastre : să tac din gură ! Adică să *nu* spun că Liiceanu a trimis cărți la topit, asta fiind găina discuției.

Și acum ia să stăm strîmb și să judecăm... tot strîmb, ca la noi, în țărișoară :

Dacă aș domicilia în România, aș avea slujbă la București, aș fi membru al Uniunii Scriitorilor, editor la o editură și autor-de-cărți la mai multe edituri – dintre care și la Humanitas – în cazul în care aș fi aflat și aș fi avut probe că Liiceanu mi-ar fi trimis la topit o carte insuficient distribuită (mai corect : incomplet, deși nici așa nu e bine, fiindcă numărul exemplarelor puse în comerț a fost mult mai mic decît cel al confiscatelor), ce aș fi făcut ? Cum aș fi reacționat ?

Ca la București :

– fie l-aș fi prins pe Liiceanu între patru ochi, la un colț de coridor (și mai bine : la closet) și i-aș fi zis : „Bine, dragă, dar ce mi-ai făcut tu, mie, prieten al tău ? Mi-ai trimis atîtea exemplare din carte

la topit ? Măcar de m-ai fi anunțat, așa fac toate editurile din lume : îl anunță pe autor că, din pricina *nevînzării* cărții, editura este silită să trimită «la pilon» un număr de exemplare și aș fi recuperat pentru mine cîteva zeci, chiar cîteva sute...", și nu contează ce ar fi răspuns – la closet – filozoful Liiceanu ;

– fie l-aș fi interpelat în gura mare, pe coridoarele editurii, la Uniunea Scriitorilor, în Piața Universității (o cunoaște : a frecventat-o cînd a fost sigur că polițiunea nu-l umflă) și i-aș fi zis : „Bine, mă porcule, azi și mîine și poimîine de unsuros și laș și mincinos, păi de ce mi-ai trimis tu mie cartea la topit ?"..., la care nu interesează ce ar fi răspuns Liiceanu – dacă ar fi răspuns... ;

– fie, în sfîrșit, curat-românește aș fi... reacționat : nu i-aș fi spus un cuvințel directorului de la Humanitas ; nici prin vreo aluzie nu i-aș fi dat de știre că eu... știu. Dar m-aș fi plîns prietenilor, cunoscuților, însă numai cîte unuia : „Uite, mă, ce mi-a făcut Liiceanu al tău : mi-a trimis cartea la topit – păi dă-o dracului : chiar acum, cînd nevastă-mea se operează, tata a căzut de pe un pod și ăla mic a căzut la examene ? – dar te rog, te implor, să nu care cumva să spui cuiva că ți-am spus ! Mai ales Liiceanu să nu afle, că mai am o carte la el și n-aș vrea să-i periclitez situația...", iar Liiceanu ar fi auzit în următoarea jumătate de oră, tot atunci i s-ar fi fîlfîit, iar la cartea următoare a tăcutului, dacă nu s-ar fi vîndut în cel mai scurt timp (ca să nu provoace pierderi întreprinderii lucrînd cu capital privat – Korne și celălalt – și cu ajutoare de stat de la Franța), ar fi făcut la fel : ar fi trimis-o și pe aceea la topit.

Cusurul meu : neavînd domiciliul în București, neavînd relații de muncă, de prietenie, de suflet la București, nefăcînd parte din sistemul social românesc și, mai grav, din cel mental al lor, nu am nici o șansă de a pătrunde, măcar cu un umăr, în vreuna din cele trei categorii-posibilități. De aceea am ales nu „a patra cale", ci calea mea, singura pe care o cunosc : cea bătută în văzul cititorilor *Timpului* în această toamnă urîtă.

Iar Monicii n-au să poată spune (ei, ba nu ! – de ce n-ar putea ?) că am tăcut aproape tot atîta timp cît tăcusem în legătură cu Breban, pînă să-i răspund. Am aflat de trimiterea la topit în iunie 1992, pînă în octombrie 1993 fac... tot 16 luni, ce spuneam eu că „mai puțin" ? Ba tot atîta ! Și nu numai că știam eu, dar le-o spusesem și lor – firește, ei au zis că nu trebuie să cred asemenea zvonuri, *Liiceanu nu trimite la topit cărți* ! Știau și despre implicarea Gabrielei în... ciorbă, am discutat doar de atîtea ori după aceea, compătimind-o pe biata Gabriela căreia i se va fi trăgînd de la accidentul acela nenorocit din

Maramureș, de atunci a devenit irascibilă, certăreață, uneori de neînțeles...

Iar dacă Monica va admite că am motive de supărare, dar nu se făcea să fiu atît de lipsit de tact, am să-i răspund pe dată că am apreciat tactul ei, al Monicăi, acum un an, cînd s-a grăbit să-i telefoneze lui Marie-France, ca să-i „comunice" ce anume cred eu și zic despre Pintilie...

Și ia să mă mai slăbească. N-o să-mi petrec existența tremurînd și așteptînd – să mă pedepsească ? – să mă laude ? Monica.

De cînd ne cunoaștem (14 iulie 1972), eu m-am adresat cu *Dumneavoastră, doamnă,* iar ea cu *Dumneata, Paul,* ceea ce nu înseamnă că există raport de subordonare. Eu am noroc, pot să-mi permit luxul (cum se elegant formulează în România, la orice) de a întreține numai relații de egalitate. Nici n-am precizat : „perfectă" (egalitate), ar fi un pleonasm.

Numai că în realitate, intențiile nu s-au manifestat... egal. Eu, dacă făceam o gafă, o greșeală, o măgărie, dacă mi se semnala, acceptam (că am făcut măgăria, gafa – ca de pildă formularea aceea din dialogul *Vatra*), îmi ceream, sincer, iertare și, dacă era *scris,* recunoșteam că m-am înșelat și corectam. Desigur, au fost și obiecții pe care nu le-am acceptat, toate legate de opiniile mele despre oameni care îi frecventau și pe ei, fiind cu ei în bune relații : Hăulică, Buzura, Sorescu, Iorgulescu, Manolescu, Blandiana, Pleșu, Doinaș, Paler, Pintilie... N-am pretins niciodată că „avusesem dreptate", mai degrabă ziceam : „Îmi pare rău că s-a adeverit ceea ce spuneam rău despre cutare...", ceea ce, la urma urmei, este cam același lucru, dar nu acela.

Ei (mai cu seamă Monicăi) dacă i se întîmplă să greșească, greșește, asta este viața, făcută din greșeli, însă Doamne-ferește să accepte că ți-a făcut ție un rău prin acea greșeală. Cînd le spunea, întîi lui Noël Bernard, apoi lui Vlad Georgescu, apoi lui Ratesh, în '89, că „Goma e băiat bun, pîinea lui Dumnezeu, dar apucat-foc și înjură pe toată lumea" (atunci cînd, ca din întîmplare, eu încercam, dacă nu să fiu angajat la *Europa liberă,* atunci să obțin o „permanență" și ea știind bine acest lucru), în primul moment, nega că ar fi spus așa ceva ; nu-și mai aducea aminte ; cînd îi comunicam că... îmi spuseseră ei înșiși : Noël, Vlad, Ratesh ce fel de „recomandare" îmi dăduseră prietenii mei, Monica făcea, excedată : „Și ce, nu-i așa ? Nu ești băiat bun ? Și ușor apucat ? Doar ți-am spus de atîtea ori în față, de ce te superi chiar acum ?"... Ultima oară cînd mi-a făcut bucuria cu Marie-France, dacă pînă la urmă a acceptat că „nu se făcea să facă ceea ce făcuse", n-a acceptat nici că ceea ce făcuse ar fi ceva rău...

Recurgînd la subterfugii de genul : „De altfel, să știi, ea însăși e supărată pe Pintilie !", ceea ce nu avea, riguros, nici o legătură cu chestiunea. Sau (nucă-n perete) : „Dac-ai ști ce i-am zis eu de Pintilie..."

Cîtă vreme ei se aflau pe baricade, la microfonul *Europei libere*, oricîte mi-ar fi fost opiniile contrariate, sau doar nuanțate, de ceea ce spuneau ei pe unde-scurte, mîrîiam, cîrîiam de față cu ei, între... opt ochi (ei doi, noi doi). Atunci ei făceau – am mai spus-o, o repet și repet : nu e peiorativ – activism cultural ; de utilitatea actului nu mă îndoiam o clipă (și eu, în măsura în care aveam prilejul, făceam tot activism-cultural). Asta era viața lor, existența fiindu-le ritmată (și justificată) de pregătirea emisiunilor, înregistrarea lor – prilej de întîlnire a cît mai mulți scriitori, la studio – primirea acasă a „clandestinilor"... Cînd li s-a luat microfonul din dreptul gurii, gura însăși și-a pus întrebarea dacă mai are de ce exista pe această lume. Iar cînd vitele de americani le-au luat și instrumentele, uneltele-de-lucru : mașina de scris, magnetofonul, casetofonul, măsuța mașinii..., cum să nu te apuce disperarea ?

Și încă, față de duritatea șocului, s-au purtat și se poartă cu multă decență, cu stăpînire de sine. Doar pentru ochi (în cazul meu, urechi, „întîlnirile" din ultimul an au avut loc numai la telefon), ziceam că doar pentru ochi-urechi avizate sunt simțibile semnele alături : ca, de pildă, foarte explicabila furie a lor împotriva celor care declanșează greva, la Air France (eu, naiv, întrebasem : „De ce, plecați undeva cu avionul ?", iar Monica : „Nu plecăm nicăieri, dar găsesc că e o nerușinare ca ăia să se plîngă că primesc doar șapte mii de franci pe lună...", de unde, fără să mai întreb, am dedus că ei aveau sub șapte mii, însă fiecare, amîndoi cîte sub-șase, ce era să fac, să zic : „Lăsați, doamnă, că Dvs., cu 13-14 mii în casă, fără grija chiriei, fără grija copiilor, dar noi trei, cu sub cinci mii pe lună..." ?).

N-am scos un cuvînt.

Am impresia (în fapt : certitudinea) că abia acum, la vîrsta de șaptezeci de ani (Monica îi va împlini în 19 luna aceasta), se întîlnesc ei, pentru prima oară în viață, cu *sărăcia*.

Cît au fost în România nici nu putea fi luată în seamă : chiar așa, după-război, era normalitate (iar foame-foame în timpul Foametei, făceau numai moldovenii, nu și oltenii lui Virgil Ierunca ; nu și bucureștenii Monicăi Lovinescu). Apoi, familia lui Virgil : țărani înstăriți ; a Monicăi, fără să fie bogată, nu se poate spune că era săracă. Întîiele „experiențe" de sărăcie le-au întîmpinat aici, în exil. Aici se vor fi hrănit cu un sandviș pe zi, numai că... Numai că atunci ei erau tineri (și foamea și sărăcia făceau parte din boemă) ; apoi, pe atunci

(1947-1956) fusese epoca eroică a emigrației (și ce emigrație !) din țările de Est, iar ei, amîndoi, făceau activism politic.

Și Monica și Virgil vorbesc cu nostalgie despre „camerele de bonă" (sau etajul șapte, fără ascensor...), pe care le-au cunoscut și ei, încă o dată : în tinerețe. Fiindcă, de cum s-au... maturizat, au devenit redactori, lefegii, întîi la ORTF, apoi la *Europa liberă*. Desigur, n-au fost angajați ca redactori, ci doar colaboratori, însă materialicește, chiar dacă nu știu cît anume totalizau pe lună, aveau o sumă de înlesniri, ca mașina de scris, materialele de birou, magnetofonul, benzile etc. ; presupun că decontau și anume „cheltuieli de reprezentare", dat fiind numărul impresionant de invitații la restaurant, de atîtea ori plătirea hotelului, pentru unii mai apropiați, „tratația" de acasă care nu lipsea, și dat fiind numărul „clandestinilor" și setea lor nestinsă... ; apoi Monicii cumpărau și trimiteau medicamente în România ; Monicii cumpărau cărți și dădeau vizitatorilor, trimiteau prin călători ; Monicii, generoși, dădeau și bani (pentru un cadou, pentru o... depanare – și mie, de atîtea ori...). Iar dacă pun la socoteală și telefoanele... Dumnezeu să știe cît îi costau pe lună telefoanele, și cele de pe-aici, din Paris (ore și ore), dar și cu România... Presupun că nu departe de actualele lor pensii, reunite... Ei bine, toate aceste „cheltuieli de reprezentare" le erau, măcar în parte, decontate de *E.l.* Nu m-am băgat în sufletul și în buzunarul lor, am aflat abia acum, după ce au fost concediați de la *E.l.*, că Monica nu mai cheamă, ea, Münchenul (cum se întîmpla înainte) ; dacă i se telefonează, bine : profită și spune și ea ce are de spus, altfel nu. Mai greu cu România ; ea nu are obișnuința de a spune, în cîteva secunde, fie și în trei minute, tot ce are de spus, ea conversează cu Gabriela, cu Gabriel, cu Gabriela II (Omăt, îngrijitoarea edițiilor Lovinescu)... Apoi, Monicii, oameni normali, francezi, trebuie să se țină la zi cu moda, măcar la „bunurile" de strictă necesitate : au renunțat demult la telefonul clasic, cel butucănos, cu cadran, cu fir, schimbînd nu știu cîte altele, care mai de care mai sofisticat, și mai... dăunător auzului *celuilalt*. Monica nu va accepta în ruptul capului că pe tine, cel căruia îi telefonează ea, te deranjează pînă la durere „audiția" telefonului ei – „Cum zici, Paul, că telefonul meu se aude rău, cînd eu am dat pe el..." – și îți comunică prețul ; sau noutatea.

Ei, toate aceste „inerții" normale pentru oameni normali au dispărut, brutal, după „separarea" *E.l.* de ei. Și, dintr-o dată, sunt siliți să-și numere bănuții, să-i „împartă" ca să le ajungă. Și, vai, să renunțe la „singurul lux" al lor, cărțile și discurile.

Adevărata sărăcie o simți la bătrînețe.

*

Că tot nu mai este nimic de făcut cu Basarabia și cu Bucovina de Nord – universități :

1. Chișinău ;
2. Cernăuți ;
3. Bălți ;
4. Orhei ;
5. Tighina ;
6. Bolgrad ;
7. Cahul ;
8. Ismail ;
9. Cetatea-Albă ;

să mai adăugăm două :

10. Hotin ;
11. Soroca.

În fiecare din aceste localități – și încă în 6-7 – pe lîngă universități vor exista școli normale și (sau) institute pedagogice.

Nu mai insist asupra rolului considerabil jucat de educatori, învățători, profesori.

Se va insista asupra educației civice : vor fi reintroduse „drepturile omului și ale cetățeanului" de pe timpul copilăriei noastre ; să știe „cetățenii", de la cea mai fragedă vîrstă, care li-s drepturile și care îndatoririle.

În orașele mari, în care există facultăți de Drept, să se prevadă un contingent de educatori-sociali – preparați în pedagogie, psihologie, drept, (noțiuni de) medicină. Vor aparține de prefecturi, iar serviciile lor vor asigura o punte (legală) între apărare și acuzare, între represiune și protecție. Aceste servicii despre care am mai vorbit se vor ocupa de familie, în general, de copii în special ; apoi, în ordine descrescătoare : femei, invalizi, bătrîni...

Luni, 8 noiembrie 1993

Ziua Arhanghelilor Mihail și Gavril, ziua Regelui și a lui Botez și a Adameșteancăi, a lui Liiceanu, ba chiar și a lui Mihăiță Popescu, văru-meu de la Buhuși.

Îmi notasem pe o hîrtie următoarea chestiune :

Monicii, așa, cu „greșelile" lor de apreciere (a oamenilor, a faptelor), deși s-au înșelat adesea – și se vor mai înșela – se află mai (mult mai) în interiorul României, al literaturii române cotidiene, pe scurt, mai *în* societatea literatorilor decît mine.

Constatarea nu e nouă, nici surprinzătoare. Nu fac decît s-o reamintesc.

Ce-ar fi de spus în legătură cu ea ? Nu mare lucru sau nu ceva inedit. Că ei se află *înăuntru*, tocmai pentru că se înşeală frecvent ; şi reciproca este valabilă : înşelîndu-se, îşi asigură intrarea...

Situaţiile noastre nu pot fi puse în aceeaşi oală. Pentru că meritele lor sunt şi în timp şi în volum incomparabil mai mari decît (eventualele merite) ale mele. Apoi lucrează şi natura lucrării : ei au făcut ce au făcut conştient, tenace, zi de zi, deceniu după deceniu, fără să slăbească, fără să cedeze oboselii, descurajării, ameninţării. Se poate spune că viaţa lor întreagă se află în această activitate altruistă.

Pe cînd la mine... Eu întotdeauna am făcut după capul meu ceea ce am făcut. Toate obiectivele mele erau (sunt, cît vor mai fi) egoiste. Tot ce am făcut, bine ca şi rău, mi-am făcut mie (şi alor mei, din familie). Că s-a întîmplat să „fac bine" altora ? Întîmplare ! Oricum, nu eram conştient că „fac bine", eu făceam pur şi simplu, fiindcă nu puteam să nu fac ce făceam.

„Cine munceşte greşeşte", zice maxima populară popularizată de comunişti. Ceea ce ar însemna că cel care nu munceşte (pentru binele obştesc), nici nu greşeşte... Situaţiune care nu-l poate mulţumi pe ne-greşitor.

Nu, nu mă mulţumeşte. Ştiu şi eu, poate că aş fi vrut să fiu măcar cinci minute cel (cei) aşteptat(-ţi) cu ochii pe ceas, cu mîna pe butonul aparatului de radio, pentru liturghia săptămînală...

Aş fi vrut ? Dacă mă gîndesc bine-bine, scotocindu-mi memoria : parcă nu prea ; nu (întru totul). Că-mi va fi trecut prin faţa ochilor această eventualitate, nu zic ba, dar că am chiar dorit-o, hotărît, nu. A, nu pentru că aş fi eu un vîrtutos (dacă aş zice *virtuos*, s-ar confunda cu *virtuoz*, or, eu nu mai cînt la vioară), ci mai degrabă din comoditate, din lene. Ei, nici chiar aşa, dacă am fost sincer în partea stîngă, de ce n-aş fi şi în dreapta, unde-mi ţin eu inima de rezervă ?

Uite de ce : în ochii mei, *locul* Monicăi Lovinescu şi al lui Virgil Ierunca era acolo unde-l apucasem pentru întîia oară, ca ascultător anonim, din România : la microfonul *Europei libere*, şi aşa cum un cetăţean al unei monarhii constituţionale, în visele lui se vede orice : cel mai grozav trompetist, campion mondial de box, căsătorit cu Cita, cea mai frumoasă fată din Sibiu – şi alte *imposibilităţi* – dar niciodată nu se visează... rege. Aşa. Pentru că rege e unul singur : acela. Eu mă pot vedea, să spunem, consilier principal, ministru al culturii (!) sau şi mai şi, preşedinte al Europei (dacă are să existe un asemenea... post), dar rege ? Eu unul nu mă pot vedea... în locul lui.

Așa și cu Monicii : dacă am avut un vis în legătură cu *Europa liberă* : să am o colaborare permanentă care să-mi asigure pîinea. Mă știam punctual, măcar aș fi dat la timp articolul...

Nu mi-a trecut prin cap că aș putea fi „șef de rubrică" – Noël Bernard îmi oferise o emisiune despre Drepturile omului, promisese că-mi trimite la Paris toate scrisorile celor amărîți, transcrierea convorbirilor telefonice cu „mesageri" ajunși în Occident... A insistat (au insistat și Monicii) – am mulțumit, dar n-am putut primi. Hai să spun, rapid (și neadevărat) : din comoditate...

Iar acum, atenție : mă laud : la începutul exilului am colaborat relativ frecvent la emisiunea Monicăi, cu cîte o recenzie. În momentul în care au venit în exil Rodica Iulian și Oana Orlea, știind că ele o duc greu, în ciuda drepturilor de autor ale lui Enescu (unchi al Ioanei Cantacuzino), de fiecare dată cînd Monica mă întreba dacă vreau să fac cutare cronică, o făceam numai după ce mă asiguram că măcar Rodica Iulian are în acea emisiune „porția" ei. În orice caz, că nu iau pîinea de la gură altora, mult mai nevoiași decît mine (pe atunci, fiind ceva mai sănătos, lucram cu Ion Condiescu la zugrăveli). Apoi, după ce a venit Raicu în exil, n-am mai făcut nici un text (cronică, recenzie) pentru emisiunea Monicăi. Firește, nu m-am lăudat (pînă acum !), mai ales că nici nu este un motiv de laudă. Nu este, dar zic...

Ca să revin, chiar dacă adeseori eram nemulțumit de modul în care Monica sau Virgil (sau amîndoi) „tratau" o problemă sau un scriitor, aceasta se consuma în discuții (uneori aprinse) cu ei, în declararea dezacordului, dar de aici pînă la a dori, a visa, a lucra pentru detronarea Monicilor de la microfonul *Europei libere*, iată, totuși, un păcat pe care (întîmplător) nu l-am comis. De aceea am fost atît de revoltat și, în felul meu, activ, în momentul Vlad Georgescu (cel care voia să mute buricul României la Washington) ; și de aceea am fost revoltat în momentul '89, al Uniunii Scriitorilor, cînd Țepeneag (cu Breban) visa doborîrea Monicilor de la microfon.

De aceea mă întorc și zic : Monicii se află *înăuntrul* (țării, vieții, literaturii, mai ales), pentru că ei *au lucrat*, pentru țară, pentru cultură, pentru literatură ; *și au lucrat dinăuntru* (oricît de de-afară vorbeau).

De asta s-au și înșelat de atîtea ori : pentru că sunt implicați, pentru că ei trăiesc, de peste patru decenii, în... „Drumul Taberei" (cum i-am zis eu cartierului Buttes-Chaumont din arondismentul 19 al Parisului – atunci, din pricina „concentrării românilor exilați"). Ei erau mai la-zi decît unii scriitori aflători la București.

Cum este (a fost) mai bine ? Cum, mai rău ?

Încă o dată, cele două „vieți" nu se pot compara. Ei au viețuit pentru alții, în dauna lor (fiindcă s-au neglijat pe ei înșiși, vocațiile lor, cărțile lor) ; eu, numai și numai pentru mine. Din acest punct de vedere, suntem la antipozi : altruismul – egoismul.

Nu e încă ora 9 (dimineața), dar eu sunt istovit : m-am trezit la 5 și jumătate, de pe la 8 scriu... Acum ar fi momentul să trag un pui de somn, nu ?

Nu.

Pe măsură ce trece timpul de la moartea lui Nego (ia să văd dacă știu : 6 februarie, acest an, acum mă duc să verific ; am verificat, așa e : sîmbătă, 6 februarie 1993), ne găsesc tot mai multe trăsături comune...

De unde Dumnezeu, fiindcă totul ne despărțea : social, cultural, structural... Însă nu acestea ar fi criteriile (sau, nu doar acestea) – uite, iau acum unul, la întîmplare :

Ca toți însingurații, izolații, agresații, și Nego era sensibil la semnele de simpatie, de complicitate, de încurajare – țin minte cu cîtă satisfacție a primit modesta mea încurajare în legătură cu reaua primire, în România, a *Istoriei literaturii* și ce reconfortat se simțea de fiecare dată cînd, fie oral, fie în scris, vorbind despre articolașul acela din *România literară*, fără a-i nega partea de... cedare, încercam să o explic *dinăuntru* (față de acuzațiile „exteriorilor", cei care nu cunoșteau închisoarea : Țepeneag, Ierunca), conchizînd că, la urma urmei, actul-ultim nu a fost cedarea (prin articol), ci sinuciderea...

Și totuși, în legătură cu „conflictul" cu Breban, motivul – măcar pretextul – fusese el, Nego („sărmanul Nego"). Ei bine, în nici o scrisoare (nu ne-am mai văzut față către față de prin 1988) nu a atins măcar în treacăt „chestiunea". Și nici eu nu am adus vorba.

Pe mine mă intriga, mă chiar nemulțumea această „indiferență" și în același timp eram bucuros, fiindcă și eu aș fi făcut la fel.

La urma urmei, ce să-mi fi comunicat Nego : că îmi... mulțumește pentru intervenție ? Sau, din contra, informîndu-mă că, luîndu-i apărarea, l-am pus pe el într-o situațiune inconfortabilă față de Breban, față de Țepeneag... ?

Monicii, în ciuda semnelor de prietenie față de Nego, nu-l iubeau. N-am aflat motivul (sau pretextul), deși în multe rînduri am întrebat. Pe afară ei au fost nemulțumiți de Nego – Virgil pentru „cedarea" din aprilie 1977, Monica pentru *Istorie*... Însă trebuie să fie altceva, nu știu ce, pe dinlăuntru. Iar atitudinea asta mi-a fost limpede încă înainte de povestea din iunie-iulie '89, cu „uniunea", în care Nego, din naivitate, din prietenie-cu-toată-lumea, a fost la originea temerii de complot a Monicăi.

Așa că, neștiind despre ce poate fi vorba, nu pot nici interveni, cu „explicații".

Am doar bănuieli – și acelea vagi – așa că voi rămîne cu păcatele :

Ar putea fi o chestiune de interpretare a unui fenomen literar (două îmi vin acum : Eminescu și Eliade – mai degrabă : dreapta culturală). Bine-bine, Negoițescu este unul dintre cei mai fini eminescologi, dar despre gazetarul Eminescu are o părere nu doar proastă, ci în-panică. Și încă, bine-bine, Negoițescu este printre cei mai fini lovinescologi – și lovinescofili – dar Monica, fiica, nu este, orișicîtuși, tatăl. Fiindcă Nego nu este deloc „original" în privința lui Eminescu : a spus-o, scris-o E. Lovinescu încă din anii '20 ; de asemeni, Lovinescu a scris extrem de violent împotriva tradiționaliștilor și a naționaliștilor... În acest caz, Negoițescu este un perfect ucenic ascultător al lui Lovinescu – Eugen, nu Monica...

În sens invers, Monicii sunt extrem de supărați (asta o știu și nu am aflat-o o singură dată, ca să cred că le trecuse) pe Nego pentru „tratamentul de favoare" acordat lui Beniuc. Dar, cum să spun : una-i să fii în dezacord cu tratamentul și alta-i să-i reproșezi lui Nego că i-a acordat acest tratament... *Istoria* este o carte a lui Negoițescu și în ea autorul are dreptul să scrie chiar și năzbîtii. Pot fi împotriva năzbîtiilor, dar nu-i pot contesta autorului dreptul de a le face.

Ce straniu : fiica celui mai antitradiționalist dintre toți ai noștri este profund tradiționalistă, în ciuda ocolurilor avangardiste, absurde, moderniste. Monica este, în fond, un stîlp al... tradițiilor. Altfel nu ar fi comis (și, continuă) imprudența de a-i certa pe cei din țară că și-au făcut prea mulți idoli – de care nu carecumva să te atingi – și în același timp, ea, Monica, îl apără pe Eliade cu motive ca acestea : „Nu este momentul de o asemenea discuție..." Sunt de acord cu ea că acum ar fi... momentul să lovim în păcătoșii de stînga, pentru că, vorba ei, „din comunism ieșim, nu din vreo guvernare legionară", dar Monica Lovinescu ar fi trebuit să fie atentă la adevăr : există un „moment" pentru a spune adevărul – și nu este momentul – pentru a-l spune ? Chestie de formulare.

Și de metodă.

Desigur, Monica are dreptate cînd spune că injustiția este imensă, insuportabilă : Eliade, Cioran, Noica, Nae Ionescu (alt motiv de divergență cu Nego), care au fost de dreapta cît au fost – puțin, în raport cu ceilalți – pe cînd cestialalți, cei de stînga, care au făcut atîta rău, să fie lăsați în pace...

Și n-are dreptate Monica noastră națională. Ea a văzut doar campania împotriva lui Eliade (fie vorba între noi : tremuricioasă ; bătrînicioasă – cu un alt cuvînt : bășinoasă), dar neagă că ar exista „măcar un articol împotriva lui Călinescu"... I-am atras atenția că, în afară de ei, a mai scris „împotriva" lui Călinescu și prietenul nostru, Grigurcu... „A, da, Grigurcu – dar numai el..." ; și Ileana Vrancea : „A, dar Ileana Vrancea de multă vreme l-a atacat..." (ca și cum despre *cînd* ar fi fost vorba) ; și Doru Cosma, în 22-ul atît de bine explicat de Gabriela noastră. „A, da, și el – dar numai el..."

Trăind cu și între scriitorii români din România, Monica are și ea ticul relativizării – am mai notat cum „numărul" articolelor lui Eliade a fost „numai de douăsprezece" – iar acestea (și Eliade) „sunt nimica toată pe lîngă cartea întreagă a lui Cioran"...

Am mai spus ce cred eu despre... numărul greșalelor. Altceva m-a întristat în legătură cu marii noștri scriitori Eliade și Cioran : că nici unul nici altul nu și-a asumat fapta (rea sau ne-rea sau bună) ; ei au negat că ar fi făcut, că ar fi scris... Pînă de curînd, și eu aveam îndoieli că Eliade ar fi scris. Și Monica. Ea mi-a comunicat mie adevărul (despre Eliade), însă ea, chiar dacă acum crede (că Eliade a chiar scris ceea ce „se pretindea" că ar fi scris), încearcă să abată discuțiile (cele din presă, desigur, nu cele telefonice), relativizează, circumstanțiază, numără steagurile...

Facem și noi ce putem, ca s-o citez pe ea, atunci cînd se află în (mare) încurcătură...

Mă uit la harta Basarabiei, în fapt, harta Republicii Moldova, ciuntită *și* borțoasă, văd și frontiera de pe Prut care o desparte de frații (și surorile) ei ; ca unul (unul din cei mai mulți) care am trăit cu gîndul numai la revenirea Basarabiei (și a Bucovinei de Nord) la patria mumă... acum îmi zic : unire (că tot au reînghițit rușii Moldova, recent), da – dar cu cine ? Unire, da – dar în ce condiții ? Dată fiind actuala situație (iată : din ce în ce mai puțin... actuală), n-ar fi sănătos, n-ar fi frumos să reintre Basarabia în România, ca o oarecare provincie. Ci – de ce nu : în Regatul României, Basarabia (îi zic așa, de-acum încolo am să-i zic : Nistria, ca să se știe că frontiera de Est va fi pe Nistru) va fi o *unitate autonomă.*

Că aceasta se va chema : provincie, ținut, țară, n-ar avea mare importanță, ci realitatea conținută. În comun vom avea : moneda, armata, politica externă (orientarea generală), constituția. Dar Nistria va avea bugetul ei, poliția ei, justiția ei, administrația ei. Desigur : Parlamentul ei și consiliul ei executiv. De asemeni,

învățămîntul din Nistria va avea caracterul său aparte, datorită istoriei „aparte" a locuitorilor.

Pentru că se află „la hotar" – dincolo de Nistru începînd Asia – Nistria va fi mult dorită.

În privința emigrației este necesar ca Nistria să aibă o legislație precisă : poate veni oricine, însă de rămas – în condițiile cerute peste tot : cinci ani de așteptare a naturalizării, după care emigrantul devine localnic ; poate vota, poate fi ales (dacă știe limba română) ; poate lucra la alții, însă dacă vrea să devină funcționar la stat, vrea să deschidă un comerț – una dintre condițiile obligatorii : limba română. Cursurile de învățare a limbii vor fi gratuite și forțate.

Pe cît de tolerantă va fi Nistria față de străini, față de nefericiții veniți să caute adăpost, pe atît de represivă va fi față de încălcătorii legilor, străini sau localnici deopotrivă. O poliție specială, avînd drepturi speciale, se va ocupa de marele-banditism-organizat (Mafia) și de ramificațiile lui : prostituție, drog, racket, „albire" a banilor murdari.

Mai întîi : în prostituție li se va diminua influența mafioților prin oficializarea „caselor", li se va găsi un nume – japonezii, în timpul ocupației Chinei și a Coreei, le spuneau „de reconfort". Nu „uzine" ca Eroscenter-urile nemțești, ci „întreprinderi familiale". În schimb, va fi reprimată prostituția de stradă, iar codoșii striviți. În materie de drog, nici o milă față de „furnici" : ele fac posibilă existența rechinilor. Aceștia, după ce au fost bine identificați și bine „încadrați", vor fi dați pe mîna Cascaților (mascaților) : nu vor recidiva. Tot radical va fi tratată chestiunea banditismului. Există însă un pericol : bandiții, știind că Cascații nu iartă, în caz de atac de bănci, vor lua ostateci, iar tratativele de eliberare a lor nu vor avea sorți de izbîndă – bandiții vor avea același comportament ca în documentarul rusesc difuzat anul trecut la televiziune : „Știm că tot o să ne împușcați, așa că nu ne predăm și nu eliberăm ostatecii."

Și-atunci ce e de făcut ?

Știu ce e : îi iertăm, le zicem : „Mergeți în pace, fraților, cu tot cu bani, cu tot cu ostateci, drum bun !"

Marți, 9 noiembrie 1993

Mi-am mîncat sufletul, ieri, privind filmul „Orfanii din Liverpool", producție anglo-australiană, rezemată pe fapte riguros exacte : după al Doilea Război, Coroana Britanică, prin civilul guvern Churchill, a trimis în Canada, Botswana, Australia în jur de 130 000 de copii din orfelinate – pentru a „popula cu sînge alb acele țări", în fapt, în condiții de sclavaj absolut. Se spune că scandalul a fost

enorm, atît în Anglia, cît și în Australia ; în majoritate, acești copii și-au pierdut nu doar copilăria, ci și identitatea.

Mama lor de bestii ! Și eu (noi) care-l apăram pe Churchill, în chestiunea bilețelului... Una n-o exclude pe cealaltă. Dacă-i adevărat că Churchill mai era atunci la afaceri, înseamnă că era cu totul sclerozat. Sau, întrebare prostească, oamenii politici *trebuie* să fie nesimțitori la interesele individului, altfel nu mai sunt buni să apere eficace interesele națiunii ?

Și francezii au o rușine asemănătoare, în sens invers : cîteva sute de copii din Réunion, în urma unei catastrofe naturale, acolo, rămași fără subzistență (dar nu și fără familie), au fost trimiși „pentru a fi salvați" în Franța, tot după război. Și s-au pierdut, copiii ! Li s-au „rătăcit" actele, adevărații responsabili, dacă mai trăiesc, nu sunt ținuți (obligați) să dea seama, iar copiii de atunci, acum unii dintre ei bunici, se întreabă cum îi cheamă cu adevărat și ai cui sunt ei...

Iar noi eram indignați peste poate că Ceaușescu vindea în Occident copiii orfani, în Franța prin fostul deținut politic și prieten al lui Paleologu (și al Monicăi Lovinescu) : Paul Dimitriu ; că Ceaușeasca îi „adoptase" pe alții și făcuse din ei securiști fideli...

Nici vorbă : în Nistria copilul orfan are să se bucure de o atenție susținută. Orfanul nu va fi considerat un rebut, un scăpat, un nedorit, ci un nefericit : a rămas fără părinți, ori a fost abandonat, ori părinții, neputînd să-l crească (și pe el), l-au „încredințat" orfelinatului...

Regimurile totalitare nazist și comunist se aplecaseră asupra orfanilor pentru că aceștia puteau fi lesne modelați, ca să devină oameni-noi. Societățile democratice se ocupă de orfani (Franța are o îndelungă experiență – și eficacitate – în materie : din 1789 a purtat atîtea războaie și chiar dacă pe unele le-a cîștigat, cu cîte sacrificii umane ?), iar aceștia, deveniți adulți, furnizează contingentele de funcționari mărunți : poștă, căile ferate, poliție, jandarmerie... Presupun că este atît de eficace (dar atît de ineficace, la urma urmei), în Franța, pentru că organismelor de stat (Asistența Publică) li se asociază strîns Biserica Catolică. O bună parte dintre asistenți (ambe sexe) este alcătuită din călugări-călugărițe.

Cînd am atins cu vorba așezămintele religioase din Nistria am vorbit și de rolul ce va avea de jucat Biserica – care-o fi – pe lîngă spitale, centre de dezintoxicare, azile, orfelinate.

Bănuiesc : un „civil", oricît de dăruit (în sensul de a se dărui, nu de a fi el, dăruit), nu va putea atinge gradul de... dăruire al unui om al lui Dumnezeu (mai ales „logodnicele lui Cristos").

La urma urmei, dacă tot este să construim totul de la început, vom face astfel : nu, ca pînă la invazia comuniștilor, mînăstirile să aibă și „anexe" ca bolnița, orfelinatul etc., ci invers, pe lîngă așezăminte ale statului : orfelinate, spitale, azile, centre de dezintoxicare, vor funcționa... filiale ale mînăstirilor (sau mînăstiri întregi).

Nu-mi închipui că orfanii sunt mai puțin dotați decît neorfanii și de aceea sunt mai puțini „orfani" care fac studii superioare, „reușesc în viață". Va fi, pe de o parte, traumatismul propriei lor condiții (de orfan), pe de alta „autolimitarea" : să ajung major, să știu o meserie, ca să mă întrețin singur. Traumatismul nu e ușor de învins, dar cred că dacă, încă din ciclurile inferioare de școlarizare cei mai-dotați vor fi îndemnați să continue, pentru că „statul" va avea grijă de ei, în continuare la facultate, rezultatele ar fi ameliorate. Pentru asta personalul de toate categoriile și la toate „etajele" trebuie să fie înalt-calificat, în plus, avînd și înclinația de a se dedica – chiar dintre civili. Educatorii, institutorii, profesorii, psihologii, maeștrii de lucrări etc. vor constitui un corp de elită al Nistriei, cînd se va spune : „X vine de la școala Asistenței Publice" (zic și eu așa, din comoditate), se va înțelege că acel X este foarte-foarte bun. Cum se întîmplă : din înșiși orfanii se va recruta „personal" – dar nu sistematic și va fi probabil necesar să se opereze, din cînd în cînd, „mutări din interes național" – ca să se rupă cercul-închis al orfanilor.

De aceea, cu excepțiile necesare, școlarizarea, la toate nivelurile, să se facă în școli „normale", pentru ca orfanii să nu se simtă excluși, nici de la bine, nici de la rău. Momentele cele mai dificile pentru orfani : vacanțele, cînd „ceilalți" sunt *în familie*, vor trebui neapărat tratate prin invitații în familia unui prieten, prin călătorii sau tabere sportive ori de altă natură, pentru ca vacanța altora să nu fie prilej de deprimare a orfanilor.

Eu aș vedea orfelinatul ca pe un campus universitar cu pavilioane în loc de „secții", în funcție de vîrstă. Pe măsură ce cresc, vor fi din ce în ce mai puțini în dormitor ; sau în cameră. De la 12-13 ani vor locui cîte doi într-o cameră. De pe la 16-17 ani, cei care vor presta o muncă în orfelinat – de o oră, trei – ca auxiliari (cantină, întreținere exterior, săli și terenuri de sport, servicii : poștă, bancă etc.) vor fi remunerați ; de asemeni cei care vor lucra în ateliere (pentru a produce), în sere, pepiniere. Aceștia își vor putea „plăti" o cameră întreagă numai a lor – astfel : vor plăti administrației „chiria" pe care ar fi plătit-o vecinul de cameră... (desigur, simbolică, dar să se obiș-

nuiască de a plăti ceea ce primesc). De asemeni, în timpul liber al lor elevii vor putea lucra „afară", iar în aceste cazuri, plata se va face după alte criterii, cu contract de muncă temporară. Astfel, elevii vor putea lucra la cules fructe, legume, în ateliere de reparații auto, la condus mașini agricole etc. – *dar numai în timpul liber al lor* – iar banii cîștigați vor fi în întregime ai lor, fără rețineri.

După terminarea ciclului de școlarizare, pensionarii nu vor fi... îndemnați să zboare, să-și caute norocul în lume – vor părăsi pavilioanele elevilor și se vor muta în cele ale „adulților" : acestea vor fi alcătuite din camere studio sau mici apartamente ; în perimetrul orfelinatului, chiria va fi plătită integral de ocupant (care va lucra undeva, fie în interior, fie afară), desigur, la un preț foarte favorabil.

Cei ce vor urma studii superioare, evident, vor primi burse. De asemeni, cei ce, lucrînd o vreme, vor dori să se recalifice ori să se superior-califice, vor primi o bursă de studii pe timp limitat.

Pensionarii care se vor căsători vor primi o primă de instalare. Dacă amîndoi soții sunt orfani, se vor instala în pavilioanele familiștilor. Copiii lor vor fi acceptați gratuit în toate „treptele" : leagăn, grădiniță, primar, secundar (profesional). Astfel, „populația pensionară" se va primeni, amesteca : va fi compusă nu numai din orfani, ci și din neorfani (adevărat : copii de orfani...).

Am primit scrisoare de la Cistelecan. Ei (*Vatra*) încă nu se plîng că vor dispărea, ca *Familia*... Să-i ție Dumnezeu cît mai mult, și pe ei și pe cei de la *Familia*.

Revin la orfelinate : faima lor să fie atît de mare (de bună), încît să trezească... invidie la anumiți copii ne-orfani. Așa că atunci cînd vor fi primiți și ne-orfani (provenind din familii cu mulți copii ; din familii incapabile să întrețină și să educe copiii ; din părinți încarcerați ori „dispăruți" ; din familii de alcoolici și/sau drogați etc.), aceștia să simtă mai degrabă o ameliorare a stării lor.

Ana a vorbit la telefon cu Lulu : cică Gabriela mi-a adresat o scrisoare în 22, în care neagă convorbirea pe care ar fi avut-o noaptea, cu Lulu ; am înțeles de la Ana că Lulu are de gînd să-i răspundă. Pe de altă parte : Saka i-a telefonat lui Lulu : că el este gata să vină mîine la București, ca să-i aducă banii... Care bani ? a întrebat Lulu. Pe *În Cerc*, zice Saka. Dar D-ta nu ai contract, ce bani vrei să-mi dai ?... Te pomenești că a și scos cartea, dar n-a spus nimica...

De unde concluzia : iată că nu e (foarte) rău să mai dai din cînd în cînd cu picioru-n furnicar...

Miercuri, 10 noiembrie 1993

Întîi Monica (pe timpuri, cînd îmi telefona...), apoi Lulu dau seamă de reproșul principal al Gabrielei Adameșteanu : cum de-i fac eu una ca asta lui Liiceanu, cel care mi-a făcut un mare bine... (vorba fiind de intervenția lui pe lîngă directoarea CNL, pentru a-mi da ajutor în chestiunea apartamentului).

Aici trebuie tratate două aspecte :

a. Motivul adevărat al necazului care a dus la intervenția lui Liiceanu (căruia îi telefonase Marie-France) : amenințarea cu expulzarea din locuință pentru neplata chiriei. Aici s-ar putea vorbi – în treacăt, firește – de situația paradoxală a cuiva care va fi făcut cîte ceva pentru țărișoară – iar acum (în iarna lui 1991 !) nu poate veni la o întîlnire cu editorul, pentru că nu are bilet de metrou (pe deasupra este amenințat de dare afară din casă, pentru că n-a plătit chiria pe multe luni), iar cei care, înainte de decembrie 1989, mîncau soia și tăceau și tremurau și nu voiau să știe nimic (adevărat : voința li s-a îndeplinit !), după „revoluție", ca recompensă pentru faptele de arme, au fost numiți directori de edituri, de reviste, profită de burse, nu se mai opresc din călătorii în care le explică occidentalilor cît de voinicește au rezistat ei bolșevismului – prin cultură...

b. Deosebirea de mentalitate între noi : eu nu am o gîndire clanică, mafiotică. Prin urmare nu cred că cel care, la un moment dat, face altuia „un mare bine" (sau „un mic serviciu", cum se zice la poalele Carpatului bine balcanizat), prin acel „bine" îl *cumpără* pe vecie pe beneficiar : niciodată acesta nu va putea să-i facă rău celui care bine i-a făcut ! Să deschidă gura și să spună că Binefăcătorul nu face doar bine, ba, uneori, și rău ; și, cazul nostru, beneficiarul nu se va plînge niciodată de răul pe care i-l face... Binefăcătorul.

Dacă astfel gîndesc și practică scriitorii din România, foarte rău fac ! Fiindcă ei cumpără și vînd acel fleac numit : libertate ; negociază (și vînd-cumpără) sufletul – al lor, al celorlalți.

Vasăzică nu era destul că își vindeau Puterii sufletul (fiindcă Puterea, nu-i așa, le făcea „un mare bine" : nu-i lichida, la propriu, ca pe alții), iar în schimbul acestui nemaipomenit favor, scriitorul *tăcea* – și, tot prefăcîndu-se că el nu știe-nimic, a sfîrșit prin a nu ști nimic-nimic : în patru ani a fost suficient timp ca să se constate analfabetismul consecutiv autoamneziei, dar, așa cum sclavul n-ar mai fi sclav dacă n-ar maimuțări gesturile stăpînului (și n-ar visa, nu libertatea, ci „postul" de supraveghetor de sclavi), tot așa și scriitorul român n-ar mai fi ceea ce s-a făcut-pe-sine-în-reeducarea-ca-la-Pitești, dacă nu ar maimuțări și pe orizontală ceea ce există, vai, pe verticală, după principiul mafiot :

„Ți-am făcut o dată un bine, de-acum încolo n-ai voie să te plîngi de mine, chiar cînd îți fac rău !"

Ciudățenia fiind că abia acum, „după revoluție", aflu de existența acestui „principiu". Să fi apărut, între noi, sclavii – în ultima vreme ? Probabil. Posibil, pentru că pe cînd mă aflam în România (înainte de 20 noiembrie 1977), nu exista, sau nu-l simțisem eu.

Cînd să fi apărut, la scriitorul român, această... *captatio benevolentiae* (pe care eu o interpretez ca pe o adevărată... *castratio benevolentiae*) ? Să i se tragă de la tăcerea organizată, de la tăcerea asurzitoare în care s-a complăcut față cu distrugerile la care s-a dedat Puterea ? Cumva de la frig ? Sau tot de la frică – cea păzitoare a pepenilor ?

Dacă prietena Gabriela invocă „marele bine" pe care mi l-a făcut Liiceanu (dar îl numește sau ba ?) la data de 8 martie 1991 (într-o vineri, am verificat agenda), pe cînd eram la Annette Laborey, atunci eu... nu evoc acele fapte ale mele care și ele ar putea fi considerate, de ei, „faceri de bine". Se pare că și eu, atît în România, cît și aici, în exil am... făptuit bine – și eu, care eram convins : erau fapte normale dintre oameni normali.

Așadar : faptul că Liiceanu a vorbit, la un cocktail, cu directoarea CNL să facă în așa fel încît să nu fiu alungat din casă (în aceeași seară, la Annette Laborey, i-am mulțumit lui Liiceanu ; el a răspuns *normal* : „N-ai de ce-mi mulțumi, era *normal* să fac asta – de altfel, la sugestia lui Marie-France..."), acum capătă valoare de act-de-cumpărare-pe-veci (a mea), iar faptele mele (încă o dată : nu m-am gîndit la ele decît abia acum, cînd Gabriela m-a obligat să o fac) nu sunt ?

Ca să vezi ! Și eu care credeam că, de pildă, încercînd să provoc debutul Gabrielei Adameșteanu (un an încheiat la *România literară*, însă, opunîndu-se Breban și Sami Damian, am urcat la *Luceafărul*, la Sânziana Pop și la Gica Iuteș) și izbutind în cele din urmă, n-am făcut decît ceea ce ar fi făcut oricine : nu „un serviciu", nu „o faptă bună", în nici un caz un act-de-cumpărare ! Dacă aș fi gîndit cum constat că gîndește, acum, Gabriela Adameșteanu, apoi, atunci, în virtutea debutului, ar fi trebuit să-i pretind Gabrielei... recunoștință veșnică ? Și eternă-ascultare ? Să-i interzic (!) legăturile strînse cu un activist de partid ca Bălăiță ? Și mai ce : să-i impun vederile mele, în virtutea faptului că eu o debutasem ?

Dar, pentru Dumnezeu : un scriitor debutează... el însuși, chiar dacă, adeseori, este „ajutat" (alteori sau simultan : amînat), dar nimeni, niciodată, nu a putut „face" ori „desface" un scriitor (să se observe – n-am spus : autor de cărți...).

Mai departe : în timpul celor două călătorii la Paris, înainte de '89 am pus și eu o vorbă bună pe lîngă Annette Laborey, pentru o bursă... Ei și ce-i cu asta ? Gabriela Adameșteanu nu a fost singurul scriitor român pentru care am pus vorba-bună ; Annette Laborey i-ar fi dat bursa aceea chiar de n-aș fi intervenit eu, poate ceva mai tîrziu, poate nu atît de substanțială, dar i-ar fi dat... Să însemne asta că i-am cumpărat pe toți cei pentru care am intervenit, la Annette Laborey, la edituri, pentru a li se accepta cărțile, la PEN Club, pentru a fi primiți membri asociați (și protejați), la Amnesty International, la ziare, la radio, la televiziune, la OFPRA, prin recomandări de a primi azil politic, la tribunale, pentru a pleda cauza solicitanților de azil ale căror argumente nu fuseseră convingătoare... ? – mi-e rușine că am ajuns să etalez fapte obișnuite (încă o dată, oricine, în locul meu, ar fi făcut la fel).

Cum poate cineva să gîndească – și să trăiască – în acest sistem de gîndire și de faptă clanic ?

Și mai ales, cum poate cineva – pe care credeam că-l cunosc de, iată, un sfert de veac – formator de conștiințe (prin faptul că dirijează de atîta vreme revista 22) să se cantoneze la aspectele secundare ale scrisorii mele publicate în *Timpul* (iertare, dar episodul Gabriela Adameșteanu este unul de al treilea plan), fără să pomenească – măcar așa, ca *scriitor* – chestiunea esențială și a textului meu și a existenței noastre, de *scriitori : soarta cărților*. Chiar dacă am admite că episodul Gabriela Adameșteanu este... neadevărat (să zicem, ca să putem trece mai departe), poate oare un scriitor demn de acest nume rămîne insensibil la... distrugerea cărților altui scriitor ? Azi fiind... rău, spun că așa cum puțin îi păsa, înainte de 22 decembrie 1989 (ce dată... perfect-potrivită *acțiunii* conștiinței românești), de distrugere a satelor, de distrugere a bisericilor, de frigul și întunericul impus întregii țări (fiindcă, dacă i-ar fi păsat Gabrielei Adameșteanu și lui Gabriel Liiceanu – firește, am fi aflat și noi, cei din diaspora, de „indignarea" lor de conștiințe ale nației), tot așa : de ce i-ar păsa, acum, că unui scriitor, întîmplător prieten bun, i se trimit la topit cărți încă nedistribuite ; în cazul *Culorii curcubeului*, tipărită de Humanitas, *parțial nedistribuită* (deși, se pare că, dacă ar fi fost pusă în vînzare, s-ar fi epuizat, totuși...) ?

Despre asta, despre trimiterea la topit a unor cărți nedistribuite, Gabriela Adameșteanu, *scriitor*, nu vorbește în „punerea la punct" a ei. Mă tem că nu va deschide gura să protesteze nici atunci cînd o carte a ei, să zicem *Dimineața...*, ediția a V-a, va fi trimisă la topit.

De ce ? Pentru că Gabriela Adameșteanu este scriitor, dar mai întîi român.

Păcat.

Joi, 11 noiembrie 1993

(Binefăcător – cuvîntul cheie în discursul lor.)

Ieri a telefonat o jurnalistă de la Bruxelles : s-o ajut să-și identifice familia din România...

La început, am crezut că este vorba de poveștile obișnuite. Ea povestea cîte bețe-n roate, ba chiar acte de sabotaj au întreprins autoritățile românești ; dar și cele ungurești... Cum a călătorit de mai multe ori în ultimii patru ani în România, producînd fotografii, dar acestea au dispărut, „furate" de Măgureanu și Ulieru ; cum nici la Budapesta nu este ajutată...

Apoi lucrurile au devenit ceva mai clare (pentru mine, care ascultam) : dosarul tatălui ei a dispărut (de la București) ! Presupuși cunoscuți, prieteni, martori – nu vor să vorbească... La un moment dat, zice :

„O fi, acum, în Rusia..."

Ajuns aici, am întrebat :

„Înseamnă că el... De partea cui e tatăl Dvs. : de partea noastră sau de partea lor ?"

Modul în care pusesem întrebarea era de o idioțenie fără seamăn – mi-am dat seama de asta în chiar timpul punerii – dar era...

„De partea lor !"

Așa că am înțeles... o felie. Încetul cu încetul am mai înțeles cîteva : că el (tatăl ei), ofițer de Securitate („probabil colonel", a zis), a dispărut în timpul Revoluției Maghiare, în Ungaria pacificată de rușii ocupanți și de românii frățești. I-am spus ce știam : „comandantul" securiștilor români (de origine maghiară, toți – de preferință evrei maghiari) era Walter Roman. Ea a confirmat, asta știa demult, dacă-i pot da și alte și alte nume. Nu, nu-i pot da alte nume... Și zic :

„Dar cum se numește tatăl Dvs. ?" – la care ea răspunde :

„Nu știu."

Am întrebat-o : cum așa, nu știe ; mi-a răspuns că așa : nu știe – a adăugat :

„Probabil Dumitru, dar Dumitru fiind unul din numele conspirative."

N-am înțeles, nici n-am întrebat-o, ce s-a întîmplat cu mama ei (mi-a spus ea singură că mama e/era evreică) ; i-am recomandat să se adreseze comunităților evreiești din România, din Budapesta, de la Ierusalim...

„Am făcut-o, de la început", a zis. „Nimeni nu vrea să vorbească despre asta – probabil evreii au fost implicați în asta."
A rămas așa : ea să-mi trimită, pe hîrtie, mai limpede, ce are pînă acum, ce dorește să aibă.
I-am recomandat-o pe Ileana Vrancea – singurul evreu pe care (nu)-l cunosc și care ar avea curajul să cerceteze și aspectul acesta.
Cumplit.

Am dat, aseară, într-un dicționar de neologisme, peste un plic vechi pe care notasem o sumă de franco-române (probabil atunci cînd am scris omagiul lui Eliade). Iată cîteva dintre cele nefolosite :
– o cùșă (*couche*) dă pentùră (*peinture*) blanș' ;
– o tàșă (*tache*) dă culör (*couleur*) ;
– plàtru (*plâtre*) ;
– pieră (*pierre*) : 'I făcui o cruce dă pieră lu' tanti...;
(Cum va fi „traducînd" : Crucea de Piatră ? : Croàua dă Pieră ?)
– cuivră (*cuivre*) – acestea – și încă altele, „nespecifice", auzite în mediul pictorimii (și sculptorimii) române-la-Paris ;
– a crià, criàție (vine dă la : crier, că cu el criezi !) ;
– a ghiolà, ghiolàre (*gueuler*) ;
– ghiòlă (*gueule*) : Ce ghiolă mòșă ai, mînca-ți-aș ! Are ghiolă mișto ;
– stilobìlu' (*stylo-bille*) : Dă și la mine stilobilu-ăla !
– un clu (*clou*) – două clue ?
– martò', martou (*marteau*) : Arde-i una cu martou' !
– pensă (*pince*) : Ține-l cu pensa (penseta fiind pentru alte operațiuni decît vulgarul cleștẹ) ;
– fisèlă (*ficelle*) : Umbla-n bocanci rupți, legați cu fiselă ;
– hàșă (*hache*) : Dă-mi hàșa, să hașèz ! Suceveanul : „Eu tau cu hașa-ntr-însa !"
– muru' (*le mur*) – noroc că e cunoscut – și de Eminescu ;
– eșèlă, dubleșèla (*echelle*) : Montează pă dubleșelă !
– sac (*sac*, poșetă) : Șerșează, fă, papièur'li-n sac !
– poartă (în loc de ușă) : M-a dat afar' pă poartă, dă la birou ;
– a frapa, frapare : Frapez io-n poartă, cioc-cioc...
(despre Brâncuși) :
– „Bezà, moșu, ca Concordu' ! Nu pardonà rien-rienicuța !"
– sortire (*sortir*) : „Sortează d-aciia !"
– moș, moșă (*moche*) : Are-un vizaj' moș dă tot ! Umblă cu moașa vilajului dupe el... Am fost acas', la noi, la Balș : moșie mare, mesio ! (adică : urîțime, urîciune) ;

– arivaj (*arrivage*) : Vezi c-a venit on arivaj dă pòme și dă freze și dă pomi-dă-teră ! (*pommes, fraises, pommes de terre...*) ;
– serură : Mi se casà serura dă la ială !
– tàsă (*tasse*) : Servii o tasă dă cafea ;
– a ferma, fermare (*fermer*) ; Mi-a fermàt becu' ! Îi fermă ou' (*l'eau* – i-a închis apa) ;
– *col* – a. guler : 'Cheie-te la col, să nu te refroadești !
b. clei : Cumpără-mi o boată dă col, că tre'să colez șezu' (...să lipesc scaunul...) ;
c. (calc după română : I-am pus gagicii un col... – a vrut să spună : „un clei", dar în franceză iese că i-a pus... o întrebare încuietoare – bună și întrebarea) ;
– pul, pulă (*poule*) : Am făcut o supă dă pulă ; Am cumpărat un pul (doi puli) mici ; Ia ș-on pul dă găină (pui de găină – iată cum ne întoarcem la izvoarele latine...) ;
– pulètă (*poulette*) : Veni și Gicu, cu pulèta d-o are...; Mișto puletă ai, Gicule ! Nu-i mòșă ca-a lu' Gioni !
– cremă (*crème* = smîntînă) : Supa ? Am dat-o cu cremă !
– fromaj' : Grecu ăla are și fromaj dă Brăila – dîn Bulgaria !
– vin dă tablă (vin de masă) ;
– șucrută (*choucroutte*) : Nevastă-mea-i dîn Ardeal : face-o șucrută-dă-Cluj... (în care caz te întrebi de ce nu o... kapusta ?) ;
– livră (*livre*) : 'Mi cumpărai și io o livră dă lecturi particulare...;
– *con* – a. : Ești con ca noaptea ! Și tu și puleta ta : coană ;
b. : Îl bag în coana mă-sii ! Conoasă, gagioala : o are uite-așa... ;
– mezon, mezonetă (*maison*) : Am travaiat dîn greu de mi-am aș'tat o mezonètă la campanie. Mișto dă tot : forèu' derier' ; devàn' on etang cu poasòni babani...

Citesc în *Libération* de azi că un scriitor olandez, Adriaan Venema, romancier de felul său, hotărînd, în urmă cu mai puțin de un an, să moară (nu mai avea nimic de adăugat, după propria-i expresie), anunțase că va muri în 31 octombrie acest an. Și s-a sinucis în momentul promis. Avea 52 de ani și în jur de patruzeci de scrieri adunate în 25 de ani de activitate. În afară de mediatizarea peste măsură (pusă la cale de el însuși), rămîne esența :

Cu cinci zile înainte de moarte, jurnalul *Heet Parool* (căruia și eu i-am dat două-trei interviuri) publica confesiunea lui Adriaan Venema : „Viața mea este în proporție de 80 % reușită, nimeni n-a atins 100 %. Am un an mai mult decît Maria Callas și nouăsprezece (mai mult) decît Cristos – atunci cînd ei au murit. Cred că nu-i

rău deloc..." Și încă : „Am ținut să păstrez tot timpul cîrma în mînă (să fiu stăpîn pe corabie – nota mea). Știu de multă vreme că nu voi putea trece de 50 de ani. Din momentul în care am marcat data decesului, viața mi-a devenit armonioasă..."

Numai că Venema nu este un romancier oarecare : din 1986 (!) încetează de a mai scrie cărți de ficțiune și se dedică istoriei – „devine un istoric implacabil și prolix, confundînd uneori rolul său de scriitor (?) cu acela de inchizitor", scrie comentatorul. „Astfel, lucrarea *Comerțul cu arta în Țările de Jos, 1940-1945* și mai ales cele cinci volume din seria intitulată : *Scriitori, Editori, Colaborarea* (poate : *Scriitorii, Editorii și Colaborarea*) au provocat în Olanda stupefacție, emoție, mînie. În aceste cărți extrem de minuțios documentate, Venema preface în pulbere mitul pe care celebri autori și artiști neerlandezi și-l creaseră în legătură cu pretinsa lor rezistență față de ocupantul nazist."

Interesul său obsesiv față de al Doilea Război Mondial și atitudinea nemiloasă pe care o avea față de „răi" au făcut să i se spună „psihopatul", „nebunul"...

Ana, care a citit și ea articolul, nu a găsit nici o similitudine cu bătrînul său soț și domn. În schimb eu – fiind însuși domnul în chestiune – da, am găsit.

Din motive diferite și în alte momente – el în 1986, eu în 1989 – am oprit „ficțiunea" și ne-am apucat de istorie – el de cea de acum cincizeci de ani, eu de cea apropiată – în același scop, de a demasca pe acei scriitori pretinși rezistenți. Și el și eu ne-am fixat o dată a plecării, el s-a sinucis, eu, pentru că nu mai aveam nevoie de sinucidere ca să fiu mort, am așteptat să vină ea singură. Și va veni, din moment ce o aștept...

M-a cam tulburat acest Venema. Tare aș vrea să știu ce gîndește despre el Weverbergh, dacă are să vrea să spună...

Acum schimb panglica mașinii de scris : de mîine, 12 noiembrie, voi scrie cu o nouă pamblică.

Vineri, 12 noiembrie 1993

Se apropie „aniversările-în-lanț". Ia să le mai înșir o dată :

– *15 noiembrie (1956)* : citirea, la seminarul „de creație" al lui Gafița, a fragmentului de roman, *Durerile facerii* ;

– *18 noiembrie (1977)* : agresiunea, la Paris, a Monicăi Lovinescu ;

– *19 noiembrie (1958)* : bătaia primită, la Gherla, de la Tudoran, Goiciu, Șomlea cel Bătrîn, Istrate ;

– *20 noiembrie (1977)* : ajungerea la Paris, definitiv ;

– *21 noiembrie (1958)* : liberarea la termen, din Gherla;

– *22 noiembrie (1956)* : arestarea, din holul Facultății de Filologie din București, în jurul orei 14, fiindcă terminasem cursurile la 13,30. Înveselitor bilanț.

Mă lucrează, mă lucrează (tulbure) cele citite despre Adriaan Venema. Ca persoană care a anunțat cînd anume moare (nu ca mine, cînd începe să moară) ; ca romancier, renunțînd la un moment dat la ficțiune, ca să se ocupe numai de istorie contemporană. Adevărat, și în această din urmă asemănare dezasemănările sunt numeroase și importante, dar nu din această pricină o iubim noi pe Lala lui Lache. Nu, nu.

Așadar, și Venema a fost acuzat că s-a prefăcut în inchizitor... La urma urmei, termen dur, dar drept : Inchizitorul este fără milă, dar (nu) se reazemă pe (ne)adevăruri în demersul său.

Țepeneag mi-a mai zis și procuror. În sensul comunist al termenului, atît că eu i-am cunoscut pe procurori, el nu ; el, ca student la Drept, ar fi trebuit să-i cunoască măcar teoretic, dacă practic n-a avut noroc, vorba lui, deși s-a dat de ceasul morții, ca să fie și el arestat în '56 – și nimic ! Un ghinionist, un om făr' de noroc, Țepeneag...

Adevărat, cînd ai de gînd să organizezi, structurezi, pui la cale, dirijezi, atragi masele largi de scriitori, nu le respingi. Păcatele fiecăruia (dar cine dintre noi n-a scris măcar o poezie... ?) se trec sub tăcere – și mai bine : se trec, astfel încît să vadă toată lumea cum le „trece" șeful ; apoi, după ce criterii i-ar desemna Țepeneag pe păcătoși, cînd el nu are (deloc) astfel de criterii (și nici nu suferă de lipsa lor) ?...

O astfel de „atitudine" (de inchizitor) o capătă cei care fie se rup de ai lor (ca Venema), fie își consolidează, dacă se poate spune așa, starea de izolare în care se află la un moment dat. Trebuie să recunosc : dacă m-aș fi aflat în România, mi-ar fi fost greu, dacă nu imposibil să mi-o asum. Dacă aici, în exil, am rămas absolut singur, iată : Monicii au plecat și ei, de la... 30 octombrie, cum ar veni : data (aproape) exactă a morții lui Venema – dar acolo ? Deși, ca și în celulele-mari, poți foarte bine conviețui cu cineva pe care nu-l iubești defel...

Știu, știu : oamenii au nevoie de *relații* între ei și nu înseamnă că dacă X stă de vorbă cu (ba chiar îl invită acasă pe) Y, persoană detestabilă și care a făcut mult rău, nu înseamnă, zic, că X îi dă și iertarea – pentru păcate... Numai că nu i-o dă (iertarea aceea), fie pentru că X nici nu se gîndește la iertare, ca o condiție a re-stabilirii de relații între indivizi, fie... va fi avînd și el niscai păcate, dacă nu de iertat, atunci de trecut cu vederea ; și cine poate trece-cu-vederea

mai lesne decît unul „de-al nostru", avînd și el „micile lui economii..." ?

Mă întreb din ce mi-a venit mie o asemenea atitudine rigidă în alb-negru ? Din... curăție morală ? Da de unde ! Nu sunt deloc curat-moral, am făcut destule măgării, chiar și porcării celor din jurul meu. Nu : poziția mea s-a... îmbățoșat în raport cu grija (ori indiferența) amicilor față de *cuvîntul scris.*

Iar cuvîntul scris, pentru mine a însemnat (chiar dacă mai degrabă ca dorință decît putință) : memorie ; ținere de minte.

Toți cei pe care i-am atacat („inchizitoriat", cum ar zice Țepeneag) erau (sunt, în continuare) scriitori ; deci persoane obligate măcar prin meserie, dacă nu prin vocație, să respecte cuvîntul, să nu-l folosească fără păsare, în spunerea adevărului și, numaidecît, în rostirea minciunii ; oameni care, după 22 decembrie '89, făcînd și „gazetărie", au crezut că „la ziar" poți scrie orice (și contrariul lui), poate fiindcă „ziar" în capul scriitorului român însemna *Scînteia* ; sau/și poate fiindcă scriitorul era convins că „eventualul adevăr" îi este rezervat „operei" sale, jurnalistica fiind o pauză, o vacanție, o relaxare...

Oricum ar fi, scriitorul român, în terifiantă majoritate, nu este *în* (măcar) meserie : dacă nu știe ce este *cuvîntul* și la ce slujește el...

Această constatare m-a iritat – la început – apoi m-a de-a dreptul înfuriat : nu faptul că X zicea (scria) despre Y (acela putînd fi și eu...) lucruri *dure, dar adevărate* ; nici că X îi contesta „opera" (caz în care contestatul nu are ce spune, decît dacă ține neapărat să se facă de rîs). Ci pentru că X acela (Breban, Țepeneag, Manolescu, Pintilie, Pleșu) spunea-scria neadevăruri manifeste, cu aerul că spune/scrie banalități ; și mai cu seamă faptul că X spune/scrie azi exact inversul a ceea ce spunea/scria ieri (iar ieri scria contrariul alaltăieriului...).

Mă uimeam, mă revoltam retoric : „Dar cum este posibil, domnule, ca nimeni să nu-i atragă atenția că spune idioțenii ; ori se contrazice ?"

Deși îl cunoscusem și eu pe T. Mazilu, cum nu mă dădeam în vînt după opera-i, nu-l citam ; la îndemnul lui Raicu, am ajuns un „sceptic-mazil" care răspunde la orice întrebare, oricît de fără răspuns ar fi aceea – că, uite, este posibil ! Că, iată : se poate !

Iar pentru că am vrut să aflu de ce este posibil răspunsul lui Mazilu, am citit ziare, am ascultat monologuri – și pînă la urmă tot am aflat :

Nimeni nu-l punea la punct pe Breban ; nici pe Manolescu, nici pe Pintilie – cînd aceștia scriau, negru-pe-alb neadevăruri – din două motive, ambele decisive :

a) în România nimeni nu citește ce scrie „altul" ; deși, dedîndu-se la gazetărie, una din obligațiile „jurnalistului" : să știe ce s-a mai scris, măcar ca să nu descopere el apa caldă ;

b) în România scriitorul nu se sinchisește de *adevăr* (că doar nu-i popă – catolic !), el cultivă de zor : frumosul..., prin urmare să nu i se ceară lui... imposibilul ; și, la urma urmei : cui îi pasă de ceea ce scrie X – zice Y – doar toată lumea știe că acest X e un prost scriitor, în plus, i-a suflat amanta...

Să facem o pauză și să vorbim de *autostrăzi* :

Desigur, Nistria își va moderniza, construi căi auto; însă *magistralele* nu vor fi piste de viteză, ci drumuri sigure. Pentru a ajunge la această performanță – un singur remediu : reducerea vitezei și pedepsirea severă a celor care o încalcă. Cea mai ridicată viteză : 120 km/h. Posesorii de automobile puternice, afișînd peste 200 km/h, vor protesta : să fie sănătoși : să-și dovedească înaltele calități pe circuite sportive, nu pe drumuri publice ; camioanele transportoare : 100 km/h, pentru cele transportînd mărfuri nepericuloase în caz de accident, 80 km/h pentru autocisterne cu produse inflamabile ori nocive în caz de deversare.

Practic, circulația auto în Nistria va fi strict reglementată :

a. șoselele vor fi astfel proiectate, construite, întreținute, încît să nu constituie, ele, factori de accident ;

b. conducătorii : vor fi bine pregătiți, frecvent informați și verificați fără contenire ; se vor pedepsi, potrivit regulamentului, la orice abatere, cu : retragerea taloanelor, a permisului, amendă, închisoare ; alcoolul va fi considerat *circumstanță agravantă* ; conducătorii de camioane nu vor putea conduce – pe teritoriul Nistriei – mai mult de 3 ore fără întrerupere ; în caz de condiții meteo nefavorabile (ceață, ploaie puternică, ninsoare), vor fi obligați să oprească la primul popas și să aștepte permisiunea poliției rutiere de a relua drumul ; conducătorii de întreprinderi sau de societăți de transport nu vor impune șoferilor termene de livrare care ar putea pune în pericol viața propriilor șoferi, cît și a celorlalți conducători de vehicule ; amenzile vor fi substanțiale și descurajatoare, iar în caz de accidente corporale, vor fi judecați și comanditarii, ca responsabili moral ;

c. vehiculele vor fi frecvent verificate, garajiștii vor elibera semestrial certificate de garanție (a funcționării) și vor fi responsabili în caz de accident mecanic ; în perioadele de îngheț-zăpadă, poliția rutieră poate retrage autorizația de circulație a vehiculelor cu pneuri uzate ; ori neavînd pneuri cu cuie ; sau lanțuri ; de asemeni, cele cu frîne deficiente.

O ameliorare considerabilă a transportului mărfurilor – trenurile transportoare de camioane : camioanele în tranzit pe teritoriul Nistriei, pe Est-Vest : vor fi îmbarcate pe platforme c.f. de la frontieră ; la est, în două puncte : Rezina-Rîbnița și Tiraspol-Tighina ; de aici vor fi conduse pe linii scurte spre vest, pînă la Magistrala (și de cale ferată) de la Prut. Aici vor fi mai multe stații de debarcare. Pe N-S : se va construi o Magistrală Centrală pe ruta : Cernăuți-Secureni-Bălți-Orhei-Chișinău-Basarabeasca-Arciz-Chilia ; o alta (pe N-S) va urmări cursul Nistrului : (Cernăuți)-Hotin-Secureni-Otaci-Soroca-Rezina-Criuleni-Tighina-Olănești-Cetatea Albă. Pe E-V (dar fără a fi „de tranzit"), linia Cetatea Albă-Reni, avînd ramificații spre : Tuzla, Tatarbunar (Chilia), Ismail, Bolgrad.

Platformele : patru osii, roți mai mici în diametru. Încărcarea camioanelor se face printr-un capăt, descărcarea prin celălalt : după ce locomotiva se dă la o parte ; ceea ce înseamnă că fiecare camion parcurge întreaga lungime a trenului, fie la urcare, fie la coborîre. Liniile transversale : Rezina-Pruteni și Tighina-Leova vor fi, desigur, duble, electrice și de uzaj mixt ; navetele purtătoare de camioane vor circula la ore fixe. La „pornire", pe Nistru, vor fi selecționate : cele care merg numai pînă la Prut ; cele care urcă, pe Prut, pînă la Cernăuți ; cele ce coboară, pe Prut, pînă la Reni.

Încă o dată : căile de comunicație din Nistria sunt destinate *călătoriei în siguranță* ; cine vrea să călătorească *repede*, să ia avionul. În Nistria vor fi linii de cale ferată : duble, electrice, de perfectă siguranță (în nici un moment nu se vor intersecta, la același nivel, cu alte linii ori cu șosele – toate vor fi denivelate), dar nu TGV (Tren de Mare Viteză). Așa ceva nu-și are rostul în Nistria : nu vor fi niciodată atîția călători care să facă naveta pe mari distanțe la mari viteze. De la Cetatea Albă la Cernăuți cei 500 km pot fi parcurși într-un tren comod, în patru ore ; pentru urgențe : avionul – o oră de zbor, dar aproape trei de acasă pînă la destinație. Apoi un TGV are nevoie de o linie proprie : risipă de teren, cheltuieli enorme, mai cu seamă pentru lucrări-de-artă. În al treilea rînd – și cel mai important : de ce s-ar grăbi nistrenii ? Fiindcă, vorba italianului : în cele din urmă tot ajungi unde ți-ai propus...

Încă o recomandare privind transportul – rutier – al substanțelor inflamabile, nocive : desigur, stațiile de benzină vor fi aprovizionate cu autocisternele și cu cisternele pe calea ferată. Însă va fi organizată prelucrarea substanțelor în chestiune astfel încît să fie trambalate – în stare de periculozitate – cît mai puțin (spațiu și timp). Derivatele de petrol să fie transformate pe loc, la gura portului. La urma urmelor, să fie mutate acele industrii ce au nevoie de substanțe

(sau materie primă) prezentînd un grad înalt de periculozitate pe malul Dunării sau în imediata apropiere a ei, *ca să se evite transportul produselor mediane* : industria chimică, a hîrtiei (mai ales că pasta va veni cu vapoarele, din Finlanda...), să fie grupate în preajma porturilor. Acolo au și apă suficientă (hîrtia) – desigur, păstrînd cele mai stricte norme de funcționare, pentru a nu polua aerul, apa, pămîntul. Fiind concentrate – aceste industrii poluante – în jurul portului, se va putea construi un mare și eficace sistem de purificare a apei, ce va aduna porcăriile de la mai multe surse.

• În ceea ce privește *petrolul* : se va construi o (foarte) mare centrală termică (petrol) electrică – lîngă portul petrolier. Celelalte, din interiorul țării, vor fi aprovizionate numai prin conducte (dacă există) și cisterne feroviare, în nici un caz nu se vor folosi cisternele auto.

Mi-a citit la telefon Shafir scrisoarea Gabrielei Adameșteanu. Vorbește despre multe, printre altele, despre „ostilitatea lui P.G. și a D-nei Năvodaru față de Editura Humanitas". În schimb, nici o vorbuliță despre topirea cărții. Asta fiindcă tot ne aflăm între noi, scriitorii...

A telefonat Monica Lovinescu. Mi-a comunicat că n-am făcut bine făcînd ce-am făcut. Că ea îmi spune asta, nu pentru că ei sunt prieteni cu Liiceanu. Dar așa : n-am făcut bine.

Sîmbătă, 13 noiembrie 1993

Recunosc : i-am făcut rău Gabrielei, prin scrisoare. N-are rost să invoc publicarea fără permisiune – așa-i cu ai noștri români : dacă nu le scrii în fiecare scrisoare că scrisoarea de față nu-i de publicat (și încă...)... Îmi pare rău de ea și îmi pare rău de mine.

Ieri, la telefon, Monica începea, după obicei, fiecare frază cu : „N-ai dreptate..." Nu i-am atras atenția că ticul acesta a devenit de multă vreme ne-distractiv ; nu amuză nici atunci cînd Monica te anunță : „N-ai dreptate..." și abia după aceea îți comunică în legătură cu ce/cine anume n-ai tu dreptatea aceea.

Aseară am înregistrat, am încasat – și n-am răspuns. Speram ca, măcar din greșeală, să-i scape vreo vorbă în legătură cu obiectul ne-dreptății mele : *Culorile...* trimisă la topit de Liiceanu. Dar nimic.

Presupun că necazul vine din faptul că ei s-au obișnuit să aibă opinii despre tot ce atinge cultura-literatura și nu se opresc nici atunci cînd, vădit, iau partea neadevărului. Ar fi de înțeles, acceptabil, dacă ar spune că n-am dreptate să procedez așa ; că n-am dreptate să „tratez" astfel litigiul. Monica însă mi-a spus – nu aseară – că n-am dreptate cînd pretind că Liiceanu mi-a trimis o parte din

tirajul (nedistribuit) al *Culorilor*... la topit : că n-am de unde ști, „din moment ce n-ai fost anunțat oficial, de editură"... La întrebarea mea, nu neapărat ticăloasă : „Virgil a fost anunțat oficial ?", Monica a răspuns senină : „Ne-a telefonat Liiceanu..." – atît. Mai departe n-am mers cu „investigațiile" ; m-am făcut că nu bag de seamă diferența de tratament : pe Virgil, Liiceanu l-a anunțat prin telefon că îl trimite la topit (și e mulțumit), eu trebuie să aștept să fiu informat oficial, altfel... „Nu-i adevărat" (mai exact : „N-ai dreptate !").

Multe și amare deziluzii le voi fi pricinuit eu Monicilor. Dar și ei mie. În fapt, una singură : că acum, cînd cauza nu mai cere relativizare în judecăți, ei continuă să cîntărească adevărul și binele în funcție de gradul de prietenie sau ne- ; că fac exact aceeași greșeală de evaluare ca Ileana Mălăncioiu (pe care ei o amendau, exact din această pricină), cînd spunea că D.R. Popescu este „pozitiv", pentru că pe ea a ajutat-o...

Iată cum anume sunt ei mai „înăuntru" decît mine ; ei sunt legați printr-o mulțime de fire de cei de acolo și nu pot să-i contrarieze (necum să-i atace), chiar dacă *față de alții* aceia se dovedesc a fi nedemni de încrederea lor ; chiar dacă și *față de ei* au avut, la un moment dat un comportament reprobabil – Liiceanu însuși : trimite la topit „supratiraje", iar Virgil pretinde că el nu poate ridica mîna împotrivă-i, pentru că și o carte de-a lui, *Fenomenul Pitești*, a avut aceeași soartă...; Liiceanu fixează, inițial, *Seismograme*-lor Monicăi un tiraj de 5 000 exemplare („N-are hîrtie, săracul Liiceanu", zice Monica ; „Nu se vînd cărțile noastre"..., zice Virgil a cărui primă carte s-a vîndut, a fost reeditată...), dar... în urma discuțiilor cu Gabriela (care aflase că am 20 000 exemplare la a doua ediție a *Culorilor*...), o... augmentează la 7 000, iar Monica jubilează !

O întreb, recunosc, nițel brutal :

„Cine a spus că nu se vinde Monica Lovinescu – Liiceanu ?"

La care Monica îmi dă eternul răspuns :

„Lasă-l pe Liiceanu, știu că ești pornit împotriva lui..." Dar bine-nțeles că sunt pornit împotriva acelui Liiceanu mincinos, laș, topitor de cărți ! Dar mîhnit sunt din pricina atitudinii Monicilor : am mai spus-o, o re-spun : ei, mai ales ei n-ar trebui să treacă peste (ba chiar să justifice) acest mare păcat al lui Liiceanu împotriva *cărții* : oricum ar da-o, nu-l poate justifica – nici el, nici ei ; Monica Lovinescu nu poate – uite-așa, pentru că nu se poate ! – acoperi o faptă ca aceea a lui Liiceanu, doar pe motiv că este prietenul lor ; Virgil Ierunca nu are dreptul – în virtutea faptului că și o carte a sa a fost trimisă la topit – să treacă peste trimiterea la topit și a altor *cărți* de

alți autori – în virtutea faptului că Liiceanu este editorul și prietenul lor.

După întoarcerea lor de la București, am întrebat-o pe Monica dacă l-a întrebat pe Liiceanu ce este adevărat din zvonurile potrivit cărora ar fi trimis la topit *Culorile*... Mi-a răspuns că nu, nu l-a întrebat : „Nu se făcea..."

Ei da, iată explicația foarte *terre à terre* : nu se face să o întrebi pe gazda-ți dacă a trimis la topit cartea unui „prieten", dar se face să-i spui prietenului că n-are dreptate atunci cînd susține că i-a fost trimisă la topit cartea cu pricina...

Nistria neavînd resurse energetice, nici minerale, se va orienta spre Galați, de unde va cumpăra produse mediane din fier, oțel : tablă, șine, țevi etc. Va cumpăra tablă și profile de aluminiu, cupru, sîrmă.

Nistria va încerca să-și dezvolte industrii mici, dar cu valoare a produsului finit ridicată.

De pildă, va pune la punct o întreagă industrie a *EOLIENELOR*.

Va construi totul : *eoliana* (mașina), *piciorul*, *dinamul electric*, *acumulatorii electrici*, *acumulatorii de căldură* (cisternele).

Va elabora și construi o variantă montabilă (kit), mai ales pentru a fi exportat sistemul.

În legătură strînsă cu eolienele :

SERELE : vor fi elaborate și construite elemente-de-seră avînd aceleași dimensiuni, însă fiind adaptate locului (pe glob) în care vor fi montate : geam simplu, geam simplu și plasă, geam dublu, chit triplu, pentru regiunile nordice.

Fiindcă Nistria, pe lîngă propriile-i sere (avînd o suprafață considerabilă), care-i vor alimenta teritoriul și vecinătatea (pe o rază de 1 000 km pe est și vest, circa 500 km pe nord), va implanta sere (cu magazinele aferente) în nordul și estul rusesc : în apropierea marilor aglomerații urbane din Rusia europeană, dar și din cea siberiană : totdeauna în apropierea unei gări și a unui aeroport – și a unei surse de apă. Societatea – să-i zicem : Nistru – va închiria terenul (sau îl va cumpăra), va plăti impozitele, taxele și va încheia contracte pentru : apă, deși ar putea să o găsească forînd în „curte", spații comerciale în orașe, eventuale contracte cu comercianți locali. Întregul material : panouri de sere, grinzi de schelet, țevi, sistem de încălzire, eolienele, cu tot ce presupune producere și stocare, apoi ciment pentru construirea substructurilor (stocaj legume-fructe, pivnițe pentru cultivarea ciupercilor, andivelor, depozitul de căldură etc.), toate acestea vor fi aduse din Nistria – cu trenul, în containere. Materialul

săditor, semințele, aparatura de laborator – cu avionul. Cu avionul vor fi transportate instalațiile de condiționare, de ambalare – ori de prelucrare. Ambalajele propriu-zise (hîrtie, carton, plastic, tablă) : cu trenul. Cele din sticlă : vor fi aduse, cu trenul, lingouri de sticlă, vor fi fabricate în complex borcanele, buteliile.

În Rusia europeană, asemenea complexe vor fi implantate în apropiere de Gomel, Oriol, Kursk, Voronej, Harkov ; apoi mai la nord : Minsk, Smolensk, Vitebsk, Moscova, Vladimir, Nijni-Novgorod, apoi : Pskov, Novgorod, Petersburg, Cerepoveț, Vologda, Kostroma ; în fine, în Ural și în Siberia apropiată...

În Țările Baltice și în Polonia vor putea fi implantate, în preajma marilor aglomerații – atît în Vest : nu în Cehia, nu în Germania, nici în Austria – produc, apoi terenul e scump. În Finlanda și în Suedia, de asemeni nu : pe de o parte, ei au sere ; pe de alta, la ei încălzirea nu pune probleme ; în al treilea : cei mai avuți preferă legumele și fructele aduse din Sud.

Pentru țările deșertice, dar avînd litoral (mă gîndesc mai cu seamă la Maghreb, apoi la coasta Atlanticului), complexul va fi echilibrat astfel : eoliană-distilare(remineralizare)-sere, accentul căzînd pe apă, nu pe vegetal(e). Acolo vor fi construite complexe de tipul Laguna, infrastructura fiind destinată captării căldurii, distilării apei, condensării vaporilor și remineralizării apei rezultate, în secundar : vor fi serele – „tolerate".

Vor avea nevoie de apă : nordul Egiptului – de-a dreapta și de-a stînga Deltei Nilului ; nord-estul Libiei (Benghazi) ; Djefara, dar și Gabès din Tunisia (care se prelungește spre Tugurt, în Algeria) ; la Ocean : Marocul nu prea (deși de apă totdeauna duci lipsă), dar Sahara spaniolă ; apoi Mauritania. Între Senegal și Angola nu este nevoie, dar în Namibia, da ; apoi pe partea estică : Somalia, Etiopia, Sudan și din nou Egiptul spre Marea Roșie. Ca să nu mai vorbim de peninsula arabică în întregime...

În Arabia Saudită și în Emirate desalinizarea se face pe bază de petrol.

O altă „industrie", care nu va putea exista decît de-a lungul Dunării și al mării (este nevoie de energie electrică) : CERAMICA ; nu este vorba doar de cea casnică, ci și de cea industrială și specială – piese ori ansamble (de mici dimensiuni, dar de mare valoare).

În legătură cu ea, STICLA. Să se organizeze cursuri, școli de sticlari, ceramiști...

În continuare : să se dezvolte mica industrie metalurgică, cu prelucrare la rece, în ateliere care ar putea fi și... familiale : ustensile de bucătărie, de gospodărie (începînd cu tirbușonul, continuînd cu

instrumentele de desen tehnic, eventual sfîrşind cu instrumente chirurgicale).

Mai departe : motoarele electrice, acumulatorii ; cărucioare de uzină (electrice), mici vehicule electrice, tramvaie.

Vagoane de călători, de marfă, platforme.

Vaci nomade şi albine.

Ciuperci pădureţe şi fazani de crîng.

Alune şi castraverzi.

Îngheţată şi.

Şi ceva oameni.

Duminică, 14 noiembrie 1993

Mă bîntuie părerea de rău. Mă gîndesc să las aşa cititorii : să creadă că scrisoarea mea publicată de *Timpul* s-a ocupat numai de Gabriela...

„Bunătate" din asta am mai dovedit şi faţă de... Gabriel Liiceanu, a doua zi după ce îl „judecasem" pe Mihnea Berindei (în vara lui 1990) pentru că acaparase Liga şi voia s-o mute la Bucureşti : cu excepţia soţilor Anne şi François Planche şi a lui Alain Paruit, toţi ceilalţi membri ai Ligii s-au pronunţat pentru rămînerea Ligii pentru Drepturile Omului la Paris, departe de „mîna Revoluţiei", care se manifestase chiar atunci, prin „mineriadă". Fiindcă era termenul alegerii unui preşedinte în locul Sandei Stolojan, s-a votat şi... numărul vicepreşedinţilor. Diminuîndu-se, iată că Mihnea Berindei a rămas fără... titlu (de altfel, ca şi aliatul său întru „putsch"-ul din 1988 : Dinu Zamfirescu, acum inamic din pricina... găinii Ariadna Combes, fata Cornii, care nici ea nu mai era vicepreşe-şi-aşa-mai-departe) ! Numai că, de cum s-a sfîrşit reuniunea, eu mi-am exprimat regretul că Mihnea Berindei a fost trimis la plimbare astfel ; Marie-France Ionesco a mărturisit aceeaşi jenă. Seara, am discutat îndelung la telefon : amîndurora ne era aproape ruşine de tratamentul aplicat lui Mihnea, prietenul nostru – convenind că (prietenul nostru) Berindei nu se purtase deloc, dar deloc prieteneşte cu ai săi prieteni, din vara lui 1988, cînd se dedase el la lovituri de stat, pentru a o impune „în conducere" pe Ariadna. În acel moment Liiceanu era la Paris. El fiind mai prieten cu Berindei decît cu noi (ca să nu mai vorbim de Paleologu, noul preşedinte al Ligii, duşman vechi al lui), desigur, a formulat oarecari regrete în direcţia lui Mihnea. Eram la mine acasă : i-am spus nu numai că eu unul regret ce făcusem la Ligă, ieri, dar chiar îmi e ruşine...

Auzind asta, Liiceanu a prins avînt : de unde pînă adineauri doar regreta, acum a început să (ne) atace ; cum eu îl aprobam, el a

prins și mai mult curaj și ne-a tratat (pe Marie-France și pe mine) de ne-prietenie, chiar de trădare de prieten... Fără cine știe ce convingere, i-am povestit porcăria făcută de Mihnea, cu doi ani în urmă (*putsch*-ul). Liiceanu însă nu mai putea fi oprit : mi-a spus că Mihnea le-a făcut mari servicii lor, Grupului !

Ana îmi arunca priviri amuzate, eu îi răspundeam mai puțin vesel : chiar dacă Liiceanu vorbea în perfectă necunoștință de cauză (și în perfectă nedorință de a ține seamă de, totuși, „petele solare" ale lui Berindei) și cu un egoism atroce (logica lui ar fi sunat : Mihnea nu ne putea face nouă porcării „din moment" ce lor le făcuse servicii mari), totuși, rămînea sentimentul jenant al unei pedepse exagerate aplicate unui prieten...

Liiceanu perora. Fiindcă eu tot pomenisem de Marie-France (ca să-i comunic : și ea regreta duritatea tratamentului din timpul reuniunii de ieri), el ne-a povestit scena petrecută tot ieri, la Ionești acasă, în preajma plecării Mariei-France la reuniunea Ligii. Așadar, el, martor, povestea și se indigna... Nu mai amintesc din lunga povestire a lui Liiceanu decît indignarea lui – suna cam așa : cum este posibil ca soarta unui om care a făcut atîtea lucruri bune pentru țară să fie darea afară din Ligă, deci luarea posibilității de a mai face bine (pentru țară), de...

Aici, eu am făcut un pas înainte și mi-am propus... persoana și vina (n-aveam deloc de gînd să-mi măsor meritele cu ale lui Mihnea), dar Liiceanu m-a dat, mental, la o parte. Nu era vorba (doar) de mine – ci de Ionești ! – și a reînceput să re-explice agitația din casa Ioneștilor în preajma plecării fiicei la Ligă, unde avea să-l dea afară pe Mihnea, cel care, pentru țară... S-a arătat extrem de indignat de procedeul procurelor (Rodica și Eugen Ionescu, suferinzi, nu participau la reuniunea Ligii, dîndu-i procură lui Marie-France pentru toate hotărîrile...).

Cînd Liiceanu a rostit, în legătură cu Eugen Ionescu, calificativul : inconștient, Ana l-a întrerupt pe dată. A spus :

– Te întrerup !

Liiceanu s-a oprit, descumpănit, a vrut să continue – repetînd cuvîntul *inconștient* – însă Ana a țipat la el să tacă.

Dintr-o dată jenat, umilit, vinovat, asudat, Liiceanu a mormăit ceva din care se înțelegea că așa i s-a părut lui, însă dacă nouă altfel ni se pare...

În preajma plecării lui, i-am spus :

– M-ai făcut să-mi pară rău că am fost sincer dezolat, sincer vinovat de asprimea cu care l-am judecat, ieri, la Ligă, pe Mihnea. Dacă nu regretam tratamentul aplicat lui Mihnea, nu ți-aș fi dat

ocazia să spui asemenea... lucruri despre Ionești în general, despre Eugen Ionescu în special, că ar fi un inconștient...

Liiceanu s-a grăbit să plece, emițînd sunete de diversiune.

Necazul este că Liiceanu i-a povestit scena cu inconștientul Ionescu și Monicăi. Cum Monica fusese pentru-Berindei-fără-condiții (din motive de strategie – zicea, de pildă, despre Mihnea : „Da, e rău ce-a făcut, dar e activ, face bine..."), l-au compătimit dimpreună pe Berindei...

Primul bilanț parțial : în octombrie același an, 1990, la Aix-en-Provence a fost organizată, în Palatul de Justiție, o expoziție de carte românească și un stand Ionesco ; simultan, se proiecta filmul lui Liiceanu : Ionesco... Toată lumea putea vedea : Ionesco avea mari dificultăți... de mecanică fiziologică, dacă se poate spune așa, de a articula – însă *conștiința* : ca briciul ! I-am zis lui Liiceanu :

– Așa arată un om... inconștient ?

Liiceanu a pălit, a transpirat, apoi, cu privirea în altă parte, a spus că nu înțelege ce spun.

Într-o dimineață, pe terasa unei cafenele – fiind și Ana, am zis, după ce discutasem de... extraordinaritatea lui Ionescu :

– În fapt, cînd ai făcut interviul cu Ionesco : înainte de ședința noastră, la Ligă ? După ? Nu cumva Marie-France a plecat la reuniune și tu ai rămas, ca să înregistrezi monologul unui inconștient ?

Liiceanu a suferit atroce, pe loc. Ana mi-a făcut semn să-l las în pace, și l-am lăsat. Pînă în acel moment îmi scosese două cărți, chiar acolo, la Aix, împreună cu Sorin Mărculescu, găsisem un titlu românesc pentru a treia (*Soldatul cîinelui*), „armonia" dintre exteriori și interiori trebuia păstrată...

Al doilea bilanț (indirect, ca și *Jurnalul* Monicăi) : în decembrie 1992, Monica a dat fuga (telefonic) la Marie-France ca să-i povestească pe dată ce spusesem eu de rău despre Pintilie.

Atunci Monica și-a dat seama că a făcut ceva de nefăcut și n-a mai telefonat mult timp. Cînd a telefonat, după obiceiul ei, m-a luat la rost... că m-am supărat ! Atunci, printre alte „exemple" (de... exemplu : „Dar dacă eu i-aș fi relatat lui Marie-France ce ați spus despre tată-său, nu despre Pintilie ?"), acesta : „Dar dacă i-aș fi povestit lui Marie-France ce a spus Liiceanu despre ei toți și mai ales despre Eugen, că e inconștient..." ? – la care Monica, speriată :

„Să nu cumva să-i spui asta lui Marie-France !"

Asta este.

Oamenii normali, ca să poată viețui normal, nu spun ce gîndesc, se prefac că nu aud ce se spune despre ei, altfel cum ar păstra „relațiile sociale" ?

Sunt invidios pe ei şi, vorba Brebanilor de ambe sexe : resentimentar.

Revin la Nistria şi la căile ferate ale ei :

Dacă se consideră că Chişinăul este capitala : fireşte, va fi legat(ă) cu toate localităţile importante de pe teritoriu, *dar nu radial.* De pildă : de la Rezina la Tighina se va ajunge fără a trece obligatoriu prin Chişinău ; marile axe vor urmări, prin interior, Prutul şi Nistrul ; un al treilea, median : Chilia-Secureni va trece prin Chişinău, prin Orhei, prin Soroca. Acestea – trei – sunt „meridianele", „paralelele" vor fi : Cetatea Albă-Reni ; Tighina-(Căuşeni, Cimişlia, Iargara)-Cantemir ; există : Tighina-Chişinău-Ungheni – va fi modernizat ; Criuleni-Orhei-Teleneşti-Făleşti-Pruteni ; Rezina-Bălţi-Glodeni-Costeşti – există, va fi modernizat ; celelalte vor fi şi ele : „îndreptate", modernizate (chiar de vor rămîne cu o singură cale).

Desigur, toate vor fi electrificate. Cele vechi, oricît de ocolitoare, nu vor fi dezafectate, vor rămîne „de rezervă".

Accesul în marile aglomeraţii : gara-gările de călători vor fi în mijlocul geografic al oraşului ; se vor construi viaducte pe mijlocul cîte unei căi de acces, iar vechile linii, de la nivelul solului : demontate. Aşadar : peroanele se vor afla... la înălţime. Nu este obligatoriu ca gara, în marile aglomeraţii, să fie „de trecere", ci „terminus".

Încă o dată : în Nistria nu vor circula trenuri de mare viteză ; vor exista trei tipuri de viteză : 1. oprind în fiecare staţie (personal ?) ; 2. oprind în noduri şi localităţi importante ; 3. oprind numai în oraşe mari (tren rapid).

Vor exista 3 clase ; şi vagoane-cuşetă la trenurile pe distanţă lungă.

Şi cîte-o ţuică.

Luni, 15 noiembrie 1993

Sîmbătă mi-a venit scrisoare de la Laszlo : luat de valul caritasic, a jucat şi el echivalentul a două salarii... Vai, n-a cîştigat...

Iar noi suntem în 15 noiembrie. Ieri a bîntuit vîntul (a vîntuit bîntul), de aceea azi (e ora 8 dimineaţa) cerul e limpede, luminos, luminiscent.

Ieri, la emisiunea „Mascarines" (despre şi pentru Teritoriile franceze de Peste Mări), invitat : un scriitor antilez, Édouard şi nu mai ştiu cum. A spus cam aşa : în această jumătate de secol a fost valul literaturii sud-americane, acum vine cel al literaturii caraibiene, creole. Ceea ce ar putea foarte bine să fie adevărat, dacă n-ar

ignora „mititelul val" al literaturii est-europene. Oricum, chiar dacă scriitorii creoli se exprimă în trei *limbi* (franceză, spaniolă, engleză), vorbesc același *limbaj* : negru. Anul trecut premiul Goncourt a fost decernat lui Chamoiseau – în America (și în nordul Americii de Sud) interesul e crescînd pentru literatura creolă. Ce le este comun (limbajul), în cele trei limbi ? Acumularea, repetiția incantatorie, proza în versuri (ritmată și rimată), invenția verbală...

Parcă am auzit despre asta și pe alte meleaguri (am vrut să spun pe meleagurile Senei, întîi în al 19-lea, apoi în al 14-lea arondisment al Parisului). Rămîne de văzut la ce vor sluji și dacă... – *astea*... Eu am sentimentul că da ; așa, puțintel.

S-a făcut ora 9 și tot n-am ce spune. Am zis tot ce aveam de zis, am scris ce credeam că este de scris, gata.

Iar cînd nu mai ai ce spune-scrie, scrii-spui Basarabia :

Ziceam de Ceramică și Sticlă : Industria... grea (a C & C) va fi așezată pe malul Dunării și al mării. În primul rînd, grosul materiei prime va veni din apă : nisipul ; apoi : pe apă vor veni și celelalte, și pe apă vor pleca (am zis : pleca, nu duce...).

Mă întreb dacă nu se poate „combina" ceramica și sticla, astfel încît „cărămida" (elementul de construcție sau de placaj al clădirii) să fie nu doar acoperită de o glazură (care cere o recoacere), ci să aibă o parte, exterioară, din sticlă. Sticla i-ar da nu doar strălucire, ci și adîncime (a strălucirii).

Să zicem așa : se mulează și se coc „cahle" de argilă avînd dimensiunile : 30/90 cm, alcătuite dintr-o „bară" de trei elemente egale și combinabile (cînd vor fi montate). Relieful interior, spre perete : accentuat, cu multe goluri și cu „crampoane" eficace (cahla va fi împlîntată în masa tencuielii crude) ; relieful exterior : în genul suportului metalic al obiectelor emailate (atît modelul cît și culorile vor proveni din forma/relieful suportului de argilă). În această formă se va turna/aplica un strat de sticlă. Dacă va fi necesar, vor merge împreună la (re)copt.

(Pentru pereți de mari dimensiuni, cu puține ferestre, se vor folosi panouri de 1/2 m, gata montate de uzină, rămînînd a fi doar aplicate.)

De încercat, din argilă, o „bază" spumoasă, asemănătoare tufului vulcanic, iar aceasta să fie glazurată.

Ideal, sticlă poroasă, spumoasă, „plină de bule".

Și dacă s-ar face și „țigle" din sticlă ? Din sticlă armată ?

Și colorată (sau va fi colorat suportul, dublura). Nu va fi mai grea decît cea din argilă ori ciment, iarna zăpada va aluneca mai lesne pe sticlă, iar vara sticla va reflecta cea mai mare parte a razelor solare. Apoi, dacă țiglele sunt transparente, se vor putea amenaja, pentru locuit, și podurile caselor, nu ? Umbra, cînd e soare : ca în atelierele pictorilor : cortine, perdele, paravane, jaluzele. (Sau își amenajează apropitarul o seră !)

Se va continua tradiția panourilor smălțuite. Vor fi asociați artiști plastici, mai ales că va fi vorba și de porțelan.

Căile ferate internaționale (medii) :

Va fi luată Cetatea Albă ca punct de plecare-sosire :

1. Cetatea Albă – Belgrad :

C.A. – Chilia (adună de la Tatarbunar și Ismail) – Reni (de la Cernăuți, Chișinău) ; București (450), Craiova (650), Turnu Severin (720), Timișoara (960) ; *Belgrad (1 200)* ;

2. Cetatea Albă – Budapesta :

C.A. – Chișinău (adună Orhei) ; Ungheni (adună Reni) – Cernăuți (500 km) ; Sighet (640) ; Satu-Mare (780 – adună Cluj) ; Oradea (900, adună Arad), *Budapesta (1 100 km)* ;

3. Cetatea Albă – Gdansk :

C.A. – Cernăuți (ca 2) ; Lvov (800 km) :

a) Varșovia (1 100) ; *Gdansk (1 500)*.

b) *Cracovia (1 200).*

Acestea vor fi trenuri sezoniere, Cetatea Albă fiind „capitala" litoralului basarabean. În anotimpul rece (15 octombrie – 15 aprilie) vor circula rar, în funcție de călători : vor pleca cu un vagon de la C.A., se vor „îmbogăți" la Chișinău, apoi la Ungheni, apoi la Cernăuți. În sud, la Reni, se vor adăuga vagoanele venite din nord.

Și înc-o țuică.

Marți, 16 noiembrie 1993

Jurnalul-zilnic nu e bun, decît dacă *nu* scrii zilnic. Această adîncă (și lată) cugetare este fructul celor aproape două luni de scris (cu două-trei absențe) în fiecare zi. Dacă m-aș fi mărginit să notez ce mi s-a întîmplat în acea zi, ori în intervalul de la ultima însemnare – ar fi mers. Dar așa... Uite : m-am sufocat.

Din vorbele scriitorilor antilezi am mai înțeles : chiar dacă ei locuiesc de ani, de decenii în metropolele lor : Paris, Londra, Madrid (sau New York), lor, creolilor, puțin le pasă ce se întîmplă în lume :

în jurul lor ; în timpul lor. Nu știu și nu manifestă dorința de a afla. Le ajunge ce și cît știu ei (despre ei înșiși).

Discutam aseară cu Ana, amîndoi necunoscători ai „problemei", dar... doritori să găsim explicații.

Poate că această „marcă" a creolilor a fost dată de natura sclavajului. (Poate) că dacă în timpul celui de al Doilea Război mondial negrii nord-americani nu ar fi fost deplasați spre nordul industrial și urban, ar fi rămas asemănători antilezilor, doar și ei (și ai lor) fuseseră sclavi de plantații ; sclavi agrari – sau : rurali. Însă ei (nord-americanii) au devenit *altceva*, iar scriitorii de culoare nord-americani nu au nici în clin nici în mînecă cu scriitorii antilezi (de expresie engleză) ; sunt negri americani ; revendicările (și demersurile) lor sunt mai degrabă sociale decît rasiale (oricum, ei sunt convinși că suferă de un rasism social), de aici violența, ura împotriva albilor (ca bogați). Deși „căutarea rădăcinilor" cu punct de plecare în America de Nord a avut soarta oricărei alte mode (californiene) : a ținut afișul un an-doi-trei – apoi s-a dezumflat, a fost uitată – alta la rînd !

De ceastălaltă parte a oceanului Atlantic, în Franța (și în Africa) un Léopold Sédar Senghor a definit și a impus noțiunea de negritudine. Or, asta este o stare – pe-loc, aș zice – a africanului ce nu a cunoscut sclavia-în-depărtare, ci „doar" colonialismul, ceea ce echivalează cu o *ocupație*, dar nu cu o *deportare*.

Spre deosebire de negrii americani și de cei africani, creolii (antilezii) își asumă starea de metis. Ei nu-și caută rădăcinile în Africa strămoșilor, pentru că ei au (cel puțin) două rînduri de strămoși – în mare : unul alb, altul negru. Ei *știu* că vin din Africa, instrumentul de cunoaștere al lor fiind viscerele.

Poate că și clima îi face mai... dulci ; sau doar metisajul repetat : în alb-negru intră, în proporții diferite, și „roșu" și „galben" ? Vor fi avînd conștiința că identitatea lor este... multiplă ; amestecată, la urma urmei o non-identitate. De aici : blajinătatea, omenia... – parcă aud un discurs cunoscut...

Scriitorul antilez nu are curiozitate ; deci nu cunoaște ce anume se scrie (sau, mai grav : ce s-a scris) în alte limbi decît cea... metropolitană... Pe undeva este conștient de ignoranța sa – dar, printr-un mecanism sufletesc (îi zic așa) cunoscut nouă, carpato-dunărenilor, el își spune și spune în jur că atît cît știe el – e destul : că îi ajunge și prea ajunge ; că, la urma urmei, „puținul" lui este esențialul, n-are nici un rost să piardă timpul cu fleacuri...

Și iată complexul de superioritate al inferiorului ; al antilezului... ponteuxinic.

Mă întorc de la poștă : o recomandată de la M.Ç. Oros : explicații ale explicațiilor. Nu le mai scriu sibioților.

La cutie, două scrisori : de la Chantal Maas, belgianca originară din România, cea care își caută tatăl, securist trimis în Ungaria în 1956. Apoi... scrisoarea mea (din 29 octombrie) către Chioaru la redacția revistei *Euphorion*, returnată : un fel de poștaș a scris : „Dest mutat de la adresă 4/11", urmează semnătura, înflorată. Un alt scris, cu altă culoare (roșie) : „Se aprobă în-apoierea G. (sau I. ?) Gep (???)" – în-apoierea fiind pe același rînd, nu „despărțire românească". În capul lui/ei, contează : *apoi*, nu *înapoi*, de aici, desigur : *a apoia*, iar cînd ești responsabil la PTT, scrii ca un responsabil : în-apoiere...

Asta fiind partea vizibilă. Pentru că cealaltă... Eu scrisesem adresa astfel : M. Dumitru Chioaru, *E U P H O R I O N*, str. Lucian Blaga nr. 15, 2400 SIBIU, Roumanie.

Cum ar veni : Dest n-a putut să se mute de la adresă, pentru că EUPHORION se află... tot acolo. Sau, admițînd că s-a mutat revista : nu se află în tot PTT-ul sibian o persoană normală care să dirijeze scrisoarea spre noua adresă ? Se vede că nu.

Decît dacă... Dacă Dest a primit scrisoarea, a citit-o, nu i-a plăcut ce a citit, iar printre relațiile sale a găsit un poștaș dispus să scrie că *Dest mutat*...

Hoțul cu un păcat, păgubașul cu șai'șpe...

În așteptare :

De mare importanță : canalele de mare gabarit : Prut : Reni-Cernăuți și Nistru : Cetatea Albă-Hotin. Legate între ele : Hotin-Mămăliga ; Verțujeni-Pruteni (prin Bălți) ; Criuleni-Ungheni (prin Orhei, Cornești) ; Tighina-Cornești (prin Chișinău) și Cetatea Albă-Reni (prin Tatarbunar, Bolgrad, Vulcănești) ; mai sus : Tighina-Leova (prin Căinari, Cimișlia). Verticale – pe Răut, pe Ialpug, pe Cogîlnic, pe Hagider.

În altă parte am dat alte „trasee", ei și ? O să mai dau.

Joi, 18 noiembrie 1993

Ieri n-am scris, n-am ce ; nici azi, dar scriu.

Ba nu ; nu scriu.

Vineri, 19 noiembrie 1993

Încep, azi, o nouă variantă a *Gherlei*. Ultima.

După... 21 de ani de la prima.

Sîmbătă, 20 noiembrie 1993

Acum 16 ani era într-o duminică.

Dormisem puțin, pe sărite. Adormisem adînc pe la 5, dar a venit socru-meu, cu un taxi.

Ne-am luat bagajele, copilul și ne-am dus la stația de autobuz a Taromului. Acolo am găsit-o pe Lulu. Am pornit toți cinci cu autobuzul spre Otopeni. Era mare aglomerație, stăteam în picioare. Nu vorbeam, era zgomot, apoi fiecare își zicea că are să vorbească la aeroport, unde-i liniște și așteptare lungă. Numai că, în momentul în care să o facem la dreapta, din șosea spre aeroport, autobuzul a oprit și am fost anunțați : însoțitorii coboară, rămîn numai călătorii...

Ne-am luat rămas bun în grabă și strîmb (la propriu). Lulu și Petre au coborît acolo, în șosea, pe noi ne-a dus la aeroport.

Asta era, trebuia să știu din ajun (19 noiembrie), cînd, convocat pentru ultima oară la Pleșiță, m-a făcut să aștept o oră și jumătate, iar cînd a venit, a bodogănit împotriva arabilor – în acea seară avusese loc primul atentat în București : Fatah atacase ambasada Egiptului (din pricina înțelegerii lui Sadat cu Begin). Din această pricină „măsurile de siguranță"...

Asta a fost acum exact 16 ani ; atunci am plecat, și plecați am fost. Pentru totdeauna.

Straniu și normal : cît timp exista Ceaușescu – deci întoarcerea noastră era imposibilă – era posibilă, în dorință. Acum, că este posibilă, nu e posibilă : nu există dorință ; nu mai există. S-a terminat.

Am început *Gherla*, am copiat o pagină și jumătate și m-am oprit : la ce bun ?

Ieri i-am dat telefon Monicăi Lovinescu. Am felicitat-o cu ocazia zilei de naștere. Presupun că a fost chiar plăcut impresionată, cu toate că, pentru o femeie, începînd de pe la 20 de ani, începe a fi jenantă adăugarea, la vîrstă, a încă unui an... Cu Monica am scos cămașa destul de bine (cred eu) ; am zis că ea (fiindcă mă întrebase de unde-i cunosc – ziua de naștere), așadar i-am zis că ea nu-și mai aparține, că data o știu din istoria literaturii române...

La un moment dat – tocmai vorbeam, foarte animat, despre timp – a zis că interesant dialog mai avem. I-am răspuns că abia a început.

Ei sunt amărîți. Caragiale, tradus de ea și de Eugène Ionesco, nu se mai publică... Cît despre bunele-vești din România, am cvasicertitudinea că nici ei nu le au...

De două zile e geruleț. (Apropo) ca (la noi) în România... Acesta este motivul pentru care azi dimineață am inventat un... spărgător de gheață... Da, domnule, cum îți spui : spărgător de gheață cu

plug ; montat în botul fiecărui transportor fluvial ; cu aer comprimat, firește (doar eu l-am descoperit, nu ?).

Duminică, 21 noiembrie 1993

O altă aniversare : în 21 noiembrie 1958 am fost liberat din Gherla. În urmă cu 35 de ani.

La Gherla, în 19 (nu înțeleg de ce scriu mereu : 19 – corectez : 21), așadar, în 21 noiembrie 1958, la Gherla, era tot atît de frumos ca și azi, la Paris. Poate ceva mai cald.

Am pus pe hîrtie momentul – în *Lătești.* Aveam 23 de ani, o lună și (aproape) trei săptămîni.

O viață de om, de atunci.

Cum va mai fi arătînd *locul* satului Lătești ? Am trăit atîția ani, am fost și nefericit, însă mai cu seamă : liber – *într-un loc care nu mai există !* Și, culmea : nu-mai-există de peste douăzeci de ani...

În schimb... (sau : din contra) :

În Nistria :

– liniile electrice de înaltă tensiune vor fi îngropate ;

– pe „coridoare" (cursuri de rîu, de fluviu) : șoselele și căile ferate vor fi alăturate. Este adevărat : vor fi prea concentrate căile de comunicație, pe alocuri, dar nu vor consuma atîta teren ;

– terenurile inundabile de pe malul stîng al Dunării (apoi al brațului Chilia) : vor fi re-amenajate, pentru a fi din nou inundate. În mare sunt :

a) între lacul Cahul și Cugurlui – lungime circa 15 km ;

b) între lacul Cugurlui, Dunăre, brațul Chilia și orașul Ismail ;

c) între orașul Ismail și lacul Catalpug ;

d) între lacul Catalpug și lacul Chitai ;

e) între lacul Chitai și laguna Cunduc (în sud, pînă la Vîlcov).

Pe de o parte ; pe de alta : nordul Limanului Nistrului.

Acestea vor fi îndiguite, astfel încît să existe incinte de siguranță : localități, șosele, căi ferate, în rest terenuri inundabile comunicante.

Lacurile dulci : vor primi revărsările Dunării *indirect* și vor reține ; indirect, înseamnă că pînă la „depozit", apa Dunării va face o cale suficient de lungă încît să se decanteze, filtreze, purifice.

Prin „cozile" lacurilor dulci : Cahul, Ialpug, Catalpug, Chitai, se va ajunge la Marele Canal de Sud care va face legătura între Prut și Nistru, dar va juca rol și de rezervor de apă dulce, la distanța de 30-50 km de Dunăre și la 20-25 de litoral.

(În fapt, doar la 10-15 km.)

Luni, 22 noiembrie 1993

Altă aniversare, ultima din această lună : în 22 noiembrie 1956 am fost arestat.

Astă-noapte a nins, aici, la Paris. Acolo, la București, în 22 noiembrie nu ninsese. Așa.

Nu-mi iese din inimă (și nu din cap) : perioada cea mai plăcut-neplăcută (oricum : plină, maturizatoare) s-a petrecut într-un timp care există, în continuare, aici ; și într-un loc care nu mai există – am mai spus-o, am s-o mai spun.

Mi-a plăcut, din *Jurnalul* lui Gide, profesia fiicei „unui om" *stylo-dacténophrague* (sau : *-graphe*...). Gide nu încearcă să pătrundă „mecanismul" gîndirii (și al vorbirii unui-om-ului), el a rămas la suprafața comică și incultă a exprimării, cînd omul se gîndise astfel : „Fiica mea lucrează cu stiloul, deci este stilo-cutare, după care dactenografiază la mașină."

Așa și cu mine : stilul meu este stiloist, vreau să spun : era, cînd scriam cu stiloul, acum, că scriu la mașină, stilul îmi este dactenic. Sau chiar mașinistic. Mai în detaliu : cînd trăiesc cu Olivetta, mă port olivettin ; însă cînd trag pe Olympia : olimpiot...

Și eu dormeam, soro !

Aseară mi-a telefonat Doru Cosma – o să ne întîlnim, la sfîrșitul săptămînii care a început.

Și... Victor Babiuc. Că e la Paris și că vrea să ne vedem. L-am întrebat dacă are ceva să-mi comunice. Nimic.

– Nici eu, zic.

– Te rog să mă ierți, zice Victor.

Pentru Nistria :

În timpul iernii, cînd ninge, cînd e zloată : cum facem, ca eolienele să nu se încarce cu zăpadă, cu gheață (și, în final, să se oprească, sloi) ? Stropindu-le cu ulei ; ori cu glicerină. Ideal ar fi să fie acoperite cu un strat de ceva care să nu permită aderența zăpezii, a apei, deci a gheții.

Marți, 23 noiembrie 1993

Diseară are să treacă pe la noi Efros „cu încă doi doctori în știință"...

Nu mai ninge (dar pe rîu e numai fum, vorba lui Noivrempămînt).

Ieri am inventat o eoliană nouă : cilindrică, avînd axul orizontal – în fapt, neavîndu-l decît în imaginațiune, rotația petrecîndu-se în-

tr-o „cușcă". Mai mare cușca decît axul, așa că am dezinventat eoliana făr-de.

Și am inventat alta : în fapt o dublă, în cruce, pe același ax (vertical), avînd axe orizontale. Fiind ele două (și în cruce) nu este nevoie de orientare.

Iar astă-noapte (pe cînd dulce dormeam, vorba mamei), am inventat încă una : o poartă, o gură, un cadru (nu mă mai uit în hîrtiile de acum zece ani : trebuie să fi inventat invenția asta de pe atunci) ; axul suport (și transmițător al mișcării) trece taman prin centru – centrul fiind un fel de trunchi de piramidă, culcat, cu baza spre vînt ; de-o parte și de(-o) alta – ca doi stîlpi-ai-casei – doi cilindri colectori (încă n-am rezolvat chestiunea benzii-eoliene, dacă aș fi rezolvat-o, aș fi montat-o aici) ; un colector le unește, în diagonală, pe orizontală și, numaidecît (fiind lipit) trece energia axului vertical. Asta trebuie să aibă coadă de orientare.

De spărgătorul de gheață am spus cum l-am inventat eu, singur-singurel ? Nu-i nimic, mai spun o dată :

Întîi m-am gîndit în gîndul meu : cel mai bine și mai bine pe lumea asta mare și-nghețată e cînd tai gheața din fața bamporiului cu fierăstrăul (mecanic, firește, doar n-o să mă apuc să trag la firez) ; așadar : fierăstrăul o taie fain, plugul o plughează fain de tot – și bamporiul mereu tot înaintează – pe apele nesfîrșite ale canalului.

După aceea m-am gîndit că nu e suficient : tai, tai, dar mai trebuie și ruptă gheața tăiată, așa că m-am gîndit la ciocuri (de la *cioc*, nu de la *ciocan*) pneumatice : în urmă și alături de tăietură cioc-cioc ! – și rupe gheața, domnilor jurați ! Iar plugul nostru cel drag nu mai are de făcut decît să răstoarne brazdă groasă, grasă și devreme-acasă. Și oarecum înghețoasă.

După ce am dat o tură prin oraș (sau : am dat un tur prin orașă), mi-am adus aminte ce alte eoliene am scornit eu, pe timpuri.

Miercuri, 24 noiembrie 1993

Nici n-am băgat de seamă cînd s-au făcut două luni de cînd am început această parte a jurnalului (în 23 septembrie). Tot aniversînd, tot aniversînd ani, decenii, n-am mai perceput lunile...

Ieri a telefonat de la Oradea Florin Ardelean : ca să-mi dea o veste bună... Au să scoată volumul de scrisori : el (Fl. A.) culege la computer, Laszlo face rost de hîrtie... Toate bune și frumoase, am zis, sunt impresionat de disponibilitatea lor – dar are să fie posibil ? Cică : da. Atît că au să fie siliți să scoată două volume... Și ăsta...

Aseară au venit doctorii-în-știință : patru (cu Efros).

*

Pentru transportoare am optat definitiv (!) pentru eoliana cu ax orizontal, dublă, în T. E cea mai simplă, este orientabilă, prin cablu (pe un transportor fiind trei eoliene), comandat din cabina de pilotaj : în funcție de vînt (cel din față este... nociv, cauzabil, deci în cazul acesta eolienele sunt orientate cu axul pe direcția față-spate) ; cînd bate din spate este cel mai bine : se desfășoară toate pînzele : se așează T-ul perpendicular pe vînt ; cînd este lateral, atunci în funcție de direcție, de forță, se orientează eolienele : să ia vînt, dar acesta să nu oprească transportorul...

Să vedem cum șade acum mașina pe covorașul de la Ceadîr-Lunga. Șade. Nici mai puțin zgomotos, nici mai moale la... pianotare.

Duminică, 28 noiembrie 1993

În zilele din urmă (25, 26, 27 și 28) n-am scris aici. Am avut alte trebi :

1. am trimis replica la scrisoarea Gabrielei Adameșteanu, publicată în 22 (deși proposta mea apăruse în *Timpul* din Iași) ;

2. am primit ultimul număr (10) din *Vatra*, cu două (prea) elogioase texte despre *Culoarea...*, în ediția de la Familia, semnate de Cornel Moraru și un altul (doar prima parte, după cum se anunță), al lui Virgil Podoabă – despre, așa, în general ; i-am trimis și lui Cistelecan o copie după scrisoare, dacă vor să o publice... ;

3. i-am scris lui Florin Ardelean, după telefonul lui de acum cîteva zile ;

4. mi-a scris Angela de la Orhei : numai necazuri.

„Între timp", am corectat cele vreo sută de pagini din jurnalul de față, fotocopiate (înainte de 23 septembrie '93, cînd am început această felie).

Așa că am fost (bine) prins.

Tot corectînd – ortografia – mi-am dat seama că cel mai *bine* pe lumea asta (bine, nu neapărat drept, acela decurge...) este ca, atunci cînd faci ca mine, adică te apuci să copiezi file de jurnal de acum doi-cinci-zece-douăzeci de ani, *să le lași ca atare*, fără să modifici fapte trecute, în funcție de umori prezente. Așa am făcut cu *Jurnalul de iarnă* introdus în *Culoarea curcubeului* (pentru 1977) ; așa am făcut pentru *Jurnalul de căldură mare*, din iunie-iulie 1989 – fără să „aranjez" decît cronologia, nu și... istoria marilor-lupte-de-la-Iazul-Mic... Așa fac și acum, deși nu o dată mîna mi-a plecat singură (ca Gabrielei Adameșteanu...) întru corecțiunea „necesară"... Eu, nefiind Gabriela (se va fi văzînd cu ochiul liber, nu ?) și nici Țepeneag – cel

care, în multe din fragmentele din *Jurnal* publicate în *România literară* „aducea la zi" mai cu seamă țepenegismele, adică răfuiala cu Monica-Virgil și cu mine...

Nu, domnule. Ca și cu minciuna, în general, și aceasta, specială, a jurnalului-scris-*post-festum* : pentru mine e prea obositoare ; dacă am mințit o dată, trebuie să țin minte minciuna inițială, ca să pot ajusta posteriorul în funcție de anteriorul tocmai ajustat. Ținerea mea de minte cîtă este trebuie să-mi slujească la ținerea-de-minte a adevărurilor, nu a minciunilor.

Asta, în primul rînd : chestie de comoditate, de fugă-de-efort (efortul de a ține minte minciuna-primă).

În al doilea rînd : oricît de straniu ar părea (și, uneori, este !), de cele mai multe ori prima impresie este cea bună. Mai cu seamă despre oameni, fiindcă acțiunile lor sunt atît de haotice, atît de neraționale, încît nici ei înșiși (dacă s-ar întreba) n-ar ști răspunde care acțiune (chiar greșită) fusese deliberată și care faptă bună fusese... inconștientă...

Dar bineînțeles că „anume chestii" scrise în urmă cu doi-cinci-șapte ani, le-aș scrie, acum, „altfel" ; ori deloc. Dar cum eu nu (mai) sunt un membru social (al societății) – era cît pe ce să zic : cum, pentru mine, nu mai există societate... – nu am cu ce, cu cine mă confrunta, verifica, măsura. Ca să nu-i ofensez pe cinstiții majoritari, accept : eu sunt ne-om, ne-membru. Ei, tocmai din această pricină, „relațiile sociale" ale mele cu împrejurătorii sunt, în fapt, relații jucate, mimate, simulate : sunt singur pe scenă, dar cum mi-e frică de singurătate, dialoghez cu „celălalt" ; tratez cu „altul" – în fapt, cu mine.

Or – așa cred eu – dacă poți trișa în relațiile cu altul, nu te poți înșela pe tine însuți.

Firește : literatura este un joc, jurnalul o joacă... Da, dar pentru mine, jocul e de-a serioaselea (ca al actorilor, în românește ; ca în franțuzescul *jeu*, interpretare la un instrument).

Iar dacă, singur cum sunt, mă apuc să trișez și cu mine, la oglindă, chiar că nu mai am nici un reper – nici în timp, nici în spațiu, nici în viață.

Și pentru că scotocim în căutare de pretexte de veselie : uneori, cînd dau peste o judecată (despre cineva anume) pe care n-aș mai scrie-o, azi, pe hîrtie, în loc s-o șterg, s-o modific în funcție de toana mea din acel moment, zic (în timp ce cheltuiesc jumătate din energia-mi vitală, ca să-mi frînez mîna plecătoare întru corectuire) :

„Dom'le, dar orb-naiv-prost-idiot (la alegere) mai ești !"

Necazul este – fiindcă *un* necaz tot există – următorul : dacă în *fapte* (mai limpede : în interpretarea lor) mult mai puține s-au dovedit ulterior *mai rele* (decît crezusem și scrisesem), în privința *oamenilor*...

Aici este un adevărat dezastru. Dintre oamenii pe care îi pomenisem, în scris, acum zece-cincisprezece ani (sau doar cu două-trei luni înainte de 22 decembrie '89) și-i pomenisem de bine – oricum : de ne-rău – n-a mai rămas, în picioare, practic, nici unul. Sunt silit să mă repet, băbește, moșnegește, pînă la sațietate, pînă la scoatere din fire :

„Singurul din generația mea care se ține pe două picioare este Grigurcu !"

Chiar statistic, Grigurcu se preface în catastrofă – vreau să spun : cazul lui, *unu* al său. Fiindcă, în cazul unui total de milioane (în al nostru : cu basarabeni și bucovineni, bașca deștărați, facem în jur de *treizeci de milioane* !), *unu* reprezintă nu „excepția", ci de-a dreptul : nimicul ; neantul.

De toată... poezia (inițial era cît pe ce să zic : de tot hazul...) este tîrguiala lui Avraam cu Dumnezeu pe chestia distrugerei Sodomei : o ia de la „cincizeci de drepți" (care, dacă există în cetate, atunci ar proteja-o de mînia Domnului) ; apoi scade la „cincizeci din care lipsesc cinci drepți" ; apoi numai patruzeci ; treizeci, zece... Numai că, deși, dacă numărăm pe degete : Lot – unu ; femeia lui (Femeia lui Lot) – doi ; patru fete – șase ; din acestea două fiind măritate, iată și doi gineri – în total opt – opt nu e zece, Sodoma are să fie distrusă ; iar salvați n-au să fie decît Lot, femeia lui și cele două fete nemăritate... În fapt : trei inși, fiindcă femeia, uitîndu-se îndărăt, a fost prefăcută în stană de sare...

Asta vine așa : vasăzică, dintr-un total de 10 000 de suflete (zic și eu așa, o cifră, cît va fi numărat Sodoma la vremea aceea), unu-la-mie ar fi fost suficient ca să salveze de la pieire comunitatea întreagă (că s-au găsit numai opt, apoi numai patru – asta, adică păcatul, să cadă pe Capul lui Dumnezeu) ; transpunînd : la 30 000 000 (de români) ar fi nevoie de 3 000 (trei mii !) de drepți – trei mii, cît numără membrii Uniunii Scriitorilor din RSR ! Dar nu sunt – de unde atîta omenire românească, în plus... dreaptă !? Mai lăsînd din preț, pînă la „numărul lui Noica" : unu-la-un-milion – adevărat, nu de drepți, ci de genii... Genii sunt, pe plaiurile carpate, chiar zece-la-un-milion (dacă nu o sută : ce, te pui cu geniul-la-români ?), dar drepți...

Așa că Domnul are să facă așa cum făcuse cu dreptul de la Sodoma : are să-l scoață și pe Grigurcu din România și are să dea foc (la pușcărie și la casa de nebuni). Singura dificultate : Grișa al nostru

nu are fete cu care, în somn, pe neștiute, să-i procreeze pe Moab și pe Ben-Ammi.

Marți, 30 noiembrie 1993

Ieri n-am scris, am avut alte treburi.

Azi plouă-cu-gheață.

Am construit un transportor canalier (!) ceva mai mărișor, oricum, va putea naviga pe canalurile de 111 m lățime ; lungime : 77 m, lățime : 11, înălțime totală (inclusiv flotoarele, inclusiv eolienele) : 12 m. Perfect simetric : două cabine de conducere și odihnă, a cîte 7 m, precum și „mediana" de 3. Ceea ce va da o lungime de încărcătură de 2 x 30 m. Capacitatea : 60 x 10 (lățimea utilă) = 600 ; x 2,5 = 1 500 ; x 3 (nivele) = 4 500 metri cubi. Nu se va indica greutatea, am mai spus-o : flotoarele fac indiferentă greutatea.

A propos de flotoare : acestea vor avea, pe laturi, cîte unul – deci două – iar central 3 flotoare a cîte 7 metri lungime amenajate pentru a găzdui „motricea" și dispozitivul de direcționare.

Un asemenea „gigant" (4 500) va putea întoarce și în-loc, dacă va fi absolut necesar, însă prevăzut fiind cu două-capete...

Propulsia aflîndu-se pe flotorul central, valurile provocate de jetul de aer în apă se vor amortiza – în flotoarele laterale ; în continuare, pentru a neutraliza valurile și mai eficace : de-a dreapta și de-a stînga, în ultima jumătate a transportorului, se vor monta țurțuri-perdele, pînă aproape de nivelul apei. Astfel malurile vor fi mult mai puțin „mîncate".

Miercuri, 1 decembrie 1993

Am început să trec pe curat *Caietul Verde* (jurnalul statornic, chiar dacă uitat cîte un an, doi...).

Joi, 2 decembrie 1993

Dactilografiez din *Caietul Verde* (1978).

Sîmbătă, 4 decembrie 1993

Și ieri am copiat la *Caietul Verde*.

Senzație stranie : de amețeală, de pierdere a orientării. Din pricină că în aceeași zi *scriu* timpul din 1978 și pe cel din 1993.

Mi-a scris Marian Papahagi : probabil pînă la sfîrșitul anului, voi primi exemplarul de semnal de la *Patru dialoguri*. I-am răspuns, mulțumindu-i.

Am primit scrisoare și de la Laszlo. Băiatul ăsta, bun al dracului, este al dracului de căscat, de neatent (ai zice : I.I.). Îmi pune *aceleași* întrebări, îmi cere să-i răspund la *aceleași* reproșuri de acum șase luni, de acum un an. În primul moment i-am răspuns destul de punător-la-locu-i. Noroc că n-am trimis scrisoarea, nici nu i-o trimit. Are el alte necazuri (dacă și-a pierdut banii la Caritas...) ; am să-i scriu o jumătate de pagină, fără țepi și fără... răspunsuri existențiale.

Luni, 6 decembrie 1993

Înainte de prînz am copiat din *Caietul Verde*. De acolo am aflat că ar exista unul... *Violet*, în care aș fi făcut însemnări în timpul călătoriei în USA și Canada. M-am apucat să-l caut și toată după-amiaza am înotat în hîrtii. Caietul nu l-am găsit, în schimb am dat peste ceva pagini relatatoare ale „invenției" – și de aici, un portret al lui Aurel Păuna.

Extrem de obositor să copiezi (în fapt : după atîta amar de timp, să dactilografiezi ceea ce ai scris, cald, de mînă). Merge greu al dracului – cînd mă plictisesc, deschid paranteza, pun puncte de suspensie, închid – sănătate bună !

M-am tot întrebat cum face Virgil Ierunca (*Jurnalul* lui, publicat, are să facă pîrtie în literele românești) : presupun că îl scrie de mînă, ca tot creștinul, apoi îl bate la mașină. Nu cred că îl bate la mașină direct, dintr-un motiv simplu : el face însemnările tîrziu, noaptea, după terminarea vînzolelii „clandestinității intelectuale românești", cea care și acum vine la ei, frecînd pereții – pleacă pe burtă, prin șanțuri (asta mai zic și eu verticalitate) ; iar mașina lui (mecanică) face zgomot și nu se face să-și deranjeze vecinii... Sau, la ei, se face să-ți deranjezi vecinii ? La noi, iată, nimeni nu mi-a atras atenția că țăcănesc, dar în zile de lucru încep a mașină după ora 8 ; duminica și sîmbăta și sărbătorile, după 9. Așa.

S-ar putea să dea la dactilografiat – de regulă, Rodica Iulian face treaba asta : ea a dactilografiat toate volumele Monicăi (cu excepția *Undelor scurte* prima ediție), apoi *Agende*-le lui E. Lovinescu.

Și Monica ține jurnal, ca un scriitor ce este. Ea însă nu a publicat nici un fragment, ca Virgil.

Cine va muri îl va citi.

Miercuri, 8 decembrie 1993

Ieri n-am notat aici. M-am încurcat în propriile-mi picioare : copiind *C.V.*, m-am întins la niște fragmente de proză găsite. Pînă la urmă am renunțat : să scot la capăt jurnalul, după aceea vom mai vedea.

Am uitat să notez : vinerea trecută a trecut pe aici Doru Cosma. Ieri mi-a telefonat (de la Paris) un pictor, Dreptu. Are să treacă pe aici într-o zi.

Joi, 9 decembrie 1993

Din ce în ce mai obosit, mai dezorientat de naveta între două timpuri (doi timpi ?), nu doar gramaticali/e. Copiez, în continuare, mai scurtez, mai omit, mai degrabă din lene decît din grijă de ne-repetiție.

Vînt puternic. Toată noaptea au clănțănit obloanele, s-au zbătut ușile în lăcașuri. De parcă am fi la echinocțiul de primăvară (mai ales că e cald) și nu la solstițiul de iarnă.

Mi-am luat programare la doctor. Pentru 17 decembrie.

Ieri mi-a telefonat un student în filozofie (aici, „la fără frecvență" a zis el...), Cătălin Popa din Oradea ; vrea să mă vadă.

Vineri, 10 decembrie 1993

Comisarul de cartier mi-a trimis o convocare pentru... 6 decembrie. Am primit-o ieri, 10. Mă somează „pentru ultima oară".

Ioana Crăciunescu se duce în România. Ne-a povestit (bine !) *apariția* pe scena spectacolului cu „filozofia în budoar" a lui Mămăligă. Omul își căuta nevasta. N-a părăsit scena pînă la urmă (de altfel era ultima scenă : cea cu mama...). Spectatorii vor fi crezut că e însuși autorul : Sade...

Sîmbătă, 11 decembrie 1993

Continui dactilografierea *Caietului Verde*. Obositor, respingător, dezorientator. Schizofrenie : scindarea personalității, iar ca urmare : doi eu... În ceea ce fac eu, „personalitatea" rămîne întreagă, însă... trasă, sfîrtecată între doi timpi (două timpuri). Am momente de intensă *suferință*.

Ieri a trecut pe aici pictorul Dreptu. Cică e din Făgăraș : tatăl din Rodbav, mama din Buholț. O fi.

Am ajuns cu copiatul la pagina 70 (din *C.V.*) ; mai am vreo sută.

Duminică, 12 decembrie 1993

Am terminat anul 1988. I-am dat și Anei să citească ce am copiat. Impresie puternică și asupra ei. „Trecutul" nostru : îl... supraviețuisem, eu îl consemnasem, apoi îl ascunsesem repede-repede, ca să nu ne facă să suferim.

Ana : „Cum de-om fi rezistat ?"

Eu mă întreb : om fi rezistat sau doar am îndurat, ca românii ?
Mai am, mai am de copiat.
Ana mi-a cerut să suprim aluziile prea „tăioase" la adresa Monicăi. Așa am să fac.

Miercuri, 15 decembrie 1993

Copiez, în continuare. Suferind. Și nu mă consolează faptul că „și anul trecut și acum doi ani și trei și de cînd mă știu eram tot așa : sărac".
Deloc, deloc.

Joi, 16 decembrie 1993

Domnule ! Să vezi ce istorie !
Adineauri (la orele 21,30) telefonează D-na Florica Niculescu. După ce schimbăm cîteva cuvinte, îmi spune (bucuroasă !) că mi-l trece la telefon pe un bun prieten de-al meu...
Mă tot întrebam cine poate fi, ei bine : Pruteanu !
Care – mințind – pretinde că ne-am fi cunoscut... „acum douăzeci de ani, pe trotuarul de la Ana Ipătescu"...
Eu tac. El zice :
„Cînd ne întîlnim ? Că eu nu stau mai mult de..."
„Niciodată", zic.
„Cum ?" face Pruteanu grozav de uimit. „Pot să știu de ce ?"
„Pentru că ai scris porcării despre Monica Lovinescu."
Individul întreabă unde, cînd. Îi spun : în *România literară* din februarie 1991, cronica despre *Unde scurte*... Și ce-mi replică javra :
„Bine, dar Doamna Lovinescu mi-a fixat întîlnire pentru..."
Am spus că o privește pe Doamna Lovinescu, i-am cerut să mi-o dea la telefon pe Doamna Niculescu.
I-am spus : dacă știam cine e „prietenul" nu acceptam să vorbesc. Ea întreabă de ce, îi spun și ei : Pruteanu a scris porcării, și-a permis să facă umor à propos de mama Monicăi Lovinescu, moartă în închisoare, aruncată la groapa comună...
D-na Niculescu a zis că Monica îl primește...
„Doamna Lovinescu e creștină, eu nu sunt !"
În viața mea nu mi-a părut bine, ca acum, după ce am urlat la careva ! Drept care Ana a încercat să-i telefoneze Monicăi : doar mașina de răspuns...
Am copiat mult din *Caietul Verde*. Adineauri (de asta am și trecut la jurnalul la zi) am ajuns la pagina 139 din *C.V.*, 200 în cap din cele dactilografiate.

Sunt năucit nu doar din pricina... lucrului, ci și a... schimbării fuselor decenale... (am ajuns la anuale).

Să nu uit : după ce i-am spus de ce nu-l primesc, Pruteanu a băgat de seamă :

„Dar nimeni nu mi-a spus nimic din ce-mi spuneți..."

Am subliniat, ca să marchez acest *adevăr*. Deci : Pruteanu scrie în *România literară* o cronică de-o pagină de revistă, în care o ia foarte de sus pe Monica Lovinescu și-și îngăduie „spirite" pe seama Ecaterinei Bălăcioiu, dar nimeni din cei ce au citit nu i-a zis nimic semnatarului... De ce ?

1) N-au citit decît începutul și sfîrșitul.

2) Au citit, dar nu i-a șocat luarea peste picior a autorului *Undelor scurte* de marele umorist Pruteanu.

3) Au băgat de seamă „umorul", dar... le-a convenit (ce, Monica Lovinescu să fie intușabilă ?).

4) Le-a chiar plăcut comparația cu Mario del Monaco, ce, ne interzice să rîdem ? Rîdeți, tovarăși ! Hă-hă-hă !

5) Monica însăși n-a scos o vorbă, deși mie mi-a povestit cum îi povestise lui Manolescu, „dar numai ce era în legătură cu mama".

Iar dacă lucrurile stau așa, de ce mă mai indignez eu ?

Vasăzică zbier la Manolescu, în februarie 1991, în plin Salon al Cărții, la Le Grand Palais – timp de vreo cincisprezece minute, în prezența (jenată, mie-mi spui ?) a Monei Țepeneag, a Mariei-France Ionesco, a Marianei Vartic, a lui Mircea Martin, Vasile Igna, Eugen Negrici... făcîndu-mă de, cum se spune în Ardeal : minune, dar nu se ține minte motivul – redus, atunci, la binomul : Manolescu-Lovinescu.

Ce bun eram eu pe vremuri ! Ce folositor la casa omului !

Se burzuluia Țepeneag împotriva „Ieruncilor" (așa le zice el) ? – Goma la datorie, să apere el cauza dreaptă : de se supără și el pe Țepeneag, Monica însă continuă relațiile „intelectuale" cu agresorul, ba chiar și tratează (vezi întîlnirea de după „complotul" din vara lui '89).

Spunea porcării Tănase despre Monici ? Hop și Goma (din urzici) să-l pună la punct pe Țonțu : provoacă invitarea Monicilor pe platoul de televiziune la emisiunea celebră „Droit de réponse" a lui Polac (prima lor apariție la televiziune), dar imediat după aceea Monica tratează cu Tănase pentru emisiuni la *E.L.*, mă „convinge" și pe mine să particip, „ca să nu afle Eugen Barbu că noi ne certăm".

Erau amenințați Monicii de noua politică a lui Vlad Georgescu ? Hop și Goma, periclitîndu-și propria candidatură la o căcăcioasă de colaborare (ceea ce s-a și întîmplat), ca să apere „cauza".

Țepeneag și Breban și Brie vor să constituie o Uniune a Scriitorilor ? Monica strigă : „complot !" și Goma (printre alții) sare în ajutor, se ceartă cu Sorin Alexandrescu și cu Alain Paruit, dar Monica „tratează" cu „răii".

Ca să rezum (mînios) : de fiecare dată cînd Monicii erau atacați și pretindeau că ei înșiși nu se pot apăra – cine se pomenea sărind din baie ? Goma. Cînd Goma era atacat..., Monicii nu scoteau un cuvînt – de curînd Monica a spus că... mă apărase și ea de Breban. I-am răspuns : nu mă apărase de Breban, eu îl apărasem pe Nego, îi apărasem pe ei de atacurile lui Breban și ale lui Țepeneag, mă apărasem pe mine ; intervenția ei din *România literară*, firește, vorbea de bine și de mine, însă era un *răspuns* la somația lui Țepeneag și nu inițiativă întru apărare...

Așa cu Manolescu în general, cu Pruteanu în particular. Goma se indignează, Goma gesticulează, Goma scrie în dreapta, în stînga, dă în „răi", în cuplul Manolescu-Pruteanu, indignat de atingerea memoriei mamei Monicăi Lovinescu – iar fiica Ecaterinei Bălăcioiu-Lovinescu nu zice nimic : în primul rînd pentru că „nu se face fiind vorba de mama" ; în al doilea, de ce să zică ea, cînd zice (și încă sonor !) Goma ?

Iar acum, culmea ! Pruteanu va fi primit de Monica, așa, să stea de vorbă, ca între literați...

În ziarul *Lumea liberă* de la New York (ultimul număr sosit), Cornel Dumitrescu mă apără de... Derdena. Mihai Stere (nu știam că îl cheamă și Stere !) Derdena, colegul meu de pușcărie, mă atacă și pe mine în *Cuvîntul românesc* din Canada. Ca să vezi ! Băiatul Derdena mă face „colaboraționist", „fricos ca un iepure"...

Vineri, 17 decembrie 1993

Azi la prînz : telefon de la Monica – voia să-i răspundă Anei care i-a lăsat „mesajul" cu Pruteanu.

Că da, urmează să stea de vorbă. Foarte bine, am spus. Eu nu stau de vorbă cu javre ca Pruteanu.

Monica a zis că ei stau (de vorbă).

Fiecare cu statul lui.

Sîmbătă, 18 decembrie 1993

Ca de obicei, Monica îmi telefonează cu un pretext – nu contează pretextul, iată motivul : să-mi spună că, la Piatra Neamț, ea m-a apărat de atacurile „individului din sală" ; „probabil același cu cel care semnează în *Cuvîntul românesc*".

I-am spus că... pînă acum nu-mi spusese acest amănunt (cum m-a apărat de cel ce mă ataca, pe chestia lui socru-meu și a soției – ea, Monica cerîndu-i aceluia să nu mai pună asemenea întrebări, fiindcă nu-i răspunde). Apoi am zis că numele semnatarului articolului mi-e cunoscut : Derdena, coleg de celulă – dar nu cred că e unul și același cu cel de la Piatra Neamț (Monica zisese că acela era „foarte bătrîn", or Derdena este de vîrsta mea).

Am mai zis : pe linia Derdena (care-i rudă cu Bacu) ; certamente prin Bacu a ajuns la *C.R.*

După obicei, Monica primește orice afirmație a celuilalt prin : „Nu-i adevărat !" Spunînd de vreo trei ori, am întrebat-o dacă știe – că nu-i adevărat.

„Nu, dar nu cred."

„Dar vă spun eu, care am avut de-a face cu Bacu..."

„Nu cred ! Nu-i adevărat !"

„Ce anume nu-i adevărat ?", am întrebat-o.

„Nu știu, oricum nu cred că Bacu..."

„Eu nu v-am spus ce credeți dumneavoastră, v-am comunicat ce știu eu !"

„Da, dar eu nu știu – adică nu știam..."

Ne-am oprit aici. Trebuia să nici nu fi pornit.

Duminică, 19 decembrie 1993

La prînz, la televizor, la „L'heure de vérité", invitat a fost Arhiducele Otto de Habsburg.

Ca de obicei : foarte-foarte bun. Iar despre situația actuală a României a vorbit ca unul de-al nostru (ba nu : ca mine, nemaifiind sigur pe „ai noștri"...).

Filip urmărise emisiunea de la început, într-un fotoliu.

La un moment dat, observ că parcă... plînge. Îi înalț capul – plîngea ! Ditamai găliganul de 18 ani și ceva, de 1,78 înălțime ! Am crezut (deh, părinte...) că-i intrase fumul de la papiros în ochi, da de unde ! Cînd l-am întrebat ce are dragu-tatii, dragu-tatii a răspuns, bocind, ca la cinci-șase ani :

„Așa vreau să mă duc și eu în țara mea..."

Pînă și el are o țară, undeva, departe ; chiar și el are nevoie să se ducă acolo unde s-a născut, unde s-au născut părinții lui și părinții părinților lui.

În primul moment, Ana voise să-l brufțuluiască : coșcogea măgarul și plîngea („ca o Madeleine") ? Și pentru ce : pentru că nu poate să meargă în România, în Ro-mâ-ni-a ?

I-am făcut semn să nu-i zică nimic. De altfel emisiunea se terminase, am putut să ne dedăm la tot felul de diversiuni...

Ana mi-a cerut să citească partea a II-a („parte" numai în măsura în care se află în alt dosar...) din ce copiasem (*Caietul Verde*). I-am dat. A citit toată după-amiaza (fără ultimele 23 de pagini pe care tocmai le dactilografiam).

După ce a citit, a spus-întrebat :

„Chiar așa am trăit noi ?"

Știam ce zice-întreabă. Eu trecusem prin asta pe cînd copiam *Caietul Verde*.

„Se pare că chiar așa", am zis.

Desigur, nu era vorba să fi aflat, acum, în preajma Crăciunului 1993, anume fapte – pe care ea să nu le fi știut ; ori să i le fi reamintit. Nu este vorba de „întîmplări", ci de *stare* ; starea noastră a fost și devine din ce în ce mai... *așa*.

Ciudat, am văzut noi lucruri și mai oribile – la alții ; în ceea ce ne privește, am trecut prin împrejurări dramatice (dacă nu de-a dreptul tragice). Da, însă una e să înfrunți un dușman, o amenințare teribilă (povestea cu bomba, apoi cu otrava...), dar care devine, vrei-nu-vrei : eroică, adică recompensatorie ; și cu totul altceva să te tîrăști în starea de sărăcie, de mizerie, de lipsuri, de neputință de a facilita măcar copilului strictul necesar (o bluză, o pereche de bocanci, cîțiva franci cu care să iasă la întîlnire cu o fată și să bea o cafea).

Asta e... *așa*-ul. De care nu te poți plînge : cui, dacă aproape toți cei din jur sunt ca noi ? Neamurilor din România ? – avem și noi *un* neam, mătușa Anei : Luiza Năvodaru. Dar ea *trebuie să știe* că, dacă nu suntem plini de bani, cel puțin avem strictul necesar...

Asta este cu *așa*.

Ei, da : așa am trăit, așa o să (mai) trăim, pîn' ce-om muri.

Ora 19,41 : am terminat de dactilografiat *Caietul Verde* !

Cele 170 de pagini ale caietului, scrise de mînă, cu stiloul, s-au prefăcut în 262 de pagini dactilografiate.

Acestora li se adaugă, în fapt : le „împănează" – cele 107 pagini direct dactilografiate la timpul „prezent" acela, în total : *Jurnal pe sărite* va avea 369 de pagini.

Să rezum : *Jurnalul* va fi alcătuit din :

1. *Jurnal pe sărite* (1978-1993, iunie) : 370 pagini.
2. *Jurnal de căldură mare* (iunie-iulie 1989) : 365 pagini.
3. *Jurnal de noapte lungă* (septembrie 1993, cît o fi).

Primele două sunt complet scrise (rămîne de fotocopiat *Caietul Verde*) ; acestea totalizează 735 de pagini. Din al treilea am scris pînă acum 283 (total : 1 018 pagini).

Sunt și eu istovit de *trecerea* prin viața-în-exil.

Taman în ziua de solstițiu (21 decembrie) sunt convocat la comisarul de poliție al cartierului, tot pentru neplata chiriei.

Luni, 20 decembrie 1993

Marți, 21 decembrie 1993

Am anunțat data de ieri, dar ieri nu am notat nimic. Obosit și derutat.

Copierea *Caietului Verde* m-a zăpăcit nu numai în privința *timpului*, ci și a *faptelor* consemnate : apucîndu-mă de *Jurnalul de noapte lungă* (îl anunțasem mai devreme și va intra în altă secțiune), povestisem, din trecut, lucruri încă ne-povestite... Așa credeam atunci, fiindcă *uitasem* (ei, da ! : uitasem) că unele dintre ele fuseseră scrise într-un „jurnal" (foarte pe sărite) dintr-un caiet cu coperte verzi.

Și din acest motiv : reținerea de ieri (deși mai mult a fost oboseala, lehamitea).

Așadar, iată-ne – pe toți ! – la solstițiul iernatic (i-aș zice : „Cumpăna Luminii", dacă un scriitor pe care l-am cunoscut, era un om cumsecade, n-ar fi publicat un roman realist-socialist-șantierist cu acest titlu – vorbesc de Nicolae Jianu).

Am mai spus, repet : și pe mine mă marchează *fiziologic* „cumpăna" de la 21 decembrie. Pentru mine însă, *data* reprezintă nu o bornă de hotar, ci un munte : un versant de-urcat (de la 21 septembrie pînă la 21 decembrie), celălat... desigur, de coborît oricum, de acolo-ncolo nu mai vorbesc...

Pentru mine acest pisc alb-negru (mai corect negru-alb) este legat și de Stalin : în 1949 fusese sărbătorit, cu tam-tam mondial (am spus bine mondial : am văzut, reproduse, nu doar numere din *L'Humanité*, ci și din *Le Figaro*, *Aurore*...)...

Iar dacă zic : „decembrie 1949", zic „Sibiu : Astra : epurarea cărților (a cîta ?)".

Acum privită din unghiul jurnalului propriu-zis : după calculele mele, ar fi trebuit să mor de două luni, ca să împlinesc soarta-vîrsta tatei. Însă, iată : ieri, corectînd paginile din chiar acest jurnal, am observat că scrisesem într-un loc : 67 vîrsta tatei, cînd a murit. Am vrut să corectez... Am lăsat așa : te pomenești că-mi poartă noroc, deci am să mor „abia" în anul 2005 ! (Iar am greșit, însă cum m-am înșelat „în plus", las așa...)

Revin la ceea ce scrisesem cu ani în urmă (tot în jurnal) : deosebirea dintre jurnal și roman :

În jurnal, chiar cînd vorbești despre viitor, faci planuri, îți promiți că vei face una, alta – în fond, rămîi în prezent ; viitorul din jurnal este un viitor-prezent : *acesta.*

În roman, chiar trecutul „cinstit" (ziceam că scriai roman istoric, fiindcă pornisem de la Thomas Mann, să spunem : *Iosif și frații săi)* este... viitor. Autorul (de roman) „trage" spre sine trecutul, apoi îl „împinge" în față. Ceea ce „zugrăvește" el, desigur, este un trecut, însă din moment ce *îl învie* prin cuvinte ; din moment ce *îl dorește* (pe hîrtie măcar), înseamnă că acel-trecut-va-fi-acela-atîta-dorit. Trecutul din roman : *acela.*

Cam așa cumva.

Aseară mi-a telefonat „o fată", mă avertizase Monica : o persoană recomandată de o prietenă a ei (soția lui Dinu Pillat) are să-mi solicite un interviu pentru Radiodifuziunea de la București. Monica știa că nu dau nici Radioului, nici Televiziunii de stat – o avertizase pe acea persoană...

Care îmi telefonează : spune *ce* este : „redactor la radio, emisiunea cu temnițele comuniste", dar nu-și spune numele. Nu i l-am cerut, am crezut că are să mi-l spună singură, mai tîrziu.

Așadar, mi-a spus ce dorește, spunînd însă că știe de la „Doamna Monica" ce răspund la astfel de invitații, eu i-am răspuns că, într-adevăr : nu dau interviuri Radioului de stat... Însă, dacă dorește să stăm de vorbă, fără înregistrare, este binevenită... Persoana a regretat că „nu pot" (cînd eu nu folosisem niciodată acest termen, care presupune o ne-lăsare din partea cuiva...), n-a răspuns la invitația mea (de a ne vedea și trăncăni), a spus bună-seara și gata.

Persoana : se simțea : foarte bine crescută și n-am nici un motiv să cred că nu ar fi și un bun redactor la radio (mai sunt convins : e deșteaptă, talentată – mai știi : poate chiar genială).

Numai că aceste *calități native* au fost (vor fi fost) umbrite de... *defectele cîștigate* :

1. Spunerea numelui, prezentarea...

Românul *evită* să-și spună numele (mai bine să nu se știe, ca să nu se trezească în cine știe ce încurcătură...) ; tot evitînd să și-l rostească (*numele,* de el este vorba, de acel ceva care nu doar numește, ci face-să-fie), *uită...* – a, nu l-a spus ? Cine știe la ce se gîndea, desigur : Cutare !

Chestiunea derivată din caragialiana „a o da anonimă" este perfect adevărată – dar parțială. Desigur, legendară (și cunoscută și dincolo de hotare) este *frica* românească (să fie întrebați turcii, ungu-

rii, nemții, bulgarii – nu manualele noastre școlare, cele pline de „vitejie", de „bravură", de „ca-la-Mărășești"), dar și sora ei bună – *lașitatea*. Românul este foarte „curajos" – în familie, între patru ochi – însă cum iese „afară", cum o dă anonimă ! Fricos, laș, de la ne-asumarea propriilor fapte (lumea lui Caragiale – „Aibi curaj ca mine : o dăm anonimă !"), în ultimii cincizeci de ani Românul a trecut în lumea lui Orwell : denunț, raport, notă informativă, caracterizare (punere-bine) – evident, sub țolul anonimatului.

Dar mai este ceva. O dată cu încheierea „perioadei eroice" în care românii (unii dintre ei) au chiar rezistat comunismului, ocupantului sovietic – și care, în ochii mei durează pînă în 1964, anul decretului de amnistie – a urmat o etapă euforico-deznădejdică – altfel confuză (în mare 1965-1968 – unii merg pînă în 1971, revoluția culturală ceaușistă). Oricum, dacă „înainte" era o deosebire netă între buni și răi, între noi și ei, încetul cu încetul această „luare-mecanică" (după expresia *lor*) nu s-a mai... luat. Foste victime și actuali călăi, fără să se fi înțeles, aplicau aceeași lege : a „secretului" – în general, în particular a numelui... Fosta victimă într-atît de traumatizată devenise, încît nu voia să i se știe *numele adevărat* – din pricina lui suferiseră fiii, nepoții, verii, frații, cumnații „purtătorului principal". De cealaltă parte a șanțului – tagma călăilor : ei de la început (hai să spunem, cu îngăduință : 1949, de la înființarea Securității) fuseseră obligați, prin regulamentul lor (interior !), de a-și „feri" numele de urechile dușmanului-de-clasă : unii primiseră chiar alte nume, cei mai mulți rămăseseră cu ale lor – dar... „să nu se știe".

La călăi nu s-a înregistrat nici o schimbare calitativă în „secret", în schimb, victimele... Dacă „înainte", de-o pildă, unul care se numea Mihalache, de frică să nu creadă tovarășii de la Cadre că el este nepotul (fie și de-al cincilea) al lui Ion Mihalache, fruntașul țărănist, și-a schimbat numele – la Sfatul Popular ! – în... (Ion) Băieșu... Erau nume greu de purtat cele princiare, boierești, apoi cele cunoscute ale unor oameni politici, scriitori, militari – considerate de comuniști „dușmănoase" : Maiorescu, Lovinescu, Iorga (ei, da !), Alexianu, Goga (cu o excepție de talie, ca să spunem așa : soția sa, Veturia)... După 1971 (în mare), unele dintre victime (mai exact, urmași ai victimelor) au... spălat dosarul, ei ori rudele lor devenind... privilegiați. Știind ei că a fi privilegiat înseamnă a mînca tu de la gura celuilalt, firește, au ținut să... nu se știe cum îi cheamă. Dacă, locuind în bloc, numele figura pe ușă, pe cutia de scrisori – mă rog, acolo da – dar *să și-l spună el*, din proprie inițiativă, în lume ? Doamne ferește ! *Numai cînd este obligat !*

Înainte, în timpuri normale, și românii se prezentau : Ionescu, Popescu, Niculescu... De cînd cu „persecuțiile din pricina numelui" (reale !), oamenii evită cît pot să-și „dezvăluie" numele – „Da' ce te-nteresează pe dumneata ?" te repede, dacă îl întrebi cum se numește, „Ce, ești de la Miliție ?" (N-ar zice : „Securitate", să-l pici cu ceară.)

Firește, cu toții spunem : „Speranța României : tinerii !"

Tinerii, da. Fiindcă sunt *încă neatinși...*

Oare așa să fie ? Cert : prin forța lucrurilor, tinerii sunt curați, în măsura în care nu au avut ocazia (prin vîrstă) să se murdărească... – iar această cugetare nu este chiar a lui Gîgă. Însă privind la cele întîmplate în România în acești patru ani de la „revoluție", ne întristăm : tinerii sunt fidelii urmași ai taților și mamelor lor – de cum au dat de... a-plăti-sau-a-nu-plăti ; de : a-fi-drept sau a-fi-piatră-peste-care-apa-trece..., măcar procentual nu sunt mai buni (sau mai puțin răi) decît înaintașii.

Ceea ce înseamnă că inocența lor este și ea atinsă. De... gene, de sfaturile de acasă, de exemplele din familie, de la școală, din jur... Sunt curați, dar poartă în ei potența compromisurilor : „Ce era să fac ?", va răspunde cînd îl vei întreba de ce a făcut *asta* (cînd ar fi putut să n-o facă !). Asta în cazul că se va găsi cineva să pună întrebarea, dar nu : în România nu se mai bagă de seamă ce porcării face vecinul – de ce ? – pentru ca nici vecinul să nu bage de seamă, cînd va veni ocazia, porcăria noastră.

În primul an calendaristic (1990), am cunoscut o sumă de români tineri – direct, pe cei ce au venit pe la mine ; epistolar, o bună parte. Nu toți scriitori. Deziluzii, în privința celor cu care am întreținut relații mai susținute – puține ca număr, dar multe ca semnificație... Am comis și o greșeală (n-am nici o scuză, dar explicații cîte vrei !) : cu unii-unele relațiile epistolare au mers atît de departe, încît prietenia s-a confundat cu iubirea – iar de aici pînă la... contrariu n-a mai fost decît o jumătate de pas – și s-a făcut...

Probabil secretul durabilității relațiilor de pretenie șade în... neangajarea totală ; în o anume distanță, chiar „răceală" – deși ție îți arde buza după un strop de căldură...

Pînă acum am rămas în relații constant bune cu Al. Cistelecan (și prin el, cu Cornel Moraru și cu Virgil Podoabă – eu le-am scris, însă ei nu mi-au răspuns epistolaricește) și cu Florin Ardelean. Mai agitate sunt relațiile cu Laszlo... ; dar încă bune.

În legătură cu „persoana" de aseară de la telefon. Mai exista un punct :

2. Așadar am invitat-o la noi, să stăm de vorbă... N-a reacționat, deși am repetat.

Ceea ce înseamnă : dacă, venind, i-aș fi dat interviul, „în același preț" ar fi intrat și conversația amicală. Ba ar fi putut veni altă dată (decît interviul) ; și nu o singură dată : interviul constituia proba că... eu *sunt de-ai lor*. Însă nevrînd să dau interviu, nu sunt de-ai lor ; iar ea, persoana în chestie, nu-și va risca situația vizitîndu-l pe Goma cel care nu vrea să dea interviuri !

Asta este „fondul problemei".

Îmi telefonează Ana de la ei de la BN : a vorbit cu Lulu de la București : 22 a publicat scrisoarea mea, dar... ariergardată de un re-răspuns al Gabrielei și avangardată de un text liicenic.

Lulu zice că nu poate înțelege cum de mint oamenii cu atîta seninătate.

Ei, da. Și dacă aș zice următoarele : poate că „oamenii" n-ar minți cu atîta seninătate dacă nu ar fi acoperiți de Monica Lovinescu. Sunt prea dur ? Încă nu destul. Am aflat că răspunsul prim al Gabrielei a fost pregătit aici, la Paris – cu Monica ; iar pentru „răspunsul" recent, Liiceanu s-a consultat telefonic – tot cu Monica.

Miercuri, 22 decembrie 1993

Aseară (de cealaltă parte a muntelui) m-am culcat la ora nouă – m-am trezit, la șase, pe ceastălaltă parte a lui, cea inundată de lumină... crescătoare ; de o zi mărită...

Bineînțeles că mă simt mai bine (iată, nu am spus : mai puțin rău). Fiindcă știu : ziua crește și are să crească pînă în 21 iunie '94.

Ieri am primit două felicitări care nu conțineau doar textul comun, de urări cu prilejul sărbătorilor de Crăciun. Prima de la Șișmanian, va trebui să-i telefonez, azi. A doua de la Sami Damian : zice că are să vină încoace, după Anul Nou și atunci o să discutăm despre oameni. Să vină, are să-mi facă plăcere.

Nu m-am dus aseară la comisar. Nu m-am dus.

Joi, 23 decembrie 1993

Abia acum, azi (23), mi-am dat seama că ieri fusese 22 decembrie ! Iar eu, nesimțitul, nimic nu simțisem !

Tulburat fiind de transcrierea *Caietului Verde* nu mai știu dacă scrisesem, aici, în acest jurnal început în 23 septembrie '93 (ia te uită : s-au făcut trei luni !), dacă scrisesem, ziceam, de ce nu mai scriu „ficțiune", din 1989.

Într-adevăr, boala, dar mai ales „remediile" (între care un rol capital îl deține lăsarea tutunului) – m-au descumpănit ; m-au poticnit. Credeam că este doar o pauză, un răgaz, o haltă, după ce mă voi fi odihnit, obișnuit-cu-medicamentele, voi putea reveni la ale mele.

N-a fost așa. Am re-scris cărți, unele de la cap la coadă (*Calidorul, Bonifacia, Sabina, Roman-intim*), însă nimic „nou" ; repetatele tentative de a începe măcar (a începe : a scrie o primă variantă, nu ?) romanul cu Adam-și-Eva au eșuat. Iar dacă trece prea mult timp de la abandon, imposibilă reluarea ; luarea-de-la-început. Așa că pot spune : după boală n-am mai scris decît „neficțiune" (mă întreb ce chelfăneală au să-mi administreze băieții dela *Vatra* în această „împărțire"...) ; articole, dialoguri, monologuri. O cinstită și hotărîtă trecere la persoana I.

Tolstoi nu-mi este cel-mai-apropiat dintre marii ruși, dar mă gîndesc adesea la el, în ultima vreme – cine știe : poate că *Învierea* să fi fost „prilejul" pentru scriitor de a înțelege că nu-i mai merge condeiul cu atîta poftă, cu atîta vigoare, cu atîta jubilație (și, firește : chin) ; și că deci nici nu mai are rost să încerce... Tolstoi a început a-l căuta pe Dumnezeu cel de sus atunci cînd l-a pierdut pe dumnezeu cel de jos : pe sine însuși, scriitorul ; romancierul. Avea șaizeci de ani cînd a scris ultima carte bună : *Anna Karenina*. Peste zece ani, *Învierea* avea să devină pentru el Punerea în Mormînt – avea șaptezeci de ani. A mai trăit încă un bun deceniu – deci Tolstoi trebuie judecat ca un romancier „bătrîn".

Thomas Mann : și el romancier „bătrîn" – tot optzeci de ani avea cînd a murit – atît că el, cu 3-4-5 ani înainte dăduse o carte importantă : *Doktor Faustus*.

Nu poate fi nici o apropiere între acești doi mari și vreunul dintre romancierii români – ba da : Thomas Mann-Sadoveanu...

Era cît pe ce să spun că *toți* romancierii români au murit prea devreme (Holban, Rebreanu, Preda) or, chiar dacă au mai trăit, comunismul i-a împiedicat să scrie cum ar fi scris fără constrîngeri (Camil Petrescu, Hortensia Papadat-Bengescu...).

Așadar, era gata să spun că nu poate fi vorba de vreo apropiere între contele Tolstoi, scriitorul care nu a fost obligat niciodată să se întrebe ce va da mîine copiilor de mîncare (sau ce va mînca el) – și de-o pildă contemporanul său Dostoievski ; și nici între Dostoievski și de-o pildă Rebreanu (care totdeauna s-a descurcat – și bine... – la el să se gîndească Buzura ? Nu mai rămîne decît să scrie și el ca Rebreanu...).

Las deoparte comparațiile : m-am înșelat.

Mă întorc acolo de unde nu trebuia să plec : și zic așa :

Dacă Tolstoi – atît de foarte-mare (rus pe deasupra !), atunci cînd a simțit că nu se mai poate, a renunțat la scris („ficțiune") – dar eu, un nimica-toată (în minus : român) : de ce nu m-aș opri la timp ?

Cu mine însă situațiunea șade ușor diferit : sunt eu sigur că „pînă acum" am scris, dacă nu bine, atunci mulțumitor ? – pentru ca, de acum încolo, să spun că nu mai scriu „ficțiune", pentru că, pasămite, mi-ar fi secat vîna... ; izvorul ; în fine, coiul ?

Bineînțeles că pot spune, în jurnalul meu.

Nici Gide (unul dintre scriitorii cei mai lucizi din cîți au fost în acest secol, în Franța, alături de Camus) nu a mai scris, în ultimul deceniu de viață (ba și jumătate), decît jurnal. Iar *Jurnalul* lui Gide : cea mai bună scriere a lui...

Logica (și farmecul) familiei noastre :

Ana (mie) : „Filip a fost foarte dezamăgit : a vrut să-ți cumpere el panglică pentru mașină..."

Eu : „Îmi pare rău, nu știam că are de gînd să-mi facă el cadou o panglică... Și acum ce facem ?"

Ana : „Simplu : îi dai lui Filip cincizeci de franci și-i mulțumești pentru intenție."

Simplu !

Am schimbat panglica : nu văd mare diferența între vechea și cea nouă. O să mai văd.

Mi-a trimis Shafir o fotocopie după un număr din februarie acest an din *Orizont* : interviu al lui Țepeneag. O ține pe-a lui că el mi-a făcut bine, dar că eu i-am făcut rău. Că îi sunt dușman.

Mi-a telefonat Monica, să ne felicite de Crăciun și de Anul Nou. Am întrebat-o dacă pleacă undeva (de telefonează atît de devreme). A zis că nu, dar dacă tot telefonase... De ce telefonase ? Cum, de ce : ca să ne felicite.

Sîmbătă, 25 decembrie 1993

Ieri n-am notat : am dat cu aspiratorul, am șters clanțele, ușile, întrerupătoarele electrice. Ana, mai bravă, a curățat bucătăria. Mare eveniment-mare : vine – de la Tarbes ! – Marie-Laure, prietena lui Filip. Vine mîine dimineață, cu trenul de... Perpignan...

N-am avut noroc cu panglica nouă : e uscată – mama ei !

A, da : activînd – pe tărîm domestic – am răcit ! Aseară, la lumînare, la somon, am dîrdîit de-a binelea. Am luat o aspirină și m-am culcat (la 10 ; la 6 m-am trezit : ceva mai puțin rău).

Încolo ? Încerc să mă odihnesc oleacă. Încerc să nu mai fac nimic, tot făcînd la eoliene – le-am schimbat pe cele de pe „nave" : nu mai sunt cilindrice-libere (ax vertical) ; nici în T, orientabile (și du-

ble) : prea complicat. Am optat pentru cilindrice cu ax vertical – în „cușcă" – în captator de vînt : șade ascunsă, nu doar de priviri, ci și de intemperii : în caz de ploaie înghețată, riscul este să se încarce cușca (și plasele de sîrmă de la guri), dar nu va ajunge pînă la eoliana propriu-zisă.

Tot pentru navigațiune interioară : am „făcut" un tunel – în fine : proiect : unicale, dar tot va trebui să aibă 10 m diametru. Navele vor circula alternativ, într-un spațiu de 12 m, avînd rulouri de ghidaj. Necesar va fi la Cornești și la Hîncești. Poate și la Vertujeni (Nistru-Răut).

Apoi am mai „făcut" un pod : pentru nave, desigur ! Acesta cu două căi navigabile (tot între rulouri de ghidaj lateral), cu „trotuare" largi de-o parte și de alta, cu pasarele traversînd – pentru promenadă... Unul va fi la Ciocîlteni, la traversarea Răutului (de pe stînga pe dreapta).

Duminică, 26 decembrie 1993

Azi-dimineață a venit Marie-Laure Lacase. Am fost prinși cu totul și o să mai fim cîteva zile bune.

Eu zac. Îmi prinde bine, totuși. Muuultă oboseală am mai adunat (pe mine, ar fi adăugat mama).

Luni, 27 decembrie 1993

Aseară m-am culcat pe la orele zece, în dimineața asta m-am trezit la opt, și aș mai fi dormit, însă mi-a intrat obiceiul în oase : am, n-am treabă, dimineața mă scol, îmi fac toaleta – cît mai lungă (în jur de jumătate de oră), apoi... n-am decît să mă culc la loc, din moment ce „datoria" mi-am făcut-o.

Aseară discuție neplăcută cu Monica. Iar m-a sunat cu un pretext : că în '89, cînd noi, zece scriitori, i-am apărat la *Europa liberă* pe cei 13 scriitori din România, eu despre cine vorbisem ? Nu cumva despre Deșliu, fiindcă, uite, scrie numele meu, dar despre ce anume vorbisem ?... De aici m-am lăsat tras în plasa conjuncturalistă. N-am reușit decît să fiu bodogănitor. Mi-e ciudă pe mine că m-am lăsat. Așa-mi trebuie, cînd sunt și eu o dată-n viață politicos...

De altfel toată ziua de ieri mi-a fost rea, chiar înainte de convorbirea cu Monica. Am bodogănit, am mai dormit, iar am boscorodit... Se vede treaba : n-am devenit doar un moș, ci și o babă din aceea clănțănitoare.

Ieri n-am avut pe cine să fut la cap, m-am, ca să spun așa, pe-mine-mă. Că ce tîmpit pot fi : am ținut-o drept în fața ochilor, fără

o nuanță, lipsit de suplețe, deci și de *milă*, cum zisese Koestler despre Thomas Mann, gîndindu-se la Dostoievski.

Nu, n-am avut „milă" față de semenii mei cei dragi (și miloși, nevoie mare) ; am lovit – cu ură ! – (dimpreună cu Monicii noștri iubiți – pînă la 22 decembrie '89) în Eugen Barbu, în Păunescu, în D.R. Popescu, în Dan Zamfirescu, în Eugen Florescu, în V.C. Tudor, însă după acea dată ne-am... despărțit : eu am început să lovesc și în Manolescu, în Pleșu, în Buzura, în Sorescu, în Liiceanu, în Pintilie, ca să nu mai vorbim de Doinaș, Blandiana, Hăulică, în timp ce ei au dat cu precădere în Eugen Simion, în Valeriu Cristea și, în cele din urmă, așa, prietenește, în oltenetele lor 'oț și soresc.

Acum e prea tîrziu ca s-o mai dreg, ce să mai dreg, dacă am stricat totul cu „intransigența" ? Cu... „morala" ? Și în cazul Monicilor este valabilă zicerea : „Deviatori de partid sunt cei care o țin tot înainte, cînd partidul (cel drept) o cotește ba la stînga, ba la dreapta..." Eu fiind boul de „deviator" : cel care nu s-a luat după „rectitudinea" (orizontală) a Monicilor, în întreținerea-cu-orice-preț-a-relațiilor (cu Țepeneag, cu Breban, cu Hăulică, Manolescu, Dan Zamfirescu, Eugen Florescu, Pruteanu, Pleșu, Iorgulescu și care-or mai fi).

Nici o veste dinspre Vartic de la Chișinău. Presupun, pe de-o parte, sărăcia ; pe de alta, atacurile mele la adresa lui Saka și a lui Sorescu (devenit, între timp, ministru !). Efros, cînd a dat pe la noi, acum vreo lună, zicea că las'că ajunge el la Chișinău, să văd eu ce pune el lucrurile pe roate („Cînd un om vrea ceva – face, nu ca Vartic").

Am ce aștepta : volumul de la Papahagi, cine știe ce surpriză neplăcută mă așteaptă și cu acela...

Am dinaintea ochilor harta Basarabiei. Chiar sub nas : Limanul Nistrului. Mai „făcusem" eu o universitate la Cetatea Albă (în sudul orașului), acum aș muta-o și mai la sud, la Șaba. De ce atît de departe ? Ca să nu devină o mahala a orașului, de asta – ci Șaba să devină o „anexă" a universității...

Aș transla planul vechi (vechi, al meu) mai spre sud. Cu tot cu pod, insulă și turn. Așa. Să fie. Să se vază de departe.

Marți, 28 decembrie 1993

(Era cît pe ce să scriu anul : 1989, dacă atunci m-am oprit...)

Aseară ne-a telefonat Ioana Zlotescu de la Madrid. Necăjită. Singură. Bolnavă și îmbătrînindă.

Ciudat : n-am pomenit-o în nici o „parte" de jurnal. În schimb, într-o carte : *Bonifacia* – fără nume, dar cu indicativul : „asistenta de

spaniolă". De cîte ori m-am dus la Madrid „înainte", mi-am exprimat dorința de a o vedea. Atît Răuță cît și Vintilă Horia mi-au spus că... Ioana Zlotescu nu este... abordabilă. Am încercat să explic : nu aveam de gînd s-o... abordez, doar să-i spun : bună ziua. Răuță, în maniera lui, m-a sfătuit să... mă gîndesc la altceva. Iar eu m-am gîndit la (cu totul) altceva. Nu mi s-au dat detalii, nu am căutat explicații – mai degrabă îi bănuiam pe ei, Răuță și Vintilă, că o... păstrează, apărînd-o de labe străine...

În vara anului 1991 mi-a telefonat ea. S-a prezentat, a spus cine este și a explicat că vrea să facă și ea ceva pentru românii din România... Eu am răspuns că o cunosc – cine n-o cunoaște ? – că mi-a fost asistentă de spaniolă (habar n-avea, nu mă ținea minte).

S-a dus în România, acolo am îndemnat-o să treacă pe la Lulu, ca să primească o carte-două – printe ele, *Bonifacia*. Cînd s-a întors (în Occident), după un timp a venit la Paris, a stat la noi cîteva zile. Așa ne-am împrietenit...

Pofta ei de a face ceva pentru românii din România s-a stins în curînd față cu... realitatea (și mai cu seamă : realitatea pe care ea abia acum o afla). Are un fel de prieten, sculptor de meserie, conservator la Centrul Pompidou, Raymond, el o conduce prin Paris. La sfîrșitul anului 1991 ea a provocat invitații lui Nedelcovici, lui Manea și mie la un colocviu ținut la Madrid.

Din păcate pentru toată lumea, românii-din-România nu au avut nevoie de ea, cum n-au avut nevoie de ceilalți „fugiți". Între timp i-au murit părinții, i-a murit ultimul iubit, a rămas singură și inutilă.

Cu Monicii trebuie să mă decid. Nu mai am ce le spune, nu mai am ce afla de la ei, cel mai înțelept lucru ar fi să nu ne mai telefonăm. Are să-mi vină foarte greu, dacă nu imposibil : ce-i spun Monicăi – să nu-mi mai telefoneze ? Dar pot spune așa ceva ? Mai bine : dacă îmi telefonează cu pretexte, răspund la pretexte, dar nu mă întind la vorbă. Soluție de laș, dar nu găsesc alta mai brează.

Azi e urît, posomorît, frig, umed. Eu nu-mi găsesc rostul și locul. Copiind *Caietul Verde*, m-am zăpăcit de tot, apoi mi-e teamă să nu repet, aici, ce am mai spus acolo, și de aceea.

Aștept anul 1994 cu teamă. Sper să nu fie și mai rău decît acesta (i-ar fi și tare greu...).

E cumplit să nu (mai) ai ce scrie. În fapt : nu resimt *golul*, nimicul – ci greața ; oboseala ; lehamitea.

Neîndoielnic, asta vine și din singurătatea pe care mi-am făcut-o cu mîinile mele, de jur împrejur. Refuzîndu-le oamenilor dreptul de a fi oameni : de a se înșela uneori, de a mai greși, de a

spune cîte o minciunică, de a face cîte o măgărioară..., vorba Românului : „Dar tu cine ești ?"

Asta-i, că nu mai știu ce să răspund – nici dacă mai are vreun rost să răspund.

Să fac în așa fel, de-acum încolo, încît oamenii care mă mai frecventează (presupun : riscînd) să nu fie... respinși, alungați tot de mine. Mai există Cistelecan, Moraru, Podoabă – la Tîrgu-Mureș.

Ardelean la Oradea, Laszlo la Cluj, și atît. Soluția : simplă – dacă n-ar fi simplistă : să nu mă apropii prea mult de ei, fiindcă atunci apare pericolul rupturii.

Soluții bătrînești.

Vineri, 31 decembrie 1993

După cum se observă, în 29 și în 30 decembrie nu am scris aici, am scris în altă parte...

Așadar : în 29 am primit o scrisoare (expediată în 10 decembrie de la Tîrgu-Mureș !) de la Cistelecan ; îmi dă o veste foarte bună și care cade cum nu se poate mai... cataplasmic pe sufletul meu șchiop de ambele mîini : ei – Cistelecan și Moraru – probabil la un păhărel, l-au încolțit pe Podoabă și l-au făcut să promită (cică în scris, chiar cu un avans) că are să scrie o „monografie critică" despre mine. I-am scris pe dată (în fapt : scrisesem epistola pe jumătate, cînd a venit scrisoarea) și în același plic i-am trimis și alte „materiale".

Ieri, 30 decembrie, după ce am fost la poștă (eveniment !) și am depus plicurile pentru Cistelecan și pentru Ardelean (cam aceleași materiale – dar nu aceleași), am corectat toată ziua la *Jurnal pe sărite* și la *Jurnal de noapte lungă*.

Abia adineauri (ora zece) am terminat ceea ce aveam fotocopiat, așa că m-am întors la jurnalul de față :

Tot ieri mi-a venit 22-ul cu cea de a doua scrisoare a mea (din 18 noiembrie a.c.). Surpriză : „răspunsul" Gabrielei – despre care știam de la Lulu (mediat, prin Ana) *este... exact același text publicat în nr. 43, din 3-9 noiembrie !* Alături, scrisoarea lui Liiceanu adresată tot lui Antonesei (datată : 7 noiembrie).

Ori sunt eu nebun – că nu înțeleg „rostul" unei asemenea „replici" – ori sunt ei (în frunte cu Gabriela) niște tolomaci.

Trebuie să deduc : Gabriela a vrut să deschidă „dosarul polemicii" ; în care caz, de ce nu re-publică textul meu din *Timpul,* doar acela a provocat-o (polemica) ? Rămîne de văzut ce va publica în numărul următor – deși Gabriela este campioană absolută la... necontinuitate în discurs, la neurmare în idei.

*

Azi am primit o felicitare (trei clopote colorate diferit), iar textul merită să-l transcriu aici :

„Brașov, 20 XII. 1993

După lungi căutări, am primit săptămîna trecută de la o doamnă amabilă care lucrează la *Europa liberă* această adresă.

Sper să primesc răspuns.

Nu am uitat nimic din tot ce am discutat de cîteva ori.

Cînd ne-om mai întîlni aș vrea să știu dinainte pe cine voi vedea, astfel să nu se creadă că întorc spatele cuiva.

Nu am reușit nici pînă acum să vorbesc cu „*ea*".

După ce i-am aflat adresa, foarte greu, refuză să vorbească cu mine.

Mi-e jenă s-o deranjez, dar trebuie să aflu neapărat adevărul din gura ei.

Mi-ar plăcea s-o îngrijesc, să-i port de grijă. Eu nu am nimic să-i reproșez. Am avea nevoie amîndouă de un intermediar.

Am citit romanele :

Ostinato

Patimile după Pitești

Sabina

Astra

Bonifacia

Arta refugii

Din Calidor.

Atîta am găsit tradus la noi. Mi-au plăcut nespus de mult toate cărțile. Într-o zi am fost la Sibiu, să văd Biblioteca „Astra". Cine este Marta căreia i-ai dedicat *Sabina* ?

Aș putea s-o țin tot așa cu întrebările. Ce face Filip ?

Vă doresc la toată familia

Sărbători fericite,

La mulți ani !

Cu drag,

Sofi

P.S. Nu pune adresa ta, dacă scrii."

Asta este scrisoarea ; pe plic, adresa expeditorului :

Sofia Popovici, Str. Postăvarului nr. 30, 2200 Brașov.

Mi-am scotocit memoria, n-am dat de cineva care să se numească Sofia (Popovici ar putea fi nume de căsătorie). De altfel, nu cunosc pe nimeni care să poarte acest prenume – dacă n-o pun la socoteală pe Sofia, personajul din *Ușa*...

Zicînd că a semnat cu un nume de împrumut – din ceea ce îmi scrie nu aflu nimic despre expeditoare. În schimb ea știe că am un băiat pe care-l cheamă Filip.

Nu știu cine poate fi *„ea"* : care refuză să vorbească cu ea, dar pe care ar îngriji-o.

Și totuși : dacă *am uitat* eu că există o Sofia ? Doar sunt o persoană înaintată în vîrstă, am aproape șaizeci de ani...

Pînă una-alta, bănuiesc :

a. Sofia Popovici telescopează două persoane : un Paul Goma pe care l-a cunoscut ea (la Brașov există Goma, dinspre Predeal) și cu ceea ce a aflat despre mine : că scriu cărți și că am un fiu Filip.

b. Sofia Popovici a fost victima unei „intoxicații" : careva s-a dat drept Goma – ca în 1977...

c. Sofia Popovici a citit o carte de-a mea (ea pretinde că șapte) și a... intrat în ea/ele ; de la cititor a trecut la personaj (Sofia – din *Ușa...*), apoi la... intim al autorului...

Oricum : deocamdată nu-i voi răspunde, așa cum a cerut, dar fără să insiste, ba chiar zicînd : „dacă scrii"... „nu pune adresa".

De ce să nu pun adresa (mea, a expeditorului) ? I-e frică ? I-e rușine – de cine ? Și pentru ce ?

Rămîne *„ea"*-ua : să fie vorba (în cazul în care este vorba de mine, nu de un omonim) de mama ? Bine, dar mama a murit din 1974, în curînd se vor face douăzeci de ani. Altcineva care să poată intra în pielea „ei" nu am. Acest detaliu mă face să cred mai degrabă într-o confuzie de persoane decît într-un... transfer...

Mai las cîteva zile, poate „la anul" am să văd mai limpede.

E ora 22,30 și mă opresc.

Pe la anul !

ADDENDA

UNDE AM GREȘIT ?

Întrebare devenită obsesie. Niciodată nu m-a ocolit, însă de prin 1992 nu mai pot face un pas fără a o auzi – rostită de alții, repetată de mine.

Există, în mare, două categorii de răspunsuri : cele care, ca la tribunal, răspund, în parte, fiecărei acuzații (sau doar interpelări) și cele care ar putea fi considerate de închidere-a-gurilor – deși nu răspund clasic, zic (după zisul Anei) :

„Ce bine le-ar fi fost lor, scriitorilor români din România, dacă tu ai fi murit, în '77, la Rahova – de-o pildă ; sau în '81, cînd ai primit bomba-în-carte ; sau în '82, cînd te-au tratat cu... aconitină ; sau în '89, de inimă." Și Ana continuă : „Acum te-ar fi lăudat, te-ar fi acoperit de lauri, te-ar fi sărbătorit (dar ce înmormîntare națională ți-ar fi făcut, necrofilii noștri tricolori), nu te-ar mai fi scos din mare-scriitor, ce să mai vorbim de om-minunat ce ești – pardon : ai fost...*"*

Desigur, desigur, aș putea folosi una din categorii, ori pe amîndouă – ori niciuna (de ce voi fi avînd eu nevoie să-mi fac autocritica ? Sunt masochist ?). Însă nu mă simt constrîns la această cercetare de mine, nimeni și nimic nu m-a obligat să o fac, ci doar nevoia de a afla cît *anume din reproșurile ce mi se aduc este justificat și* cît *din acuzații rămîne fără probe, fără temei.*

Vine un moment în viață cînd o reevaluare la oglindă devine indispensabilă. Iar dacă sunt oameni care nu resimt asemenea „necesități" – ei bine, treaba lor – ei sunt ei, eu sunt eu. Bănuiesc de pe acum, de la prima pagină a spovedaniei : ascunsă îndărătul ei se află tentația de a consolida, prin re-judecare (ca la tribunal) unele atitudini ale mele – însă e bine că aștern, aici, pe hîrtie, „dedesubtul" fiecărei afaceri. În fond, nimeni nu recunoaște de bunăvoie – și cu voie-bună – erorile comise, chiar dacă va începe cu : „Da, într-adevăr, m-am înșelat, nu trebuia să procedez așa – dar...*" și, fără greș, urmează justificarea-consolidatoarea.*

Nu voi face excepție. Fiindcă nu sunt un profesionist al autocriticii ; nu... extrag satisfacții (cum atît de potrivit românește a spus I. Vianu, lector atent al 22*-ului, înțelegînd că mă împăunez cu faima de „înjurător") din recunoașterea propriilor mele defecte. Da, bănuiesc :*

operațiunea va fi mai degrabă de confortare a rațiunilor ce mă făcuseră să mă port la vremea aceea așa – *nu altfel.*

Comportamentul se poate raporta : la mine însumi, ca dirijare a vieții, a carierei, a familiei – în față fiind „situația", „realitatea" și (mai ales asta vreau să trec în revistă și să recîntăresc) : relațiile dintre mine și oameni avînd un nume : Ivasiuc, Țepeneag, Tănase, Manolescu, Liiceanu, Marie-France Ionesco, Monica Lovinescu – cu care am fost (foarte) bun prieten și am sfîrșit prin a nu mai fi...

Am s-o iau cronologic – cu despărțirile :

Paris, Hôtel Baudelaire, 4 decembrie 1995

1. IVASIUC

L-am cunoscut pe Sașa în urmă cu aproape 39 ani, exact în 24 decembrie 1956, prin perete, în arestul Ministerului de Interne, pe secția poreclită : „Cosciuge".

În peste o lună de la arestare avusesem ocaziunea să deduc, să ghicesc, să încep a folosi două alfabete de pușcărie : *A-Z* și (cel mai lung, în timp) *AFLR* (scurtare, codificare a primului, împărțit în patru segmente) – și, prin acesta, să-l învăț pe al treilea, *Morse*.

Făcusem bătătură la degetul arătător al mîinii drepte – cu „genunchiul" lui băteam în perete – știam numele tuturor studenților aflați pe partea mea a celularului, ba comunicasem cu cineva aflat în cealaltă (zidurile de beton conduc perfect sunetele), cînd exact în spatele meu – vreau să spun : cineva aflat în celula spate-n spate cu a mea – a intrat în vorbă. Firește, am răspuns pe dată, în *A-Z*, în acela fusesem interpelat. I-am spus cum mă cheamă, la ce facultate sunt, cînd fusesem arestat... Din păcate, interlocutorul nu înțelegea abrevierile pe care un arestat le practică (deci le „dezleagă", dacă nu a doua zi după ajungerea în celulă, cel mai tîrziu după o săptămînă). Am dedus că era un nou... Am bătut cuminte, rar, *total*, fiindcă și pe mine mă învățase un vechi arestat avînd răbdare... În fine, cînd să-și prezinte numele, pînă la mine (și nu doar) „mesajul" a ajuns sub forma : *IVAIVASIUC*. Îmi suna straniu acest nume, dar nu l-am rugat pe purtător să-l repete : eram cu toții ocupați cu... colindatul – prin perete.

Deși l-am chemat a doua zi (îl auzeam plimbîndu-se), vecinul din spate (Ivaivasiuc) nu mi-a răspuns. Mi-am zis că-l vor fi mutat, în locul lui aducînd pe altul, el fiind plimbărețul – peste ani aveam să aflu că rămăsese o vreme tot acolo, însă nu mai bătea în perete : fusese el bătut...

Peste cîteva luni (în aprilie 1957), cînd am fost transferat la Jilava (de la Malmaison), i-am întrebat pe studenții întîlniți în camera 35 de pe Reduit dacă îl cunosc pe medicinistul „Ivaivasiuc". Am provocat un rîs homeric : nu-l chema așa, „bîlbîit", ci : Ivasiuc ! Am dedus că, în Ajunul Crăciunului, el transmisese : *IVA-*, apoi, crezînd că nu înțelesesem, o luase de la cap : *IVASIUC*...

La Jilava am stat unsprezece luni – fără ca Ivasiuc (nu Ivaivasiuc) să apară. Astfel au fost întărite bănuielile colegilor săi (de facultate, de lot) că șeful lor, Sașa, „ciripea" – de aceea rămăsese la Interne, ca „trăgător de limbă". Necunoscîndu-l, nefiind coleg de lot cu ei, „cei cu manifestația", nu mă rosteam, însă recunosc : înclinam spre „partida calomniatorilor" (așa își spuneau ei înșiși) : Mihai Serdaru, Ion Varlam, Costică Iliescu...

În 25 martie 1958 am fost mutat disciplinar din Jilava – încă nu știam spre care destinație, unii vorbeau de Suceava, alții de Rîmnicu Sărat – și, spre marea mirare a mea, în carantina de plecare am dat de Mihai Serdaru, care mi l-a prezentat pe colegul și prietenul Ivasiuc. „Preparat", între alții chiar de Serdaru, am fost destul de reticent, chiar rece cu „Sașa", însă Mihai a prins un moment și mi-a șoptit, asigurîndu-mă că Ivasiuc, dacă va fi avut ceva păcate, și le-a plătit, acum fiind un om minunat...

Și a fost – minunat. Am rămas nedespărțiți din acel moment pînă la scoaterea mea pentru camera de liberare (opt luni de conviețuire) ; a fost minunat după liberarea mea definitivă din Bărăgan, cînd l-am găsit la București, apoi cînd a devenit soțul Titei Chiper.

Lucrurile au început a se degrada după ce mi-a dat să citesc dactilograma romanului său *Vestibul* : nu eram deloc de acord cu maniera lui de a întoarce pe dos totul – și contrariul ; de a considera albul negru – dacă așa i se năzărea, dacă așa îi convenea – am mai spus, am mai scris despre ce era vorba : *întîmplări din închisoarea noastră, nouă întîmplate, trecuseră în cartea lui ca evenimente de pe frontul de Est...*

Mai tîrziu, gîndindu-mă la ruptura noastră, am conchis că el își schimbase atitudinea față de mine ; că prietenia noastră încetase de a mai exista din moment ce el nu mai avea respect față de, pe de o parte, amintirile noastre comune, pe de alta față de mine, ca *celălalt* – nu doar martor, ca el, ci... participant la acele evenimente... Momentul „crizei" demarează cu *Vestibul*-ul lui, continuă cu debutul meu în revistă (decembrie 1966). Deși l-am lăudat pentru următoarele scrieri – foarte adevărat : el provoca, sugera, cerea, impunea discutarea numai despre sine și numai despre ale sale ; deși, chiar dacă debutasem, nu aveam cum îi face concurență, fiindcă nu jucam în aceeași divizie (eu fiind în campionatul raional, de pildă), Sașa a început a fi iritat, sîcîit, enervat, scos din fire de... „încăpățînarea" mea de a pretinde publicarea romanului *Ostinato*, așa cum îl scrisesem și predasem. Firește, fusese printre primii care primiseră să-l citească. După două-trei-patru săptămîni, m-a rugat să recuperez manuscrisul, ca să nu se piardă pe la ei – avea să mi-l ceară pentru o adevărată lectură la primul concediu...

L-am crezut. Prietenul meu era onest, recunoștea că nu citise, îmi restituise manuscrisul, ca să nu se rătăcească... Pe atunci (iar atunci-ul a ținut pînă în aprilie-mai 1970), eram prieten cu toți colegii și prietenii din închisoare, din domiciliu obligatoriu ; nu aveam îndoieli, nu mă rodeau dubii în legătură cu ai *noștri*, nici o vorbuliță nu-mi putea zdruncina încrederea deplină în prieteni și în prietenie. Repet : am dedus că a fost nemulțumit de mine din pricina romanului *Ostinato* (îl citise, oricum, îl frunzărise – în toamna anului 1966) abia în 1970, după întîmplarea cu *Ușa noastră cea de toate zilele...*, însă pînă atunci nimic nu se clintise în fidelitatea mea, cu toate că măgărismele, porcăriismele, într-un cuvînt : ivasiucismele se îndesiseră, se întețiseră...

August 1968. Invadarea Cehoslovaciei (vezi *Soldatul cîinelui*) și urmarea ei, constituirea în România a Brigăzilor Patriotice – a fost întîia manifestare din partea lui a... nepotrivirii de caracter dintre noi :

Cînd l-am întrebat, atunci, la telefon, ce face el, că țara arde, prietenul meu de pușcărie mi-a răspuns, agasat (am pus asta pe seama faptului că îl sunasem la Ambasada Americană), că el... nu-i român, ci american (peste 21 ani, un alt prieten al meu, Țepeneag, avea să răspundă că el nu-i român, ci francez – cum se întîlnesc marile spirite !), iar americanii nu se amestecă în treburile noastre interne-românești. Apoi a venit minciuna – știam de cînd îl cunoșteam din spusele altora, apoi, din martie 1958, direct : Sașa era un mincinos de profesie, un mitoman cu condicuță, însă pentru întîia oară mă mitomănea pe mine ; îl mințea de la obraz pe unul dintre bunii săi prieteni (iar în acel moment, printre ultimii pușcăriași care îl mai frecventau) : întîi la telefon, spunîndu-mi că nu-l interesează ce facem noi, „românii-interni", pentru ca, la două ceasuri, să-l întîlnesc la sediul Uniunii Scriitorilor, unde... tocmai se înscrisese în Brigăzile Patriotice !

Toate acestea erau dureroase pentru mine : în prietenia cu Ivasiuc exista din partea mea și o bună doză de iubire – nu-i ușor să-ți cadă în moalele capului proba că iubita e o mincinoasă (o femeie care-și minte bărbatul cu certitudine, îi pune și coarne). Însă a mers mai departe, șchiopătînd, dar a mers pînă la întîmplarea cu *Ușa...*

Am mai povestit, în felul său a „luminat" și Breban cîteva zone de umbră : Ivasiuc aruncase anatema, *distrusese* – în terminologia lui, a lui Breban, a lui Țepeneag – *o carte pe care n-o citise* ; totodată îl „încondeiase" pe autor, astfel încît să nu mai publice în veac. Cum ? Simplu : în gura mare, pe culoarele nou-înființatei edituri Cartea Românească, prietenul Sașa *povestise o altă carte* (oricum, nu *Ușa* mea), care ar fi fost cu „cheie" : sub personajul cutare „ascunzîn

du-se" (ce limbaj de gazetă de perete !) Elena Ceaușescu, iar sub cutare personaj personalitatea lui Nicolae Ceaușescu !

Atunci (în aprilie 1970) nu cunoșteam din fapta lui Ivasiuc decît „decodificarea" – destulă și prea destulă ca să fiu interzis pe viață, din chiar clipa aceea (cîțiva ani buni și soția și socrul meu, traducători) ; a trecut un sfert de veac pînă să aflu (din cartea *Confesiuni violente* a lui Breban) că prietenul meu cel bun Al. Ivasiuc, povestind „ororile politice" din *Ușa*... – mai spun o dată : vorbea despre cartea predată la editura nou înființată, la sugestia (prietenească, se-nțelege) a lui, ca despre ceva ce nu avea nici o legătură cu ceea ce propusesem eu (episodul aiuritor cu... mortul pălmuit de Ceaușeasca ; or, cum se întîmplă cu băieții strălucit de inteligenți, Ivasiuc a dovedit nesfîrșita imbecilitate de a pretinde că... îl auzisem de la Tita Chiper – de la ea îl ciupisem...).

Îmi vorbiseră despre prăpăstiile lui Ivasiuc și Geta Dimisianu și Țepeneag și Paleologu și Mircea Ciobanu ; simțisem efectele denunțului său din atitudinea (imediată, aș zice : fulgerătoare) a lui Gafița, dar mai ales din a lui Marin Preda – însă nu m-am supărat numaidecît : credeam că și asta este una din nenumăratele măgării, gafe de-ale lui Sașa ; în nici un caz nu-mi imaginam rezultatele politice și editoriale pe care puteau să le aibă cele cîteva cuvinte iresponsabile aruncate de un notoriu iresponsabil. Cînd însă am constatat – pe propria piele – că nu mai am voie să public și nu se mai permite să se scrie despre mine (era prea devreme să aflu că erau vizați și membrii familiei mele, cu traduceri), atunci da, m-am supărat. Definitiv.

Ciudățenie – gîndeam eu, din 1970 : prietenii mei, dacă fuseseră și înainte „critici" față de Ivasiuc – ca Ion Omescu, Horia Florian Popescu, Costică Iliescu – îmi dădeau dreptate (ba îmi reproșau că n-am deschis ochii mai devreme asupra adevărului : caracter murdar al fostului nostru coleg de pușcărie) ; ei nu aveau dubii că Sașa fusese capabil și de asta... Însă prietenii, care erau și prietenii lui Ivasiuc în acel moment – sau doar în relații interesate cu el – au reacționat... exact așa cum aveau să reacționeze, la distanță de 20 ani, cei care *știind* că Liiceanu îmi dăduse la topit o carte nedistribuită, evitau discutarea faptei, ascunzîndu-se îndărătul... umorului nostru național, semănînd grabnic sfaturi de genul : „Ei și ? Las' că scrii tu alta !" Prietenii de atunci, Dana Dumitriu, Sorin Titel (care niciodată nu strălucise prin curaj – cu atît mai puțin în fața Securității, astfel asigurîndu-și călătoriile frecvente în Occident), Dimisianu – deși cunoștea de la soția sa Geta adevărul – nu se lăsau influențați, știau ei ce știau : „Lasă, că și tu...", zicea Dana Dumitriu care tocmai îl cunoscuse pe Manolescu – prin Ivasiuc ; „Ce te-apuci tu să scrii roma-

ne cu cheie ?!", mă boscorodea Titel, paznicul-cheii mohorît, șucărit, de parcă l-aș fi băgat în lotul meu – asta după ce auzise pentru a zecea oară din gura mea că în *Ușa...* nu era nimic „în cod" ; „Mai scrie și tu fără aluzii politice", îmi dădea sfaturi-prețioase Dimisianu cel sfetnic. Alții, ca Lucian Raicu, atunci „nu prea credeau", îmi recomandau să nu mă pripesc, să mai cercetez, ca să nu existe vreun risc de calomnie ; însă după ce au avut și ei conflicte cu Ivasiuc, se comportau (și vorbeau) de parcă niciodată n-ar fi fost gîndit altfel, ba îmi explicau, ei mie : de totdeauna știuseră că individul este un porc de cîine – și îl trataseră ca atare...

Așadar, relațiile mele foarte strînse, cu Ivasiuc au luat sfîrșit în vara lui 1970 ; de atunci nu l-am mai remarcat, priveam prin el ca prin sticlă cînd întîmplarea ne aduna alături. A încercat în cîteva rînduri să se împace cu mine, prin Marcel Petrișor – aș fi consimțit cu bucurie, dacă amicul Sașa n-ar fi înțeles reconcilierea astfel : eu să nu mai fiu supărat pe el pentru „chestia aia – un fleac !" – fără ca el să-și recunoască vina și să-și ceară iertare pentru ceea ce făcuse (chiar așa : *ce* anume ? – un fleac...).

Unde am greșit ? Îi voi fi făcut și eu vreo măgărie – sau mai multe ? Regret (și că nu i-am făcut !), dar nu-mi aduc aminte măcar să fi luat partea celor care-și băteau joc de el în celulă, apoi la Casa Scriitorilor (ba i-am luat apărarea, iar față cu Tita Chiper, nemiloasă cu el, totdeauna am încercat să pun o pedală atenuatoare).

Loviturile primite de prietenia noastră au venit numai dinspre el : decodificarea *Ușii...* ; portretul pe care mi-l zugrăvea, mai cu seamă în lunarele călătorii ale sale în Occident (nu de puține ori însoțit, secondat de Breban), pe timpul cărora mă încondeia la *Europa liberă* și îi stîrnea pe prietenii din Franța să se ridice împotrivă-mi (Mihai Serdaru nu s-a lăsat convins, Ion Varlam : da). Ultima, cronologic și ca greutate : nota informativă dată Securității în 1977, cu puțin timp înainte de a muri...

Unde am greșit ?

Admitem : eu nu-i făcusem nici un rău, dar, cunoscîndu-l bine, ar fi trebuit să-mi calc pe inimă, să-i transmit prin Petrișor că sunt dispus să mă împac, măcar pentru a-l împiedica să-mi facă el rău în continuare. La asta răspund în două părți :

– tocmai pentru că îl cunoșteam, știam : o împăcare n-ar fi constituit pentru el o piedică de a face rău mai departe, ba l-ar fi confortat în credința că el are totdeauna dreptate să facă ce face, timpul aducîndu-i confirmarea ;

– și el mă cunoștea : știa că suportasem din partea lui prea multe, că ultima ispravă a lui fusese din cale-afară de ticăloasă pentru a o face uitată-iertată.

Sau poate am greșit după moartea lui (4 martie 1977) și după liberarea mea din închisoare (5 mai '77) netăcînd existența notei informative aflate în dosarul meu, citite la Rahova, pe o masă de anchetă ? Să fi greșit, scriind, întîi în mărturia *Culoarea curcubeului*, apoi în *Bonifacia* ? – în legătură cu aceasta din urmă Breban a sărit ca un leu în apărarea prietenului mort, deci fără posibilitatea de a se apăra, publicînd în *Contemporanul* – citez din memorie, nu am tăieturile de ziar cu mine, la hotel – următoarele : „Goma scrie o carte întreagă, ca să acrediteze teza că Ivasiuc a dat Securității note informative !"

Privesc îndărăt, în timp, în spațiu : îi voi fi făcut ceva-ceva și eu lui, fie în față (sau : pe față), fie pe ascuns, fie inconștient – pentru ca el să-mi „răspundă" cum a făcut-o... Nu găsesc o cît de măruntă faptă a mea, sămînță de supărare (din partea lui). Am mai spus : am fost prieten cu Ivasiuc din 25 martie 1958 pînă în vara lui '70 – *cînd n-am mai fost deloc prieten cu Ivasiuc.* Nu m-am supărat – definitiv – după întîiul (nici după al șaselea) ivasiucism ; nu am luat hotărîrea de rupere imediat după izbucnirea scandalului cu *Ușa...*, ci la o lună-două, cînd am simțit efectele crizei de isterie furioasă a paranoicului de prieten al meu. Chiar după 1968, cînd ivasiucismele începuseră a se manifesta violent, cu martori, nu am rupt-o „provizoriu" : nici în prietenie, nici în ruptură a prieteniei nu știu ce înseamnă provizoratul : pentru mine prietenia (ca și adevărul) este sau nu este, calea de mijloc, compromisul, relativismul neavînd ce căuta. Am rămas fidel prieteniei legate în pușcărie, consolidate în libertate. Rupînd-o cu Ivasiuc, nu am rupt-o și cu prietenia, așa cum o înțeleg eu – ci cu o persoană care s-a schimbat (în rău). După cum nu cedez regretului purtat la butonieră de unii sub forma : „Cum de-am putut fi prieten cu un ticălos ca X... ?" – fiindcă X acela nu era ticălos cînd legasem prietenie cu el, se ticăloșise mai tîrziu... Că era și recunoștință în fidelitate ? Evident. Nu te poți supăra – definitiv – pe un fost coleg de celulă despre care știi bine că-i într-o ureche – „altfel, pîinea lui Dumnezeu !" ; nu te poți despărți – pentru totdeauna ! – de cineva cu care ai trăit opt luni încheiate în Gherla lui Goiciu (aceea din timpul răscoalei frontieriștilor din iulie 1958) ; de cineva căruia, în închisoare, îi făceai porție din porția ta („Nu asimilează, săracul, e hipertiroidian"), iar în libertate găsiseși tu în casa lui de mîncat, de fumat, chiar de-mbrăcat, bașca ceva bani de tramvai... Cert : această înglodare în datorii materiale, din partea mea, a întîrziat mult reacția de îndepărtare, însă n-a anulat-o. Mai era încă ceva (dacă Mihai Serdaru are să citească vreodată rîndurile de față, are să le înțeleagă) : ca și în celulă, la Gherla, Ivasiuc domina – însă (acest „însă" are ceva din gîndirea postului de radio Erevan...) însă noi îl protejam. Cum ? Este adevărat : și un servitor credincios își ocrotește stăpînul,

însă eu nu mă simțeam *dominat*, nu aveam deloc sentimentul că-l *protejez* pe Sașa. Între noi era o normală împărțire a sarcinilor într-un grup de trei, el fiind cu... pirotehnia, Mihai și cu mine avînd grija intendenței – în sensul de prezență fizică alături de el (avea nevoie, avea mare nevoie).

Trecuse un deceniu de la întîlnirea noastră, în carantina de plecare din Jilava. Pe atunci el era fost student la Medicină (și fost student la Filozofie), cel care, fără studii, după eventuala liberare nu putea deveni... viitor medic – fiindcă așa era făcută viața ; eu eram fost student al Institutului Eminescu : după eventuala liberare, pe mine nimeni și nimic nu mă putea împiedica să fiu scriitor (cu excepția talentului, firește). Or, între timp se produsese o inversare de situații : el, prinzînd gust de literatură (nu voi spune că fusese decisiv contactul cu mine, în cele opt luni de Gherla – dar ceva-ceva a fost), chiar debutase în *Gazeta literară* cu o schiță – pe cînd eu eram încă în domiciliu obligatoriu...

Cînd ne-am revăzut, în 1964 (atunci încercasem să intru clandestin la „Sorbonica", dădusem nas în nas cu Gafița – și renunțasem...) – Ivasiuc era deja consacrat ca scriitor, dacă nu prin numărul și prin cantitatea textelor publicate, atunci prin fascinația pe care o exercita asupra scriitorilor ce gravitau în jurul *Gazetei literare* și al Titei Chiper, prietena apoi soția lui – în timp ce eu... nici măcar postulant la debut nu eram, într-un fel mă aflam exact în situația dinainte de arestare – în minus, ca majoritatea zdrobitoare a foștilor deținuți politici, un descalificat social, un paria, un individ fără drepturi...

1965 : un an fast pentru noi, studenții-deținuți : un decret al lui Ceaușescu ne-a permis, foștilor politici, să ne reluăm, să ne continuăm studiile universitare. Cum-necum, dintre toți cei aflați în situația mea, doar mie mi s-a refuzat, consecvent, reînmatricularea (aveam doi ani absolviți la arestare, în 1956). Toți ceilalți studenți care o luaseră de la capăt cu studiile (adică printr-un nou examen de admitere) fie erau, în momentul arestării, în „ani mici" – primul, al doilea, aceștia nu erau recunoscuți – fie schimbaseră facultatea, deci nu puteau pretinde la reînmatriculare-echivalare. Demersurile mele au continuat și în anul I bis (de-aș fi cîștigat un singur an, tot ar fi fost ceva), iar Sașa, între timp intrat la Ambasada Americană, ca nuștiuce, se oferise să mă ajute prin relațiile lui multe și de-la-înalt-nivel... Cum abia ieșisem din borțile succesive : Gherla, Jilava, Lătești, Sercaia, nu aveam relații normale cu realitatea : îl crezusem pe bunul și binevoitorul meu prieten Ivasiuc atunci cînd afirmase că-mi va da o mînă de ajutor la reînmatriculare (de altfel un drept oarecare, nu o favoare) ; nici măcar nu-l întrebasem pe lîngă cine avea de gînd

să intervină – mi se părea normal ca prietenul să-și ajute prietenul... Cum însă demersurile pentru reînmatriculare au durat pînă în 1967 (atunci mi s-a comunicat respingerea definitivă a cererilor mele, repetate), în acel moment nu mai aveam ce face cu anii dinainte de arestare, mă aflam în anul II (pentru a doua oară), iar ineficiența lui Sașa în chestiunea reînmatriculării a trecut neobservată.

Așadar, în toamna lui 1965 începusem o viață nouă... Eram student în anul I la Filologie, română, iar în privința literaturii... Depusesem la redacțiile revistelor literare manuscrise – și așteptam.

N-am primit vreun ajutor la debut : la *Gazeta literară* (unde redactor la proză era Tita Chiper, factotum Eugen Simion, consilier intim : Marino, iar amicul Sașa un fel de super-intendent), îmi zăceau manuscrisele de cînd le depusesem, cu peste un an în urmă și aveau să mai zacă, în ciuda faptului că în redacție lucrau foști colegi de-ai mei (adevărat : dinainte de '56 !) : Dimisianu, Raicu, Baltag... Debutul a fost o întîmplare din cele mai fericite, după atîtea ghinioane... Sânziana Pop nu mă cunoștea, nu-mi devenise prietenă în orele și orele petrecute pe culoarele *Luceafărului* ; Gica Iuteș, chiar de mă știa după nume, nu-mi era apropiată. Nu-mi fusese de nici un ajutor – măcar o vorbă de încurajare să-mi fi șoptit – Velea, fost coleg de facultate și de cămin (și el redactor la proză, la *Luceafărul*), în schimb, Sânzienei Pop, citind manuscrisele, îi plăcuseră (și) ale mele ; pledase cauza și a lor, mai cu seamă față de monștri ca Săraru, Dodu-Bălan – aceștia fiind, violent, împotrivă (în special Săraru : știa că eu știu că el fusese hoț de internat) ; găsise înțelegere la... Eugen Barbu, șeful revistei, atunci (1966) într-o zodie bună. În această „luptă" – am plasat-o între ghilimele – Sânziana a avut-o alături și pe Gica – și iată că într-o zi mă anunță, așa, în treacăt (ea trecea – eu *stăteam*... pe coridor) că îmi intră o proză în numărul viitor ! Ei bine, o pagină întreagă am avut ! Așa am debutat, la vîrsta de 31 ani și două luni, în *Luceafărul* lui Eugen Barbu ! Eveniment sărbătorit-stropit cu prieteni din închisoare : Horia Popescu, Radu Surdulescu, Gică Păcuraru și Costică Iliescu ; apoi cu oniricii ; apoi cu Tita Chiper și cu Sașa Ivasiuc.

M-a bucurat, cum să nu mă bucure ? – bucuria prietenilor mei, iar ca scriitori, a oniricilor, a Titei, a lui Sașa. Atunci n-am luat în seamă nuanțele de participare ale unor prieteni pușcăriași – ca Sașa : foarte aferat, m-a felicitat, bătîndu-mă pe umăr, apoi s-a cărat la masa lui Fulga, vicepreședintele Uniunii ; ca Marino : pe timpul cînd frecam parchetul culoarelor redacțiilor, mai ales al *Gazetei literare*, nu numai că nu mă ajutase, dar pentru că Tita îl îndemnase să intervină pe lîngă Eugen Simion, să-mi deblocheze manuscrisele, el se scuzase că n-are putere, că ce a fost (în Bărăgan) – a fost, acolo, acum suntem

altădată și în altă parte... Asta ar fi fost de înghițit (mai ales că de cînd ieșisem la suprafață aflasem lucruri de necrezut, de neacceptat despre el, cel devenit după arestarea pentru părăsire-de-domiciliu...). Însă după scena de pe coridoarele *Gazetei...*, dacă ne mai întîlneam pe undeva, Marino nu mă vedea ! De cîteva ori rămăsesem singur (și stingher) la restaurantul Casei Scriitorilor – fusesem invitat de Ivasiuc, dar Sașa, luat cu alte treburi, plecase fără să plătească, lăsîndu-mă singurel, față către față cu Madam Candrea, responsabila : ea știa că nu eu plătesc, dar tare ar fi dorit să-i eliberez masa, avea și alți clienți... Marino se fîțîia prin apropiere, eu schițam o ridicare de pe scaun, un semn din cap, din priviri – nimic : dacă omul cu privire de vultur nu mă vedea... Și iată-l pe același, imediat după ce debutez, că mă observă – vine spre mine, în plin restaurant, cu brațele deschise, gata să mă îmbrățișeze, felicitîndu-mă :

„În sfîrșit !", zice el, strîngîndu-mi mîna ca niciodată (mîna lui Marino nu e mînă, ci mănușă umflată cu aer – și jilavă).

N-am rupt relațiile – nici nu aveam ce rupe – el mi-a dat un referat favorabil la *Ostinato*, apoi, după ani, m-a căutat la Paris...

„În sfîrșit !"-ul lui Marino era, omenește, oftatul de ușurare că – în sfîrșit ! – mă descurcasem singur (sau : fără intervenția lui), fiind și el dintre cei ce sunt convinși : puterea de a interveni în favoarea unui prieten este finită, consumabilă, epuizabilă – precum benzina din rezervorul propriului automobil : dacă dai altora, riști să rămîi tu în pană de... ce-o fi.

Știu că Tita Chiper s-a bucurat sincer pentru debutul meu. Mă feresc însă de a afirma că Sașa nu s-a bucurat – nici vorbă să spun că i-ar fi displăcut intrarea și a mea în rîndurile oamenilor că, vorba lui Marino : „În sfîrșit !"... O reacție iritată i-a provocat, am mai spus, răsfoirea (deși el pretindea că nu-l citise deloc) manuscrisului *Ostinato*. Dar chiar și în acea împrejurare ar fi putut să fie pricinuită (iritarea) de faptul că, omenește, nu-i plăcuse textul !

Ca și în chestiunea reînmatriculării, Sașa se trezise promițînd că are să pună el o vorbă bună – la editura unde voi preda *Ostinato*. Nu-i cerusem și nu-l întrebasem pe lîngă cine avea să pună vorbea ceea...

La urma urmei, niciodată n-am discutat cu el vreun text al meu – admițînd că citise vreunul. Cu Sașa nu puteam – în sensul că nu aveam posibilitatea și nici nesimțirea lui să insist, să blochez tot ce împiedica să se vorbească despre altceva decît prozele mele. Nu mă deranja peste poate regula impusă de el : știam că mă consideră făcînd parte din altă categorie, din alt regn – nu-l contraziceam (asta îl scotea din fire), i-o și spuneam – iar în vremea din urmă se temea că aș proveni dintr-o tabără opusă lui... Cum eu nu-mi apăram lite-

ratura decît în fața cenzorilor – și nu cu argumente literare – nu suferearn. Iar pe el, după ce l-am lăudat o vreme, fără rezerve (păcatul meu), am început a-i comunica, scurt, dezacordurile – mai ales cu „teoriile" lui neomarxiste – Tita le zicea : marxtineretice...

Am înțeles mai tîrziu : Sașa Ivasiuc nu intervenise niciodată în favoarea mea – deși de fiecare dată se propunea, apoi, periodic, întreținea maioneza, povestind basme cu... stadiul în care se afla intervenția... – nici în reînmatriculare, nici în debut, nici pe lîngă edituri... După cum, cu excepția decodificării din aprilie 1970 a *Ușii*... nu cred că Ivasiuc intervenise vreodată pe lîngă redacții de periodice ori edituri în defavoarea mea (oricum, *Ostinato* nu din pricina lui a fost repetat respins). A, că venind vorba despre mine, prietenul Sașa plasa o măgărie de-a lui, un ivasiucism – perfect posibil ; că, agățat de Securitate (acum, după 40 de ani, înclin să cred că, într-adevăr, cedase din primele momente ale anchetei – la începutul lui noiembrie 1956 – că perioada petrecută cu Serdaru și cu mine, în '58, la Gherla, fusese, într-adevăr, o încercare de a scăpa de lanțul-lațul Securității, însă la Periprava, la lucru, bolnav, a recăzut – și așa a rămas), la fiecare convocare ori „întîlnire prietenească", de frica bătăii luate de la căpitanul Enoiu (frică amestecată cu o importantă doză de paranoia), îi mai și turna pe cei desemnați de Organ – printre aceștia și pe mine...

Așa că revin : unde, cu ce am greșit față de Ivasiuc ? – pentru a putea spune că el, făcînd ce-a făcut, a dat replica, răspunsul meritat, răsplata pentru faptă ?

Nu găsesc. Și nu pentru că m-aș crede curat ca lacrima, dar în raporturile cu Ivasiuc n-am făcut nimic de natură să provoace revanșă.

Unii prieteni au avansat ipoteza „geloziei" scriitoricești. N-am crezut atunci, continui să nu cred în așa ceva : Ivasiuc era atît de pătruns de superioritatea lui asupra tuturor, încît nu putea fi vorba de invidie ; apoi el scria *altfel* decît mine, nu avea a se teme de concurență.

În multe din elogii (funebre) s-a afirmat că „în ultima vreme Ivasiuc își presimțea sfîrșitul – de aceea se grăbea"... Chiar dacă ar fi presimțit ceva, nu din această pricină se grăbea el – „în ultima vreme". Se grăbise de cînd se știa, era în permanentă goană – niciodată în linie dreaptă, totdeauna în zigzag, un perpetuu precipitat, mai degrabă fără odihnă decît activ – era un agitat. Îi conveneau marile viteze, hocus-pocus-urile, focurile de artificii. Caracterul mitralieresc al gîndirii sale îi zăpăcea, îi îmbăta, îi amețea pe spectatori-auditori (am fost tentat să spun : interlocutori, m-am retras la timp : Sașa era monologhistul prin excelență) – dar mai cu

seamă oferea pe tavă, gata rumegate de mașina lui de rumegat orice : alibiurile teoretizate ale micilor slăbiciuni (și economii...) ale scriitorului la români – sub vremi...

Cultura, capacitatea analitică, forța verbului (deși, ca mai toți ardelenii, avea grave neajunsuri de limbă română), o anume zăpăceală simpatică – dar mai ales *viteza* gîndirii, a vorbirii, a gesticulației etc., au făcut din el un interlocutor căutat (și invidiat). În închisoare eram constant intrigat cînd Sașa – după cîte o „prelegere" ori o ceartă de celulă – ne întreba, pe Serdaru și pe mine, dacă se observase „rapiditatea" prelegerii, disputei. Serdaru încuviința, beat, eu însă nu înțelegeam : „rapiditatea" cu care se încăierase verbal – era o calitate ? „Dar bine-nțeles !", făcea Sașa, dezamăgit de mine, „față de lentoarea celorlalți..." Fiindcă mă bătea mereu la cap cu rapiditatea lui – pe care nu o prețuiam deloc – la un moment dat, excedat, am zis : „Eu credeam că în gîndire, exprimare, e ca în amorul trupesc : nu trebuie să faci... rapid, ci bine... – după cum nu se cer mari – ci vesele ; nu care să lucreze în mare viteză, ci să fie viteze..." – s-a supărat, a rămas botos vreo săptămînă, iar cînd mi-a adresat cuvîntul m-a întrebat de ce am vorbit despre *asta* : am vrut să-l rănesc ?...

În libertate era preocupat, chiar dacă nu exclusiv, de... viteză, în mare parte de ea, așa că, atunci cînd îmi venea bine, aduceam vorba de Sipoș (avea nume de ungur, altfel era țigan d-al nostru, din popor), fost coleg de domiciliu obligatoriu... Analfabet, însă deșteptspirt, avea o inteligență dintre cele mai colorate și nu știai cînd vorbește serios și cînd glumește. De pildă, auzind la radio o „bătută" focoasă, zicea : „A luat-o iute-iute – o termină gramnic..." Tot din muzică (și din ritm) : „Dom'le ! M-auzit la radiu', un acordionist – rupere ! De cînd mama m-a făcut n-am auzit unu' mai bun ! Știți cum cînta... ?" Da, voiam să aflăm *cum* anume cînta acordionistul cel rupos – și întrebam. „Cum ! cum !" se jignea Sipoș de o întrebare ca aceea. „Ca trenu' – ce spun eu – ca glonțu', dom'le ! Nici n-apuci să iei în seamă-nceputul, c-a ajuns la coadă !" „Vrei să spui : repede ? Rapid ?", insistam noi. „Ce repede, ce rapid – ca glonțu' ! Gramnic ! Mare acordionist, cînta c-o viteză ce n-a văzut Parisu' !" Uneori, cînd Sașa se afla în plină perorare, îndrugînd vrute și nevrute, Tita sugera cîntatul la acordeon – pe dată Alec (nu mai era Sașa) se oprea, descumpănit, rătăcit.

Oricum, Ivasiuc năvălise în mediul scriitoricesc cu un aer proaspăt, cu argumente, cu „arme" necunoscute : o cultură occidentală, o mare ușurință (firește, și mare viteză) de a exprima oral o întîmplare, o reflecție ; o imagine, o anecdotă (facilitate căpătată, desigur, în închisoare, acolo ne exersasem cu toții) ; cu un bagaj impresionant de amintiri de pușcărie (ceilalți scriitori foști deținuți fiind mult mai

rezervați – cînd nu de-a dreptul muți), o remarcabilă capacitate analitică dublată de una, aproape insolentă, de sinteză. Firește, îi strivise pe foștii scriitori, de multă vreme realistsocializați, ca Jebeleanu, Bogza, Macovescu ; pe „langsami" transilvani ca Breban, Manolescu, Ion (nu Ioan) Alexandru ; îi pusese în vădită inferioritate pe regățenii „'oți" (și rapizi – dar nu ca Sașa al nostru care, vorba lui Sipoș, nici n-a-nceput, c-a și terminat !), precum Marinii de orice culoare : Preda, Sorescu ; îl subclasase pînă și pe un Matei Călinescu, măcar tot atît de dotat – dar dacă nu avea „viteza" lui Sașa...

Ca ștab mi-a fost de-ajuns contactul cu redactorul-șef adjunct al editurii Cartea Românească, așa că nu m-a mai interesat cariera lui (cum atît de plastic vorbește Breban) de secretar al Uniunii Scriitorilor, de director de studio cinematografic... Nu știu cum a fost ca șef – și nu am nici cea mai neînsemnată dorință de a afla...

Ivasiuc a polarizat timp de un deceniu tot ce era mai de-valoare în literele românești din acea vreme. A exercitat o influență vădită asupra limbajului rostit și scris – nu există doar epigoni ai lui, imitatori onești, ci și puternice personalități ce au suferit influența lui – am remarcat, cu probe, efectul său asupra, în ordine : a lui Breban, Manolescu, Matei Călinescu.

Ca observator de pe margine, am dedus motivele afinității acestora cu el – în fapt, unul singur : absența... sentimentului etic.

Ivasiuc a fost ascultat, crezut, admirat, imitat (studiat) de mulți scriitori – cu precădere prozatori și eseiști – din motive de :

a. biografie (altfel spus : „viață") : din acest punct de vedere, Sașa *nu* era ca ei (nici unul dintre pușcăriașii-scriitori nu s-a lipit de el) : făcuse închisoare ; *în ciuda acestui teribil „accident de parcurs", Ivasiuc nu era... supărat pe regimul comunist* : el nu era vindicativ – ca alții, nici măcar resentimentar ; el nu cultiva memoria, ci o trafica, „util partidului", așa cum făcuse de la debutul editorial, în *Vestibul* : pusese în cîrca antonescienilor ceea ce se petrecuse, în fapt, sub comuniști ; desigur, nu era rigid ca vechii comuniști, dar nu rămînea mai puțin marxist (dovadă : articolele care umpluseră volumele sale „teoretice"), el fiind acela care lansase, cel puțin în mediul scriitoricesc, justificarea : *„am intrat în partid, ca să-l subminez pe dinăuntru"* – și, deși toată lumea știa *cînd* intrase el (ca și mine, la 22 august 1968, după invadarea Cehoslovaciei), lumea aceea fiind românească, deci neiubind adevărul, ci surogatul, falsul adevăr, calpul, înlocuitorul – l-a lăsat nepus la punct. Mai apoi Breban, prost sfătuit de Țepeneag, încercase să-și impună paternitatea „subminării partidului" – ca să-și confecționeze o legitimitate de... opozant anticomunist, dar iarăși : suntem în România, unde toate șopîrlele, chiar avînd dimensiuni crocodiliene, sunt înghițite cu voioșie (și cu legendara înțelepciune

locală), nimeni nu-și dă osteneala să-l ia de guler pe impostor. În fine, Ivasiuc le era apropiat (mereu : biografic), fiindcă... și el avea mici-mari-scăderi-de-caracter ; și el se aranja cu orice, cu oricine ; era și el piatră daco-romană peste care n-au decît să treacă toate apele... Oricît de orbi, de surzi, de boi ar fi fost scriitorii prieteni ai lui, nu se putea să nu se fi întrebat măcar o dată pe an (să zicem, de 23 august) : cum se face că un fost deținut politic, șel al lotului studenților de la Medicină din '56, a ajuns, ca prin minune, „funcționar" la Ambasada Americană ? Cum de el, fost bandit, este promovat secretar al Uniunii Scriitorilor, director de studio cinematografic, bursier Fulbright, asiduu călător în Occident ? Răspunsul la toate acestea – un singur cuvînt : Securitatea.

A mai fost lăudat, imitat, cultivat Ivasiuc și pentru :

b. discursul practicat (cu alte cuvinte pentru „operă") : în asta era prezentat ca un novator, uitîndu-se prea repede (și interesat) că existase pînă în urmă cu un deceniu, în carne și oase, un oarecare Camil Petrescu... Oricum, *opera* (în sensul brebanesc) a lui Ivasiuc a părut contemporanilor și unora din urmași salutară : „Iată *cum* să scriem, pentru a nu ne trăda talentul ! Iată *ce* să scriem, ca să împăcăm capra cenzurii cu varza geniului nostru literar !"

Epoca Marilor Colaboraționiști (Sadoveanu, Călinescu, Arghezi, Camil Petrescu) era revolută ; de asemeni cea a pseudoscriitorilor de tipul Frunză, Galan, Chiriță, Lăncrănjan. Pe tava liberalizării-de-sus (cea pe care Breban pretindea că a aruncat-o, astfel dînd o nouă interpretare funcției... de purtător de tavă), partidul nostru cel drag și generos oferea inginerilor sufletului patriotic românesc posibilitatea venirii Momentului atîta așteptat : cel al Valorii – „Momentul Nichita..."

La oameni noi – „moment" nou... După domnia produselor proletăroilor, în prima lor parte blagoslovite de Marii Trădători, iată, ieșeau la lumină poezii *adevărate*, povestiri *adevărate...* – numai atît, critica și istoria literară rămînînd, mai departe, sub aripa Gospodăriei de Partid – iar o dată cu *Francisca* lui Breban chiar și romane (aproape) adevărate... În cartea de amintiri în dialog cu I. Vianu, Matei Călinescu prezintă cu mult curaj autocritic fascinația exercitată asupra junilor (Nichita, Baltag, Velea, Dimisianu, Breban) de îmbătrînitul în rele, fanaticul procekist Paul Georgescu, reprezentînd simultan glasul partidului și glasul disidenței de partid și de stat... Cînd a apărut printre scriitori Ivasiuc (prin 1963-64), colegii de generație și de arme (de asemeni, ai mei – dar atît) : Breban, Matei, Manolescu, erau gata preparați... – n-am să spun : „ca la Pitești", dar am să atrag atenția că fiecare dintre ei avea „o bubă la dosar", iar aceasta funcționa ca butonul de comandă cu care Puterea, apăsînd-

lăsînd, îi manipula pe acești băieți speriați de avioane – deocamdată utemiști de nădejde, dar viitori străluciți activiști ideologici pe tărîm literar. Fiecare dintre junii furioși era șantajabil ori chiar șantajat ; se lăsase, din frică, din oboseală, din lașitate, ori îl obligase familia să ajungă la... conștiința că trebuie să fi greșit el cu ceva față de statul democrat-popular, altfel statul acela nu i-ar... atrage atenția mereu-mereu... Pentru aceștia, moderațiunea în vorbă și chiar în gînd, sau chiar muto-surditatea politică era mama sănătății – ei făceau parte dintre supraviețuitorii Ungariei și, cum se spune : cînd ai scăpat de arestările din '56, de exmatriculările din '57, mergi pe burtă, îți ții fleanca pînă la a uita că ești ființă cuvîntătoare – astfel explicîndu-se, la toți, *amnezia selectivă privind Momentul '56*, practicată în amintirile publicate (Matei Călinescu, I. Vianu, N. Breban) cît și în răspunsurile la interviuri (N. Manolescu). Nu trecuse nici un deceniu de la traumă, dar colegii lui Nichita se aflau pe calea cea bună : *a diversionismului etic prin practicarea valorismului estetic.* Erau foarte curajoși cu voie de la Paul Georgescu (disidentul autorizat) : cereau să se revizuiască regimul distribuirii... scaunelor, știind ei că scaun la cap au mulți și nu le slujește la nimic, pe cînd un scaun sub curul omului...

Între acestea, cum se spune, a apărut Ivasiuc. Venise relativ tîrziu (cînd toți ceilalți erau afirmați), dar nu cu mîinile goale : a dat acestei generații și următoarei (efectele simțindu-se puternic mai ales la optzeciști – vezi Crăciun, Mușina) un suport teoretic : justificarea valorismului.

Prin viața-și-opera sa, Al. Ivasiuc, cel cu nume rutean, a sintetizat tendințele (milenare) ale mioritismului daco-roman.

O măsură discriminatorie în ceea ce mă privește – reabilitatea juridică : dacă reînmatricularea nu mi-a provocat întrebări bănuitoare (Sașa nu beneficiase de anii de medicină făcuți, deși i se aprobase recuperarea lor și continuarea facultății – eu : ba), povestea cu reabilitarea a fost cît se poate de tulbur(ătoar)e :

Eram redactor la *România literară*. Într-o zi Leonid Dimov, intrînd în biroul nostru și dînd cu ochii de mine, s-a arătat mirat :

„Nu ești la reabilitare ?", m-a întrebat.

Am picat din lună. Nici nu știam că se fac reabilitări – oricum, eram membru de partid, fără reabilitare juridică. Dimov mi-a spus că știa de cîteva zile de la Caraion, coleg de birou, și că dintre scriitorii pușcăriași politici fuseseră convocați : Ion Caraion, Șt. Aug. Doinaș, Al. Paleologu, Adrian Marino, Aurel Covaci, C. Noica și Al. Ivasiuc. Dimov știa și cine *nu* fusese chemat (la reabilitare) : Negoițescu, Dinu Pillat, Ovidiu Cotruș, I.D. Sîrbu, N. Steinhardt, Ion Omescu – noi doi...

„Nu-i nimic, au să ne ia în lotul următor !", a glumit Dimov.

Nu a fost nici un „următor". Cînd i-am întrebat pe Marino, pe Paleologu, pe Caraion *cum* fuseseră reabilitați (firește, voisem să aflu cum decursese ceremonialul : fuseseră trecuți prin fața unui complet de judecată, ori doar convocați la Municipiul de partid și anunțați că, începînd de azi...), fiecare, în felul său s-a arătat ofensat de întrebarea „insinuantă" (Marino m-a întrebat, el, ce insinuez, întrebînd cum fuseseră ei reabilitați ?), ba Caraion m-a invitat să-l las dracului, în pace !

Iată : lui Ivasiuc i se aprobase reînmatricularea la Medicină, fusese și reabilitat juridic – el, „șef de lot" ! Nu întreb : „De ce el da și eu ba ?", ci : „De ce nu *și* eu ?"

Recunosc : cu acel prilej (reabilitarea) am început a-mi pune întrebări rele despre colegii mei de pușcărie ; ba am cedat luptei-de-clasă – pe care nu comuniștii au inventat-o. Am cedat chiar „găsirii unor coincidențe", a unor „pentru că"-uri – la Doinaș, la Marino, la Noica, la Ivasiuc, la Covaci... Lui Dimov i-am zis, a doua zi, pe coridor, de față cu Adi Fianu, că mă piș pe reabilitarea lor – dar tratamentul diferențiat (mai ales în raport cu Ivasiuc) m-a ulcerat : de ce lui să i se propună, dar nu *și* mie ? Prin ce mă deosebeam eu de el ? În momentul în care am început a-mi răspunde, m-a apucat jalea – pentru prietenia dintre noi.

În acest text neavînd de gînd să povestec întîmplări (am făcut-o și nu o singură dată), revin la întrebarea :

Unde am greșit ? *Cum* și *prin ce* – încît să justifice, în ochii lui Ivasiuc, răul pe care mi l-a făcut ?

N-am să spun că eu nu i-am făcut nici un rău – ci : nici atunci, nici acum nu găsesc în actele lui Ivasiuc răspunsul la acte ale mele de aceeași natură ; ticăloșiile lui să răspundă unor ticăloșii ale mele.

În conștiința scriitorilor români din generația noastră și din cea următoare, „subiectul Ivasiuc" este sub regim de tabu. Am mai spus, acum repet : Ivasiuc constituie alibiul, justificarea celor ce, necolaborînd pe față cu Puterea, pretind că i s-au opus (prin cultură), că i-au rezistat (prin literatură) ; și, din moment ce ei au făcut *numai* literatură, să fie socotiți nu doar buni literatori, ci și vajnici rezistenți.

În omul Ivasiuc s-au recunoscut (recunoscători...) toți scriitorii români ce, ca tot creștinul, au avut și ei mici-slăbiciuni etice, începînd cu tăcerea în fața injustiției, continuînd cu inerția în fața terorii, sfîrșind cu acceptarea (mioritică) a inacceptabilului : analfabetizarea comunității românești și dezumanizarea ei – fără a mai vorbi de „micuța notiță informativă" dată Securității, ca gaj pentru o proble-

matică „mică favoare" (apartament, pașaport, volum publicat, rubrică menținută, slujbă).

În textele lui Ivasiuc și le-au (re)cunoscut pe ale lor toți scriitorii ce s-au mințit singuri la oglindă – pînă au ajuns să chiar creadă în realitatea... cealaltă : „luptele" duse cu cenzura (cînd erau doar tîrguieli meschine – însă pe picior de inegalitate) ; ce s-au consolat cu „ecoul în rîndurile cititorilor" pe care ei înșiși îi învățaseră să decodifice pînă la anulare fiecare poem, roman, pagină, strofă, vers.

2. ȚEPENEAG

L-am cunoscut în toamna anului 1965, pe culoarele *Luceafărului* ; sau poate ale *Gazetei literare* – oricum, eu eram un postulant la debut, el fiind (de un an, poate de doi) un strălucit tînăr scriitor.

N-aș spune că între noi a scăpărat prietenia la prima-vedere. Deși setos de comunicare, nu mă deschideam lesne – nu de frică : din discreție. A trecut un an întreg de vedere, cel puțin săptămînală (tot pe coridoarele redacțiilor), pînă să ne apropiem. Probabil dacă aș fi frecventat și eu cafenelele, cîrciumile, ne-am fi împrietenit mai devreme.

Țepeneag și cu mine aveam moduri diferite, aș zice : simetrice de a trata binomul sărăcie-băutură. Cînd eram obligat să explic de ce nu intru în „localuri", ziceam :

„Pentru că n-am bani."

Țepeneag dădea exact același răspuns – însă la o altă întrebare : de ce e toată ziua (mai ales noaptea) prin „localuri" ?...

Într-o zi, trecînd prin Piața Romană, pe la ora prînzului, mă oprește Țepeneag – nu mai știa cum mă cheamă, a început cu : „Bă, ăsta...", dar mi-a cerut cu un aer natural niște bani. Suma era imensă pentru mine (o sută de lei) ; am răspuns că regret, dar nu am atîția bani ; la care el, cu același natural, m-a înjurat de mamă și s-a îndepărtat, oprind pe alt trecător. Nu l-aș fi lăsat să plece, după o asemenea probă de prietenie, fără a-i arde una peste bot, dacă n-aș fi fost paralizat de „aspect". Și eu eram sărac, rău îmbrăcat, dar măcar, în pantofii scîlciați, purtam ciorapi (cîrpiți regulat de mine, pe un bec ars) ; pantalonii dăinuiau „dinainte de Revoluție" (Maghiară), însă aveau toți nasturii la prohab și nu erau descusuți la buzunare... Mă mai impresionase extrem de neplăcut : la acea oră matinală, el era, dacă nu beat, atunci băut – duhnea acru a borhot.

Pe coridoarele revistelor, spre deosebire de mine care așteptam un problematic semn din partea redactorilor cărora le încredințasem manuscrisele, Țepeneag pătrundea în birouri, totdeauna fără să bată, rămînea cît rămînea, ieșea, intra în altul... Nu-mi făcea nici cald nici rece. Nu-l condamnam și nu-l apăram. Citisem cîteva texte semnate de el, nu le găsisem pe gustul meu, însă știam : lumea nu-i alcătuită numai din băieți și fete pe gustul meu, mai erau și altfel(e)...

Cum el nu cunoştea prozele mele şi nu manifestase interes faţă de ceea ce, eventual, scriam, nici eu nu simţeam nevoia să grăbesc mersul istoriei...

Atunci, prin noiembrie 1966, mai simpatici, mai abordabili, mai calzi păreau mai-tinerii (şi decît el) Mazilescu, Turcea, Neacşu, Ştefan Stoian, Vintilă Ivănceanu, papiţoi şi fantast (pe Sorin Titel, deşi făcea parte din grupul oniric, nu-l pun aici : fusesem colegi în prima studenţie, nu fusese arestat, ci exmatriculat, ceea ce părea a-l fi distrus mai eficace decît o închisoare cinstită : devenise de o prudenţă enervantă, antipatică – chiar dacă în 1958 publica în *Steaua*...). Aflasem chiar din gura lui Ţepeneag : îşi mutase sediul de la legendara cîrciumă *Singapore* (nu fusesem niciodată, nu ştiam nici pe unde s-ar fi putut afla) mai în centru, „la Madam Candrea" : acolo, în hazardul (?) aşezării la mese, ne-am cunoscut ceva mai bine : aşa am aflat că în '56 el era student la Drept, că în ziua manifestaţiei se afla în Piaţă, dar nu fusese arestat, că asistase la procesul meu din '57... – şi ne-am împrietenit ; acolo am luat cunoştinţă de programul oniric, acolo am aflat că eu nu sunt (oniric), însă, ca băiat bun ce eram, fusesem acceptat – ca membru tolerat...

Între 1965 (cînd revenisem la Bucureşti) şi 1968, la întîia neînţelegere cu Ţepeneag (am să revin), m-am învîrtit numai printre scriitori... toleranţi. Nu avea importantă (credeam, atunci) că eu scriam realist, că Ivănceanu era suprarealist, că Ţepeneag teoretiza onirismul – mergeam împreună... ; probabil ne apropia satisfacţia că, în sfîrşit, puteam face literatură şi noi, daţii la o parte – după o iarnă atît de geroasă şi atît de realistsocialistă.

Nu-i puteam urmări în toate acţiunile pe noii mei prieteni : pînă la 6 decembrie ('66) – pentru că nu publicasem nimic ; pînă la 22 august '68, fiindcă nu aveam volum ; încă vreo şase-şapte luni pentru că nu eram membru al Uniunii Scriitorilor (regulă funcţionînd, ca un făcut, doar în ceea ce mă privea : Ţepeneag fusese primit după publicarea a două-trei schiţe – în reviste). De aceea am fost spectator la „marile bătălii" (de la Iazul-Mic) ce agitaseră lumea scriitorească : schimbări în redacţiile revistelor, ale editurilor ; în cenacluri ; chiar în ale conducerii Uniunii. Atunci au fost doborîţi monştri îmbătrîniţi în rele, ca Beniuc, dar şi dintre mai-tineri, precum Eugen Barbu cu întreaga-i echipă : Săraru, Dodu-Bălan, Lăncrănjan, Brad, cei ce, la puţină vreme după alungarea lor de la *Luceafărul*, aveau să-şi depună ouăle resentimentare în *Săptămîna*, iar puii trogloditismului securist aveau să capete pene abia după decembrie '89, prin *România Mare*... Neavînd dreptul (statutar) de a participa la evenimente, le trăiam prin procură la Madam Candrea, relatate de Ţepeneag. El se afla atunci în mare formă organizatorică : extrem de activ,

reușise a-și impune tactica (de șah) chiar mai-vîrstnicilor : Breban, Sami Damian, Bănulescu, Matei Călinescu – într-o oarecare măsură chiar lui Nichita Stănescu – ce naviga de pe atunci în două-trei luntre, printre ele și cea a lui Eugen Barbu. Venise rîndul noii generații să conducă afacerile...

Țepeneag primise asigurarea fermă că va scoate o revistă literară la Ploiești și mi-a cerut și mie proză. Am fost încîntat – prima oară cînd eram solicitat să dau texte pentru publicare. Am copiat de mînă vreo douăzeci de pagini... Cînd să i le dau, aflu că „revista de la Ploiești" urma să fie condusă de Bănulescu, Țepeneag ocupînd locul doi în ierarhie. L-am anunțat că nu dau „la revista lui Bănulescu". Țepeneag a crezut că glumesc, iar cînd s-a convins că sunt cît se poate de serios, m-a întrebat de ce refuz, doar Bănulescu este „de-ai noștri" și un foarte bun scriitor. Am acceptat că e foarte bun scriitor, dar eu refuz să public în revista lui, fiindcă nu-i deloc „de-ai noștri" – i-am spus că, în Bărăgan, trăisem într-un sat-nou vecin cu Făcăieniul, din care preotul Bănulescu fusese alungat de comuniști cu întreaga familie, iar băiatul popii, Fănică, scria la *Scînteia tineretului*, în tandem cu Ilie Purcaru, purcării despre binefacerile agriculturii socialiste și ale politicii agrare a partidului nostru, mai cu seamă în Bărăganul de aur... Țepeneag n-a înțeles ce aveam eu de împărțit cu Bănulescu, ce anume pretindeam de la el, ce aveam cu colectivizarea – i-am răspuns că, Doamne ferește, n-aveam nimic de împărțit cu Bănulescu, dar aveam dreptul să nu public în revista unui purcăriot, colaborator al *Scînteii tineretului* – taman pe tema agriculturii. Țepeneag a făcut :

„Ei și ?"

„Cum, ei-și ?!" am exclamat (aflasem de curînd că și tatăl lui fusese la Canal).

La care Țepeneag mi-a aruncat, senin :

„Ești un cretin !"

Din cauza acestui tratament (în alte împrejurări aș fi rezolvat litigiul cu cîteva palme bine simțite, îmi spuneam însă că scriitorii nu se bat între ei, iar pentru că nu știam cum se negociază înjurăturile, insultele, mi-am propus să fac trei pași înapoi, de unde să nu mai avansez – în mijlocul oniricilor români), n-am mai dat manuscrise nici pentru *Ramuri* de la Craiova (suplimentul *Povestea Vorbii* îi fusese încredințat lui Miron Radu Paraschivescu, mentorul oniricilor) ; de aceea n-am frecventat cenaclul tinerilor de la Casa Scriitorilor (care-l înlocuia pe cel al lui Barbu), condus de Vintilă Ivănceanu, sub oblăduirea aceluiași MRP – decît într-o singură ocazie asupra căreia am să revin.

Cum devenisem destul de apropiat de Țepeneag, i-am dat să citească *Ostinato*. Nu i-a displăcut, ba a început să vorbească în jur despre calitățile cărții. Chiar dacă editura apucase să mi-o respingă de cîteva ori (ori amînase un răspuns, ori tăcea), aveam predate fragmente din roman la *România literară* (la care lucram din septembrie '68, însă pentru că și eu mă ocupam de proză, i le dădusem direct lui Sami Damian), la *Luceafărul*, la *Viața Românească* ; prezentasem și la publicațiile de limbă germană – la *Neue Literatur* lucra vechiul meu prieten Dieter Schlesak (din Sighișoara) și recenta Anemone Latzina, soția lui Szász János. După un timp a apărut un fragment (cel cu bivolii întorși de la pășune în satul săsesc Șercaia) în cotidianul *Neuer Weg*, în traducerea Elisabethei Axmann-Mocanu.

Cam pe atunci – primăvara, vara lui '69 – a avut loc „întîmplarea" fericită : poposind la redacția revistei *Neue Literatur*, Miron Radu Paraschivescu (aflat într-o fază bună, poate cea mai bună din întreaga lui viață) a prins a răsfoi o dactilogramă voluminoasă. Anemone și Dieter i-au vorbit cu căldură despre roman și despre autor (de care MRP nu auzise), anunțîndu-i intenția lor de a publica mai multe fragmente în germană, gata traduse. După spusele Anemonei și ale lui Dieter, Miron Radu Paraschivescu a rămas citind peste o oră – iar la un moment dat a exclamat :

„Dar băiatul ăsta e un Soljenițîn român !" – apoi și-a manifestat dorința de a-l cunoaște pe... românul acela.

Dieter m-a chemat cu telefonul să cobor. În fața porții, pe trotuar : Ana, Dieter și... MRP – îl cunoșteam din vedere și cum era protectorul oniricilor, într-un anume fel era și al meu. Cînd m-am apropiat, MRP mi-a întins mîna și mi-a zis :

„La prima ședință a cenaclului – citești !", iar pentru că eu nu înțelesesem care ședință, care cenaclu : „Din romanul cu pușcărie ! Citești pasajele cele mai tari – le aleg eu !"

Am plecat spre Piața Victoriei, împreună cu el și cu Ana (au vorbit o vreme despre tată-său, Năvodaru, cu care fusese bun prieten). Mi-a comunicat data la care urma să aibă loc cenaclul, mi-a recomandat să iau legătura cu Ivănceanu. A uitat ori n-a mai avut chef să aleagă el fragmentele „cele mai tari", mi-a zis să citesc ce vreau eu.

La scurtă vreme Ivănceanu mi-a confirmat programul, adăugînd :

„Miron a spus să nu pierdem ocazia : vine televiziunea austriacă !"

În acel moment nu realizam importanța televiziunii ; nu știam, nu aveam de unde ști ce rol considerabil joacă și în privința literaturii. Apoi judecam „îngust", cum spuneau tovarășii noștri de mar-

xism : atunci, în primăvara-vara lui '69, un exemplar din *Ostinato* se afla în Occident, nu vedeam cum ar fi putut să mă ajute „ceva" care lucra cu imaginea, nu ca radioul, cu cuvîntul...

Acesta era stadiul de informare (și de dezvoltare...) al meu, atunci. M-am dus la cenaclu numai fiindcă apucasem să promit unui om pe care-l stimam, pentru că-i proteja pe tineri (tînăr nu mai eram demult – dar eram eu debutant ?). Nu-mi plăceau cenaclurile – după închisoare, fiindcă înainte le frecventam cu delectare – asistasem de două ori la „Cenaclul Barbu" (care-l precedase pe acesta, „al lui MRP") și nu mă cîștigase ; oricum, dacă nu-mi cerea eforturi considerabile prezența (în sală), nici vorbă să particip la discuții, necum să citesc.

Eram extrem de emoționat, aveam un trac nebun, ca un copil îmi ziceam : „Eu nu mai citesc, eu mă duc acasă...", dar MRP și Ivănceanu m-au ținut pe loc, asigurîndu-mă că totul are să iasă bine... Nu-mi era frică de „consecințele politice" ale lecturii, îmi era frică de public – foarte numeros, ca de obicei în cenaclurile oficiale ale acelor ani : în sala mare a Casei Scriitorilor nu mai era o palmă de loc pe intervale, persoane de sex gingaș ori doar mai ușoare ședeau pe genunchii ocupanților de scaune, ușile erau larg deschise, pentru a auzi și cei rămași pe palier... Și o căldură de iad...

În prima parte a programului am stat alături de MRP pe o banchetă lipită de perete în dreapta mesei dindărătul căreia oficia inenarabilul Ivănceanu. Ce mare comediant, „Băiatul-Burși" ! Firește, și-a tăiat partea leului, prezentîndu-se pe sine și ale sale producte, printre care superbul *Vultcaloborg* (*și Frumoasa Beleponjă*...) Televiziunea austriacă, prezentă, îl excita și mai vîrtos pe Ivănceanu și adăuga cîteva bune grade, prin reflectoare, la dogoarea din sală. Succesul lui Burși a fost delirant : nu știu dacă minute, dar mult timp sala a aplaudat, a cerut bis...

În fine, mi-a venit rîndul. Nu mai țin minte cum m-a prezentat Ivănceanu (nici dacă cineva m-a prezentat) ; fiindcă ezitam să mă ridic de pe banchetă, MRP m-a strîns de cot și m-a somat în șoaptă :

„Te ridici și citești !"

M-am ridicat ; am citit.

Cu certitudine : prost, cu glas sugrumat de emoție. După primul fragment m-am ridicat de pe scaun, gata să plec. MRP mi-a strigat să citesc altul ; Ivănceanu m-a tras la loc, pe scaun. Parcă și din sală au fost glasuri care mi-au cerut să continui.

M-am așezat, am continuat. În fapt am trecut la un fragment „tare" (nu mai țin minte care anume, unul din Jilava...). Eram ceva mai destins, la sfîrșit de frază, de paragraf, îmi îndreptam privirea spre sală... În al doilea rînd de scaune se afla Nicolae Balotă, fost

coleg de Jilava (la camera 36). Mai la stînga mea, în prima jumătate a sălii : Puiu Cotruș, Marcel Petrișor...

De la al doilea fragment (tare), Balotă s-a ridiat de pe scaun și a început a vîsli spre ieșire – fără a uita să distribuie în dreapta și în stînga saluturi din cap, cum se face între oamenii bine crescuți. În timpul celui de al treilea fragment au dispărut și Marcel Petrișor și Puiu Cotruș.

Trei oameni minunați. Toți trei au ținut neapărat să-mi explice motivul pentru care plecaseră în timpul lecturii de la cenaclu... Cotruș, întîlnit la Paris, în 1972, mi-a promis că, de cum ajungem în țară, cum mă caută el, să-mi explice ; Petrișor, a doua sau a treia zi, pe stradă, dîndu-mi o cumplită palmă (de prietenie) pe spate, m-a amenințat și el, că las', -că-mi spune el, az'-mîne ; două decenii mai tîrziu Balotă a început un fel de explicație – n-a dus-o pînă la sfîrșit...

Aplauzele ce au urmat au fost ciudate : băteau din palme Țepeneag, Ivănceanu, Mazilescu, Turcea, Ștefan Stoian, dintre susținători, și Ileana Mălăncioiu dintre „independenți" – însă n-am putut deduce efectul lecturii asupra foștilor deținuți (s-a văzut : fulgerător).

Pelicula filmată de austrieci a fost difuzată la televiziunea lor, ceea ce a provocat un cert interes pentru literatura „tînără" din România. Au fost căutați traducători, pentru textele lui Ivănceanu a fost găsită Heidi Dumreicher, pentru mine Marie-Thérèse Kerschbaumer. Ele au folosit traducerile pentru televiziune și în presa scrisă : revista *Literatur und Kritik* din Viena a publicat – printre altele – fragmente din *Ostinato* precedate de o notă biografică. Nu mai am (din 1977, de la ultima arestare, cînd mi-a fost confiscat) acel număr din revistă, dar sînt sigur că acolo a apărut pentru întîia oară, scris negru pe alb : „Paul Goma – un Soljenițîn român" (desigur, în germană), etichetă pe care primul ce mi-o lipise fusese MPR...

În vară M.-T. Kerschbaumer a venit în România, cu care prilej am cunoscut-o (ca de altfel și pe Heidi cu care Ivănceanu avea să se căsătorească în curînd și să emigreze în Austria). La întoarcerea ei spre Viena i-am încredințat un alt exemplar din *Ostinato* ; din nefericire i-a fost confiscat ; din fericire exista cel ajuns în Occident.

În toamna anului 1969 Dieter Schlesak a „rămas" în Germania. Îmi mărturisise intenția („de a trăda patria română") și îmi promisese că are să se ocupe de cartea mea – începînd prin a o traduce. Într-adevăr, Dieter s-a ținut de cuvînt – cu o excepție : traducerea... (acest sas simpatic, sentimental, chiar dacă prea curînd a uitat limba română, era, pînă-n măduva oaselor, românizat : fără a-i fi cerut socoteală, deschidea vorba și promitea explicații în curînd...) – a căutat editură, pentru cartea mea în Germania, a făcut referate, a scris articole în presă, a publicat dialoguri cu autorul, chiar înainte

de apariția cărții la Suhrkamp (în traducerea Mariei-Thérèse Kerschbaumer). În ultima parte a campaniei a lucrat mînă-n mînă cu Țepeneag : acesta din urmă făcuse o nouă călătorie în Franța (prima : în 1968) și se cheltuise cu folos, găsind editură (Gallimard) și traducător : Alain Paruit.

Un pas înapoi : în 1970, cînd avusese loc decodificarea ivasiucică a cărții mele *Ușa...*, Țepeneag era unul dintre redactorii nou-înființatei edituri Cartea Românească. Deși inițial el nu citise textul (volumul fiindu-i repartizat lui Mircea Ciobanu), după scandal, cînd Preda a hotărît că trebuie citit de toți redactorii (pentru o respingere... legală), a citit-o și el. Nu țin minte să fi spus (față de mine, se înțelege, eu neparticipînd la ședințele lor de lucru) că *Ușa...* ar fi fost o carte cu aluzii, în cod etc. În același timp nu-mi aduc deloc aminte să se fi pronunțat (în urma lecturii) despre afirmațiile fanteziste ale lui Ivasiuc.

Cam pe atunci se căsătorise cu Mona Ionescu, hispanistă, redactor la Editura Meridiane, iar în casa socrilor săi de pe strada Cîmpina a început a-și primi apropiații dintre literatori. La „Cenaclul Țepeneag" a citit Negoițescu primele capitole „scandaloase" din ceea ce avea să devină două decenii mai tîrziu *Istoria literaturii române*, acolo s-au produs cu versuri, proză (balade cîntate) Cezar Ivănescu, Mazilescu, Tănase, Turcea – va fi fost și Sorin Titel, probabil într-un moment în care lipseam eu... În toamna aceluiași an (1970) a plecat din nou la Paris – am ajuns astfel din nou în 1971, cînd a apărut *Ostinato* în germană și în franceză.

Un alt pas îndărăt la Momentul Cehoslovaciei :

În 7 august (1968) mă căsătorisem oficial cu Ana după doi ani de conviețuire și numaidecît ne-am dus la mare, la Doi Mai. Acolo ne-a prins Invadarea (am mai povestit în *Soldatul cîinelui*) : ne-am întors la București cu primul tren, a urmat tentativa de a mă înscrie în Brigăzile Patriotice, intrare condiționată de intrarea în partid. La vestita ședință au fost primiți șase scriitori – îi mai număr o dată : 1. Mariana Costescu ; 2. A.D. Munteanu ; 3. Păunescu ; 4. Paul Schuster ; 5. Al. Ivasiuc și 6. P.G.

Țepeneag era la București în momentul invaziei ; împreună cu alți scriitori tineri redactase un text de protest și adunase semnături – totul fiind publicat în presă. Cînd am ajuns eu în capitală nu se mai redactau proteste, nu se mai semnau petiții împotriva invaziei Cehoslovaciei. Mi-am exprimat față de prietenul meu regretul că nu fusesem în prima zi la București, să particip nu doar prin semnătură, ci direct și l-am anunțat că, pentru a intra în Brigăzi, intru în partid. Țepeneag a reacționat în stilul lui cunoscut, dar cu care eu nu mă puteam obișnui :

„Ești un cretin !"

După un timp i-am comunicat că are dreptate :

„Sînt cretin, pentru că ți-am spus – chiar așa : de ce ți-am spus ? Ca să-ți dau prilejul să arăți cît de mîrlan poți fi ?"

Țepeneag s-a prefăcut că nu înțelege. Așa făcea : pe prieteni îi trata cu : cretinule, idiotule, tîmpitule, iar dacă unul se supăra, el... nu înțelegea de ce acela se supărase. Calificativul *mîrlan* nu-mi aparținea, venea dinspre Mazilescu : de fiecare dată cînd Țepeneag cretinea, tîmpea în dreapta și-n stînga, Mazilescu îi aducea la cunoștință : „Țepeneag, ești o mîrlă" – însă nici unul nu se supăra, se simțeau bine așa...

În numeroasele pauze din ședința maraton, coborînd, îl găseam pe Țepeneag din ce în ce mai beat ; și din ce în ce mai agresiv. Mă mustra, mă certa, mă urechea :

„De ce nu mi-ai spus și mie ? De ce ai ascuns chestia asta ?"

Ridicam din umeri. Inutil să-i vorbesc : omul era beat, nu auzea ce spun, nu înțelegea – o ținea într-un reproș :

„De ce nu m-ai anunțat și pe mine ? De ce nu mi-ai spus că intri ?", iar pe după miezul nopții ajunsese la „De ce intri în partid, tu ?"

Chiar așa : nu de ce intru în partid, ci de ce intru, eu – cînd (se înțelegea) altul merita cu mult mai mult... Spre zori se mai trezise din beție – mă luase iar cu de ce intru în partid, eu ?... Am zis cam așa :

„Dacă ai fi basarabean ca mine și nu peceneag ca tine, n-ai mai întreba : de ce, de ce ?! Ca să-mi dea Nea Nicu o pușcă, să trag în Ivan – de-aia !"

Țepeneag m-a tratat iar de cretin, eu l-am făcut mîrlan – asta fiind o discuție între scriitori...

A doua încontrare a noastră a avut loc înainte de plecarea lui din 1970 în Franța : era programată o ședință a Uniunii Scriitorilor în care el și cu Breban urmau să fie „aspru criticați". Fiind șahist, făcuse un plan de tablă de șah : cine, cînd dintre noi trei ia cuvîntul, ce anume spune... I-am atras atenția că planul lui e construit pe nisip : nu ține seama de modificările survenite în timpul ședinței (sau în al luării la cuvînt a unuia de-ai lor). El a ținut-o pe a lui – mai să ne oblige să facem și repetiții. La un moment dat, a dat ordin :

„Dacă unul dintre noi iese ori e dat afară din ședință, pleacă imediat și ceilalți !"

N-am fost de acord : cum să plece „ceilalți", dacă nu apucaseră să vorbească ? – niciodată nu fusesem partizan al „protestului mut".

A acceptat. Numaidecît după începerea ședinței au început atacurile împotriva noastră – prin gura de canal numită Vasile Nico-

lescu. A replicat Breban, apoi Ţepeneag – din nou Ţepeneag – care a încheiat astfel :

„Ca semn de protest, părăsim şedinţa !"

N-am ieşit la semnalul lui, mi-am luat singur cuvîntul, anunţînd că am să ies abia după ce-am să spun ce am de spus – fiindcă nici Breban, nici Ţepeneag nu vorbiseră şi de problemele mele.

Ţepeneag s-a supărat foc :

„De ce n-ai ieşit cînd ţi-am spus eu să ieşi ?"

I-am comunicat că nu sînt subalternul lui, iar de ieşit, ies cînd vreau eu, nu cînd îmi ordonă sergentul-major Ţepeneag – asta în primul rînd ; îl al doilea, aşa după cum bine stabilisem – dar el uitase – părăsim sala după ce fiecare a luat cuvîntul – or el, Ţepeneag, vorbise de două ori, eu de niciuna, iar el dă semnalul de ieşire. A răspuns că, da, uitase – şi ce-i cu asta ?

În atacurile lui de după '89, în presa românească, pomenea mereu de „lipsa de solidaritate" de care dădusem eu dovadă la acea şedinţă, după obicei, măsluind adevărul. Nici atunci, nici mai tîrziu nu i-am replicat că, dacă dintre noi doi cineva a refuzat să se solidarizeze cu celălalt, apoi chiar el fusese acela : cum reacţionase el, prieten al meu şi redactor la Cartea Românească, în 1970, faţă cu minciuna cît casa a lui Ivasiuc ? Deschisese gura măcar cît să spună că în carte nu exista nimic din ceea ce pretindea Saşa că ar fi fost ? Bineînţeles, nu. Iar cînd Preda şi cu Gafiţa s-au decis să-mi respingă *Uşa...*, fuseseră consultaţi *toţi* redactorii : numai Paleologu a declarat că el nu este de acord, fiindcă astfel Ivasiuc are să fie confortat în invenţiile lui – însă Ţepeneag a tăcut mîlc. Bineînţeles, Gafiţa apoi Preda le-au vorbit despre ameninţarea ce plana asupra editurii din pricina scandalului provocat de cartea mea ; la urma urmei aş fi fost de acord ca Ţepeneag să raţioneze ca Preda (însă nu ca Paleologu) în legătură cu soarta editurii – în care caz, înainte de a se plînge (abuziv) de lipsa de solidaritate a mea, ar face bine de nu s-ar ascunde îndărătul amneziei atoatesalvatoare...

Unde am greşit, în această primă acuzaţie a lui Ţepeneag că l-aş fi lăsat singur ? Chiar dacă n-ar fi intervenit modificarea propusă de mine (acceptată de el), ar fi fost semn de trădare faptul că am ţinut să-mi rostesc şi eu cuvîntul, protestînd, mai întîi împotriva tratamentului pe care i-l aplicaseră lui Ţepeneag, apoi a celui aplicat mie şi romanului *Ostinato* ?

Mai departe : s-a plîns în dreapta şi-n stînga – după '89 – că... nu i-am fost recunoscător pentru ceea ce făcuse în folosul meu şi al cărţii *Ostinato*.

Fals. Nu are memorie sau scontează pe amnezia celorlalți : nu am pierdut nici un prilej pentru a arăta aportul lui nu doar la publicarea primei cărți, dar și la promovarea altor scriitori români, mai ales prin revista fondată de el, *Cahiers de l'Est*. Înțelege „recunoștința" prin întoarcerea binelui făcut ? Dar asta nu e posibil : nu puteam face pentru el *exact* ce făcuse el pentru mine – Țepeneag nu avea nevoie de ajutorul meu ca să publice – de aceea ajutorul meu a mers spre alți scriitori români, aceia avînd, într-adevăr, nevoie de susținere, de recomandare. Așa înțelesesem prietenia noastră : fiecare face ce poate, cît poate, cînd se prezintă ocazia – fără a avea sentimentul că face ori i se face „un serviciu" (pentru care așteaptă tot un serviciu). Țepeneag a făcut pentru mine ; eu, cînd mi-a venit bine, am făcut pentru alții (aflați în situația în care mă aflam eu atunci cînd Țepeneag făcea-bine pentru mine) : i-am propus editorilor francezi, olandezi, germani, italieni pe alți scriitori români. Dacă Buzura, Bănulescu, Breban n-au fost acceptați de Gallimard – nu a mai depins de mine ; dacă Seuil nu l-a publicat pe Breban, propus tot de mine, în '78, după stabilirea în Franța – asta s-a datorat exclusiv românescului obicei al autorului abisal de a colinda editurile franceze, mai puțin pentru a-și propune „opera" (nici vorbă s-o recomande pe a altuia), mai vîrtos pentru a-și încondeia compatrioții (în cazul lui, taman pe cel care-l recomandase, care dăduse un referat, pe lîngă exemplarul în original al cărții propuse). Adevărat : acei scriitori propuși de mine nu erau din... familia mea, nici onirici (ori tolerați – ca mine), ba în cazul lui Nedelcovici dintr-o categorie de-a dreptul opusă. Dar am făcut-o. Din principiul împărtășit și de Țepeneag : scriitorii provenind dintr-o literatură necunoscută nu se pot face cunoscuți decît în grup, în buchet – și în lanț : A îl ajută pe B, B îl sprijină pe C, C îi dă o mînă de ajutor lui D – și așa mai departe, bilanțul se va face altădată, de către altcineva.

Cît timp a existat în România mișcarea pentru drepturile omului structurată în jurul meu, toți ai noștri din exil au fost activi, și-au fost devotați – așa vedeam eu, de la București, lucrurile ; după ce am ajuns la Paris, am aflat că nu era chiar așa, însă nu putuseră să-mi comunice „micile neînțelegeri" dintre ei.

Printre cele mai grave, petrecute în timpul cît dăinuise mișcarea : *dezertarea* lui Tănase (cam la două luni după ajungerea lui în Franța, la 1 ianuarie 1977) și *plictiseala* lui Țepeneag – ce l-a făcut să se dezangajeze atunci cînd era mai presantă nevoie de el. Se pare că nu-i convenise deloc politizarea (anticomunistă) a acțiunii și nici rolul din ce în ce mai important căpătat de Mihnea Berindei. Ceea ce nu l-a împiedicat să consimtă la ultimul și cel mai substanțial efort : volumul *Dossier Goma* de la Albatros (niciodată nu am aflat cu ce îl

amenințase, șantajase pe Tănase, ca acesta să consimtă să se înhame la o astfel de treabă ; și chiar s-o termine – cartea a apărut în a doua jumătate a lui '77).

În 1978 a „început" despărțirea de Țepeneag. Nu s-a făcut de azi pe mîine, a durat ani. Presupun că nici el (oricum, eu nu) nu voia separarea. Însă timpul trecînd, s-au acumulat ranchiune, deliruri de persecuție, planuri de răzbunare – din partea lui : eu, naiv, în primăvara lui '89 încă îl mai așteptam să iasă „din labirint".

În primele luni ale anului 1978, la întîia reuniune publică a CIEL (Comitetul Intelectualilor pentru o Europă a Libertăților), Țepeneag ne-a anunțat pe cei apropiați lui că autoritățile franceze refuză să-i acorde cetățenia (franceză), drept care să intervenim pe lîngă personalități guvernamentale... Cei contactați au fost de acord și au început demersurile – cu atît mai lesnicioase, cu cît mulți miniștri participau la congres... Din partea mea am vorbit cu trei : Olivier Guichard, Jean-François Poncet și Michel Poniatowski. S-a dovedit că răspunsurile primite de mine se asemănau cu cele primite de ceilalți, anume că Țepeneag nu are temei legal să obțină cetățenia „pocnind din degete", să aștepte pînă se va împlini timpul – de cinci ani.

Țepeneag, furios, ne-a cerut să protestăm public împotriva refuzului – mie mi-a trasat sarcină în acești termeni :

„Să ieși în stradă, să manifestezi pentru mine, așa cum am manifestat și eu, în stradă, pentru tine !"

La prima vedere Țepeneag nu confunda punctele de vedere – eu, atunci, nu găseam că o face. În ziua următoare François Fejtö i-a spus lui Țepeneag : dacă i s-ar fi refuzat un drept, noi am fi ieșit în stradă, să protestăm – împotriva refuzului unui drept – or, el ceruse o favoare ; pentru așa ceva intervenim discret, nu manifestăm în stradă... Țepeneag s-a supărat pe Fejtö ; Monica Lovinescu și Virgil Ierunca au adus același argument – s-a supărat și pe ei. Pe mine încă nu – mai aveam un răgaz de cîteva minute :

„M-am gîndit la ce mi-ai spus ieri", i-am spus. „Să ies în stradă, să manifestez pentru tine, fiindcă și tu ai manifestat în stradă pentru mine. Știam de la Mazilescu cît poți fi tu de delicat – atunci cînd îți dai silința... Pui semnul egalității între protestul tău, de la Paris, împotriva arestării mele, la București..."

„Am nevoie de cetățenia franceză – tu nu pricepi ?" m-a întrerupt.

„Eu pricep că ai nevoie, dar tu nu pricepi că și eu am nevoie... de azil politic..."

„Ți-am spus să nu-l ceri !"

„Cîte altele nu mi-ai mai spus tu... Ți-am zis eu vreodată să nu ceri cetățenia franceză ?"

„Cum să n-o cer ? Am nevoie de ea, ca să pot călători... Tu nu trebuia să ceri azil ! Nu trebuie să le dăm ăstora satisfacția că am cerut azil ! Po-li-tic ! Eu nu fac politică, n-am cerut și n-am să cer azil !"

„Foarte bine. Așa cum eu nu mă amestec în cetățenia ta franceză, nu te amesteca în azilul meu. Auzi : domnul nu face po-li-ti-că – de cînd, mă rog frumos ?"

„Nu te privește ! De totdeauna."

„De totdeauna... Cum ești în conflict permanent cu memoria..."

„Nu te privește memoria mea – refuzi să mă ajuți ?"

„Am să fac demersurile pe care le poate face un postulant la azil politic..."

„Dar nu în stradă."

„Nu în stradă – ar fi și caraghios : eu, solicitant de azil politic, somez Franța să-i acorde prietenului meu cetățenia franceză..."

„Înseamnă că nu ești prietenul meu !" – s-a supărat și pe mine.

Cu toate că a rămas supărat nu doar pe mine : pe toți ceilalți, cu excepția lui Ionesco (chiar dacă și el spusese că nu va manifesta pentru obținerea unui favor), eu m-am ținut de cuvînt : am obținut (o primă) audiență la Poncet, am vorbit de fiecare dată cînd îi vedeam cu Guichard, cu Poniatowski...

După ce am primit actele de refugiat politic, am cerut o întrevedere cu un comisar de R.G. (Renseignements Généraux – Serviciul de Informații francez), care de la venirea mea în Franța mă mai contactase. Era mult mai înalt în grad (deși ei au ranguri civile) decît se străduise să pară. Cînd am spus că ceea ce i se întîmplă lui Țepeneag este inadmisibil, a clătinat din cap, a ieșit din birou, după o vreme a revenit cu mai multe dosare. Înțepat, mi-a comunicat că inadmisibilul trebuie căutat de partea lui Țepeneag, nu de a lor – mi-a întins cîteva tăieturi din ziarele franceze. Una era din *Le Monde* în care, sub semnătură, autorul punea semnul egalității între SS și CRS (Corpul Republican de Securitate – echivalentul trupelor de intervenție). Am ridicat din umeri, am băgat de seamă că Franța este țara libertăților. Comisarul a fost de acord – dar, a continuat el : cînd un nefrancez scrie ce a scris Țepeneag, apoi cere să i se dea cu derogare cetățenia franceză... Am încercat să mut discuția : am spus că tatăl lui Țepeneag fusese în închisoare politică, la Canal, iar el, student, a fost exmatriculat în timpul Revoluției Maghiare din 1956. A răspuns că știe, că ei știu multe alte lucruri. Am întrebat : de pildă, ce mai știu ? El mi-a răspuns că, de pildă, știe că socrul lui Țepeneag, Alexandru Ionescu, vicar, este membru al C.C.

Era prea tîrziu, nu puteam retrage întrebarea. Am spus că noi, cei din țările comuniste, am suferit din 1948 din pricina „dosarului", iar acum aflăm că și în Franța funcționează dosarul. Mi-a răspuns că dosarul există – dar nu funcționează, voia doar să mă convingă că ei sînt bine informați.

Mi-a arătat alte tăieturi din ziare (declarații de-ale lui Țepeneag deloc măgulitoare la adresa țării al cărei cetățean voia cu orice preț să fie), apoi mi-a citit „caracterizări" ca : stîngist, comunist, troțkist, anarhist, securist. A spus :

„Cred că știu de unde vin : din BIRE, de sub pana lui René Théo – acest analfabet a folosit aceiași termeni și în legătură cu Ion Omescu și în legătură cu mine..."

De astă dată nimerisem bine : comisarul a adunat dosarele și s-a ridicat. M-a condus o vreme pe coridor. La despărțire m-a întrebat dacă știu motivul pentru care Țepeneag vrea să obțină cetățenia franceză cu derogare. Am răspuns că, neîndoios, ca să se simtă francez. El a zîmbit, a clătinat din cap, dar n-a spus nimic. Am avut impresia că, în felul său, mă compătimea...

I-am relatat pe dată lui Țepeneag întrevederea cu comisarul de R.G. – îl cunoștea, era, cum altfel, „un cretin !" – i-am spus de tăieturile din ziare... – l-a înjurat pe „cretinul de Théo" ; i-am zis că Théo n-avea legătură cu articolele semnate de el, de Țepeneag – a continuat să bombăne împotriva lui Théo. La urmă i-am reprodus întrebarea comisarului dacă știu motivul grabei lui de a avea cetățenia franceză – și răspunsul meu, că nu...

„Păi nu-l știi !", a zis Țepeneag.

Necazul, pentru el, era că-l știam. Înainte de a-i telefona, mă sunase Monica Lovinescu – și, ajungînd la același episod, intervenise Virgil :

„A primit bursă Humboldt și nu poate profita de ea decît acolo, pe loc, la Berlin – or, cum nu are pașaport să călătorească..."

Nu i-am atras atenția lui Țepeneag că știam de la Ierunca motivul. Și că „păi nu-l știi !" suna mai degrabă imperativ decît constatativ, în sensul de : „Îți ții gura !"

După un timp, cînd i-am telefonat ca să-l anunț că a doua zi aveam o altă audiență la Jean-François Poncet în chestiunea lui, comunicîndu-i argumentele ce avem de gînd să produc, Țepeneag m-a întrerupt :

„Lași povestea cu cetățenia, de asta se ocupă alții, mai grei decît tine, tu te duci la Poncet și-l încondeiezi pe cretinul de Théo !"

L-am lăsat să-și verse oful, apoi i-am spus : am cerut audiență pentru cetățenia lui ; dacă spune că de obținerea cetățeniei se ocupă

„alții, mai grei", foarte bine : telefonez la minister să decomandez audiența.

Țepeneag s-a înfuriat : cum așa, dau înapoi ? El a dat înapoi cînd a fost să mă apere pe mine, să-mi publice cărțile ? Crezuse că refuzul de a manifesta în stradă împotriva celor care nu-i dădeau cetățeania era un accident – uite că nu-i, acum refuz să mă duc la Poncet !

„Refuz să mă duc în audiență la ministrul de Externe doar ca să-l pîrăsc pe un căcăcios ca Théo !", am zis.

„Nu-i căcăcios, e cretin ! Ai văzut cu ochii tăi ce mi-a făcut, doar mi-ai văzut dosarul de la R.G."

Am încercat să corectez : nu-i văzusem „dosarul de la R.G.", ci doar acele tăieturi de presă pe care mi le arătase comisarul – inutil, nu mai putea fi oprit. Am zis de vreo trei ori că mă duc în audiență la Poncet, dar numai pentru cetățenie..., pînă să înțeleagă – și să urle la telefon :

„Nu ! Tu faci ce-ți spun eu, nu ce te taie pe tine capul ! Te duci la Poncet și-l aranjezi pe cretinul de Théo !"

Am respirat de trei ori, am zis :

„Tu îmi ești prieten, nu plutonier, așa că nu-mi poți da ordine – cu atît mai puțin să mă duc la Poncet ca să-l aranjez pe Théo. Nu mă mai duc deloc !"

A coborît tonul, a trecut-o pe reproșuri ; că el a făcut atîtea pentru mine și eu nu vreau să fac asta pentru el... ? Am zis : vrea să intervin pentru el, dar cum : fără ca el să-mi dea amănunte în legătură cu ce s-a mai făcut, ca să nu insist bătînd în uși deschise ? Și, mă rog, de ce nu mi-a spus și mie motivul imediat al grabei de a avea pașaport ? După o pauză a făcut :

„De ce să-ți spun ? Nu-i treaba pionilor."

Am marcat și eu o pauză lungă. Apoi i-am spus : el se supără pe mine pentru că cerusem azil politic, fără a ține seama de sfaturile lui înțelepte – însă el face totul în secret : fiindcă nu-i treaba pionilor să afle ?

„Nu mi-ai spus că ai bursă Humboldt", am continuat, „din pricina bursei vrei cetățenia franceză. Teoria ta : *nu-i treaba pionilor !* are să-mi facă încă o surpriză : mîine, ducîndu-mă la Poncet pentru cetățenia ta, o să aflu că ai cetățenia aceea, de multă vreme..."

„Tu ești cretin ?", m-a cenzurat Țepeneag. „Nu vorbești nimic despre cetățenia mea, te duci ca să-l aranjezi pe Théo !"

„Țepeneag, ești un porc !" am zis și am închis telefonul.

Imediat mi-a părut rău, mi s-a făcut rușine. Am sunat din nou la el – era ocupat. Am sunat la Monici : ocupat – da, dar casa lor se afla „în vecini", așa că m-am dus la ei. Nu ca să mă plîng de Țepe-

neag, ci să-i rog să mijlocească o împăcare : îl făcusem porc, îi închisesem telefonul în nas...

Mă aștepta încă o surpriză : Monicii știau de cîteva zile că amicul avea pașaport „Nansen" (de apatrid). Dar nu-mi spuseseră (în schimb îmi dăduseră sugestii utile pentru audiența cu Poncet...). Și ei vor fi convinși că pionii execută, nu trebuie să cunoască Marea Tactică și cu atît mai puțin Nesfîrșita Strategie. Vasăzică Țepe avea de cîteva zile pașaport, putea să meargă sănătos la Berlin, obținerea cetățeniei se afla pe calea cea bună – știa tot tîrgul, numai eu, tolomacul (care așteptam audiența de mîine la ministrul de Externe în chestiunea... cetățeniei), nu știam !

Mai tîrziu, Monica : „Nu ți-am spus, fiindcă Țepeneag ne-a cerut să nu-ți spunem – trebuia neapărat neutralizat porcul de Théo..."

De atunci – vara lui '78 – prietenia noastră a intrat în vacanță. Așa înțelesesem din ce-mi spusese Alain Paruit, traducătorul nostru : că Țepeneag e obosit, își ia un scurt concediu. Am așteptat, calm, să se odihnească, să-și vină în fire. Și trecut-au anii... Abia după ce am știut că s-a întors din Germania, m-am întrebat de ce nu dă un semn de viață. Acum presupun că rău făcusem neadresîndu-mă direct lui (îi știam adresa), întrebîndu-l pe Alain cum o mai duce amicul. Amicul amicului răspunsese în mulți peri : că face bine, deși nu chiar bine și n-ar fi deloc momentul să-l tulbur cu o scrisoare, să-l las în pace, „are să iasă singur din labirint".

Îl credeam pe Alain, așa că îl lăsam în pace pe Țepe și așteptam să dea el un semn de viață – aflînd printre picături că o ducea așa și-așa cu sănătatea, făcuse o depresiune, nu-i mai suporta pe români, iar pe cei veniți din țară care îl contactau telefonic îi repezea și-i trimitea la plimbare... Au mai trecut niște ani... De prin 1985 am încetat de a-l mai aștepta (se făcuseră 7 ani), însă n-aș fi refuzat întoarcerea lui...

În această absență – care se va prelungi pentru Monica pînă în '89, iar pentru mine pînă în '90 – nimeni dintre noi nu ne vorbiserăm de rău prietenul „deocamdată absent", ba încercam să ne moderăm compasiunea : ca să nu-l ofensăm nici în lipsă. În schimb el nu se priva – orice prilej : întîlnire față către față, schimb epistolar cu alți prieteni ori doar cunoscuți, era bun ca să ne zugrăvească drept niște uzurpatori ai lui (conducătorul de drept al exilului), complotiști, uneltitori – care și izbutiseră să-l alunge, să-l scoată afară și din literatură și din istorie... De altfel, propozițiunea pe care o ciocănea de cum a ieșit la lumină, în martie '89, a fost :

„Ieruncii și Goma m-au scos din literatură și din istorie !"

Nu mai era urmarea unei migrene.

Ciudățenia : a trebuit să-mi pun întrebarea ce se petrecea cu Țepeneag al nostru, în vara lui '89, pentru a înțelege ceea ce nu înțelesesem deloc în 1978 (cînd mi se relatase mie), dar se petrecuse în aprilie '77, cînd eu eram arestat în România – iată :

În toamna anului 1978 urma să fac o călătorie de șase săptămîni în America ; Țepeneag a scris prietenilor săi scriitori de la Montréal să mă invite la congresul lor anual – ceea ce s-a și făcut. Extrem de amabili, de calzi canadienii, mai cu seamă poetul Robert Marteau, unul dintre importanții lor oameni de condei. Numai că importantul poet Marteau, între patru ochi, m-a întrebat – cu nesfîrșită durere :

„De ce vrei tu să-i iei prietenului nostru Țepeneag revista ?"

În primul moment n-am înțeles. Nici în al doilea – nici în al treilea : m-am scuzat, am urcat în camera mea de hotel. La puțin timp Marteau s-a anunțat prin recepție, a sunat, a intrat : era dezolat ; era nefericit – ne iubea și pe Țepe și pe mine ; și pe Cotruș, cunoscut la Paris, și pe Dimov. El nu știe care este natura relațiilor dintre români, dar la ei, la canadieni, nu se face să-ți „lucrezi" un bun prieten ca să te urci în scaunul lui... Însă dacă la noi, în România, așa se obișnuiește...

Mi-a venit nemărginit de greu să înjgheb o apărare – împotriva cui ? A bunului meu prieten și compatriot Țepeneag ? Marteau era un om minunat, dar nu era de-al nostru, cum să mă apăr, să-i apăr și pe români –, dar fără să-i fac rău lui Țepeneag ? Am încercat să aflu dacă nu cumva înțelesese altceva – nu, Marteau înțelesese bine, cu atît mai bine cu cît îl pusese să repete : și tot nu-i venise a crede – în substanță, Țepeneag spusese : „Dacă Goma vine în Occident, îmi ia revista *Cahiers de l'Est* !"

Întorcîndu-mă la Paris, i-am telefonat lui Țepeneag, relatîndu-i spusele spuse lui Marteau. A pîrțiit din buze în receptor :

„Și ce dac-am zis ? Marteau a fost un cretin că ți-a spus – doar i-am spus s-o ție numai pentru el..."

Ceea ce s-a mai întîmplat începînd din primăvara (pînă-n toamna) lui '89 am scris pe larg în *Jurnal de căldură mare*, aici punctez : Țepeneag și-a făcut „ieșirea din labirint", cum pretindea el, modest nevoie-mare, la o conferință pe altă temă la care a participat și el. Cînd s-au semnalat în țară scriitorii români care se agitau – iar noi îi susțineam cum puteam de aici, din Occident, Țepeneag a refuzat să semneze petiția în apărarea lor, explicîndu-i lui Alain Paruit : „Nu mai sunt român" și : „Am dat destul – nu mai dau !" Mult timp după ce noi încheiasem lista și o dădusem publicării, Țepeneag a apărut pe o listă a scriitorilor francezi – bine și așa. Prin luna mai a început a se vînzoli împreună cu Breban : în iunie a fost la München, au încercau amîndoi să-l convingă pe Negoițescu să li se alăture în

formarea unei Uniuni a Scriitorilor. Negoițescu a observat că aceasta nu se numește „a scriitorilor din Exil" și că, din proiectele inițiatorilor, lipsesc nume ca Monica Lovinescu, Virgil Ierunca, Lucian Raicu, Paul Goma...

Și Monica și eu cunoșteam acest proiect din aceeași sursă : Negoițescu – totuși, ne-a surprins (și ne-a binișor isterizat) organizarea, la Paris, a întîlnirii programate (pentru 5 iulie) la Nedelcovici. După cîteva săptămîni de nebunie (în fapt, istoria de care vorbesc fusese provocată de Monica, intrată în panică : avea certitudinea că organizatorii vor să-i dea afară din literatură și din istorie – pe ea și pe Virgil), lucrurile s-au potolit – prin plecarea ei în concediu.

Cînd s-a întors – încă foarte pornită împotriva „strategului" Țepeneag, a acceptat numaidecît să-l întîlnească pe același Țepeneag (ea fiind cea care promisese : nu va accepta decît dacă la acea întîlnire particip și eu – tocmai de aceea nu a respectat promisiunea) și nu mi-a spus după aceea, am aflat de la Alain, cu vreo două săptămîni după, iar cînd am întrebat-o, a răspuns că nu-și mai aduce aminte...

Țepeneag a început să mă atace în presa din România prin aprilie (sau poate martie ?) 1990. Avea o rubrică în *Contrapunct* („Șotron" – psihologic tot în curtea școlii rămăsese), publica frecvent în *Contemporanul* lui Breban, dădea interviuri, participa la mese rotunde, colocvii, conferințe... Deși avusese atîția ani în care să-și rumege supărarea (de ce ? – cu ce-i greșisem ?), ea îi era proaspătă, în fierbere – și neexplicată. Vreme de un an și jumătate am tăcut, n-am răspuns – în octombrie 1990 ne-am întîlnit la Aix-en-Provence și am avut impresia, chiar certitudinea, că ne-am împăcat, că se destrămaseră toate *malentendu*-urile acumulate în unsprezece ani. Deloc ! A continuat să mă atace cu și mai mare violență, acum acuzîndu-mă de... trădare ; apoi că fac pe procurorul cu scriitorii români, sfîrșind prin a-mi nega cărțile, mai ales *Ostinato*, despre care înainte avusese cuvinte bune, pentru care trudise și el în vederea promovării (cînd nu mințise ?)...

Pe la sfîrșitul lui iunie 1991 m-am hotărît să-i dau replica lui Breban (după șaisprezece luni de tăcere), prin textul *Capra și Căprarul*, revoltat mai cu seamă de mojiciile la adresa lui Negoițescu, cel care nu consimțise la „Uniunea" făcută de el și de Țepeneag. În zece pagini făcusem trei aluzii la Țepeneag – iat-o pe cea care a provocat mare supărare în familie. Așadar, citam din Breban, care-l cita pe Negoițescu :

„«Ideea asta a voastră, cu înființarea unei Uniuni a Scriitorilor în Occident (...), pare mai degrabă de sorginte comunistă, de inspirație netă a Securității.»"

Repet : Breban îl citase pe Negoițescu – apoi comentase astfel : „Sărmanul Nego, ca și Goma, era atins de virusul suspiciunii."

La acestea, mă adresam lui Breban :

„Da, tovarășu' Breban, așa e ! Uniunea Scriitorilor pusă la cale dimpreună cu scriitorul Brie, cu românul Țepeneag : comunistă, băi frate ! (...) Securistă mie-n sută, șogore al lui Măgureanu !"

În momentele de criză, Țepeneag nu „tratează" direct, lucrează prin intermediari. Așa am aflat de la Monica, de la Marie-France cît de rănit a fost el, cît a suferit Mona citind acel text al meu „în care-l făcusem pe Țepeneag securist"...

Am întrebat-o pe Marie-France :

„Tu ai citit *Capra și Căprarul* ? Cînd ?"

„Eu nu l-am citit, dar l-a citit Mona și mi l-a povestit în amănunt."

A doua zi i-am pus la poștă o fotocopie a textului. Au trecut două zile, o săptămînă, două săptămîni – i-am telefonat, întrebînd-o dacă primise fotocopia. Da, o primise. O citise ? Da, o citise. Și ce crede ea : îl „fac" securist pe Țepeneag ? Marie-France mi-a răspuns că poate Mona citise alt text, din altă parte – are s-o întrebe, dacă țin neapărat...

Am abandonat.

Cum funționează delirul de persecuție la Țepeneag ? – două exemple :

Înainte de „revoluție" am primit prin poștă o fotocopie din care n-am înțeles nimic, decît că era o fișă bio-bibliografică – dar de unde, din ce publicație ? Nu exista nici o scrisoare însoțitoare, ca să cunosc măcar motivul trimiterii – însă expeditorul era Țepeneag, îi cunosc scrisul (mai ales stilul adnotărilor...). Am arătat fotocopia în dreapta, în stînga, pînă am dezlegat „misterul" : era o pagină dintr-un „dicționar al personalităților din exilul românesc", editat de Academia Româno-Americană – în care figuram și eu, printre mulți alții, dar fără să mi se fi solicitat date bio-biblio și fără să mi se fi trimis un exemplar. Mi-au spus cunoscuți comuni : Țepeneag umblase prin tîrg, distribuind fotocopia cu pricina – ca probă că Goma îl dăduse afară și din istorie (cum altfel : dacă Țepeneag nu figura...) !

În ianuarie 1990 mi-a apărut la Julliard *Arta refugii* al cărei titlu, negăsind o echivalență în franceză, fusese tradus de Alain Paruit : *L'Art de la Fugue*. Cînd am făcut serviciul de presă, ca de obicei, i-am trimis un exemplar și lui Țepeneag (obicei pe care el nu-l mai avea).

Mare mi-a fost uimirea (și durerea) cînd am primit de la el o scrisoare în care mă acuza de... plagiat ! De acord, plagiasem – dar pe cine ? Cumva pe Bach, bătrînul ? Da de unde, nici nu pomenea de el (de mirare la o persoană ce pretinde a fi cunoscător de muzică) ; o plagiasem cumva pe Blandiana ce tocmai publicase fragmente dintr-o proză („de sertar") intitulată (atunci, în ianuarie '90) : *Arta fugii* ? Nici. Îl plagiasem pe... Țepeneag, fiindcă el (și numai el !) scrisese – iar eu eram obligat să știu ! – îmi atrăgea atenția – o carte intitulată în românește : *Zadarnică-i arta fugii* – care în franțuzește devenise : *Rien ne sert à courir...*

I-am răspuns rece, tăios : vasăzică mă acuză, nu numai pentru că l-aș fi scos din istorie – ci și pentru că-l plagiasem ! Îi furasem un titlu ! Cu atît mai gravă fapta mea, cu cît... titlul nu-i aparținea, era al lui Bach, pe el îl plagiasem cu toții ; apoi Alain Paruit, traducătorul, toată ziua la el, la Țepeneag, ca să-i francizeze textele-scrise-direct-în-franțuzește : nu se putea să nu-i fi spus măcar în treacăt că titlul, în românește, al cărții mele – titlu pe care el, Alain, nu-l putuse traduce – era : *Arta refugii.*

Am aflat că în ultima vreme a umblat prin Paris, să pună mîna pe *Jurnal de căldură mare* (varianta dactilografiată-fotocopiată în unsprezece exemplare) : auzise că e în curs de apariție la Nemira și voia să mai aibă o probă a scoaterii lui din...

În 1990 n-am înțeles rațiunea atacului împotriva lui Paleologu. Acesta mărturisise în presă (ceea ce noi știam demult, din gura lui) că fusese obligat să facă pactul cu Securitatea. Țepeneag – în *Contrapunct* – califica gestul (mărturisirea) ca o descheiere la prohab, în public (el scrisese mai trivial). Declarația lui Paleologu pre mulți a supărat atunci. Și ei, fiecare, încheiaseră „pactul", dar nu mai făcuseră atîta caz – și ce vrea el acuma : să-i oblige pe toți să și-l recunoască... ?

Tocmai pentru că nu credeam nici o clipă că Țepeneag ar fi semnat și el un asemenea pact, m-a mirat violența atacului la adresa lui Paleologu. Ce-l mîna pe el să reacționeze astfel, iritat, zgîndărit la o rană anume ? Un gest ca al lui Paleologu ar fi meritat atenția – chiar respectul. Ei bine, Țepeneag și-a manifestat intoleranța nu față de colaboraționiști de profesie ca Breban (despre care nici nu se putea spune că făcuse ceea ce făcuse în urma constrîngerilor, a șantajului, a torturilor – pentru simplul motiv că Breban n-a făcut nici un ceas de închisoare – ca, de altfel, nici Țepeneag), ci față de un fost deținut politic, fost coleg de editură și prieten : Paleologu.

De ce ? Poate că motivul este mai sub ochii noștri decît ne închipuim. Mai ales că în 1994 Țepeneag a dat publicității o penibilă

scrisoare deschisă adresată lui Iliescu, în care invoca activitățile sale *nepolitice* și lovea în cei care „înjură pe dolari" – lucru pe care el îl refuzase (Iorgulescu i-a dat replica : nu putuse refuza ceea ce nu i se oferise) ! Atunci am început a înțelege motivul atacului : Iliescu îl „alesese" ca ambasador la Paris pe Paleologu, nu pe cel care ar fi meritat mai mult... Îl unsese responsabil cu strîngerea cotizațiilor la Centrul Cultural (treabă făcută și de unul dintre „coriferii Clujului" : Ion Pop) pe Țonțu cel Tănase – nu pe cel mai îndreptățit : pe apoliticul Țepeneag...

Analiză abuzivă ? Nu – *dacă este luată în seamă grija cu care Țepeneag a refuzat să atace comunismul din România :*

O lăsase mai moale cu „agitația politică" încă din aprilie 1977 (cînd eu mă aflam în beciul Securității, de pe Calea Rahovei) – atunci s-a manifestat „oboseala" lui ; în timpul verii nu a rămas inactiv – însă nu el a scris volumul *Dossier Goma,* ci Tănase ; după sosirea mea în Franța, o vreme a fost prezent la toate reuniunile – după Anul Nou a început să dea iar semne de oboseală... Plasez momentul decisiv în martie-aprilie 1978 (la congresul CIEL) : atunci, punîndu-ne condiții imposibile, parcă ar fi intenționat să se debaraseze de cei care-l țineau „ostatec politicului".

Țepeneag n-a fost ostatec al politicului – ci al familiilor care nu acceptau să li se închidă ușa Occidentului (și Poarta Orientului) din pricina „activității politice" a lui. Nu știu și n-are importanță dacă familia sa ori a soției a exercitat presiuni asupră-i ; sau el, ca fiu, ca ginere, a evitat de a le provoca neplăceri. Nu-i pot reproșa că a dovedit spirit de familie, altceva îi reproșez : că nu a spus prietenilor săi adevărul, ba i-a acuzat pe ei de păcate inexistente, inventate de el exact în scopul de a-și acoperi... fidelitatea față de familie. Tactica lui încleioșată de șahist 'naniric l-a ajutat să manevreze înspre ruperea relațiilor cu prietenii, totodată aruncînd vina pe ei – pentru ca el, supăratul, el, abandonatul, el, trădatul, victima datoriei, să poată, la adăpostul „retragerii din lume", să-și aducă în Franța sora, fiul ; să-i poată veni oricînd socrii, cumnații ; soția cu fiica să poată merge, anual, pentru vacanțe, în România...

Despre aceste detalii lui Țepeneag nu-i place să se aducă vorba, se arată extrem de revoltat, de rănit de cei care i se ating de *familie* – și transmite prin Marie-France Ionesco indignarea demnă a lui (a lor).

Din 1990 m-a acuzat de o mie de păcate, a publicat în *Contemporanul* lui Breban scrisori de-ale mele adresate lui, imaginîndu-și că are să mă prindă cu ceva necinstit ; a transmis în vremea din urmă alte scrisori în *Vatra,* cu o „prezentare" pe măsură aparținînd afrio-

lantei poete mistice Marinescu. În speranța că... mă voi contrazice singur (?).

L-am și întrebat în unul din texte : cînd el era persecutat, proscris, eu i-am trimis o sumă de scrisori-deschise – din România, se-nțelege : expediate lui, la Paris ; prietenul și aliatul său Breban i-a trimis atunci măcar un bilețel-deschis ? M-a acuzat de lipsă de solidaritate cu el în chestiunea obținerii cetățeniei franceze – dar el, *înainte*, se solidarizase cu mine în chestiunea *Ușii*... ? Inițiase vreun protest cu adunare de semnături cînd, în '70, fusesem interzis ? Îmi trimisese o scrisoare-deschisă (fie și de la Paris) prin care să-și facă cunoscută poziția ?

Nu. Țepeneag a rămas totdeauna în umbră – manipulator, marionetist, strateg de șah. El atacă, de predilecție prin intermediar, sub pretextul că nu vrea să polemizeze...

Ne-am despărțit în urmă cu 17 ani – desigur, regret că s-a întîmplat așa, dar nu voi face nici un efort pentru a reînnoda ceea ce rămîne bun des-nodat.

3. TĂNASE

Mi l-a prezentat, pe stradă, Marcel Petrișor. Am reținut că e coleg cu el la Franceză (unde și Petrișor era restudent, din '65). La puțină vreme mi l-a recomandat Țepeneag, ca oniric de-al lui.

Nici cu el nu a fost prietenie fulgerătoare. Multă vreme m-am arătat reticent : avea figura și obiceiurile unui papițoi. De regulă nu haina face pe om – dar numai de regulă. Colegul lui Petrișor (înțelesesem eu greșit, nu mai era student) era prea bine îmbrăcat, prea avea mașină americană, ca să intre în gusturile mele de... luptător de clasă...

Plecînd Țepeneag pentru a doua oară la Paris (1970-71), mi l-a dat în primire – firește, în glumă : „Ți-l dau în primire, ai grijă de el..." Atunci am început a ne frecventa, ba chiar ne-am împrietenit, deși diferența dintre noi era nu doar de vîrstă. Nu publicase volum, cu toate strădaniile lui Țepeneag, dar lui nu-i păsa foarte, era ocupat cu teatrul, pusese cîteva spectacole în scenă prin provincie.

După plecarea lui Țepeneag, cenaclul a căpătat numele „Cenaclul Tănase". Veneau cam aceiași ca și la „Cenaclul Țepeneag". Nu, eu n-am citit nimic, cum nici dincolo nu citisem, mergeam pentru literatura celorlalți. După ce lui Țepeneag i s-a luat, prin decret prezidențial, cetățenia română, greul mișcării onirice a rămas pe umerii lui Tănase... – am spus și eu ca să nu tac : onirismul fără Țepeneag nu mai era onirism, ci doar literatură (bună : Mazilescu, Turcea, Dimov, în fine, Tănase). Țepeneag trimitea la București jurnaliști occidentali, cu precădere pentru uzul oniricilor, însă băieții lui nu îndrăzneau să facă declarații „politice" – înainte vorbea Țepeneag, acum erau siliți să vorbească singuri cu gura lor – trebuia găsit altcineva (dar fără să le trădeze programul !). Turcea refuza să trimită versuri la Paris, iar Mazilescu, mai brav, sugera : „Trimiteți-mi-le voi – dar eu să nu știu", în fine, Dimov dispăruse din circuitul vizibil, se pensionase, nu se mai vedea cu ai lui. În această situație de paragină a onirismului de după plecarea lui Țepeneag doar Tănase mai dădea din mîini și din picioare. Nu cred că agitația lui ajuta să supraviețuiască mișcarea onirică, dar el nu se resemna ca ceilalți.

Securitatea n-a rămas cu mîinile-n sîn ; i-a convocat pe cei mai fragili, i-a amenințat cu un proces politic „cu trădare de țară", în

jurul lui Goma. Astfel au fost gata băgate în răcori suflete sensibile ca ale lui Sorin Titel, Marius Robescu, Turcea, de asemenea trupuri care nu țineau să putrezească jos-la-umbră : Cezar Ivănescu.

Cenaclul era în curs de disoluție – dacă nu mai veneau oniricii... I-am spus lui Tănase că ar exista o soluție : să nu mai apar eu pe-acolo – și-așa nu sunt oniric, nu citesc la reuniuni... N-a fost de acord – și n-a fost sigur că absența mea are să le asigure lor pace. Am propus să facem o încercare ; și încă una... A mers ! N-au mai fost convocați, n-au mai fost sîcîiți. Deci nu cenaclul oniric îi supăra pe securiști, ci prezența mea „contaminatoare" printre bravii și contestatarii onirici români.

Tănase rămînea constant curajos și activ : găsise alte mijloace de comunicare cu Occidentul, le foloseam din plin, mai ales pentru scoatere de manuscrise. În acel moment (și încă un deceniu) el era al treilea (cronologic) scriitor român ce-și trimisese cartea (cărțile) refuzată(e) în România – în Occident, spre publicare. Eu fusesem primul, cu *Ostinato* : îl trimisesem în 1966, apăruse în 1971 ; al doilea : A.E. Baconsky, cu *Biserica Neagră*, apărută în Germania prin '75-'76, în fine, Virgil Tănase, care trimisese *Portrait d'homme à la faux dans un paysage marin* din 1973 și apăruse în 1977. Pe Țepeneag nu l-am inclus aici : el nu a publicat în Occident decît cărți apărute deja în România – abia după 1975, cînd i s-a luat cetățenia română, a publicat la Paris o carte refuzată în țară.

Multe blestemății și ilegalitățuri socialiste am comis împreună cu Tănase pînă la 1 ianuarie 1977, cînd l-am condus la trenul de Paris. Printre acestea a fost și „punerea la poștă", după ce străbătusem o bună parte din București cu lăutarii după noi (el, Marie-France Ionesco, venită de curînd la rude, și cu mine), a variantei manuscrisului *Jurnalul fericirii* al lui Steinhardt, ajuns la Virgil Ierunca.

Ce s-a petrecut cu el o dată ajuns în Franța – fiindcă schimbarea a fost bruscă – mai degrabă am dedus decît am aflat :

Cartea și autorul au cunoscut un succes notabil în primele luni ale anului 1977 : interviuri în presa scrisă, la radio, la televiziune, invitații pentru a pune în scenă spectacole – nu știu dacă mai mult decît în visul lui, oricum, foarte mult pentru un român-la-Paris. Zborul lui „spre culmile gloriei pariziene" era însă contrariat de două pietre de moară : prietenia cu mine (aflat în România) și implicarea lui în chestiunea drepturilor omului – asta fiind una ; a doua : legăturile lui – *atunci, de prietenie* – cu românii de la Paris : Țepeneag, Monica Lovinescu, Virgil Ierunca, Marie-France Ionesco, Maria Brătianu, Mihnea Berindei, precum și cu francezii ce militau pentru

cauza românilor : soții Planche, Catherine Barthel, Karnoouh, Catherine Durandin, Annie Daubenton – și alții.

Tănase era ghidat atunci în viața pariziană de o actriță franceză (o cunoscusem și eu cu prilejul unui turneu la București). Persoană sensibil mai în vîrstă chiar și decît mine. Ca toate actrițele ne-tinere și speriate : de stînga. De la ea a aflat Tănase că „La Paris, dacă faci jocul dreptei, ești mort", or el nu avea deloc de gînd să moară, abia se trezise la viață. Problemă insolubilă pentru el : ce va fi fost din punctul de vedere al actriței-ghid Țepeneag (acuzat de români de „stîngism") : de stînga ? Dar dacă se află în relații cu oameni de dreapta : Monica Lovinescu, Eugène Ionesco, Cioran, Eliade ?... Așa că Tănase, băiat deștept-spirt (am mai spus : din categoria lui Ivasiuc și a lui Manolescu), a aflat soluția : rupe relațiile cu toți românii – în afară de cei care-i pot fi lui utili (Ionesco, Eliade...).

În privința mea (adică a relațiilor lui cu mine), lucrurile erau altfel așezate : desigur, aveam în Occident, încă din 1971, de la apariția și discutarea primei cărți, *Ostinato*, faimă de... reacționar, de-dreapta, anticomunist – toate cărțile publicate pînă atunci demascau, combăteau comunismul – însă cum în ianuarie 1977 mă solidarizasem cu Charta 77 din Cehoslovacia..., cum cehii și slovacii voiau „socialism cu față umană"... Tănase nu se putea „delimita" de mine, fără a risca să-și piardă o bună parte din popularitate (de stînga !), fiindcă el debarcase în Franța ca „disident", iar la o importantă emisiune de radio declarase solemn :

„Dacă Goma este arestat, eu mă întorc numaidecît în România !"

Deci, de mine era legat fără voia mea și fără voia lui (cît va fi regretat promisiunea făcută în public, altă poveste : a dovedit că poate afirma totul – și contrariul), iar de ceilalți atît cît era necesar pentru păstrarea convenientelor – utile lui...

Eu, de la București (apoi, începînd din 1 aprilie, de *sub*-București), nu bănuiam ce se petrece pe Sena. Semnele venite dintr-acolo indicau „numai cînt și armonie", ca în Alecsandri. „Vedeam" numai partea de sus a icebergului – o deduceam pe cea scufundată : cînd mă chema Parisul la telefon o făcea prin glasul lui Țepeneag, mai frecvent al lui Tănase, dar eu trebuia să știu : în jurul telefonului se aflau Monica Lovinescu, Virgil Ierunca, Marie-France Ionesco, Alain Paruit. Și nu mă înșelam astfel ; mă înșelam altfel : nu știam ce se petrecea în chiar acel moment cu Tănase ; și cu Țepeneag.

Cu Tănase am avut o convorbire telefonică extrem de importantă (aici la hotel nu am „hîrtii", deci nu pot arăta, precis, cînd), în care i-am făcut cunoscut că și în România se folosește psihiatria ca mijloc

de represiune politică. El a publicat convorbirea noastră în *Le Nouvel Observateur*, iar gloria a fost împărțită între el și...„nebuni".

Am mai spus : cînd am ajuns în Franța, în 20 noiembrie 1977, nu cunoșteam „frămîntările interne ale exilului românesc" ; nici nu le bănuiam. Cum Țepeneag a venit să mă întîmpine la aeroport, cum el, Alain Paruit și Ierunca m-au asigurat că Tănase absentează fiind la un colocviu la Veneția – i-am crezut. Cum să bănuiesc eu că prietenul meu Tănase – a cărui trudă prietenească o aveam între mîini : *Le Dossier Goma* – ar fi putut absenta din alte motive decît de forță majoră ? Cum să-mi treacă prin cap că Tănase ar fi putut să le facă (le și făcuse) măgării ? Adevărat : la vreo două zile după sosire am început să mă interesez de el – amicii însă făceau baraj eficace în jurul adresei și a numărului de telefon (pretextau că Tănase se mută frecvent...). Abia după o lună de zile l-am prins la un telefon : a îngăimat ceva din care n-am înțeles decît că lasă, îmi explică el „la anul" – cum ne aflam în ultimele zile ale lui '77, nu m-am neliniștit. Însă abia în februarie 1978 mi-a spus Alain – apoi Țepeneag – ce se întîmplase cu Țonțu (așa îl dezmierda mama lui) de cînd pusese piciorul pe pămînt francez :

Fără nici o „pregătire", Tănase începuse a face măgării prietenilor, iar lui Eugène Ionesco o adevărată porcărie – iată rețeta Tănase :

Momentul unu : te prezinți la Ionesco, îl lingușești bine-bine, apoi începi a i te plînge (de lumea asta, ostilă, de nenorocul ce te urmărește ca umbra) ; ba chiar plîngi ! – cu lacrămi mari și fierbinți – iar cînd Ionesco este „preparat", treci la atac : iată, Jean-Louis Barrault (actorul celebru și prieten al lui Ionesco) a promis că îi va îngădui să pună în scenă o piesă disidentă (!), la Teatrul Orsay, unde este director – numai că Barrault a pus o mică condiție : să-și dea și Ionesco asentimentul – ce-i de făcut... ? Ce să mai fie de făcut – dacă așa stau treburile, dacă Barrault pune această condiție, atunci el, Ionesco, este de acord...

Momentul doi : Tănase aleargă la Barrault : iată, Eugène Ionesco ține tare mult să i se pună în scenă *o piesă de-a lui, de-a Marelui Eugène* (subl. mea), ce bine i-ar sta la teatrul Orsay, sub directoratul lui Barrault și în regia lui Tănase – da, el vine de la București, Marele Eugène îl sprijină să se impună aici... La care Barrault, occidental de nevindecat, nu pune mîna pe telefon să verifice spusele necunoscutului ; nici nu se întreabă de ce Eugène nu i s-a adresat lui, direct, cu această nouă piesă... – îi răspunde afirmativ. Iar Tănase – tot Tănase –, după ce i-a îmbobinat pe cei doi mari, trece la...

Momentul trei : ...repetițiile cu o piesă de... D.R. Popescu, membru al C.C. și scriitor de stat și de partid.

Cînd au aflat prietenii noștri *ce* anume pune în scenă Tănase (dar nu și *cum*), a izbucnit scandalul ; Tănase a recunoscut că e-un ticălos și s-a așternut pe plîns (eu nu-i cunoșteam această armă – să fie una pentru export ?), implorîndu-i să nu-l nenorocească, să nu-i „distrugă cariera" (iată cum se mai întîlnește cu Breban !), să-l lase „numai de data asta – jurat !" Pe un bărbat, porc cinstit, îl pocnești peste rît și-l alungi cu lovituri de picior în jamboane. Dar pe un purcel-guzgan plîngăcios ? Nu-ți vine să-l croiești peste bot : te năclăiești de bale ; nici să-i arzi șuturi în cur – te murdărești de balegă.

L-au iertat pe Țonțu – probabil în acel moment Țepeneag i-a smuls promisiunea că „în schimb" scrie cartea despre mine. Astea se petreceau în aprilie ('77), pe cînd eu eram arestat, iar prietenii adunau semnături pentru liberarea noastră, făceau manifestație peste manifestație...

Am fost liberat în 6 mai, dar nu am putut telefona în Occident. Abia în 9 mai Marie-France Ionesco a reușit să mă contacteze la socru-meu (Ana și Filip fuseseră expulzați în chiar ziua arestării mele, la 1 aprilie, stăteam claie peste grămadă). Mi-a spus că tocmai se întorcea de la o mare manifestație pentru liberarea mea – neștiind că mi se dăduse drumul – am aflat după un an ce se mai petrecuse în acea zi :

Tănase, bine sfătuit de actrița cea foc de deșteaptă, nu participase la nici o manifestație organizată de români – ori : pentru românii arestați. Țepeneag o „programase" ca la șah pe cea despre care este vorba (din 9 mai '77). Și de aceea Tănase promisese, cu lacrimi în ochi, că va participa „pentru prietenul meu Paul", și de acea dată a fost absent. Mai acceptase ca, după manifestație, Țepeneag ori Paruit ori Marie-France să urce pe prosceniumul sălii teatrului unde avea loc premiera (piesei lui... D.R. Popescu) și să citească un text de protest, cerînd apoi celor doritori să semneze pentru liberarea deținuților de opinie din România.

După manifestația din fața Ambasadei RSR (neobișnuit de violentă din partea poliției franceze : Claude Mauriac, fiul lui François, fusese lovit în plin obraz și umplut de sînge), așa cum era înțelegerea, o bună parte din manifestanți s-a îndreptat spre Teatrul Orsay. Dar acolo – surpriză : ușile de la intrare închise ! Băieții au făcut scandal, în cele din urmă a venit o femeie din personalul administrativ care a explicat, încurcată : așa dăduse dispoziție Monsieur Tănase ! Marie-France, Țepeneag, Paruit de astă dată se înfurie – pe Monsieur Tănase : au dat-o la o parte pe femeia care tot încerca să facă baraj și au pornit-o pe culoarul care ducea spre cabinele artiștilor, iar de acolo în culise – pe unde urmau să urce pe scenă. De

undeva, din urmă, a răsărit Monsieur Tănase : cu mîinile împreunate, cu lacrămi în ochi (ah, lacrimile Monsieurului Tănase !), a prins a-i ruga să nu facă „asta". Cei trei au continuat să înainteze. Tănase s-a strecurat înainte-le. Văzînd că nici așa nu-i poate opri, ce-a făcut Monsieur Tănase ? – sub privirile franțuzoaicei, plasatoare ori femeie de serviciu ce va fi fost : s-a trîntit în genunchi – în genunchi, încercînd să-i intercepteze pe cei trei. Implorînd, bocind, scheunînd, urlînd – să nu-l nenorocească, să nu-i distrugă, ce ? – cariera ! Cei trei n-au ținut seama de acest șantaj, au urcat pe scenă, au citit acel text, au coborît, iar în foaier au adunat semnături de solidarizare...

Asta s-a întîmplat în 9 mai '77 (îmi povestea Țepeneag în mai '78) și de-atunci relațiile cu Monsieur Tănase au fost inexistente...

La vreo patru luni după venirea mea în Franța am reușit să-l văd pe Tănase – pînă atunci fusese mereu „ocupat"... Era nefericit și plîngăreț (ne aflam pe stradă, chiar și la Paris trecătorii întorc privirea după un bărbat cu obrazul scăldat în lacrimi) ; și pîrîcios – numai alții erau de vină, doar ceilalți făcuseră rele. Dacă ticul verbal injurios al lui Țepeneag era : „cretin", ucenicu-i oniric folosea neaoșul „prost". Drept care Maestrul Țepeneag era un prost – că se supărase pe el. Monica Lovinescu : o proastă : de ce să se supere pe el ? Ce să mai vorbim de Marie-France : o mare proastă – cît despre Berindei : un prostalău. Am încercat să-l conving să accepte o întîlnire cu ceilalți – n-a acceptat, a reacționat isteric, de neînțeles, furnizînd și un argument : ce să discute cu niște proști ?

Relațiile noastre nu au fost rupte prin declarație, au putrezit pe picioare, n-au putut redeveni ceea ce erau înainte, în România. Ne-am făcut două-trei vizite cu copiii, apoi nu ne-am mai făcut : nu mai aveam ce ne spune. Ultima oară cînd ne-am văzut normal : la botezul celui de al doilea băiat al lui – naș : Eliade.

A venit povestea din 1981, cu coletele explozive, din care unul (*Memoriile lui Hrușciov* – în spaniolă) m-a vizat pe mine – dar l-a rănit pe Calisti, șeful artificierilor de la Prefectura Paris. Reacția lui Tănase a fost normală : mi-a telefonat, exprimîndu-și simpatia pentru mine și dezgustul (chiar așa zisese) față de „criminalii de securiști". (În schimb, Țepeneag nu s-a manifestat. După un timp, venind vorba despre gestul lui Tănase, Alain Paruit s-a grăbit să spună că și Țepeneag îmi transmisese un „mesaj de solidaritate". L-am întrebat, mecanic : cînd, prin cine ? Alain a răspuns prea repede ca să nu fie suspect : „Prin mine – dar eu am uitat, îmi cer iertare". Am dedus că Alain, ca de obicei, îl „acoperea" total pe Țepeneag.)

A venit și povestea din 1982, el cu „dispariția", eu cu otrava – le-am pus în *Soldatul cîinelui*, nu mai revin. Despre acest episod M. Zaciu a scris în *Jurnalul* publicat în *Vatra* (nr. 8/95) la 12-17.III.'84 :

„Cazul Tănase : complet montat. *Prejudicii aduse intelectualității românești*" (subl. mea) !

Care prejudicii ? Care intelectualitate ? Care românească ? – să fi auzit M. Zaciu această „analiză" de la Buzura, deținută de la unchiu-său, Gogu Rădulescu ? Ori direct, din chiar gura daurită a lui Gogu, în casa lui, unde se afla, ca de obicei, alături de Buzura, de Blandiana, de Paler, de Dimisianca, de Dinescu și de alți directori ? Oricum, eu am auzit-o în 1973, de la un bun prieten al lui Zaciu – Titus Popovici : după ce publicasem două cărți în Franța și în Germania, în casa lui Covaci, Titulică mă acuzase de a fi adus *mari daune scriitorimii românești.* Prejudicii-daune ; scriitorime-intelectualitate – Popovici-Zaciu.

Așadar : pînă în ziua „reapariției" lui Tănase în biroul comisarului divizionar DST Rossi, nu avusesem conflicte directe ; în 30 august '82 – am avut prima înfruntare pe chestia jurnalistului Poulet de la *Le Matin* : „Prietenul tău Pulică, cel infam, marele jurnalist !" – desigur era vorba de cel dus la Ploiești, să-l întîlnească pe Vasile Paraschiv și caftit de securiști – ei dînd vina pe verii lor : „Niște țigani"...

A doua zi urma să aibă loc conferința de presă a revistei *Actuel.* Aflasem – încă în biroul lui Rossi – care era motivul mîniei lui Achil cel Tănase împotriva bietului meu prieten Pulică-infamul : disidentul Țonțu încă înainte de a „dispărea" vînduse exclusivitatea întîmplării lui Bizot, directorul *Actuel*-ului ! Poulet, bine informat (făcea parte din cabinetul primului-ministru), îi luase caimacul, publicînd „bomba" în *Le Matin.* Aflînd de acest ultim tănăsism (ultimul în acea secundă), refuzasem să particip la conferința de presă *alături* de o javră ca Tănase și *alături* de o jigodie ca Haiducu. Toată noaptea și o bună parte din dimineața următoare m-au prelucrat Monicii, încercînd să mă convingă să merg – „pentru cauză : dacă află Barbu de la București că noi am făcut manifestații de protest pentru un mincinos ca Tănase ?" Eu argumentam :

1. nu vreau să mai am de-a face cu Tănase ;
2. nu stau alături de un securist ca Haiducu, în fine,
3. puțin îmi pasă mie ce are să creadă Barbu, eu nu-mi fac viața în funcție de „ce-o să zică Barbu de la București".

N-am putut rămîne pe poziție : s-au perindat pe la mine, în afară de Monici : Marie-France Ionesco, Mihnea Berindei, Anne Planche (protectoarea lui Paraschiv), Cristovici – și, în general, „toată lumea bună – mobilizată de Monica" : „Pentru cauză, îți calci pe inimă !" mă dăscălea ea ; „Nu ești obligat să te ții de braț cu Tănase, doar să fii acolo, la conferința de presă – asta și gata, ca să nu afle Barbu că..." Și uite-așa, de dragul Monicăi și de frică de Barbu,

mi-am stăpînit sila față de reptila Tănase, de coropișnița haiducă, și m-am dus la conferință. Însă acolo am făcut tot cum am vrut eu : mai întîi am vorbit cu fotografii de presă (îi cunoșteam, în majoritate) și i-am rugat să nu mă prindă în cadru. Așa a fost : deși timp de vreo cinci minute – cît a durat fotografierea de început – am stat lîngă Tănase, nu apar în nici o fotografie „comună", ci numai singur (și jur că nu le explicasem fotografilor *motivul* cererii...). Apoi : cum a început conferința propriu-zisă, m-am ridicat și am plecat. Monica era bine blocată într-un colț, n-a putut interveni decît prea tîrziu, la telefon : „Ce-ai făcut, omul lui Dumnezeu, de ce-ai plecat ?" I-am răspuns ceva dezagreabil, ca de obicei...

Peste vreo lună, Monica Lovinescu a avut o idee genială : să organizeze la *Europa liberă* un dialog între Tănase și mine, despre „evenimente". Am refuzat de cum a deschis gura, am fost și mai brutal ca de obicei, i-am spus că, dacă dorește dialog cu Tănase, să-l facă Domnia sa. M-a mai lăsat să respir vreo săptămînă – iar m-a atacat : cînd programăm dialogul ? – fiindcă ea nu poate decît în data cutare, ca și Tănase – deci eu, ca al treilea, trebuie să mă pliez. I-am răspuns foarte obraznic (în genul : „Dar lăsați-mă-n pace cu Tănase al dumneavoastră !"), iar cum, numaidecît după cîte o bădărănie, simt nevoia irepresibilă de a-mi cere scuze, Monica mă aștepta după colț cu : „Iertare și dialog – ori... ?"

Am cedat și de acea dată, însă bombănind tot timpul, față de Tănase, în pauzele de înregistrare, că eu n-am fost de acord cu acest „dialog" și că îl fac în silă. I-am zis, la un moment dat :

„Dacă această creatură v-ar fi făcut a zecea parte din cîte ne-a făcut nouă, nici n-ați fi vrut să auziți de el. Dar pentru că – deocamdată – a făcut porcării numai altora : lui Ionesco, lui Țepeneag, lui Marie-France, lui Alain, lui Berindei, mie, îl considerați... utilizabil. De-abia aștept momentul în care o să vă schimbați părerea despre el și despre cauza care nu se apără chiar cu toate lăturile..."

A venit mai curînd decît se aștepta Monica – momentul acela :

Adevăratul conflict cu Tănase – direct, primul și ultimul – a fost în 1983, cu ocazia prezentării cărților noastre la televiziune. După „evenimente", el scosese *C'est mon affaire*, eu *Chassé-croisé* (în românește : *Soldatul cîinelui*). Michel Polac, animatorul uneia dintre cele mai bune (și mai hulite și mai temute și mai așteptate) emisiuni, *Droit de réponse*, simțise sămînța de scandal ce putea provoca reunirea pe platou a lui Tănase și a mea. Așa a și fost imaginată emisiunea (pregătită cu șase săptămîni înainte).

Eu aveam un avantaj : de a-l cunoaște pe Polac mult mai bine decît mă cunoștea el pe mine (îl urmăream de cîte ori puteam, emisiunea lui era iritantă uneori, totdeauna de un curaj nebun față de

instituții). Mai aveam un atu : se întîmplase să-i plac și secretarei sale, de la prima întîlnire : am profitat de următoarele (în care-i aduceam cărțile solicitate de el ori băgate pe gît de mine), pentru a-i sugera o altă configurație a emisiunii. Cînd mi s-a părut copt, i-am spus :

„Mult mai interesantă ar fi o emisiune în care nu se vor înfrunta direct cei doi cocoși-gladiatori : Tănase și Goma, ci instituțiile teroriste din Est cu instituțiile antiteroriste din Vest"...

Nu l-am convins de prima oară. În ciuda „bibliografiei", Polac rămînea convins că toate scandalurile de spionaj-terorism fuseseră *du bluff*. I-am propus să-i întîlnească pe cei care scăpaseră de tentative de asasinat : bulgari, unguri, cehi – români. Bineînțeles, auzise, citise despre „umbrela bulgărească", despre coletele explozive, însă nu punea preț pe cele scrise în jurnale(le de dreapta). L-am invitat să ia legătura cu Serviciul de deminaj al Prefecturii, cu șeful, Calisti – dar, sincer să fiu, îmi pierdusem speranța. Cînd mi-a telefonat, agitat, mi-a dat întîlnire pe loc (pe atunci locuiam în Buttes-Chaumont, la două sute de metri de studiourile lor), mi-a vorbit aproape numai de Calisti : îl întîlnise întîi un colaborator trimis mai degrabă din datorie ; apoi secretara, apoi el – „Un tip formidabil, acest *rital* (italian) !" „Grec", l-am corectat, prompt. N-am aflat niciodată în ce consta formidabilitatea lui Calisti, alta decît meseria lui, am dedus că îl convinsese pe Polac (cum ? n-am riscat să pierd timpul punînd întrebări) să facă ceea ce îl tot rugam eu să facă.

Într-o săptămînă a luat naștere alt proiect de emisiune : desigur, tot în jurul nostru, al lui Tănase și al meu, urma să se țeasă trama – dar noi (cu tot cu cărțile noastre) treceam în plan secundar ; în primul aveau să fie plasate (scoase) victimele actelor de terorism perpetrate în Franța de serviciile Securităților din Est. Lăudat să fie Polac : nici un nume dintre cele propuse de mine nu a fost respins.

Astfel, pentru prima oară în viață, au apărut la televiziune Monica Lovinescu și Virgil Ierunca – pe lîngă alți vreo cinci-șase exilați din Est : bulgari, cehi, unguri.

Cînd a aflat Tănase „ce-i făcusem – lui" (infantilismul îl împinsese să-și intituleze cartea *C'est mon affaire* ; volumul cel de rușine scos după '89 poartă tiltul : *Ma Roumanie* ; nu știu dacă viața sfîntului Ion de Cotroceni, tot de el scrisă, nu se intitulează cumva *Mon Iliescu à moi !*), a făcut, ca de obicei, o criză de isterie : a zbierat că emisiunea era a lui (ce spuneam : *C'est mon émission !*) și că el nu permite (mă-nțelegi) să apară în fața telespectatorilor francezi *alături de non-scriitori* – i-a numit pe Monica Lovinescu și pe Virgil Ierunca ! În final, l-a amenințat pe Polac că nu va participa la o asemenea emisiune. La care acesta a zîmbit și i-a răspuns că chiar se întreba

unde să încapă atîta lume pe platou – însă dacă el se decomandează, cu atît mai bine pentru ceilalți...

Pe loc Tănase a închis pliscul și nu l-a mai deschis decît în seara cu pricina. De unde el vedea o „emisiune literară", la care să participe... trei autori de cărți (cum ar veni Tănase, Goma și... Haiducu ! – iar pentru garnitură aranjase să vină și niște puțoi de la *Actuel* și de la încă o revistă care după trei numere a dispărut), s-a trezit cu un platou „neliterar", ba profund politizat (ce oroare pentru cineva care scrisese un pamflet împotriva lui Ceaușescu, iar acesta îl trimisese pe securistul Haiducu să-l lichideze !). Unde mai pui că, în afară de non-scriitorii Monica Lovinescu și Virgil Ierunca, se mai aflau pe platou dușmani, ca fostul castrist François Maspero, reconvertit și devenit unul din aliații noștri (el fondase revista *L'Alternative*) și mai ales „infamul Pulică", jurnalistul care luase caimacul vîndut lui Bizot de la *Actuel*... de disidentul Țonțu, *înainte de dispariție*.

Emisiunea lui Polac a fost o mare reușită ; fiind controversată, detestată, era privită de foarte multă lume – și discutată. Iată că nu greșisem atunci cînd făcusem tot ce-mi stătuse în puteri ca să-l cîștig pe „odiosul Polac" de partea cauzei noastre (atît de dragă Monicăi Lovinescu) ; cînd îi sugerasem schimbarea configurației emisiunii – firește, numai aceea cu noi – cînd îi impusesem oamenii pe care îi crezusem și în drept și credibili să poarte mesajul : *ca victime ale serviciilor secrete din Est ce acționează nestingherite în Vest*. Rezultatul imediat a fost o lungă dezbatere în presă – ca de obicei, *Le Figaro* s-a arătat... sceptic (cum altfel, dacă-i ceaușist ?), iar pe mai lung termen : Monica Lovinescu și Virgil Ierunca au început a fi căutați și invitați la alte emisiuni de jurnaliști francezi care pînă atunci îi ignorau.

Tănase, firește, a resimțit emisiunea ca pe un insucces personal (*Mon insuccès...*) și și-a dat drumul isteriilor infantile în *Actuel* și în revista dispărută. Pentru el, toți de pe platou – în frunte cu Polac – eram niște șobolani, singurii puri fiind : el și cu Haiducu...

Și abia atunci, fiindcă îi lovise pe ei, direct (refuzînd în primul moment să-i accepte alături, pe platou, apoi tratîndu-i de non-scriitori), Monicii s-au supărat pe Tănase. Ca și cum, după ce și cîte îi făcuse prietenului lor Eugène Ionesco, n-ar fi fost destul ca să se supere și ei ; ca și cum după ce îi făcuse lui Țepeneag n-ar fi fost suficient, pe mine nu mă mai pun la socoteală, nici Monicii nu luau în seamă eventuala mîndrie a mea, în joc fiind cauza, apoi Barbu nu trebuia să știe... Cauza aceea a încetat brusc să mai existe după emisiunea de televiziune, fiindcă Monica n-a mai organizat alt dialog cu Tănase – greșeala lui Țonțu : nu trebuia să-i atace direct pe ei.

De atunci (primăvara lui '83) nu l-am mai văzut pe Tănase, pînă în februarie 1991, la Salonul Cărții de la Grand Palais. La intrare mi-a ieșit în întîmpinare, în maniera lui dezgustătoare : umil, curbat, uleiat, miorlăitor. Voia să-mi mulțumească pentru că, într-un text dintr-o revistă franțuzească (sau poate interviu), avusesem cuvinte bune despre scriitorul Tănase – cu mari rezerve față de om... Am tăiat elanul Țonțului recunoscător și am prins a-l lua la rost, reproșîndu-i, printre altele :

„De ce te lauzi că, în România, ai fost informator al Securității ?"

Tănase cel deștept a rămas cu falca atîrnînd... Dezorientat. Am repetat.

„Cum așa, nu sunt... ?", aproape a scheunat, suferitor, de parcă l-aș fi acuzat că se laudă că e scriitor.

„Așa, bine : te lauzi, ca ultimul din clasă, că ai fost informator – Ana zice că e semn indubitabil de infantilism perpetuu. Și Filip se lăuda, la școală, că tată-său a primit o bombă prin poștă..."

„Dar nu-i același lucru...", a încercat Tănase. „Și de ce ziceți voi că mă laud ?" – în sfîrșit pusese întrebarea care-l tortura.

„Cînd am fost arestat în '77, în dosar am dat cu ochii de multe surprize din partea multor prieteni – tu nu m-ai surprins. N-ai dat nici o informație despre mine, concluzie : înainte de 1 ianuarie '77, nu erai informator !"

„Ce știi tu !", a făcut Tănase, iarăși țonț.

„Știu : atunci nu erai, ai devenit după ce ai pactizat cu Haiducu !"

„Lasă, mai discutăm noi altă dată..." – a încercat să plece.

„Că tot am pus mîna pe tine...", l-am oprit. „Doina și copiii știu că pîinea pe care le-o aduci e mînjită de căcat ?"

„Lasă astea..."

„Cum de-ai ajuns tu să-l lingi în cur pe asasinul Iliescu și pe bestiile de securiști care și pe tată-tău l-au chinuit și pe noi, de cînd ne-am născut ?" – începusem a striga în gura mare (în românește, desigur, dar nici nu se poate imagina cîți români se află, peste tot, în lume, umblînd cum le șade lor bine : incognito...). „Cum de te-ai pus tu în slujba unuia ca Iliescu, vinovat de vînzare de țară, a Basarabiei noastre, boule !? – vinovat de crime de sînge, vinovat de a fi chemat minerii să facă ei ordine în intelectualitatea română..."

Aici Țonțu a simțit cum îi pică din păr mălăiețul contraargument :

„Tu n-ai fost în țară, n-ai fost la fața locului !", mi-a aruncat. „Te-ai luat după limbricii care au stat la căldură pînă la 22 decembrie, au colaborat și cu Ceaușescu și cu Securitatea, iar acum, că li s-a dat voie de la poliție, fac pe curajoșii, pe dătătorii de lecții – dar

unde erau ei, cînd te-au interzis ? Unde erau bravii scriitori, colegii tăi, cînd te-a arestat Securitatea, din nou, în '77 ? S-au solidarizat ei cu tine, în afară de Negoițescu ? Nu ! Ca imparțialii, s-au dat de partea dușmanilor tăi : și cînd te-au dat afară din slujbă, și cînd te-au dat afară din Uniunea Scriitorilor – cine a fost consultat și s-a declarat de acord cu excluderea ta – pe cînd erai arestat ? Nu marele Doinaș ? Nu dulcea Blandiană ? Nu uriașul analist politic Manolescu ? Pe ei îi crezi tu ? Du-te-n România, să vezi cu ochii tăi adevărul !" – și Tănase a șters-o, își terminase poezeaua.

Am rămas cu gura căscată. Îmi luase piuitul – și se cărase, măgarul, nu-mi dăduse răgazul să mă trezesc și să-i zic vreo două... Vreo două – chiar trei – îi zisesem. El nu-mi zisese – nu pe mine mă atacase prin ceea ce spusese.

Bineînțeles, Tănase este o ființă odioasă – mai ales de cînd a trecut de partea Iliescului. Da, dar un ticălos, un mincinos, poate el spune, din cînd în cînd, adevărul ? Asta mă tulburase : nu de la Tănase mă așteptam să vină adevărurile în legătură cu purtarea scriitorilor față de mine : nu doar indiferență, ci de-a dreptul ostilitate. Înainte, de fiecare dată cînd venea vorba de excluderea mea din Uniunea Scriitorilor, Monica mă oprea :

„Știu că iar zici ceva rău de Doinaș, de Blandiana, de Manolescu – ai alții mai buni ? Nu spuneai dumneata : pe ăștia-i avem, cu ăștia defilăm ?"

Și Monica îmi închidea gura ca și Tănase : vorbind despre altceva.

4. MANOLESCU

Ca și Tănase, Nicolae Manolescu (cu care se aseamănă mai mult decît ar vrea) *nu mi-a făcut, mie, direct, vreun rău* – îmi va fi făcut, dar încă nu am aflat...

Dacă îmi plăcea cum scrie (deși cam otova, pentru el toate „temele" avînd importanță egală – sau egală neimportanță), îmi provoca alergie tutela acceptată a lui Ivașcu – acest turnător de pușcărie, putrezitor de tineri (și de mai puțin tineri), în libertate. Nu mă întrebam cum de cineva de bună calitate intră ucenic la un cunoscut mișel – fiindcă pînă și Ivasiuc îi găsea Ivașcului circumstanțe atenuante (le aflase, privindu-se în oglindă). Și, între noi fie vorba, pentru că nu credeam defel că Manolescu ar fi un om de calitate.

Nu-l cunoșteam (personal), dar îmi îngăduiam să-l judec. După afinități omenești, în două sensuri : de a fi atras de X (de Ivașcu, de Ivasiuc) și de a atrage (să zicem pe Y), iar în foarte scurt timp de a se observa la acela nefasta-i influență, care nu venea doar de la sine, ci, prin sine, de la ai săi : Ivașcu, Ivasiuc.

Îl știam din vedere – nu schimbasem o vorbă, cu toate că hazardul ne adunase în același grup, în redacții, pe stradă. În anul de sinistră amintire (chiar și pentru mine : deși atunci îmi apăruse *Ostinato* în franceză și în germană, în România avusese loc „revoluția desculturală" a lui Ceaușescu, la care nu-și dăduseră adeziunea bătrîni oportuniști ca Stancu, Jebeleanu, în schimb și tineri și oameni-de-carte : Balotă, Petru Popescu, Al. Papilian, Marin Tarangul, Hăulică – nu mai vorbesc de mereul-gata Nichita), așadar, în acel an 1971, prietena și colega de *România literară* Dana Dumitriu s-a împrietenit cu Nicolae Manolescu (de la *Contemporanul*). Nu voi nega că va fi fost și ceva gelozie, însă am constatat : în două-trei săptămîni, Dana Dumitriu a devenit de nerecunoscut, *s-a stricat* în contact cu Manolescu (și cu ivasiuco-ivaștii).

În iunie 1972 am plecat în Franța ; în iunie '73, la întoarcere, aflam că fusesem dat afară de la *România literară* de noul director Ivașcu – care director îl adusese cu el, de la *Contemporanul*, pe N. Manolescu (cu nici un chip să nu se înțeleagă că ar fi venit... pe locul meu !). Am vrut să spun atît : în 12 ani (1965-1977), cît am gravitat în aceleași medii, drumurile noastre se doar întretăiaseră.

În 1977, cînd era în fierbere mișcarea noastră, Manolescu participa cu desfătare la spectacolele date de Marele Comic Sașa Ivasiuc, imitator fără frontiere al lui Gîlă (idiotul material didactic al Facultății de Medicină) și ale sale drepturi ale omului... Cînd am aflat de la una din participante la distracția săptămînală (dinainte de 4 martie, cînd Ivasiuc a murit), tocmai îl... cunoscusem pe Manolescu, aici, la Paris, în casa Monicăi Lovinescu. Asta însemnînd că mai trecuseră 6 ani (optsprezece de cînd ne știa, dar „nu avusesem onoarea"...). Pe atunci eram încă băiat-bun și activist-cultural în echipa Monicăi și a lui Virgil, așa că am dat voios cu var peste memorie, smulgînd de la inimă inocentele distracțiuni – pe socoteala mea (în februarie '77) – ale plinei de umor intelighenții românești.

În primul moment al acelei... oficiale cunoașteri, ne-am simțit bine împreună, ne-am găsit multe intersectări biografice (cînd eu eram elev la Normala din Sibiu, el era elev la Școala de Aplicație – a aceleiași ; cînd am intrat elev la liceul Gheorghe Lazăr, în 1949, ar fi trebuit să-l am profesor pe Domnul Apolzan, tatăl viitorului Manolescu, însă nu l-am avut : fusese arestat împreună cu soția ; și mie îmi fuseseră arestați ambii părinți, mai devreme, în același an, atît că eu, basarabean refugiat, nu aveam bunici la care să mă refugiez – și care să-mi schimbe numele).

Cum atunci conduceam o colecție la Hachette, în cel mai normal mod cu putință am vorbit cu el – în mai multe rînduri, în prezența și a Monicilor – despre o *Istorie a literaturii române* ce ar fi urmat să fie tradusă în franceză (deocamdată) umplînd un gol de informație ce se întindea, atunci, din 1938 (de la *Panorama*... lui Bazil Munteanu), iar acum, 13 ani mai tîrziu, tot de-atunci. A fost de acord, am discutat principiile unui asemenea op de „vulgarizare" – atunci le înțelesese și le acceptase – iar cum o asemenea *Istorie*... nu avea nimic politic... (ziceam noi) autorul n-ar fi avut dificultăți cu băieții de la Secu : în caz de piedici polițiste, aveam de gînd să o public la altă editură, în altă colecție, unde să nu apară numele meu blestemat...

A promis. Pînă la plecare mi-a dat de înțeles că ideea îl lucrează. S-a întors la București. Și... tăcere. Nu l-am mai auzit-văzut decît după „revoluție" : vreme de șase ani mari și lați n-am avut nici măcar indirect vreo veste de la Manolescu – se mai gîndea la proiectul acela ? Renunțase ? – nu-i ceream să-mi divulge motivele (secrete !), dar era obligat, prin însăși promisiunea de la despărțire, de a-mi da un răspuns. Da' de unde ! – obligație de a da un răspuns din partea unui român ? Compatrioții noștri sunt (erau, au rămas) convinși : fiindcă ei se află „pe baricade", „în Țară", la greu – spre deosebire de, nu-i așa, exilații care-o țin numai într-un chef și-o ghiftuială și-un trai-neneaco (cum spunea Marin Preda : „Beau nu-

mai cafele, mănîncă numai fripturi – cu baterii !") – ei sunt îndreptățiți să nu respecte îndatoririle elementare ale politeții, ale conviețuirii – ale prieteniei : de pildă, să nu mintă-ntruna, fără necesitate ; să răspundă la bună-ziua, să respecte promisiunile, mai ales că acelea puteau fi rezolvate printr-un *da* sau printr-un *ba*, fără alte... eforturi...

În această perioadă Monicii nu mi-au fost de ajutor – din contra. De fiecare dată cînd îi întrebam dacă Manolescu a transmis prin unul din numeroșii mesageri vreun răspuns în legătură cu *Istoria...*, ei făceau sistematic diversiune, răspunzînd la întrebări ne-puse : „Lasă-l, săracul Niki, are ceva la ficat, s-a internat la Fundeni..." – ca și cum *Fundeni* mi-ar fi fost suficient, ca răspuns al lui Manolescu ; sau : „Și-a rupt un picior" și încă : „Tocmai l-a mușcat un cîine !" – evenimente care ar fi trebuit să fie traduse de mine, cel ne-subtil, ca serioase impedimente în calea transmiterii unui răspuns.

Dacă pînă atunci mă arătasem doar nemulțumit, iritat de tăcerea lui (amplificată de Monici), cînd am aflat că „Niki" le transmite informații incorecte sau pe de-a-ntregul false – iar Monicii le făceau să circule în România prin *Europa liberă*, iar în exil : direct, în discuții, mai ales telefonice, m-am întrebat în prezența lor dacă nu făcusem rău acceptînd sugestia lor, a Monicilor, de a-l cunoaște, în sfîrșit, pe Manolescu. Fiindcă, iată, se dovedise a fi ceea ce eu știam de multă vreme...

Monicii s-au arătat răniți de spusele mele : de ce vorbesc eu așa despre Niki ?

„Unu", am arătat un deget : „cronica laudativă la Popescu Dum'"...

Monica m-a întrerupt cu eternul ei :

„Nu-i adevărat !" (Virgil, mai nuanțat : „Nu poate fi adevărat.")

De mult timp umbla un zvon : Marele Niki ar fi scris inadmisibil de favorabil despre o carte a lui Popescu-Dumnezeu. M-am adresat Monicăi. Ea a negat. Ce să fac : pe atunci o credeam – am crezut-o. Dar „zvonurile" deveneau insistente și cu tot mai multe amănunte din cronica manolească. După cîteva săptămîni, mi-a venit o fotocopie de la Culianu din Chicago. Îmi telefonase Dorin Tudoran (de la Washington) și-l întrebasem dacă este adevărat că Manolescu a scris despre Dumnezeu... Dorin oftase și, după o pauză, confirmase.

În acea zi (la *Europa liberă*), față cu : *Nu-i adevărat !*-ul Monicăi Lovinescu, am scos fotocopia. N-a luat-o, se vedea că o cunoștea. S-a uitat la mine cu atîta spaimă amestecată cu tristețe, încît am băgat numaidecît hîrtia printre alte hîrtii, mi-am luat rămas bun și am plecat. Înțelesesem încă o dată : Monica nu voia să mă mintă (că

Manolescu ar fi făcut ceea ce făcuse), dar nu admitea, nu voia ca Manolescu să fi făcut ceea ce de-acum toată lumea știa că făcuse, nu mai putea fi ascuns... De atunci sentimentele mele față de Manolescu au devenit, de-a dreptul, anti-. Iar cum eram încă în perioada totalei credulități, încercam să le „explic" Monicilor ceea ce ei, îmi imaginam eu, nu înțeleseseră, fiindcă, nu-i așa, plecaseră din țară în '47-'48...

Monica îl justifica și astfel:

„Ce să facă bietul Niki, se apără și el cum poate, cu ce are la îndemînă" (bineînțeles, nu era vorba de vreo apărare). „Ca să salveze esențialul, este obligat să facă și mici concesii" (nu era vorba de „mici concesii", ci de colaborări caracterizate – ca acea cronică favorabilă la opera nemuritoare a lui Popescu-Dumnezeu).

Recunosc: maniera în care „dezbăteam" cu Monicii chestiunea Manolescu (nu altfel decît chestia Sorescu, chestia Blandiana, chestia Hăulică, chestia Geta Dimisianu, chestia Paler – mă opresc aici, sunt deja prea mulți strîmbi prezentați de ei ca drepți) putea fi luată și ca o manifestare a geloziei – dacă erai de rea credință: eu nu scriam versuri, nici critică literară, nici reviste de bună calitate nu conduceam, nici nu aveam de gînd să mă bag pe sub pielea Mariei-France Ionesco (ierte-mi-se vorba ră), pentru ca, de-acolo, să pătrund în sufletul Monicăi și să influențez, de la București – din biroul lui Vasile Nicolescu, din casa lui Gogu Rădulescu – mersul literelor românești (prin *Europa liberă*...). Atît de ingenios – și atît de simplu... dacă posezi cheia: Lucian Pintilie. De aceea, dacă m-am ferit să ating filiera Dimisianca-Marie-France, nu am avut ezitări în zicerea pe șleau a ceea ce credeam despre directorii și despre directoarele conștiinței *lor* românești și cotidiene; mai apoi să-i veștejesc pentru comportamentul lor „postum" (am vrut să spun: post-revoluționar), cînd au prins a se lăuda cu a lor „rezistență prin cultură".

Lucrurile s-au schimbat radical o dată cu revoluția-la-scriitorii-români. Monicii m-au făcut cu ou și cu oțet pentru scrisoarea adresată Gabrielei Adameșteanu (publicată în aprilie '90 în revista 22), însă după ce s-au întors din România, au început a se plînge amar de atitudinea față de ei a unora „din partea cărora nu ne așteptam": Eugen Simion, Sorescu, Manolescu... (încă nu ajunseseră la pagina Pleșu – la a Blandianei e prea tîrziu ca să mai ajungă).

Aici mă ocup numai de N. Manolescu și de relațiile lui cu Monica Lovinescu și cu Virgil Ierunca – mai cu seamă acestea m-au făcut să... Nu s-o rup, nu era nimic de rupt – ci *să mă delcar împotriva lui.*

Cronologic: șocantă a fost maniera în care Manolescu a ieșit din pivniță după decembrie '89: cu îndemnuri la ne-politizare (în dez-

baterea cu O. Paler), cu o cronică la V. Em. Galan şi cu încă una – în două volete aceasta – despre Petru Dumitriu... Răutăcios, nepoliticos, ziceam :

„Ăsta-i Manolescu, aşa a fost întotdeauna : cronicar «imparţial» – între Galan şi Monica Lovinescu !"

Monica se supăra de această apropiere, dar pe-atunci (primul trimestru al lui 1990) nici ea nu ştia că, dacă mă înşel, apoi o fac atunci cînd *adaug* numele ei...

Supărarea mea *pe* Manolescu are ca prim izvor : tăcerea lui şi a *României literare* (a trebuit să vină Grigurcu, după aproape patru ani, pentru ca, în sfîrşit, să li se ia un interviu !) : din martie-aprilie '90, cînd a devenit director al revistei, N. Manolescu nu a găsit, în cursul anului 1990, o singură săptămînă „liberă" pentru a-şi spune opinia despre o carte fundamentală ca *Fenomenul Piteşti* al lui Ierunca ; nici în 1991. Despre *Unde scurte* a Monicăi Lovinescu, fiul spiritual al autoarei n-a găsit timp, l-a pus pe tovarăşul Pruteanu de la Iaşi să scrie o pagină întreagă de luări peste picior de cea mai bahluioasă (ar zice Luca Piţu) extracţie. Abia după ce Rodica Iulian şi cu mine ne-am manifestat telefonic indignarea faţă de această nesfîrşită nesimţire (era foarte ocupat omul : tocmai îl descoperise pe Voican şi, pe urmele lui, politica cea pînă adineauri hulită), „Niki" – mai ales că urma să vină la Paris – a mitraliat o cronică intitulată, cu sarcasmul lui bine temperat : „Un cronicar foarte ascultat", asta vrînd să spună : Monica Lovinescu, prin undele ei scurte, rămîne un cronicar de radio (care este ascultat... cu urechea, nu ?), nu poate fi critic.

Ca şi în relaţiile cu Ţepeneag din iunie-iulie '89 (cînd cu „complotul"), mai întîi tăcerea de peste un an de zile, apoi nedelicateţea (ce delicat sunt !) de a-i încredinţa unui Pruteanu, abia ieşit din uteceul ieşean, sarcina de a expedia afacerile curente, în fine : cronica lui, doar în aparenţă binevoitoare, altfel plină de ne-zise şi de şoptite, lamentabile cu toatele – despre cineva care nu este doar autor al volumului recenzat (e bine-aşa ?), ci *înseamnă* ceva pentru cultura română contemporană. Ce să mai amintesc faptul că Parisul-românesc numai pe Manolescu îl avea pe buze ? Cronicarul lui Dumitru Popescu ajunsese (prin Monici) să terorizeze pe oricine avea neşansa de a nu fi de acord cu tămîierea perpetuă a lui „Niki", faptele lui de ruşine (cele active, pentru că pasivele... alcătuiau jumătate din viaţa sa) fiind nu doar trecute sub tăcere, dar vehement contestate – în fine, toate aceste nesimţitorisme nikiene nu m-ar fi adus pînă la a scoate flăcări pe nări, dacă Monica Lovinescu nu mi s-ar fi plîns, repetat : de tăcerea lui Niki, apoi, prin februarie '91, cînd s-a împlinit anul, de articolul de substituţie al substitutului prutean.

Sunt tentat să nu dau vina pe Monica Lovinescu, dar pot ? Se poate ? Ca și în cazul Marelui Complotist Țepeneag : dacă ea nu m-ar fi bătut la cap și de cîte trei-patru ori pe zi, cu telefonul, plîngîndu-mi-se de tratamentul la care îi supune Niki, eu aș fi rămas la indignare ; la participarea-cea-fără-de-exprimare, ca să mă exprim așa...

Pentru a limpezi lucrurile – de altfel, clare ca lumina zilei : de fiecare dată cînd Monica a avut un conflict, un litigiu – cu Țepeneag, dar și cu Vlad Georgescu ; cu Tănase, dar și cu Gelu Ionescu, nu s-a exprimat direct, nu și-a formulat nemulțumirea față către față cu acela (din motive felurite : cu Gelu Ionescu din... jenă, fiindcă era de familie bună, explica ea ; cu Vlad Georgescu din prudență : nu era în joc postul ei și al lui Virgil, în cazul unui conflict deschis ? Etc. etc.). Drept care mă prepara pe mine, mă incita, mă asmuțea ca pe un cîine-de-atac ce eram. După ce l-am atacat pe Țepeneag, fără nici o ezitare, Monica s-a întîlnit cu... atacatul – împotriva căruia mă condiționase vreme de două săptămîni, iar acum îi dădea de înțeles că *numai eu* eram „supărat" pe el, ea fiind curată ca lacrima – dovadă că venise la întîlnire – apoi nu scrisese nici un cuvințel împotriva lui Țepeneag – doar o făcuse Goma. Așa a fost și cu Gelu Ionescu : pus în priză de Monica, am scris, am tunat-fulgerat împotriva lui Gelu – în timp ce ea vorbea la telefon jumătăți de ore cu el. Aflînd, am zis :

„Bine, doamnă : mă puneți pe mine să latru la el, iar dumneavoastră îi telefonați zilnic ?"

La care Monica, francă așa cum este ea totdeauna cînd nu-și dă seama :

„Ce vrei, Paul, așa suntem noi, oamenii binecrescuți : nu ne aruncăm în față chiar tot ce credem unul despre celălalt."

Din dialogul de mai sus (și nu doar din acesta...) reiese că deșteptul este Monica Lovinescu, prostul, negreșit, eu. Fiindcă cine nu vrea să se lase manipulat – nu se lasă ! Ca să găsesc circumstanțe atenuante, spun că am încercat, în multe rînduri, să rezist – pînă la urmă am cedat. Nu-mi reproșez că am cedat – *atunci Monica Lovinescu avea dreptate să se plîngă (și avea dreptul să fie apărată)* ; îi reproșez Monicăi Lovinescu de a nu fi făcut, în public, nici un gest de autoapărare, iar după ce altul (Goma, de pildă) îl „înjurase" pe agresorul sau pe nedreptățitorul ei, ea, ca o floare, „neștiind" nimic despre conflict, conversa „ca între oameni bine crescuți" cu exact acela (cu care, culmea, dezaproba „înjurăturile" la care mă dedasem eu !). Așa a făcut cu Țepeneag, așa a făcut cu Gelu Ionescu, așa a făcut cu Vlad Georgescu – nu mai interesează cum a făcut cu Manolescu, dar cert este că exact așa a făcut cu Pruteanu. Un astfel de rol se numește, nu doar în literatură : rol de intrigant.

Să se înțeleagă : nu-i reproșez Monicăi Lovinescu faptul că, în urma *intrigilor* sale, m-am certat cu oameni cu care, altfel, aș fi rămas în relații corecte. Nu, n-aș fi putut rămîne în relații normale cu Țepeneag (înainte de „complot" fusese declarația lui că nu e român și că făcuse destul), însă mi-e ciudă pe mine și rușine pentru Monica Lovinescu : ea descoperise complotul, ea ne chemase în ajutor, ea ne înnebunise, ea ni se plînsese mereu că Țepeneag cu Breban vor să-i dea afară de la *Europa liberă* și să-i înlocuiască la „șefia exilului", ea promisese, fără să-i cer, că la eventualele convorbiri-tratative cu Țepeneag („pentru cauza literaturii", zicea) nu va participa decît dacă voi fi și eu prezent – și numaidecît se întîlnește cu Țepeneag, se împacă cu el, mie „uită" să-mi spună... Foarte bine, nu sunt omul care se împacă ușor, dar care nici nu rupe ușor relațiile cu un prieten ; și nu-i reproșez Monicăi Lovinescu „despărțirea" mea de Manolescu – nu aveam de cine să mă despart. Însă am fost în cele din urmă silit să accept : ea și-a reglat totdeauna conturile prin intermediari – îmi aduc aminte ce-mi răspunsese atunci cînd îi sugerasem să-i spună „toate astea" lui Vlad Georgescu (pe cînd directorul de atunci al secției române de la *Europa* avea de gînd să mute „Tezele și antitezele" la... Washington) :

„Noi nu ne putem permite să ne certăm cu oameni de care depinde soarta culturii române."

Adevărat, ei nu-și puteau „permite" să se apere singuri – dar să asmută cîinele de serviciu, da. Pentru că (și) de ei depindea soarta culturii. Pe cînd lătrătorul („înjurătorul", cum mă alintă ea) nu avea nici o legătură cu faimoasa cultură română atît de curat apărată.

Încă și încă : nu regret atacurile mele la adresa lui Manolescu (nici unul nu a fost nedrept, nejustificat – oricum ar fi avut loc, chiar dacă fără argumentele trase din relațiile lui cu Monica Lovinescu și cu Virgil Ierunca) ; ci mă întreb tot mai insistent în ultimii trei-patru ani (de cînd s-a dovedit că Liiceanu îmi chiar distrusese *Culoarea curcubeului*) : să fie oare suficient să predici *ethica* doar în raport cu comunismul în general, dar nu și cu „etica" unor „anticomuniști" distrugători de cărți, ca oltenii lor, Liiceanu și Sorescu, iar cunună : Gabriela Adameșteanu ? Nu și cu „estetica" unor colaboraționiști notorii cu care se frecventează – ca Hăulică, ca pictorul Nicodim și ca alți prapurgii – și adînc ortodocși culturali români... ?

N-am să duc mai departe acest capitol (Manolescu) : totul a fost spus în volumul *Scrisori întredeschise*, Biblioteca Familia, 1995.

Întrebarea este aceeași : unde am greșit ? Și : cu ce anume ?

Că sunt la Manolescu, știu unde și cum am greșit : în duritatea atacurilor care uneori par a fi (chiar sunt !) încrîncenare. Nu dau vina pe alții, explic : cu certitudine că nu l-aș fi agresat *astfel* pe

Manolescu, dacă măcar un scriitor normal i-ar fi făcut o cît de măruntă obiecție în legătură cu *neadevărurile* scrise după '89, în legătură cu atitudinea lui total iresponsabilă – pentru că *imorală*.

Se știe, dar mai spun și eu : Manolescu nu mi-a răspuns niciodată în presă ; ar reieși, deci, că niciodată nu m-a atacat... Și el și Liiceanu, ca unii care au hibernat culturalicește pînă la 22 decembrie '89 fix, au avut nevoie de timp ca să afle cum să lovească, fără să se vadă că ei lovesc ; cum să răspundă, fără a părea că se angajează în polemici. Am mai spus-o undeva, o repet : acești mari intelectuali sunt supraviețuitorii Revoluției Maghiare : au învățat tot ce le trebuie *lor*, pentru a supraviețui și „revoluției române".

Sunt sfîrtecat, îndoit : este oare bine ce am făcut (atacîndu-l) ?

Este rău ? Am momente în care înclin să cred că rău am făcut.

Din păcate (sau : dimpotrivă), mai ales cred că trebuia să fac și în legătură cu Nicolae Manolescu ceea ce am și făcut.

5. LIICEANU

Cu Gabriel Liiceanu am avut prilejul să vorbesc întîia oară prin 1984, cînd el și cu Pleșu veniseră la Paris de la Heidelberg, unde își consumau o bursă. Îi cunoscusem pe amîndoi în casa Monicăi Lovinescu, apoi, la propunerea mea, trecusem alături, la noi.

Citisem *Jurnalul de la Păltiniș*, aveam cele mai bune impresii despre *scriitorul* Liiceanu (pentru filozofie neavînd organ, nici nu aduceam vorba). Citisem eseul lui Pleșu *Pitoresc și melancolie* și, chiar înainte de a-l cunoaște pe autor, mă străduisem să-l public în colecția mea mutată de la Hachette la Albin Michel.

Așadar, veniseră la noi Liiceanu și Pleșu. Nu mai zăbovisem asupra „temelor" atinse la Monica și la Virgil – ei trecuseră la altceva (avusesem vaga impresia că așteptaseră acest moment – repet : era o impresie) : la cartea mea citită de ei în traducere franceză : *Le Tremblement des Hommes* (în românește : *Culoarea curcubeului*). Găseau că titlul este cum nu se poate mai potrivit, dar se întrebau și ei dacă trecerea în românește prin *Cutremurul oamenilor* este acceptabilă din punctul de vedere al limbii. Eram de acord cu ei, însă atunci nu mă preocupa deloc găsirea unui titlu în românește – eram un „optimist-realist" : mă temeam că nu voi mai apuca doborîrea comunismului în România... Mai găsiseră (mai mult Liiceanu, în fapt) că subtitlul, în franceză este și el grăitor : *Peut-on vivre en Roumanie aujourd'hui ?* – și repetau cu voce joasă, ca pentru ei înșiși, subtitlul (pe care eu îl detestasem de la bun început : îl refuzasem, dar Seuil mi-l băgase pe gît „din rațiuni comerciale") :

„Peut-on vivre en Roumanie ? Peut-on vivre ? Aujourd'hui ?"...

După ce au spus tot binele despre acest volum de mărturii, la îndemnurile mele (rugate), am trecut la alte cestiuni de pe ordinea de zi. Liiceanu însă revenea mereu la *Le Tremblement...* : ce bine era prinsă cutare situație ; ce reușit portretul cutăruia ; ce fericită expresia cutare... După fiecare laudă, mă întreba de foarte aproape, în șoaptă :

„Ce-ar trebui să facem noi, cei rămași în România ?"

Întîia oară am ridicat din umeri ; am schimbat vorba. A doua oară m-am prefăcut că nu auzisem (ce întrebare era asta ? Nu mă temeam de „urmări" – dacă lor nu le era teamă – dar ce eram eu,

căruia îi punea întrebări existențiale, fiindcă suna : „Ce să facem ?", dar semnifica : „Ce să fim ?", or eu eram depaaarte și de Păltinișul lor și de Noica al lor...). A treia oară am... răspuns :

„Ce să faceți... ? Ce vă luminează Dumnezeu !"

Credeam că terminasem – nu-l cunoșteam pe Liiceanu : nu s-a lăsat pînă nu m-a făcut să bîigui ceva din care ar fi trebuit să se înțeleagă... ce ar fi bine să facă ei – în România... Liiceanu era numai urechi. Îi atrăsese atenția și lui Pleșu – care discuta cu Ana – să fie atent la ce spun eu... O vagă dar supărătoare senzație de jenă a început a-mi da tîrcoale – pînă cînd Ana a spus :

„Dar ce ce faci tu ? Dai indicații-prețioase ? Niciodată n-ai făcut așa ceva, ce te-a apucat chiar acum ?"

Avea dreptate : ce mă apucase ? Liiceanu (chiar și Pleșu) au protestat : cine să dea sfaturi, dacă nu eu ? Experiența mea de viață era inegalabilă, de ce să nu o împărtășesc și altora ?

„A împărtășit-o, în scris, doar ați citit *Le Tremblement...*", a observat Ana.

Nu s-au lăsat. Au insistat să continui, să le spun, să le împărtășesc – să-i sfătuiesc. N-am mai cedat. Mă trezisem. Pe chipul lui Liiceanu nu se citea nimic dincolo de sudoarea uleioasă, însă pe al lui Pleșu... parcă-parcă citeam o intenție (cel puțin) de luare peste picior...

Nu se poate, nu se poate, îmi spuneam, nu vor fi venit ei de la Heidelberg doar ca să încerce să facă mișto (acesta era cuvîntul, ca o mască venețiană cu cioc lipită de nasul lui Pleșu, în partea de sus, la mijlocul unicei sprîncene) ; unii veniseră – special, din Germania, din Danemarca, din Nordul Franței – ca să mă întrebe cum să-și scoată fratele din pușcărie, copilul ținut ostatic ; alții veniseră – special, pretindeau ei și nu aveam nici un motiv să-i contrazic – ca să mă vadă ; alții, în fine, ca să-mi dea sfaturi : cum să mă protejez, cum să mă apăr dacă mai sunt agresat... Dar să vii din vîrful Păltinișului, prin Heidelberg, ca să mă întrebi ce-ar trebui să faci tu, în România... Bine-bine, doar trecuseră și pe la mine – însă nu mă înșelam, mai ales în privința lui Liiceanu : venise cu întrebarea gata-învățată, repetată...

Cît au mai rămas la noi, ne-am simțit bine, n-am mai atins „întrebarea", deși Liiceanu, ritmic, deschidea gura și se pregătea s-o repete – eu însă îl rugam, mut, cu mîinile împreunate, să o lase pe altădată.

După plecarea lor am rămas multă vreme de vorbă cu Ana : impresia neliniștitoare, dezagreabilă lăsată de cei doi, mai ales de Liiceanu, era mai acută la ea, drept care se scărpina de zor (la propriu). Eram și noi în faza întrebărilor : de ce veniseră cei doi și la

noi ? Din simpatie, din admirație, din solidaritate ? – atenție, ei ne vizitau într-o perioadă „albă" : după atentatele cu bombă și cu otravă, nici scriitori cu care fusesem în relații în România nu mai dădeau pe la noi, ne trimiteau vorbă prin Monici (că ei ne iubesc și că ne țin pumnii). Vizitîndu-i fără teamă pe Monici, apoi venind și la noi, dovedeau că nu sunt atît de „prudenți" ca scriitorii... Da, acesta era punctul pozitiv al lor, dar rămînea, sîcîitoare, întrebarea : de ce insistaseră, mai ales Liiceanu, să le dau sfaturi în privința comportamentului lor de după întoarcerea în România ? Din capul locului era exclusă intenția de provocare : aveam amîndoi, Ana și cu mine, suficientă experiență ca să putem spune fără ezitare că nu putea fi vorba de așa ceva. Bine, nu era „așa ceva", dar ceva era ; și încă ceva neînregulă.

Am discutat cu Monicii, după un timp : nici n-au vrut să audă. Cum să încerce să-și bată joc de mine, cînd ei mă iubeau nespus – mi-au spus și mie nespusul în față, ce vreau mai mult ?

„Ești supărat pe Liiceanu că în *Jurnalul de la Păltiniș* n-a vorbit de dumneata ? – nici de noi n-a vorbit și nu ne supărăm... Nu putea, știi bine că numele dumitale a devenit odios în România..."

Încă de pe atunci Monica, din comoditate, reducea obiecțiile mele la adresa cuiva (pe care ei îl susțineau fără rezerve) la „umorile personale" ale mele. Îi era peste puteri să accepte – că, de pildă, Sorescu este departe de a fi ceea ce își impuseseră ei să creadă despre „Las-o moartă !", cum îi zicea cu dragoste Virgil – și mai grav : foarte departe de ceea ce colportau ei înșiși despre același. N-aveau timp, nu era momentul – începusem să întrevăd rolul de umbrelă a acestor sintagme.

Înainte de venirea încoace a bursierilor heidelberghezi, vorbind despre *Jurnalul de la Păltiniș*, zisesem :

„Ați observat cînd anume începe *Jurnalul...* ?" (am spus data – în martie '77). „Nici o aluzie la ce se petrecea atunci, nu doar în Evropa, ci și în țărișoară..."

„Ți-am spus că nu se putea ! N-ar fi apărut, dacă ar fi făcut aluzii."

„O fi scris, i-o fi scos cenzura", a presupus Virgil.

„N-a scris deloc !", a făcut Monica. „Știa că n-are să apară, așa că n-avea rost să mai scrie..."

„Moniiiiic'", a făcut Virgil a reproș – Monica a ridicat din umeri.

„De acord, de acord", am zis. „Însă dincolo de cenzură – chiar dincolo de autocenzură... Să reușești tu, mînuitor de condei, performanța nu de a șterge din manuscris ceea ce presupui că cenzura n-ar permite... (astfel, făcînd tu munca ei împuțită), ci să ștergi și din

memorie fapte, nume... Tu, care mînuiești cuvîntul întru neuitare și deși filozof, deși scriitor de ficțiune, scrii totuși istorie..."[1]

Monica a încercat să-mi închidă gura de la întîia propozițiune cu legendarul ei : „Nu-i adevărat !", rostit cu mult înainte a eu să formulez vreo acuzație, dar n-am ținut seamă. Însă ajuns la urmă, am constatat că eu vorbisem, eu mă auzisem : ei nu voiau să știe altceva decît : sunt supărat pe Liiceanu, pentru că nu m-a pus în *Jurnal* !

---

[1] Abia acum îmi cade în mînă terrrribila scrisoare a lui I.D. Sîrbu către Mariana Șora (5 sept. 1987), reprodusă în *Familia* (? 1995) și nu rezist plăcerii de a cita din ea cîteva fragmente :

„(...) pe vremea cînd am citit *Jurnalul de la Păltiniș* am fost vînat de mînie și revoltă : nu pentru motive literare (cartea este un act de nobilă literatură), ci pentru că ea este, ca model de viață și de filozofare, o formă de fals și de teatru, o formă de amețit proștii și de un ciocoism levantin la nivelul de sus, la cel mai înalt nivel de trăncăneală trăiristă (...)."

„(...) mă doare, citesc, rîd, mă scarpin : Doinaș – campion al publicității fără riscuri – se înscrie și el la cuvînt, de cînd a tradus *Faust* se consideră superior lui Blaga (de asta și l-a tradus, nu ca să învețe nemțește fără profesor, pe parcurs). Are loc o impostură bizantină, e vorba totuși de cultură, de *cultura noastră*, teatrul continuă, sunt lăsați în pace, cine se teme de niște fricoși care se joacă cu baloane nemțești și grecești ; ei nu se ating de popor și de drama lui nici cu o floare (...)."

„(...) Iartă-mă, voi citi, *sine ira*, *Jurnalul*, voi încerca să fiu cuminte în banca mea, voi parcurge *Epistolarul*, ca să învăț arta distanțării de istorie, popor, tragic (prin beția de cuvinte), prin citate și citiri, atît de subtile și de culte, încît îmi vine să iau lupta de clasă de la început. Eu nu mai îndrăznesc, de cel puțin 30 ani, să pronunț, de pildă, sintagma : «clasă muncitoare» – deși aș avea oarecari drepturi. Mai ales azi... Nu o pronunț din motive de pudoare, luciditate, bun simț. Am pierdut din 1950 orice contact cu filozofii, biblioteca și fișele mele au fost date la topit (...) ...am constatat că marele Noica e un uriaș fricos, un atlet al prudenței și un campion la fugă (de răspundere) ; știu din pușcărie cum era *acolo* ; să mi se ierte prejudecata de clasă, am văzut țărani, muncitori, popi de țară și studenți care se purtau ca niște cavaleri cruciați, și am văzut înalte fețe bisericești, *mari poeți și mari critici* încăcănați pînă la limita rușinii muierine. Noica nu s-a dus la Păltiniș ca să scape de frică, să se căiască de anii de lașitate și trădare : s-a dus ca să transforme în stil acest mod de a ignora esențialul (...) ...așteptam de la Papa din Păltiniș o epistolă către mitici, o analiză a lichelismului, lașității, bizantiniei și semidocției noastre thraco-getice. El, nimic, «să facem o școală ca o echipă de fotbal : doar 12 genii, plus rezerve» (...). Arde țara, arde Europa, Noica se desparte de Goethe ; piere limba română : el pledează pentru deschiderea care se închide (...)."

„(...) răsfoind acest *Epistolar* (...), simțind cum se redorează niște blazoane boierești, cum se mateinizează niște spirite pline de complexe pariziene, cum arta pentru artă devine filozofie de dragul filozofării în sine, cum s-a transformat, cu învoire de la primărie, libertatea de gîndire în libertatea de a ignora total și limba și drama istorică prin care trece dricul culturii (...), am citit, cu nesfîrșită bucurie, epistola ta către Gabriel Liiceanu (...) în care (...) îți spui cu curaj adevărurile tale : care ar fi fost și ale mele, dar eu nu voiam să le scriu, nu aveam voie să dau apă la moara cultului personalității, nu voiam să stric ritualul de noblețe și de protocol al acestor scrisori, pe cît de frumoase, pe atît de inocente și inutile."

„(...) Un demon al satirei mă tot îndeamnă : de ce nu am făcut tot ce se putea face, să merg, să scriu la Păltiniș, să mănînc Lysis, să îmi bat trupul-porc ca să adun acel material prin care, acum, *aș fi putut să scriu cea mai acidulată satiră* despre acești prețioși-ridiculi, acești circari ai somnambuliei aristocrate, acești onaniști care – vorba lui Blaga, ignoratul – «consumă numai mărgăritare, dar produc doar căcăreze»" (notă din 6 aprilie '96).

Chiar dacă mă întrerupsese Ana (înainte de a înceta eu) să dau sfaturi, apucasem totuși să formulez cîteva, printre ele și normalul reflex de a trimite în Occident manuscrisele refuzate de cenzură.

Trecut-anii (ca nouri lungi...) și nu au venit – să se observe, nu am spus : nu *mi*-au venit-parvenit manuscrise respinse de respingătorii de la București. Nici *Istoria literaturii române* promisă-jurată de Manolescu, nici „altceva" la care tocmai lucra Pleșu, nici „altfel" de jurnal al lui Liiceanu.

Pe atunci nici cu gîndul nu gîndeam care era adevărul. A trebuit să cadă comunismul peste tot în Europa, apoi în anul 1991 Manolescu să scrie în recenzia la cartea lui Negoițescu *În cunoștință de cauză* : „tot ce a fost valoare, în cele din urmă, a fost publicat la noi", eu să nu-l cred și abia în 1994 să am „revelația" : Manolescu avea dreptate, în România, cu excepția celor patru scriitori – pe care îi semnalasem în aprilie 1990 – nu mai existau alții avînd ceva în sertar[1].

Ehei, apuseseră timpurile fioroase în care scriitorul român „se bătea" cu cenzura (vorba vine : redactorul de carte – îi transmitea „cerințele"). Ceaușescu, acela căruia prea-mulți tineri îi acordaseră... „Stima noastră și Mîndria" în impunerea revoluției chineze din 1971, știind că scriitorimea nu se opune ; că suportă orice ; că nu are coloană vertebrală – a hotărît să desființeze cenzura – astfel : „Tovarăși, la noi nu există cenzură, așa că am hotărît s-o desființăm !" (aplauze îndelungate, Ceaușescu-România !) : un consilier „psiholog" MAI îi șoptise adevărul potrivit căruia un scriitor bun îl va cenzura mai eficace pe un scriitor mai puțin bun decît un tovarăș-de-la-controlul-presei, oricît de devotat partidului ar fi acela – asta fiind una, a doua : vom putea pretinde că la noi nu exista Cenzură : doar n-o cuprinde pe toți scriitorii redactori în edituri și la reviste ! Nici chiar cei mai optimiști „psihologi" dintre consilierii ceaușești nu prevăzuseră că, în mai puțin de cinci ani, scriitorii-redactori vor face ravagii în distrugerea volumelor „îngrijite", cu tot cu autorii lor. Rezista vreun poet la tînguielile delicatului și bolnavului poet Florin Mugur ? Cine avea inima aceea să-i facă „tocmai lui" greutăți, refu-

---

[1] Scriitorii români într-atît au încifrat „mesajul", încît au ajuns să nu mai respecte proprietatea cuvîntului : așa cum, ceva mai demult, N. Breban folosea noțiunea de *exilat* după cum îi convenea lui, „exilatului cu dublă cetățenie româno-germană" (iar după el s-au luat alți navetiști cu voie de la Securitate : Pintilie, Cernescu și alți oameni-de-teatru-și-de-nimica), mai încoace termenul de *literatură de sertar* este folosit (de Z. Ornea în *Timpul*, de Ștefan Borbély în *Familia*) foarte după ureche. Ar fi trebuit demult să se știe : în acest sfîrșit de secol XX un *exilat* din țările comuniste nu se mai putea întoarce în țara de origine, nici de „sărbători", nici în „concediu" – nici măcar la înmormîntarea mamei sale ; să se știe, de asemeni : *literatură de sertar*, într-o țară comunistă, nu înseamnă... suma acelor manuscrise predate, însă din diferite motive respinse de cenzură ori amînate (și păstrate în sertar), ci acele manuscrise care, găsite la o percheziție, puteau fi confiscate, iar autorul risca să fie dus la Securitate (pentru trei nopți sau pentru șapte ani).

zînd „modificările cerute" ? Numai un nesimțitor la suferința aproapelui redactor de carte și a soției sale ! – și iată cum apăreau, mutilate de mîna unui bun poet, volume de poezie la Cartea Românească ! Dar numai de poezie ?... Rolul nefast jucat de acei scriitori-buni, în același timp redactori de edituri și periodice (cei care după „revoluție" ne-au venit la Paris, să ne explice nouă, becisnicilor de exilați, că ei, cei de acolo, „de pe baricade", rezistaseră comunismului prin cultură ! – unul dintre acești nerușinați fiind chiar Sorin Mărculescu, editorul *Jurnalului de la Păltiniș*) nu a fost scos la iveală, pagubele încă nu au fost evaluate. O promiscuitate morală inimaginabilă a domnit printre scriitorii cei mai buni – din 1977, iar efectele se vor resimți atîta vreme cît cei care au participat la acest Pitești literar-cultural vor mai fi în viață. Ceea ce înseamnă – în continuare, dîndu-i dreptate lui Manolescu : în România, (exceptîndu-i pe Noica, Steinhardt, Mihadaș, I.D. Sîrbu), *nici un scriitor nu a fost respins de cenzură* (ca să recurgă la trimiterea în Occident) – pentru un motiv foarte simplu : *scriitorul român (nepușcăriaș politic) nu a scris ceva susceptibil de a fi respins de cenzură !* Prin urmare, nici Manolescu, nici Pleșu, nici Liiceanu. Nu știam de ce îmi suna straniu numele redactorului de carte – de la Cartea Românească, îngrijind și *Jurnalul de la Păltiniș* ca și *Epistolarul* : Sorin Mărculescu : „prietenul din copilărie" al lui Țepeneag și colegul de primă facultate al meu era-este cunoscut ca un om de o „prudență" patologică, nici nu se putea un cuplu autor-redactor de carte mai agreat de cenzura comunistă : fricosul legendar Liiceanu și fricosul nu mai puțin legendar Mărculescu nu puteau să nu publice *acele cărți* – care, în anul 1977, vorbeau (vorba Ardeleanului) despre ñiñica.

Mă laud că încă din 1972 am scris pentru jurnalul german *Die Zeit* un text în care vorbeam de *cenzură*, de *autocenzură* – și de *întrecenzură* ; nu mă bucur că „profețiile" s-au împlinit... Scriam acolo (de altfel nu descopeream roata) că scriitorul are nevoie de poliție : ca în Orwell, scriitorul-nou îl iubește atît de mult pe Big Brother, încît acesta poate avea deplină încredere în inginer(ul sufletului omenesc) : se va așeza la masa de scris și va scrie *numai* ceea ce va fi publicat...

Astfel a ajuns scriitorul român (valoros, nu este nevoie să insist) autor de texte publicabile – deci publicate !

De fiecare dată cînd îmi exprimam regretul că „cei buni – chiar foarte buni" nu vor fi ei „atît de buni cum zicem noi" – dovada : cu excepția lui Tudoran și a lui Nedelcovici (iar recent Dan Petrescu, Liviu Cangeopol, Luca Pițu), nici un alt scriitor n-a îndrăznit să facă „ceea ce făcuse pînă și Tănase : să-și trimită textele refuzate...". Monica și Virgil, după ce în prima parte se declarau de acord, oftau –

apoi numaidecît treceau la apărarea celor care, „bieții de ei, se luptă cu Eugen Barbu". „De ce cu Barbu – să se lupte cu Ceaușescu !", ziceam eu.

„Fac și ei ce pot, cum pot, cu ce pot..."

„Era o vorbă în România : iaurt mănînci – iaurt poți, dar să poată ceea ce poate un om normal, nu un scriitor la români !"

„Ai pe altcineva, să facă altceva ?" – cu asta credeau că îmi închideau gura.

Eu însă una știam, una ziceam : ar fi „bieți" scriitori români cotidieni dacă, de-o pildă, s-ar afla în închisoare – bineînțeles, nu doresc nimănui să cunoască pușcăria, dar o comunitate declarat anticomunistă ca a noastră dă semne contrare : din '77 nici un scriitor n-a intrat în pușcărie – măcar pentru „agitație publică", nici un scriitor n-a fost total interzis (discuția avea loc înainte de 1989). „Bietul Manolescu" ? – de ce : își pierduse rubrica fixă ? Apartamentul ? Postul de asistent la Universitate ? – da de unde, e bine-sănătos, scrie cu voioșie despre Popescu-Dumnezeu... De ce „biata Blandiana" ? Fiindcă de un an n-a mai fost la Paris, de trei la Tokyo, de patru în America și nu i s-a publicat volumul antologic în BPT ? Cu *Arpagicul* o să intrăm noi în istoria rezistenței anticomuniste ?[1] Sau poate cu nenorocitul de Ursu, victimă a familiei și a tovarășilor săi ? Ce fel de „luptă scriitoricească" e *consimțămîntul la diversiunea Eugen Barbu* (cine n-o vede e un tolomac – așa cum tolomac la cub este cel ce nu observă, acum, *diversiunea V.C. Tudor*, după '89), în schimb, pentru chestiuni esențiale – ca de pildă Dicționarul Zaciu – bravii scriitori români (în frunte cu chiar autorii) umblă cu memorii adresate în cel mai „sinucigaș" caz Suzanei Gâdea ; cu „plîngeri pe cale ierarhică" și cu tînguieli între patru ochi. De ce nu s-au adunat de pe drumurile ghișeului Fondului literar și ale „întîlnirilor cu cititorii" (ei, care-l vorbesc de rău pe Păunescu, dar cu ce se deosebesc ei, calitativ, de Bardul Bârcii, dacă și ei se duc prin țară și, după ce aruncă zece cuvinte indiferente spre flămînzii, istoviții, agonicii adunați cu miliția la „întîlniri", se îndreaptă spre adevăratele „rosturi" ale scriitorului român : ghiftuirea pînă la vomă prin casele de primire ale

[1] Răspunsul la această întrebare retorică este : Da ! Cu *Arpagicul !* Mama lui – precum și a poemului de neuitat : „În noaptea asta udă ca o ploaie/Am scris întîiul cîntec comunist" ; și a : „Slavă anului acesta/Ce-a ucis în colb milenii ;/Și de flăcări, ca drapelul,/Slavă veșnică lui Lenin" – a declarat, de curînd (30 martie '96), la Paris : *Dacă n-am avut adevărați disidenți, am avut adevărați rezistenți* (subl. mea). Nu este primul scriitor dezertor pe timpul lui Ceaușescu, după moartea lui... rezistent. Dar Foarte Rezistenta Blandiana cunoaște și istoria țărilor din jurul României – iată ce este în stare să spumă, în prezența unei comunități alfabetizate, fără a fi pusă la locul ei : *În România, cu excepția URSS-ului, represiunea a fost cea mai dură*. Dar cine s-o pună la punct pe Blandiana ? Rusan ? Sau poate Manolescu ? Ce ne-rușine !

regionalelor de partid, iar dimineața cărarea desagilor, a damigenelor, a sacilor cu ce-o fi – tot de la Gospodăria de partid ?), să lucreze pentru adevăratul *rost* al unor scriitori : Dicționarul ? De neînțeles, de neacceptat (acceptat însă în România) : deși îl vizita frecvent pe Gogu Rădulescu – în bună companie : nelipsitul Buzura, indispensabila Blandiana, inenarabila Geta Dimisianu – Zaciu nu a încercat măcar să-i ceară Buldogogului să facă ce nu făcuse în viața lui : un bine general-cultural (ei, ce i s-ar fi întîmplat lui Gogu dacă ar fi intervenit : l-ar fi mîncat Ceaușeasca ?). De ce ? Fiindcă, întrebat, Buzura (Gusti) îl sfătuise să nu-l roage pe „unchiul" așa ceva ? Ei da, acesta era rolul lui Buzura (sentinelă la poarta lui Gogu) : să proclame : „adevăratul pericol nu e Ceaușescu, nu e comunismul – ci ungurii", să-i descurajeze pe cei ce ar fi avut de gînd să-i ceară ceva „unchiului Gogu" – dar Zaciu ? Ditamai profesorul universitar, școlit, călătorit – de ce nu a avut reflexul normal (pentru că tot se murdărise, frecventînd cocina lui Gogu Rădulescu – cel care a supraviețuit doar pentru că i-a vîndut pe toți din jur) să-i ceară să facă ceea ce putea face : să intervină pentru a curma această anomalie : nepublicarea unui monument cultural : Dicționarul ? Să fi redactat, în germană, în franceză, o pagină de informații în legătură cu Dicționarul, pe care s-o fi trimis unei publicații occidentale – ce i s-ar fi întîmplat lui Zaciu ? Nimic – dar el (se prefăcea că) nu știa : Dicționarul ar fi apărut, iar lupii de la Putere n-ar mai fi îndrăznit, o vreme, să facă ce făcuseră : să terorizeze o turmă de oi. Se vede însă că nu avea cine să apere Dicționarul – dacă pe Zaciu îl preocupa mai degrabă viitoarea viză pentru Germania, decît publicarea... monumentului...

Deși cu inima erau de (aproape) aceeași părere – cu excepția lui Barbu, pe care nu-l vedeau ca mine : diversiune de partid și de stat, ci ca principala amenințare a culturii române – Monica și Virgil se întorceau degrabă în platoșa de luptă, așa că, în primul rînd, nu permiteau să le fie urecheați (ori atinși cu o floare) copiii, aici intrînd și născuții după 1940, ca Iorgulescu, Blandiana ; mai în vîrstă decît ei înșiși : Paler, Doinaș, Paleologu... Închiderea spectacolului (pentru copii) se făcea prin :

„Dumneata ziceai : «Pe ăștia-i avem, cu ăștia defilăm». Ai alții ?"

Nu, n-aveam. Închideam gura – fără să devin mai înțelept. Așa trecut-au anii – pînă cînd, în 1989, s-au semnalat „cei opt" – dintre care Pleșu.

Însă nu și Manolescu ; nici Liiceanu. De ce ?

La această întrebare, de altfel... vinovată, au venit, după ani, ceva răspunsuri dinspre Mircea Iorgulescu, Manolescu și alți fii spi-

rituali ai Monicăi și ai lui Virgil : inițial (?), ei, Iorgulescu, Manolescu și cu Liiceanu, ar fi trebuit să redacteze protestul, însă unii s-au opus, considerîndu-l „prea tare" (Doinaș) ; alții, ca Hăulică și ca Pleșu, s-au grăbit să facă publică varianta lor – „pur administrativă", o califică, acum, cei rămași de căruță, cu adevărat culturalii – „astfel irosindu-se ocazia de a fi apărată cultura aceea română"...

Au început a se banaliza „dovezile de rezistență" (de după război...). Numai la început noi, exilații, am fost rău impresionați, mirați, șocați de laudele de sine fără de rușine ale unor Sorescu, Buzura, Vulpescu, Sorin Mărculescu – care cum mai rezistaseră ei ! – urmate, în timp, de vocile mai nuanțate (!) ale Anei Blandiana, lui Doinaș, Gabrielei Adameșteanu (și chiar Eugen Uricariu – ce, el nu-i om ?). Azi nici nu le mai luăm în seamă – am muri de trei ori...

Nu l-am auzit-citit pe Liiceanu, pretinzînd că ar fi rezistat culturalicește. Oricum, textul său „Către lichele" nu mi-a plăcut, am găsit că sună fals, strident – neadevărat ; impresia mi s-a întărit ceva mai tîrziu, cînd i-am citit : „De ce sunt monarhist ?" (chiar așa : de ce ?), unde mărturisea că abia acum (în 1991 ?) „descoperea" semnificația monarhiei (adevărat, cam tîrzior : i-o luaseră înainte regaliști din ilegalitate, precum Mircea Ciobanu, Doina Uricariu...). Dar să nu anticipez :

În primele săptămîni ale anului 1990, Liiceanu, proaspăt director al proaspetei Edituri Humanitas, venise la Paris pentru a-și alcătui portofoliul editorial. Monica mi-a telefonat, fericită, febrilă (cum altfel ?), recomandîndu-mi să-mi rezerv seara cutare : ne vom întîlni „cu toții", ca să-l ajutăm pe Liiceanu să-și alcătuiască planul editorial. Un telefon asemănător am primit de la Mihnea Berindei.

Am început să mă pregătesc. Și eu, ca tot exilatul literator, visasem o revistă (eh, dar o editură !) ; apoi, spre deosebire de ceilalți, aveam ceva experiență editorială franceză, cîștigată prin colecția „Est-Ouest" de la Hachette, mutată la Albin Michel. Am scos dosarele, am selecționat o sumă de liste, de „hîrtii" – și am așteptat. Cu o zi înainte de data convenită, am telefonat la Monica Lovinescu, întrebînd dacă rămînea valabilă întîlnirea ; mi-a răspuns că Liiceanu are, de la venire, un program foarte-foarte încărcat, dar de cum va ști ceva precis, mă va anunța.

Am așteptat. Fără grijă – Monica a promis, Monica se ține de cuvînt.

A venit după-amiaza zilei în chestiune – am tot încercat să telefonez la Monici : ocupat. Nu m-am neliniștit : dacă urma să se facă întîlnirea, Monica îmi va telefona. S-a făcut „momentul", am mai încercat cu telefonul – tot ocupat, dar mi-am spus că Liiceanu nu va fi putut veni la timp, întîlnirea se va fi amînat – să mă las în grija

Monicăi ; ea are să mă anunțe, doar și eu fac parte dintre „ai noștri", din „toții" adunați, în cursul anilor, în jurul ei și al lui Virgil Ierunca.

A doua zi pe la două după-masă telefonează Monica – mă întreabă de una, de alta, îmi comunică niște informații cu totul nesemnificative... O întreb ce se mai aude cu întîlnirea de la ei, cu Liiceanu... Îmi răspunde, după un timp :

„S-a făcut – am stat toată noaptea, dar am lucraaaat..."

N-am înțeles. Mai tîrziu înțelesesem că atunci nu voiam să înțeleg. Mă știam prieten al ei și al lui Virgil, iar „secretele" lor (mai cu seamă în legătură cu „clandestinii") le respectam, nu ceream amănunte (așa cum făcea Monica, atunci cînd secretele erau ale mele...). De data asta însă nu era vorba nici de „clandestini" („Scriitorul român la Paris, după 22 decembrie '89, a ieșit din clandestinitate", aveam să spun), nici de secrete – ci de o întîlnire „cu toții" ; anunțată în urmă cu peste o săptămînă. Am îngăimat ceva în genul :

„Bine, dar era vorba să vin și eu..."

Monica m-a asigurat :

„Am lucrat foarte bine, ți-am impus *Gherla* și *Cutremurul oamenilor*. Ce, n-ai încredere în noi ? În Micnea ?" (așa pronunță Monica : Micnea – după : Racmaninov).

„În Mihnea ? Am încredere – dar ca ce ? Ca turcolog ? Dar Berindei nu are nici cea mai vagă idee despre literatură – nu degeaba a fost bun prieten și coleg cu Vlad Georgescu... Or, era vorba de portofoliul literar al editurii lui Liiceanu..."

„Dacă n-ai încredere nici în Micnea – care te iubește foarte tare...", s-a așternut Monica pe diversiuni.

Pe atunci aveam încredere absolută în ea, în ei doi, drept pentru care am căzut în capcana întinsă – vreo cinci minute am pierdut dezbătînd arzătoarea cestiune : mă iubește foarte tare Micnea – au numai tare... ? Am încercat s-o aduc la obiect : întîlnirea de acum două (și dacă trei ?) seri de la ei, cu Liiceanu, la care și eu fusesem chemat : de ce nu mă anunțaseră ?

Monica Lovinescu mi-a dat atunci un răspuns care m-a paralizat :

„Dar nu ți-am spus, omule, că am stat toată noaptea și că am făcut treabă bună cu Micnea și cu Adriana... ?"

„Ați vrut să spuneți : Catherine – așa o cheamă pe soția lui Berindei, nu Adriana."

„Am spus : Adriana ? Am greșit, trebuia să spun : Ariadna – în ea ai încredere, nu ? E profesoară de franceză !"

„Cine-i profesoară de franceză ?", am întrebat, perfect năuc.

„Fata Doinei Cornea – doar o stimezi pe Doina Cornea."

Eu voiam să rămînem la Liiceanu și la portofoliul Editurii Humanitas – Monica Lovinescu mă rătăcise la Berindei, la Adriana care era, în fapt, Ariadna, la Doina Cornea – primul mă iubea, a doua era profesoară de franceză, pe a treia o stimam...

Am încheiat acea convorbire telefonică într-o stare ce nu mă mai încercase din copilărie : îmi venea să plîng. Nu știam de ce, dar singura „soluție" : plînsul. Aveam aproape 55 de ani, scrisesem 22 de cărți, trecusem prin atîtea și atîtea – iar acum mă podidea plînsul. Să fi simțit, că, *atunci*, se încheia o perioadă, un ciclu din viața mea ? Că ceea ce fusese n-avea să mai fie ? – din pricina acelei întîlniri cu Liiceanu de la Monici, la care, deși invitat, nu fusesem anunțat cînd anume să vin.

Acum mă gîndesc : atunci, la începutul lui '90, a început să se degradeze prietenia noastră – și a fost prima *expulzare* a mea prin voința Monicăi Lovinescu și a lui Virgil Ierunca (ultima fiind în mai 1994, cînd, la Colocviul despre exil ținut la Paris, la care au participat Paler, Blandiana, Doina Cornea, Băcanu și alții... exilofili – atunci ei au condiționat prezența lor de absența mea – iar Paul Barbăneagră, ascultător, s-a executat : nu m-a invitat, ca să nu-i contrariez pe Paler, pe Blandiana, pe Băcanu, adevărații prieteni ai exilului... –, apoi a explicat în *Dilema* că el regretă, dar s-a petrecut ceva grav cu mine în vremea din urmă... ; da, *și* cu mine...).

A doua zi cînd a telefonat Monica eram gata-supărat. A crezut că mă îmbunează dacă-l readuce pe tapet pe Micnea cu tot cu iubirea față de mine : am rămas insensibil la acest argument și cu o proastă-creștere evidentă am întrebat iar de ce nu mă anunțaseră și pe mine...

„Dar ți-am spus, omul lui Dumnezeu, că am făcut treabă foarte bună și fără dumneata – uite, Micnea a impus *Gherla,* Adriana a pledat pentru *Cutremurul...* – ce mai vrei ?"

Desigur, acest „ce mai vrei ?" nu are o semnificație, este un tic verbal – însă eu eram sensibilizat din ajun. Într-un tîrziu am mormăit :

„Frumos din partea lui Berindei și a profesoarei lui de franceză că au impus ; au pledat pentru includerea în portofoliu a cărților mele – au pledat îndelung ? Liiceanu a cedat în cele din urmă să includă în plan un volum pe care-l lăudase încă de acum șase ani ?"

„Sigur că a cedat – dacă l-ai fi auzit pe Micnea cum te apăra..."

„Micnea, cum îi spuneți, nu avea motiv să mă apere – decît dacă alții erau împotrivă..."

Tăcere asurzitoare. Monica nu suportă s-o taci, așa că nu s-a lăsat pînă n-am deschis gura :

„Mă întreb : pentru cărțile mele n-ar fi fost mai bine să fiu eu de față ? Nici pentru dumneavoastră autorul nu contează ? – interesele lui fiind apărate de Berindei, de Ariadna, că tot e ea profesoară de franceză... ?"

Monica m-a anunțat că o jignesc pe Doina Cornea și că de data asta se supără ea. Ceea ce a și făcut – ceea ce și aștepta : ca eu să spun ceva mai „jignitor", ca ea să aibă prilejul să nu mai răspundă la întrebările mele. N-am aflat niciodată amănunte despre faimoasa întîlnire în care Mihnea și Adriana pledaseră cauza cărților mele *Gherla* și *Culoarea*...

La proxima întîlnire cu Liiceanu, la hotel, nu am pomenit de Berindei – cu atît mai puțin de Adriana de franceză – ci de adjunctul său, Sorin Mărculescu. De asemeni am discutat propunerea mea de a fi integral editat la Humanitas – a fost de acord...

Pînă la apariția celor două volume ale mele (pentru care asudaseră Micnea cu Ariadna-i personală), l-am întîlnit pe Liiceanu prin Paris : mă ținea la curent cu mersul culesului, al corecturii ; în timpul călătoriei dinainte de prima mineriadă (13-15 iunie '90), m-a anunțat și pe mine – pe lîngă Ionesco, Cioran, Monica Lovinescu și Virgil Ierunca : are de gînd să facă „des entretiens" cu noi, cu fiecare – mi-a și spus numele cameramanului. Televiziunii bucureștene îi dădusem un scurt interviu la Salonul Cărții organizat la Porte de Versailles, însă luni, repetate interviuri dădusem televiziunilor poloneze, baltice, rusești, „moldovenești" mai multe, cehoslovace (încă nu se separase Cehia de Slovacia), bulgărești, unguresti...

În 18 iulie '90 (țin minte data) am primit de la București cîte un exemplar din *Gherla* și din *Culoarea curcubeului*[1] – cu titlul greșit-corectat : *Culorile*...

A fost o imensă bucurie, drept care la prima ocazie m-am și grăbit spre studioul *Europei libere* de pe Avenue Rapp, unde, la „cafeneaua noastră", am stropit *debutul meu în românește*.

Ca o ghioagă (mioritică) a căzut în creștetele noastre ale tuturor mineriada din 13-15 iunie. Am aflat că Liiceanu, la București, fusese urmărit, hăituit de masele largi înghiogate de partidul lui Gelu Voican-Sturdza – și mi-am reproșat că avusesem rețineri în 1984, nedîndu-i un sfat : cum să fugi de masele populoase... Se mai spunea că,

---

[1] Citesc pe ultima copertă a volumului *Gherla* : „În colecția «Totalitarism și literatura Estului» (de ce nu : Totalitaris*mul* ? – dacă e literatur*a* ?) au apărut :
Virgil Ierunca, *Fenomenul Pitești*
Paul Goma, *Culorile curcubeului '77*."
Am făcut această precizare pentru Gabriela Adameșteanu : ea pretinde că cele două volume îmi apăruseră „într-o editură prestigioasă". Or : prestigiul unei edituri se conturează după ceva mai mult de 2 (două) volume publicate...

datorită bunului Pleșu, ministru al Culturii, scăpase teafăr prin subteranele Casei Scînteii, apoi fusese escortat pînă la aeroport...

„...A sosit aseară", îmi relata Monica Lovinescu.

„...A sosit acum o săptămînă", mă ținea la curent Monica Lovinescu, „dar e așa de șocaaaat... Nu vrea să vorbească cu nimeni în afară de noi..."

„...A sosit și Gabriela Adameșteanu de la Oslo, așa că poți să-i telefonezi lui Liiceanu, șade la Glucksmann, îi știi numărul – vezi cum te porți cu el, că e cu soția, cu fata, cu băiatul..."

Cam la două săptămîni de la sosirea lui la Paris (timp în care aflasem, cu pișcături de gelozie în inimă, că se întîlnise cu cvasitotalitatea prietenilor – cu unii de două, de trei ori), am reușit să-l întîlnesc pe Liiceanu în casa lui André Glucksmann.

După ce ne-am dat întîlnire prin telefon, m-am dus însoțit de Gabriela Adameșteanu și de Ana. Ne-am dus fără chef, mai mult din datorie (voiam să-i mulțumesc prin viu grai pentru publicarea celor două cărți) și... din interes : ardeam de nerăbdare să aflu dacă, în urma „evenimentelor de la București", mai stătea în picioare înțelegerea dintre noi de a-mi publica integralitatea scrierilor la Humanitas. Nu, nu simțeam că mă duc la întîlnirea cu un prieten trecut recent prin încercări cumplite, avînd nevoie de reconfort. Aveam simțămîntul sîcîitor că mă duc undeva unde nu sunt dorit – măcar acceptat –, că îi forțasem mîna să mă primească.

Era foarte cald în Paris, întîlnirea urma să aibă loc la orele două, iar cînd ieșisem din răcoarea metroului în canicula străzii, Ana a zis că ea tare n-ar merge – ce să facă, ce să zică, ce să răspundă ? Are senzația că merge în audiență la tovarășul director al Editurii Cutaritas – audiență obținută prin intervenția energică a Monicăi, în doar trei săptămîni, acum conduși de Gabriela... Am spus că nici eu nu am deloc poftă, însă e prea tîrziu : am fixat ora, trebuie să mergem.

„Hai, bă !", ne-a încurajat Gabriela.

Prima parte a vizitei a fost plăcută : am vorbit despre toate și despre nimica. Cînd ne-am așezat pe fotolii și a început discuția despre „întîmplare"...

Nu aveam de unde ști cît de șocat fusese el atunci, în 13 iunie, cînd „minerii" i-au intrat în birou, cu bîtele, însă mi se părea neconvenabil (am găsit termenul) ca, acum, după atîta amar de timp și la o distanță de siguranță de mii de kilometri, să mai tremuri, piftios ; să mai asuzi, grăsos. Și să-ți scazi glasul de tot, de tot – ca să nu ți-l audă cei răi.

Nu-l cunoscusem înainte de 1984, cînd venise la Paris de la Heidelberg ; nu avusesem prilejul să stăm ceva mai mult de vorbă după „revoluție" – el era mereu grăbit, îl interceptam în holuri de

hotel, de cîteva ori în stații de metrou... Ar fi fost multe șanse de a mă înșela cînd, în '84, fusesem aproape sigur că nu avea el ce face cu sfaturile pe care mi le tot cerea ; după cum se prea putea să mă înșel și acum : Liiceanu nu era chiar atît de înspăimîntat, de terorizat, de șocat, cum mi-l tot anunțase Monica – de cele ce i se întîmplaseră cu minerii patriei. În care caz ce era cu el ?

Primul cuvînt care mi-a venit atunci, în casa lui Gluck, auzindu-l-văzîndu-l-mirosindu-l pe Liiceanu gîfîind și asudînd, a fost : *fals* (nu era oare acesta calificativul dat de Paleologu lui Noica ?).

Ce urmărea el, prin încercarea de a părea *așa*, cînd, vădit, era *altfel* ? Nu știam dacă avea o intenție imediată ori limpede a „manevrei" ; poate că din obișnuință, prin structură, refuza să se arate așa cum era. Mai tîrziu mi s-au confirmat temerile – doar în legătură cu mine : niciodată nu și-a recunoscut vreo eroare, măcar gafă (cine nu comite în viață ?), chiar s-a străduit să o „betoneze", acumulînd alte neadevăruri, alte gafe, alte erori, febril, încrîncenat : iute-iute, să acopere ce fusese „din inadvertență" des-coperit : el nu trebuie să admită că a greșit ; *el nu trebuie să fi greșit*, fiindcă recunoașterea că s-a înșelat ori că a păcătuit ar fi echivalat cu negarea sa, în totalitate ; apoi niciodată nu mi-a dat ceva „la mînă" (vorbesc, în continuare, de mine și de relațiile mele de autor cu directorul ce îmi era și prieten) – excepție : semnătura pe exemplarul meu, dactilografiat, prin care îi încredințam spre editare scrierile ; tot ce mi-a mai comunicat a fost fie verbal, prin intermediari, fie „direct" (prin telefon). Trebuie să fi fost tare mîndru de sine, filozoful Liiceanu : nu se lăsase prins în capcana scrisului-care-rămîne... Știa că eu îl pîndesc, acesta fiind visul vieții mele : să-l prind cu ceva „la mînă".

Mă întorc la după-amiaza din casa lui Gluck :

Mi s-au părut penibile, indecente – ofensatoare la adresa mea – cererile, insistente, de a-i da sfaturi : ce să facă ? Ce trebuie să facă el, după ceea ce se petrecuse la București ? Ce-l sfătuiesc eu, ca un prieten ce-i sunt : să ceară azil politic în Franța ? Să se întoarcă în România ?...

Să fiu bine înțeles : știu ce înseamnă să fii în panică – și eu am fost, nu o dată. Cu certitudine că și eu puneam întrebări prostești din punctul de vedere al martorului zbuciumului meu, admit că voi fi fost de-a dreptul penibil – însă de un lucru sunt sigur : în acele momente eram sincer. Nu jucam sinceritatea, nu mă prefăceam, nu trișam cu adevărul – nu eram *fals*, ca Liiceanu.

Încă o dată : senzația, acută – sonoră aș zice : acest om, acest prieten nu era sincer cu mine – și nu eu îi pusesem o întrebare la care el să nu răspundă, ci el avusese inițiativa (ca și în 1984), el mă somase să-i dau sfaturi – de care nu avea nevoie – așa cum făcea și acum :

mă întreba ce să facă el – cu gîndul în altă parte : știa el foarte bine ce să facă, oricum, știuse înainte ca eu să sun la ușa locuinței lui Glucksmann. *De ce așa ?*

O simțeam pe Ana, fără s-o privesc : se afla *în* aceeași întrebare : *De ce așa ?* Mental, căutam ușa prin care să plecăm cît mai degrabă (fuga – soluția lașului...), cînd l-am auzit :

„...Cum o să putem trăi, de-acum încolo, în România ?"

Instinctiv am ridicat din umeri (e-he, nu mă prinde el dîndu-i „răspunsuri" !). El a repetat întrebarea, ușor modificată :

„Se mai poate trăi, azi, în România ? Cum ?"

În liniștea instalată am auzit glasul Anei :

„Cum ați trăit și pînă acum, puișorilor : rezistînd prin cultură."

„Dar eu am întrebat cu toată seriozitatea !", a protestat Liiceanu, ofensat.

„Am răspuns cu toată seriozitatea !", a făcut Ana, cu cel mai dulce zîmbet al ei.

„Hai, băăă...", a făcut și Gabriela – dar prea tîrziu.

Liiceanu a mai rămas la Paris – o dată au fost invitații noștri, la prînz – de două ori, de trei ori a venit el singur. Atîta timp cît nu punea întrebările lui asudate, totul era bine. În una din vizitele la noi – spre sfîrșitul lunii iulie – mi-a propus alcătuirea unui volum care să cuprindă scrisorile deschise ale mele – îi plăcuseră, mi-o spusese încă din '84, cele incluse în *Le Tremblement...* ; apoi cele publicate în *Limite* – știa din auzite că mai comisesem și altele... Am fost nespus de bucuros – eu nu mă gîndisem la o asemenea eventualitate – și m-am apucat de lucru : am triat, am fotocopiat, am ordonat textele, am scris și o pagină de prezentare... A ieșit nu „un volumaș", cum îi spusesem amîndoi, la început, ci ditamai volumul de 400 de pagini convenționale (intitulat, provizoriu, curat-original : *Scrisori-deschise*).

La următoarea întîlnire, Liiceanu mi-a propus un alt volum (la care de asemeni nu mă gîndeam că ar fi editabil), cuprinzînd articolele scrise (m-a flatat : cunoștea textul apărut în 1972, în *Die Zeit*, despre cenzură, autocenzură, paraliteratură), în diferite publicații românești din exil, neromânești, precum și „dacă mai păstrezi còpii", cele pentru *Europa liberă* și *Deutsche Welle*. Eram atît de fericit – iată : îmi apăruseră două cărți – *Gherla* și *Culoarea...* (chiar dacă îi greșiseră titlul) – potrivit înțelegerii verbale, pînă la finele anului (1990), aveau să-mi mai iasă alte două : *Soldatul cîinelui* și, poate, *Ostinato* ; la anul, alte patru titluri – iar acum, în ciuda nenorocirilor abătute asupra lor, a trăitorilor în România, iată : prietenul meu Liiceanu mi-a sugerat, el alte două volume... Am lucrat cu plăcere – pînă la epuizare (ce plăcere să fii... epuizat astfel !), încît, în ziua plecării lui spre București, la mijlocul lui august, l-am interceptat pe aeroportul Orly și

i-am înmînat dactilogramele volumelor „comandate" (articolele, înghesuite într-un singur volum de 1 000 de pagini – ca să nu sperie – căpătaseră un titlu, și el provizoriu : *Butelii aruncate în mare*) ; am semnat fiecare înțelegerea de care am mai vorbit (pentru totalitatea scrierilor, ce ar urma să fie publicate într-un ritm de patru titluri pe an) și... ne-am despărțit în cei mai buni termeni posibili – uitate erau „întrebările", uitate... uitările (de a mă chema la alcătuirea portofoliului)...

Prin septembrie a venit iar la Paris – la București totul era bine (cu excepția studenților morți ori schilodiți), în sensul că nu-i fusese amenințat directoratul editurii. Singurele „întîmplări" neplăcute erau primele momente ale discuțiilor telefonice ori ale întîlnirilor față către față cu Monica Lovinescu și cu Virgil Ierunca :

„Am auzit că i-ai dat lui Gabriel totalitatea operelor complete – cîte ai : o sută ?", deschidea focul Monica.

„Nu, Moniiic'", intervenea Ierunca. „Numai optzeci !"

Eu oftam, rîdeam galben, încercam să schimb vorba – o schimba Monica :

„Am auzit că i-ai impus lui Gabriel să-ți publice cîte cincisprezece titluri pe an – sau numai cîte douăsprezece, Virgiiil ?"

„Nu, Moniiic', zece", îmi sărea în ajutor Ierunca.

Încercam să explic : nu-i impusesem lui Liiceanu, ci îi propusesem (iar el acceptase) ; aș vrea eu să am o sută de titluri – dar n-am ; înțelegerea era : patru titluri...

„Fie și patru – e prea mult !", făcea Monica.

„Prea mult – pentru cine ? Pentru mine, care debutez abia acum, după 22 de ani de tăcere ? Nu s-au adunat o sută de cărți, nici optzeci – dar s-au adunat... cîteva – cînd ajung să le public ?"

„Dar nu te gîndești că îi sufoci pe cititori ? – patru cărți dintr-o dată !" – Monica.

„Nimeni nu-l obligă pe cititor să se lase sufocat de cărțile mele", „glumeam" eu. „Să nu le cumpere, simplu !"

„Dar nu te gîndești la bietul Gabriel ? I-ai forțat mîna, l-ai obligat să accepte – abia după aceea și-a dat seama că nu știa la ce se înhamă. N-are experiență editorială, trebuie să-l ajutăm noi la început..."

„Mi-ați mai spus astea și ieri și alaltăieri – dacă Liiceanu are senzația că am abuzat de inexperiența lui, de ce nu mi-o spune el ?"

„E un mare timid – vîlcean de-al meu..." – acesta fiind Virgil.

„Nu poate să-ți spună în față că ai abuzat de el – nu vă cunoașteți atît de bine – dar noi, care suntem prieteni de atîta timp, îți spunem."

„Tot nu înțeleg – nu înțelesesem nici ieri, nici alaltăieri : îmi spuneți că îi sufoc pe cititori, că am abuzat de Liiceanu, cel fără experiență – dar Liiceanu însuși mi-a sugerat să-i dau două volume : cel de *Scrisori* și cel de *Articole*..."

„Fiindcă e un om bine-crescut, timid, nu poate să spună în față că... și-a dat seama după aceea că nu se poate ține de cuvînt – în fine, de angajamentul pe care i l-ai smuls..."

La un moment dat am făcut :

„Îmi transmiteți cuvintele lui Liiceanu, ori îmi comunicați opiniile dumneavoastră ?"

Monica Lovinescu a găsit că această întrebare n-are sens – dar absolut nici unul. La care eu am încheiat :

„Foarte bine : poimîine vine Liiceanu iar la Paris – am să-l întreb, de față de dumneavoastră : de ce se plînge ? – dacă într-adevăr s-a plîns"...

„A, nu, să nu faci asta !!" – Monica și Virgil la unison. „Liiceanu e un mare timid, un băiat extrem de bine-crescut, l-ai face să se simtă rău dacă i-ai pune problema astfel..."

Nu la Liiceanu m-am gîndit cînd m-am hotărît să nu-i spun nimic din „discuțiile" cu Monicii, paznici ai Editurii Humanitas – mai ales că apăruseră primele, ca să le spun așa, nedumeriri :

Atunci – în 1990 – ca toți exilații, primeam și eu multă presă din România. Ca un făcut, în vreo trei-patru cronici la *Culoarea curcubeului* (una dintre ele mi-o trimisese, prin Negoițescu, chiar autorul, în dactilogramă – fiindcă fusese programată să apară abia peste trei luni în *Steaua*), existau comentarii mai degrabă... administrative – de genul :

„N-am găsit acest volum la Oradea, nici la Cluj, nici la Sibiu, am aflat de la un prieten că nici în Moldova nu s-a aflat în librării – mi-a împrumutat exemplarul ei o verișoară din București..."

„Am cunoscut doar doi oameni care au izbutit să obțină *Culorile* (sic !) *curcubeului '77* (unul e ministru !)." Gurile rele – „fabrica de zvonuri" – spun că *„unii dintre cei pictați în paginile cărții ar fi pus mînă de la mînă și ar fi cumpărat (cvasi-)totalitatea exemplarelor...* (subl. mea)."

Am dedus cine era ministrul, așa că la prima întîlnire l-am rugat să confirme (ori să infirme) spusele-scrise ale lui Ovidiu Pecican – el fiind autorul cronicii. Ion Vartic a ezitat și a evitat să dea un răspuns net (a spus că n-ar putea spune...). Atunci l-am întrebat dacă Pecican – pe care eu nu-l cunoșteam – este o persoană demnă de încredere – la care Vartic a răspuns hotărît că da, desigur.

Bucuria de a fi, în sfîrșit, editat în limba în care-mi scrisesem cărțile, aceea de a fi chiar solicitat de editor cu alte volume – în fine, cronicile, în cea mai mare parte favorabile – era umbrită de „zvon".

Îmi parveniseră și informații directe, de la persoane care mă vizitaseră, în majoritate scriitori tineri. Unii pretindeau că fuseseră martori oculari la vizita insolită a unor indivizi suspecți la librăria de lîngă Universitate, cînd unul care părea a fi șeful o întrebase pe responsabilă dacă trimisese „cartea-aia a lui Goma – aia cu calomniile" la depozit, însă n-a auzit răspunsul (dedus din faptul că nu exista nici un exemplar din *Culoarea*... în librărie) ; alții povesteau că auziseră de la cineva care auzise... că volumul meu *Culoarea*... provocase alianțe împotriva naturii : de pildă, Pleșiță și Breban (ziceau ei, necunoscînd cartea, neștiind că chiar despre această alianță, în '77, scrisesem...) ; Gelu Voican și Manolescu... Ba chiar între Liiceanu, ca director al Editurii Humanitas, Pleșu, ministru al Culturii, și Petre Roman, primul ministru al lui Iliescu...

Îmi erau foarte simpatici vizitatorii, cu mulți dintre ei am rămas în relații epistolare, însă, atunci, nu-i credeam. Cum să cred așa ceva ? Bine-bine, în cucuiul statului era tot o putoare de bolșevic, în jurul lui roiau tot putorile de securiști – însă de necontestat erau două „cuceriri" : libertatea de circulație și libertatea de exprimare. Cum să cred că Liiceanu care îmi publicase două cărți și îmi comandase alte două, așa, lipsit de experiență, așa, antipatic și asudatic, ar putea să-mi spună mie una, Monicilor alta (despre același lucru) – iar la București, cu totul altceva în discuțiile cu aranjamente ale lui cu Roman și cu Pleșu... ?

M-am hotărît să nu mai cred nimic din ce auzeam sau citeam – rău – despre Liiceanu. O vreme, nu l-am întrebat dacă este adevărat ce se zvonește că volumul *Culoarea*... nu s-ar fi găsit în librăriile din Ardeal, din Moldova, din Banat, din..., iar în București dispăruseră puținele exemplare inițial puse în vînzare. Aș fi putut să-i întind cronicile cu pricina, ca să citească ce scriau oamenii din țară – da, aș fi putut, dar n-am făcut-o. Și, ciudat, nici Monicilor nu le-am mărturisit – hai să nu spun : temerea, în urma citirii cronicilor la *Culoarea*..., ci amuzamentul : „Ia te uită ce mai scornesc românii noștri..."

Nu, nu credeam nimic din ce auzeam, citeam : ar fi fost monstruos să fie adevărat – și nu doar pentru că eram eu în cauză, ci pentru că era vorba de *carte*. Însemna că nimic nu s-a schimbat de pe timpul Ceaușescului. Atunci mi se interzisese *Camera de alături* : fusese scoasă din librării, din biblioteci – dar nu mai suntem pe timpul lui Nea Nicu !

Și totuși, la un moment dat – spre sfîrșitul anului 1990 – mi-am spus că necinstit aș fi de nu i-aș spune ce auzisem și ce cred (sau nu cred) eu. Am scos fotocopiile cronicilor în care era scris negru pe alb faptul că nu fuseseră distribuite exemplare din *Culoarea*... în provincie...

„Ce crezi despre... ?" – atît am apucat să rostesc.

Ori că Liiceanu avea nemaipomenita facultate de a citi, fulgerător, o hîrtie împăturită, ori că... o citise înainte și se aștepta demult să-l întreb – mi-a spus, punîndu-mi mîna pe mînă :

„Cîte nu se spun – parcă de tine... Și o știi foarte bine : nu noi facem difuzarea, există un organism cu care încheiem contracte..."

Am fost fericit – aproape recunoscător lui Liiceanu că mă scutise de a-l întreba (și nu pentru ceea ce îmi răspunsese). Mi-am cerut iertare dacă-l ofensasem, el mi-a acordat-o, mărinimos...

După ce ne-am despărțit, mi-am adus aminte : de multă vreme (din vară, de la Glucksmann) nu mai asudase Liiceanu atît de abundent, de consistent... Dacă nu era amestecat în nici un chip în distribuire, de ce secretase atîta seu ? Am alungat amintirea, am taxat-o de răuvoitoare și am încercat să-mi văd de ale mele...

...Pînă a doua zi, la prima oră a Monicăi (pe la două după-amiază) : mi-a telefonat, luîndu-mă direct :

„Ascultă, Paul, de ce l-ai atacat iar pe bietul Gabriel ?"

Cunoscînd modul în care percepe Monica Lovinescu semnalele din exterior, aducîndu-mi aminte și de abundenta asudație (!) de cu o zi în urmă a bietului-Gabriel, am luat-o de la capul rîndului :

Iată, de cîteva luni am început să primesc anume cronici la *Culoarea...* în care se pun întrebări ciudate în legătură cu nedistribuirea...

Mi-a tăiat explicațiile cu : „Nu-i adevărat !". Abia apoi a început să pună întrebări : cine semnează cronicile, în ce publicații, dacă îi cunosc pe cronicari, dacă prezintă încredere... Am fost extrem de politicos, uluitor de răbdător, am răspuns la toate, chiar dacă le punea pentru a treia oară... În concluzie :

„L-ai acuzat direct pe bietul Gabriel că nu știu ce, i-ai băgat sub ochi niște hîrtii pe care nici nu i le-ai dat să le citească – de cînd un director de editură este responsabil de difuzarea cărților ?" Însă cel mai apăsat reproș : „De ce nu ne-ai spus nouă, înainte ? Ți-am fi explicat noi cum funcționează editura și nu l-ai fi jignit pe bietul Gabriel – e distrus de cînd l-ai acuzat că..."

Am apucat să strecor :

„Dar nu l-am acuzat ! Am început să-l întreb dacă-i adevărat ce se zvonește : *Culoarea...* nu s-a găsit în librăriile din provincie și extrem de puțin la București... Am dat să-i arăt cronicile, dar el m-a oprit..."

M-a întrerupt :

„Nu-i adevărat ! Dacă ne ascultai pe noi și nu-l sufocai cu cîte zece titluri pe an... Lui, care te iubește atîta, să-i faci una ca asta..."

Am întrerupt-o eu :

„Era vorba de *nedifuzarea* unei cărți tipărite și nu de «cele zece titluri pe an», netipărite, cu care îl sufoc pe bietul Gabriel... – cel care mă iubește atîta..."

„Bine, nu pe Gabriel, pe cititori !", a „corectat" Monica Lovinescu.

Se împlinise anul de cînd între Monici și mine curentul încetase de a mai trece (de la întîlnirea ei secretă cu Țepeneag) ; se făcuseră nouă luni de cînd, cu toate că mă invitaseră, nu-mi spuseseră cînd să vin – la întîlnirea cu directorul noii Edituri Humanitas („partea mea de treabă", ca autor și... co-editor, fiind foarte bine îndeplinită de turcograful Berindei și de profesoara de franțuzoaică Adriana) ; șase luni de la călătoria lor în România, la Congresul Scriitorilor – după care a fost vădit : nu ne mai înțelegem, ba vorbim graiuri – dacă nu limbi – diferite...

Ce să-i mai fi spus, pe lîngă ceea ce știa foarte bine și tot din gura mea : publicînd în românește doar broșura *Camera de alături*, în 1968, cu *atîta rămăsesem, ca scriitor român, vreme de peste două decenii* ? Mă gîndisem cu strîngere de inimă (nu doar cu satisfacție) la cantitatea de hîrtie scrisă, alcătuind, atunci, vreo 30 de volume și la eventualitatea că nu mai apuc editarea lor, cu doar două pe an – mie și cîte patru părîndu-mi-se puțin față de timpul scurt, scurtat, ce-mi mai rămăsese de trăit ?

Adevărat, totdeauna refuzasem să vorbesc de numărul volumelor scrise, spunînd că nu cantitatea contează – ei bine, se pare că acea cantitate conta în ochii Monicilor (și nu doar după decembrie '89) : frecvent „glumeau", întrebîndu-mă cîte cărți mai scrisesem de la ultima noastră întîlnire : două ? cinci ? Dar în total ?..., iar Virgil, iubitor de cuvinte mari, rostea detestatul de mine cuvînt-mare : *operă* :

„Dumneata ai nu zece-douăzeci de cărți – ai operă, domnule !" – noroc că Monica nu mai participa la duetul funcționînd de peste patruzeci de ani.

La mijlocul lui octombrie, la Aix-en-Provence, prietena noastră Annie Terrier a organizat în cadrul festivalului *Lettres croisées* o întîlnire cu scriitorii români din țară și din exil. A fost un prilej fericit și mă gîndesc la *Aix-octombrie-90* ca la ultima șansă (ratată) de a ne înțelege între noi, cei care, la urma urmei, oriunde pe glob am fi, tot românește scriem, tot românește visăm. Acolo, la Aix, Țepeneag și cu mine am trăit trei zile de pace-și-prietenie, fără a ne aminti reciproc „figurile" pe care ni le făcusem în cei unsprezece ani trecuți ; acolo, la Aix, am stat mai pe îndelete de vorbă cu Liiceanu, atît despre cărțile mele, cît și despre proiectele lui generale (librărie, rețea proprie de difuzare, fundație...) ; tot acolo, la Aix, împreună cu

Sorin Mărculescu, am găsit un titlu pentru *Chassé-croisé* : *Soldatul cîinelui*, carte ce trebuia să apară pînă la sfîrșitul anului, însă, din păcate, avea să fie și ultima, deci a treia – cînd i-am atras atenția lui Liiceanu că începem șchiopătînd colaborarea noastră, el m-a asigurat pe dată :

„N-am putut scoate anul ăsta decît trei în loc de patru ? La anul o să scoatem cinci ! Chiar șapte – te deranjează ?"

Nu, pe mine nu mă deranja deloc, însă Monica Lovinescu, aflată în preajmă, dacă ar fi auzit cum îl sufoc pe bietul Gabriel... I-am atras însă – prietenește – atenția :

„Am mai discutat despre asta : nu pot aștepta «compensația» de la anul, timpul meu se numără cu zilele. Editura să facă un efort să publice măcar trei în acest an – altfel, așa cum te-am anunțat, după 1 ianuarie, mă adresez altor edituri..."

„Știu că ai luat legătura cu un disident al meu, Cruceru, cel care a fost responsabil de carte la *Gherla*... I-ai dat o sumă de cărți..."

„Nu «o sumă», ci două titluri pe care tu nu le reținuseși : *Camera de alături* – o reeditează – și *Bonifacia* – pe asta n-ai acceptat-o, fiindcă Monica ți-a spus că ea n-a înțeles-o, deci e proastă..."

„Dar *Piteștiul* ?"

„Ce facem, luăm lista de la capăt ? Dar cînd v-ați întîlnit voi la Monici și ați alcătuit portofoliul editurii – cu ajutorul neprecupețit al profesoarei de franceză a lui Berindei... (Liiceanu a tușit, s-a uitat în jur), *Patimile după Pitești* era demult la Cartea Românească, trimisă prin Manolescu..."

„Și *Gardă inversă* ?"

„Observ că îmi cunoști titlurile pe care *nu* le-ai reținut pentru Humanitas – repet : cu ajutorul neprecupețit al Adrianei și al lui Mircea... dar Monica Lovinescu mă aproape obligase să dau mîna cu jigodia de Sorescu ; tot ea insistase, pînă cedasem, să-i dau lui Marinete și o carte s-o editeze la Scrisul Românesc... – dar asta se petrecuse mult înainte de faimoasa voastră întîlnire în care Ariadna Combes trasase, o dată pentru totdeauna, liniile directoare ale literaturii române contemporane-de-la-origini-pînă-n-pînzele-albe..."

„Parcă am semnat o înțelegere – cu niște obligații care trebuie respectate...", a observat Liiceanu.

„Pînă una-alta, eu sunt cel care și-a respectat obligațiile : pînă în momentul de față – și pînă la 1 ianuarie '91 – nici unul dintre titlurile incluse pe înțelegerea noastră n-au să apară altundeva ; pînă una-alta, Humanitas nu și-a respectat obligațiile – suntem la mijlocul lunii octombrie și a publicat două – observă : n-am spus : *doar* două – din cele patru titluri promise..."

„A fost caz de forță majoră – minerii..."

„Forța-majoră o pot invoca și eu, oricînd", am zis. „Am mers pe încredere, relațiile noastre sunt, dacă nu de amiciție, atunci de colegialitate..."

„Cum, nu de amiciție ?", a protestat Liiceanu.

Tot atunci-acolo, la Aix-en-Provence, mi-a propus să fac parte din comitetul (?) Fundației Humanitas. Am acceptat cu plăcere, însă am refuzat, vehement, printr-o scrisoare, cînd mi-a trimis de la București statutele și l-am văzut pe Dinu C. Giurescu... Cel care, potrivit tradiției de familie, pînă prin 1988 fusese ceaușist devotat, cu pana și cu limba lui de istoric, iar după acea dată, ajuns la Washington, de la înălțimea catedrei cumpărate la supermarketul din colț de I. Rațiu, îi „informa" pe americani : Monica Lovinescu și Virgil Ierunca – la *Europa liberă*, post plătit de contribuabilul american, firește – sunt „prea critici", „Ceaușescu are și multe calități, nu doar defecte, de ce să fie înjurat tot timpul ?" (iată : devenise și Monica o „înjurătoare" !) ; „Goma a fost și rămîne un provocator, agent al KGB", iar Tudoran „lucrează la minarea (ce să facă și el, săracul !) bunelor relații americano-române"... etc. În chestiunea Giurescu, Liiceanu procedase ca și în chestiunea Plămădeală : mă întrebase, mă descususe, se mirase, se uimise, se indignase (s-o cred eu !) de faptele Sfîntului Antonie, legionarul-securist (dădea impresia că atunci le auzea întîia oară), pentru ca, la urmă :

„Nu-mi vine să cred : un atît de fin anglist...".

Despre Giurescu :

„Nu-mi vine să cred : dintr-o familie atît de eminentă..."

Tot la Aix l-am întrebat, foarte în treacăt :

„Cum mai merg vînzările cu *Gherla* și *Culoarea curcubeului* ?"

„Bine, cum să meargă – bine !"

În primele săptămîni ale anului 1991, m-a anunțat că problema hîrtiei a devenit dramatică, va avea mari dificultăți să-mi scoată patru volume pe an – în 1990 îmi scosese doar două, *Soldatul*... era împins în al doilea semestru al lui '91. La următoarea călătorie la Paris, mi-a spus că în '91 nu va scoate mai mult de două titluri – în nici un caz *Scrisorile*...

„De ce «în nici un caz *Scrisorile*» ?", am întrebat.

„În redacție s-a constatat că sunt cam deranjante..."

„Ce limbă vorbești tu ?", l-am întrebat. „Cum, «s-a constatat» ? Cine a constatat : Ionescu ? Popescu ? Georgescu ? Dă-mi numele constatatorilor că *Scrisorile* mele sunt «cam deranjante» !"

„Nu se poate ! Aș comite un act de delațiune !"

„Ei, nu mai spune ! Dar, domnule, și zidurile Casei Scînteii lucrează asupra noilor locatari, nu numai ale sediului Ministerului de Interne asupra C.C.-iștilor... Am ajuns s-o aud și pe asta : Liiceanu

vorbind ca... – hai să nu te ofensez de tot, doar să te «cam ofensez» : vorbești ca Dimisianu, relativizatorul de serviciu de la *România literară*..."

Liiceanu a declarat că l-am ofensat de tot, nu doar cam – l-am invitat să-și explice spusele de adineauri despre volumul *Scrisori* : cine „din redacție" a constatat că deranjează – și pe cine anume „cam deranjează" ? El a refuzat, demn, repetînd că nu toarnă – în viața lui nu turnase, n-o să se apuce acum... Degeaba am încercat să spun că îmi datorează o explicație – motivul pentru care respinge volumul *Scrisori* – a replicat că motivul mi l-a furnizat adineauri, ce vreau mai mult ? Am spus că nu vreau „mai mult", ci doar ce mi se cuvine : un răspuns...

Nu l-am căpătat, am renunțat, lehămetit, să-i aduc aminte că el avusese ideea volumului, el mi-l ceruse, tocmai pentru că îi plăcuseră scrisorile-deschise – ne-am despărțit supărați. Înainte de plecare, mi-a dat un sfat (și el !) :

„Ai destui dușmani, nu trebuie să-ți mai faci alții – tu de prieteni ai nevoie..."

N-am fost suficient de alert să-i răspund că, desigur, am nevoie de prietenii – dar nu ca el...

Nu ne-am mai întîlnit de-atunci. Uitase el, uitasem și eu promisiunea lui de a face o discuție filmată – cea cu Ionescu fusese proiectată în circuit închis la Aix-en-Provence, bătrînul domn fiind, ca de obicei, formidabil (despre împrejurările în care fusese filmat-interogat de Liiceanu am să revin la capitolul Mariei-France Ionesco și la Monica Lovinescu). Mi-a telefonat puțin, nesemnificativ – pînă la... Pînă la deznodămînt (telefonic, firește) – tot ce a mai fost informație editorială mi-a parvenit prin canalul-filtru Monica Lovinescu...

În mai ('91) a avut loc Colocviul de la Roma – cînd am înțeles că între „interiori" (rezistenți prin cultură) și exilați nu mai poate fi stabilit un limbaj comun decît cu condiția ca „exteriorii" să joace atît de bine rolul mîncătorilor-de-salam, încît să retrogradeze chiar și biologic ; în miezul verii a avut loc „scandalul Goma-Breban", prin publicarea textului meu *Capra și Căprarul*. Cam tot atunci a apărut *Soldatul cîinelui*...

Ca orice autor, mi-am luat dreptul de a judeca ultima „conlucrare", drept care i-am scris o scrisoare lui Gabriel Liiceanu în care mi-am exprimat două nemulțumiri :

1. notița bibliografică din fruntea volumului, deși alcătuită după datele furnizate de mine (tuturor editurilor cu care începusem a avea de-a face – și periodicelor), era un purcoi de date greșite (unele cu cîte un deceniu !) – nu mai puneam la socoteală celelalte

greșeli, necorectate ; îi comunicam lui Liiceanu că o editură care își prezintă astfel autorii se descalifică ;

2. redactorul de carte – de ce nu-i apare numele ? I-am amintit că, dacă la *Gherla* redactorul își pusese numele (Sorin Cruceru), la *Culoarea curcubeului...* dispăruse numitul Jean Blaga (!) – de ce : din pricina minerilor ? Dar în prezentul volum, *Soldatul...*, de ce Dumitru F. Dumitru nu-și asumă lucrarea („cu luminile și cu umbrele" ei) ?

Dacă la prima obiecție aveam toată dreptate, la a doua... Dar cine era de vină că Liiceanu nu crezuse de cuviință să-mi spună (adevărat, nu avea doar asta pe cap) că, în 1991, „se constatase" a nu fi just să se mai indice, pe volum, responsabilul de carte ? Sau poate se jenase să-mi spună, după întîmplarea cu volumul *Culoarea...*, apărut fără redactor de carte... ? (Las' că, ori cu, ori fără redactor de carte, tot *acolo* a ajuns...)

Am aflat mai tîrziu că scrisoarea a produs mare tulburare – nu atît din pricina eternelor nemulțumiri ale autorilor (ce bine ar trăi editorii, dacă n-ar exista acești încurcă-lume de autori !) ; cît mai ales pentru că... divulgam (eu !) nume... secrete : al tovarășului nostru Jean Blaga, stîlp de nădejde al Editurii Politice, moștenit de Humanitas ; numele – și el secret – al tovarășului Dumitru F. Dumitru, responsabil (din umbră) cu *Soldatul cîinelui...*, trecut și el prin rămînere pe loc de la Walter Roman la Gabriel Liiceanu...

După „scandalul Goma-Breban", în cadrul căruia Țepeneag se plînsese că îl tratasem de securist (cînd eu nu făcusem decît să citez din Negoițescu – citat de Breban) și o rugase-somase pe Monica Lovinescu să intervină, Monica intervenise cu un text publicat în *România literară* în care nu se dezmințiseră calitățile sale de analist. Într-atît i-a impresionat pe literații de la 22, încît careva scrisese, fără a semna, că autoarea „dăduse dovadă de un *înalt profesionalism*" (subl. mea)...

Am mai spus : textul era foarte bun – dar era de așteptat să fie așa (pentru cineva cu un înalt profesionalism). Ceea ce a fost mai puțin... foarte bun : insistența Monicăi ca eu să recunosc : îmi sărise în apărare împotriva lui Breban și mai cu seamă împotriva lui Țepeneag... O vreme am încuviințat neangajant : „Da, sigur...", „Firește..." – însă nu era mulțumită cu atîta – și insista, să reproduc eu, cu gura mea, ceea ce spusese ea : îmi sărise în ajutor împotriva lui Breban și a lui Țepeneag... Excedată că nu părăseam încuviințările vagi, m-a întrebat de ce nu vreau să recunosc *adevărul* (că mi-a sărit în ajutor, împotriva...).

Cu multe precauțiuni am spus : dacă într-adevăr mi-ar fi sărit în ajutor (împotriva, deocamdată, a lui Breban), ar fi făcut-o demult, hai, nu de acum 18 luni (din mai '90), de cînd Breban scrie istoria

omenirii în gazeta-i proprie de perete, *Contemporanul* – dar măcar înainte ca eu să dau publicității *Capra și Căprarul...* ; dacă ar fi vrut să-mi sară în ajutor împotriva lui Țepeneag, ar fi putut-o face din urmă cu 18 luni, atacurile lui împotriva mea tot de atunci datînd...

Monica era nedumerită, îndurerată : cum spun eu așa ceva ? Ea nu putea interveni – nu se făcea. Abia după ce Țepeneag i-a cerut...

Asta și spun – am spus : dacă Țepeneag nu i-ar fi cerut, ea nu s-ar fi implicat – în care caz, de ce să-i mulțumesc : pentru că a dat curs invitației lui Țepeneag ? Apoi : nu se poate spune că textul ei este „împotriva lui Țepeneag" (nici „favorabil lui Goma"), ci un text care restabilește un adevăr – ține neapărat să i se ridice statuie pentru asta ?

Monica s-a supărat – mai ales din pricina statuii.

Cam pe atunci a început „pregătirea" mea în vederea respingerii volumelor ce nu apucaseră să intre în tipografie – exclusiv prin Monica Lovinescu. Nu era zi lăsată de la Dumnezeu în care, despre orice ar fi fost vorba, ea să nu aducă discuția înspre criza de hîrtie, înspre faptul că îl ofensasem pe Liiceanu, acuzîndu-l din cauza nedifuzării unei cărți : „*Gherla* sau poate *Bonifacia*, nu mai țin minte..." – că îl pusesem „într-o situație imposibilă cu *Scrisorile* : trei volume a cîte o mie de pagini fiecare..." – și, la urma urmei, ea nu înțelege de ce țin să încalc o regulă nescrisă, de a nu da publicității chestiuni intime înainte de trecerea a 50 de ani... ; apoi cu *Articolele* : i-am dat să publice nu știu cîte volume – „Ce-ar fi dacă mi-aș propune și eu toate articolele difuzate la *Europa liberă* ?..." Eu să știu : tocmai pentru că ei sunt prietenii mei, mă sfătuiesc să renunț la *Articole* : „Nu publici chiar tot ce ai scris... – și mai cu seamă la *Scrisori* : din care esențialul a fost publicat – și zău că nu sunt de acord cu dumneata : publici numai scrisorile dumitale – cine a mai văzut asta ? – nu-i permiți celuilalt să-ți dea replica, nu reproduci și scrisorile altuia..."

Am făcut greșeala de a spune :

„Am înțeles, doamnă Lovinescu : visul dumneavoastră este ca eu, autor, să declar că îmi retrag de bună voie și nesilit de nimeni *Scrisorile* și *Articolele* de la Liiceanu – ca să nu-l pun pe el, bietul, în situația de a mi le... respinge, fiindcă el e vîlcean de-al domnului Ierunca, fire timidă și-ndelicată – n-o să am inima aceea de a-l lăsa singur în fața hotărîrii..."

Bineînțeles, doamna Lovinescu s-a supărat – în acea zi, în următoarea mi-a ținut același discurs, cu aceleași argumente ; în a treia la fel, în a patra, în a cincea...

Dar Liiceanu lucra nu doar prin Monica Lovinescu de la Paris, ci și prin Gabriela Adameșteanu de la 22. Telefon de la București :

„Băi", începe romanciera, „Gabriel nu te mai publică – n-ai respectat clauzele !"

„Clauzele ?", mă mir eu. „Care clauze ? Cele pe care nu le-a respectat el ? Dar el mi-a promis, sub semnătură, că-mi publică patru titluri pe an – în 1990 mi-a scos două, în '91 un singur volum..."

„Aiurea, sub-semnătură !" pufnește în rîs. „Eu nu știu ce tot zici tu de patru pe an, el zice că n-ai respectat clauzele – dar mai bine-ai vorbi cu el..." – și Gabriela Adameșteanu, pretextînd că e chemată pe altă linie, închide telefonul.

Pe de altă parte, mătușa Anei de la București, împuternicita mea, vreme de un an încheiat a tot încercat să obțină audiență la Liiceanu și n-a reușit. Într-o zi s-a dus direct, a intrat neanunțată în biroul lui Mărculescu (se cunoșteau, doar „făcuseră" împreună trei volume de-ale mele) și l-a întrebat ce se mai aude cu *Scrisorile* – trebuiau să apară cu un an în urmă. Mărculescu i-a răspuns că n-au apărut, n-au să apară ; ca și *Articolele*. Mătușa Anei a spus că, în acest caz, să-i restituie dactilogramele. Mărculescu s-a mirat foarte : cum o să-i restituie dactilogramele ? – sunt proprietatea Editurii Humanitas ! Dar Humanitas nu le mai publică... „Da, dar asta nu înseamnă că Goma poate să le predea altei edituri, pînă nu expiră contractul cu noi – altfel îl dăm în judecată !"

Înainte de a fi învățat să se șteargă la gură după atîtea neadevăruri spuse, promovate, publicate pe timpul lui Ceaușescu la editura lui Preda, după atîta căcat mîncat pe furiș, cu capul băgat în dulapul Cărții Românești, rezistentul poet Mărculescu – frate cu cealaltă... rezistență... – învățase să-i amenințe pe autori cu datul în judecată !

Într-o zi Ana se întoarce de la slujbă, furioasă : vorbise la telefon cu mătușa ei, care-i relatase următoarele : cu cîteva zile în urmă fusese convocată la editură de Liiceanu, prin secretară, firește : Domnul Director dorește să o vadă într-o chestiune de mare importanță și extremă urgență. S-a prezentat cînd i s-a indicat, a așteptat vreo jumătate de oră, după care o femeie a întrebat-o dacă ea e cutare ; aflînd că da, i-a pus în brațe un teanc de manuscrise și a anunțat-o :

„La cererea autorului, contractul cu noi a fost reziliat."

„Dar autorul nu știe nimic, de unde : la cererea autorului ? Și cum ați reziliat contractul, cînd cu mine a fost încheiat, eu sunt împuternicita lui Paul Goma... ?"

„Eu nu știu ce vorbiți, vorbiți cu domnul Liiceanu, dar să știți că dînsu-i cam tot timpul plecat..."

Ce bună-i o ardeleancă (ori asimilată) la casa omului : explică – limpede – cît de cam plecat tot timpul e domnul Liiceanu.

Mi-a căzut foarte rău „rezilierea" – așa se chema acum – deși fusesem temeinic pregătit, pe de o parte de absența lui Liiceanu (de la Bucureștiul mătușii Anei ; de la Parisul meu), pe de alta de prezența alternată, ai fi zis : preparată pe tabla de șah de Țepeneag, a Gabrielei Adameșteanu și a Monicăi Lovinescu. Firește, era mînia primă : fusesem respins de editură cu un termen consacrat : „mi se puseseră manuscrisele în brațe" – dar nu mai puțin răvășitoare fiind mînia-secundă : *deci așa se rezolvă litigiile între editor și autor – în România post-ceaușistă !* Între, hai să spun : amici, dacă nu prieteni... Ca un piron ruginit rămînea lașa (dar ce abilă ! – se văzuse de-aici) manevră a lui Liiceanu, făcută cu mîinile albe ale Gabrielei și ale Monicăi...

Mai mult decît mine – sau mai vizibil – suferea Ana.

„Nu-nțeleg, nu-nțeleg, nu-nțeleg ! Îl las deoparte pe Liiceanu : nu ni s-a lipit niciodată de inimă, ba chiar bunele-relații cîte au fost erau, vădit, împotriva naturii – dar Gabriela ? De ce a acceptat să se lase manipulată, murdărită, folosită ? Nu ți-am mai spus, ca să nu te amărăsc : știi ce bună prietenă era cu Lulu – de unde pînă acum vreo două luni era mereu în vizită, îi telefona zilnic, dintr-o dată a devenit... foarte ocupată, la telefon îi răspundea scurt, agasat... Bine, Gabriela trebuie să-și păstreze scaunul de șef al 22-lui, asta depinzînd de Liiceanu, de Brucan, de Petre Roman – dar Monica ? Pe ea chiar n-o-nțeleg ! Nu mă întreb care-i va fi interesul să-l împingă pe Berindei ca agent preparator de teren – sunt convinsă că nu există așa ceva – atunci care-i impulsul ? Ce-o împinge să ia neapărat partea cuiva, într-un diferend care nu pune în pericol prietenia dintre noi și ei, ci doar relațiile dintre tine și Liiceanu ?"

Așa am trecut în anul 1992...

Pe atunci Mihai Botez nu era ceea ce a devenit (sau : încă nu se știa cine-i, cu adevărat) – într-o călătorie la Paris am cunoscut pe mama și pe sora lui, Viorica. Aflînd Viorica (Oancea) că Liiceanu îmi respinsese manuscrisele, s-a arătat interesată mai ales de *Scrisori* și de *Articole*. Nici o dificultate, dactilogramele se aflau la mătușa Anei – i le-a dus.

După entuziasmul-prim (recunosc : crezusem în șansa celei de a doua încercări – cum să nu cred dacă editor-redactor era sora lui Mihai Botez ?), a venit jumătate de deziluzie : Litera nu putea publica *Scrisorile*... (promiseseră, prin Florin Ardelean, cei de la *Familia* din Oradea să le tipărească) – însă din *Butelii aruncate în mare* (articolele) ar putea scoate patru volume într-un an (a cîte 250-300 de pagini fiecare).

Neavînd ce face – am acceptat. Dar vorba celuia : încasez palme, însă vreau să știu pentru ce (Nene Iancule) ? Pentru-de-ce *Scri-*

sorile – abia o treime, ca volum, din *Butelii...* – nu puteau fi publicate nici la Litera ?

De fiecare dată Viorica mi-a promis că-mi spune ea – altădată...

Oricît n-aș fi vrut să cred (cum ar vrea să creadă soțul ce află și tot află că soața e-o curvă) ceea ce simțisem *fals*, dintru început, la Liiceanu – am fost obligat, în peste doi ani (1990, 1991 – acum fiind în 1992) să accept că era înscris într-un context de ostilitate generală : nu *se* voia/dorea ca anume scrieri ale mele să vadă tiparul românesc. Rămînea ca o căpușă „motivul" (care nu merita ghilimelele deriziunii, pentru că era – culmea ! – adevărat) :

„Bine-bine, dar, chiar dacă, în fapt, tot comuniștii se află la putere, pe aici a curs sîngele celor din decembrie '89 ! – în acest caz, *cine* sunt cei care nu (*se*) vor ca *mărturii* precum *Culoarea curcubeului*, acum *Scrisori deschise*, să ajungă sub ochii «maselor largi de cititori» ? – fiindcă, e cert : cenzura comunistă și cenzorii ei nu mai funcționează..."

Asta era : cenzura comunistă nu mai funcționa – cinstită în necinstea ei – atunci care era cenzura (necomunistă) care folosea limbajul și metodele comunistei, dar nu-și declina identitatea ? *Cine*, dintre oamenii care au un prenume, un nume (chiar și pseudonume !) se temea(u) de cărțile mele publicate în românește ? Bine : Iliescu, Roman, Măgureanu, Pleșiță, Burtică și alți tovarăși, dar pe de o parte aceștia nu mai aveau puterea dinainte de decembrie '89 ; pe de alta, dacă ar avea puterea de a-mi interzice editarea cărților, ar face-o... ca-nainte : brutal-bolșevicește, dar anunțînd culoarea ! Adevărat : nici în '67, în '68, în '69, cînd mi se respingea repetat *Ostinato*, confrații nu se pierdeau cu... solidaritatea – cei mai „prietenoși" mă sfătuiau : „Scrie și tu altceva..." ; nici cînd, în '70, am fost total interzis, n-au suferit colegii, cei mai apropiați făceau : „Dacă și tu..." – în sensul că am avut ce-am căutat cu lumînarea, de ce mă plîng... ?

Nu, nu ; nu-mi intra în cap – pentru că nu-mi intra în inimă.

În vara anului 1992 – tocmai primisem premiul Uniunii Scriitorilor de la București și pe cel al Uniunii Scriitorilor de la Chișinău – cînd aflu din presa românească : *Editura Humanitas a trimis la topit, la fabrica Bușteni, „vagoane întregi cu cărți" – printre ele și* **Culorile** *(pluralul greșit al editurii)* **curcubeului, Cutremurul oamenilor '77.**

Ce să fac : să cred ? Îmi era antipatic Liiceanu, dar asta era o percepție personală, subiectivă. Că îmi făcuse „figuri" – da, însă de aici pînă la distrugerea unei cărți... – chiar dacă de la bun început îi fusese tulbure atitudinea cînd îl întrebam de ce scriau cum scriau cronicarii ?

Cîteva săptămîni am tăcut, nici Anei nu i-am spus ce citisem la gazetă. Iar Monicilor nu le puteam comunica așa-ceva : i-aș fi rănit

de moarte, chiar de-aș fi luat precauția de a face o introducere în genul :

„Românii ăștia, pun pe hîrtie ce le vine la gură – ascultați ultima născocire..."

Dar iată că aceeași știre – vădit, nu citat din vreun ziar – se repetă, se îmbogățește : Liiceanu a trimis la topit și cărți de Cioran, de Ierunca...

Aveam un pretext să încep vorba – i-am telefonat Monicăi Lovinescu :

„Ați auzit ultimul banc cu Liiceanu ?", m-am crezut eu comic. „Cică ar fi trimis la topit vagoane cu cărți de Cioran, de Ierunca, de mine – sunt eu supărat pe Liiceanu, dar zvonul e o infamie..."

Monica începuse a vorbi, fără ca eu să fi terminat ce aveam de spus – așa că n-am înregistrat decît :

„...ești în bună companie..."

Ce voi fi crezut eu atunci, nu știu, probabil că nu voi fi fost suficient de explicit – am dat s-o iau de la capăt, Monica m-a oprit :

„Ai mai spus asta – săracul Gabriel, n-are spațiu de depozitare, ți-am mai explicat eu, așa că a fost silit să trimită la topit..."

Am rămas fără glas. Monica zicea înainte ce va fi zis, n-o mai auzeam. Deci e adevărat, deci e adevărat, deci e adevărat...

„Ce-i adevărat ?" – de data aceea am înregistrat-o.

„Că mi-a trimis cartea la topit, credeam că sunt vorbe răuvoitoare..."

Am auzit din Monica :

„...Nu-i adevărat și nu-nțeleg de ce te superi – uite, Cioran nu s-a supărat, nici Virgil, ți-am spus că ești în bună companie, de ce te superi ?"

Am mințit, spunînd că sunt obligat să încetez convorbirea telefonică, m-am scuzat, am salutat, am închis...

Aveam nevoie de aer. Și de timp în care să... respir.

Am telefonat mai tîrziu. Îmi fabricasem o explicație : Monica încercase să răspundă cu o glumă la gluma îndoielnică a mea ! Încep :

„Ați auzit ultimul banc cu Liiceanu ? Cică ar fi..."

„Nu-i adevărat !", a strigat Monica.

„Ce nu-i adevărat, doamnă Lovinescu ?"

„Nimic nu-i adevărat !"

După o pauză am reluat :

„S-o luăm altfel : ați spus că domnul Ierunca nu s-a supărat că Liiceanu i-a trimis cărți la topit – nu cumva s-a bucurat ? Nu cumva i-a mulțumit că i-a distrus cărțile ?"

„Nu-i adevărat !!" a strigat iar Monica. „N-a distrus nimic, a fost silit să trimită la topit..."

„Nu-i același lucru ? A trimite la topit nu înseamnă deloc a le trimite la bibliotecile școlare. La nevoie, așa poate să explice un director de depozit – că trimiterea la topit nu e distrugere – dar nu un scriitor..."

„Crezi că lui nu i s-a rupt inima cînd le-a trimis ?"

„Nu mă gîndeam la Liiceanu, mă gîndeam la dumneavoastră."

„La mine ? Dar mie nu mi-a dis... Mie nu mi-a trimis nici o carte !"

„Și eu care credeam că un scriitor este scriitor pentru faptul că suferă atunci cînd cărțile, în general, sunt distruse."

„Dar ți-am mai spus, omul lui Dumnezeu : n-a distrus nimic !"

„Așa spuneau comuniștii – nu că îi trimit pe oameni la închisoare, la Canal – ci la reeducare-prin-muncă."

„Mulțumesc pentru comparație !"

„Nu eu am făcut apropierea, dumneavoastră v-ați apropiat de un distrugător de cărți și v-ați îndepărtat de victimă, un autor ale cărui cărți au fost distruse..."

„Dar ți-am spus că Cioran nu s-a supărat, Virgil nu s-a supărat – ce mai vrei ?"

„Inutil să mai vreau eu – ce-o să-mi dea, în loc, Liiceanu : pastă de hîrtie ?"

„Zău dacă te înțeleg – te superi așa, din senin..."

Am lăsat-o moartă.

De acea dată i-am spus Anei ce citisem în ziare, că Liiceanu trimisese la topit *Culoarea curcubeului*... Ana a început să rîdă în hohote :

„În sfîrșit ! Cam tîrziu – dar vorba ta : mai bine mai tîrziu decît mai niciodată ! Mi-a spus Lulu că știa de cîteva luni de la Tia Șerbănescu – dar n-am vrut să te mai amărăsc... Monica ce zice ? «Nu-i adevărat !» ?"

„Îhîm."

„Nu pretinde că bietul Gabriel, prin acest act, ți-a făcut un imens bine ? Un serviciu, cum se spune pe-acolo ?"

„Nu, asta nu... Dar Liiceanu a trimis la topit și cărți de Cioran, de Ierunca..."

„A trimis loturi nevîndute din a nu știu cîta ediție – or, ție nici pe prima nu ți-a distribuit-o."

Am rămas pe gînduri. Nu mă gîndisem la acest „amănunt".

A doua zi am întrebat-o pe Monica : ce titluri ale lui Virgil fuseseră... trimise ? Monica a remarcat ezitarea, evitarea – a răspuns cu voie bună : o parte din al treilea tiraj – dacă nu se vindea...

„Cînd ți-am spus că riscăm să-i sufocăm pe bieții cititori..."
Am întrebat dacă din Cioran tot din suplimente de tiraj : da. Eu :

„Deși mi-ați recomandat să mă bucur de companie – nu mă bucur deloc : o carte distrusă e o carte distrusă, oricîte tumbe stilistice am executa – dar chiar așa stînd lucrurile : nu intru în categoria lui Cioran și a lui Ierunca : volumul meu *Culoarea curcubeului* nu a fost tras în tirajul inițial de 80 000, cît zicea contractul..."

„Nu-i adevărat !"

„...ci în vreo 15 000..."

„Nu-i adevărat ! Vrei să spui : 150 000 ! Iar îl vorbești de rău !"

„Erați de față, la Aix-en-Provence, cînd mi-a explicat că volumul a fost dat la Arta Grafică, acolo n-au avut suficientă hîrtie și s-au oprit în jur de 15 000 – acum îl citez pe Liiceanu : «Cum mă întorc la București, cum dau la altă tipografie»..."

„Ei, vezi ? L-a dat !"

„Nu numai că nu l-a dat (eram în octombrie), dar cele 15 000 de exemplare trase de Arta Grafică, cu patru luni înainte – atenție : înainte de mineriadă – n-au fost distribuite, ci adunate-adunate, băgate în depo..."

„Nu-i adevărat ! Ai ce ai cu bietul Gabriel !"

„Dumneavoastră n-ați avea – dacă v-ar fi tras din *Unde scurte* 20 000 în loc de 200 000 ? Dacă ar fi distribuit în București vreo mie de exemplare, nici unul în provincie ? Dacă le-ar fi retras pe toate de pe piață, le-ar fi băgat în depozite, iar de acolo direct la topit ?"

„Nu-i adevărat ! Gabriel nu poate face una ca asta ! Îi porți pică fiindcă n-a scris despre dumneata în *Jurnalul de la Păltiniș* ! Și pentru că nu ți-a editat cîte zece volume pe an – nu mă așteptam la așa ceva de la dumneata !" – mi-a închis telefonul în nas.

Multă vreme nu ne-am mai telefonat – orice-am fi făcut, tot la Liiceanu și la topitul cărților ajungeam. Ciudat : pe măsură ce trecea timpul, Monica accepta tot mai puțin, mai puține din faptele mucenicului Gabriel – ajunsese să nege chiar trimiterea la topit a cărților de Cioran și de Ierunca.

Peste cîteva luni bune am reușit să rostesc următoarele (mă întreb acum : de ce n-am scris pe hîrtie toate acestea : n-am mai fi pierdut timpul cu telefoanele, iar acum ar exista negru pe alb, în volumul de *Scrisori întredeschise*, textul adresat Monicăi Lovinescu) :

1. *Liiceanu, „cel care nu poate face una ca asta" – așa, neputînd, a făcut : a trimis la topit cărți.*

2. *Liiceanu, intelectual român, editor în România cea fără de cărți, trimite la topit „suplimente de tiraj" – fie că cititorii nu mai cumpără în acel moment, fie că el nu are spațiu de depozitare... Dar Liiceanu are sau ba*

sfătuitori ? Aceia ar trebui să-l sfătuiască (fiindcă el, vădit, nu știe) să cedeze, cu un leu exemplarul, vînzătorilor de stradă și/ori să dăruiască volumele „nevîndute" – de Cioran, de Ierunca – bibliotecilor, mai cu seamă celor din Basarabia și din Bucovina lipsite de carte românească (aici Monica Lovinescu a făcut o remarcă dintre cele mai înțelepte : „Dar nu-ți dai seama cît ar costa transportul pînă-n Basarabia dumitale ?").

3. Între Ierunca și Cioran, pe de o parte, și mine, pe de alta, există o deosebire de... statut : lor Liiceanu le-a distrus **suplimente de tiraj – nu ca mie, tirajul inițial (și acela diminuat la sub un sfert, nici el distribuit, din depozit trimis la topit).**

Totul s-a desfășurat pe felii, cu hărțuieli, cu diversiuni, cu negații-inițiale din partea Doamnei Lovinescu. La un moment dat, a spus ce mai spusese :

„Știi că ești modest ? Vasăzică Cioran nu se supără, Virgil nu se supără – te găsești dumneata să te superi..."

La acestea am zis :

„Foarte rău că nu se supără ! E vorba de carte, nu de oaie !"

„De ce să se supere ?", a făcut Monica. „Ei nu sunt ca dumneata !"

„Foarte rău că nu sunt ca mine", am riscat imodestia. „Au fost distruse *cărți* – nu doar *cartea mea* !"

În 1933 mi-a apărut la Litera o broșurică de 100 de pagini (din totalul de peste 1 000), fără indicație : este volum autonom ? Definitiv ? Primul dintr-o serie ? Cum fusese făcută selecția (ordonată cronologic, începînd din 1972) ? De ce se află numai texte din jurul anului 1986 – și mai ales : de ce titlul volumului *Amnezia la români* (pe cotor scriind citeț : *Amnezie...*), cînd articolul astfel intitulat nu figurează în „selecție" ?

Răspunsurile la aceste întrebări naive (întrebări de autor...) au venit abia cînd am observat că „redactor de carte" este Ioana Pârvulescu, amică intimă a lui Manolescu – de altfel, după isprava editorială, va trece la *România literară,* unde va redacta note exact în spiritul volumului de la Litera : ilogice, agramate, inutile, adeseori anonime, cu multe floricele. *Amnezia...* a apărut în 1993, cu toate că scrie : 1992...

Tot în 1993 a apărut la Biblioteca Familia din Oradea *Culoarea curcubeului – Cutremurul oamenilor '77,* ediție (*o consider întîia*) îngrijită de Florin Ardelean. Am fost și am rămas impresionat de căldura, de înțelegerea – și de riscurile ! – cu care m-au primit, dintre scriitori colegi din România, *doar tinerii* : cei de la *Apostrof* (pentru nouă luni...), cei de la *Familia,* cei de la *Vatra,* cei de la *Timpul* din Iași, precum și independenți ca Laszlo Alexandru din Cluj. Cu aceștia am verificat o mai veche observație făcută în închisoare (pusă pe hîrtie

în *Gherla*) : cei mai mulți dintre tineri sunt morali ; adulții avînd această rară calitate sunt, negreșit, tineri sufletește (altfel nu se poate !). Desigur, calitățile de inimă nu ajung pentru a tipări o carte, pentru a o difuza – pentru a o „ține"... Din pricina violentelor mele luări de poziție împotriva unor falși directori de conștiință (în onestitatea unora crezusem și eu – pînă în decembrie '89), începînd cu 1993 nu mi s-a tipărit nici o carte din cele încredințate cu ani în urmă editurilor consacrate : *În Cerc* continua să fie... pierdută de Junimea de la Iași, *Gardă inversă* continua să... nu fie editată de Scrisul Românesc al lui Sorescu, deși avusesem șpalturile în toamna lui '90 (peste puțin timp avream să aflu că Marin, conoltenetele lui Liiceanu, îmi distrusese și el plumburile romanului, astfel înțelegînd să dea examen de admitere la ministeriatul Culturii) ; *Patru dialoguri* – cu Florin Ardelean, Ruxandra Cesereanu, Al. Cistelecan și M.C. Oros, prezentat Editurii Echinox în primăvara lui '91 la sugestia directorului Marian Papahagi, continua – continuă și în momentul de față – să nu dea semne de viață...

Prin luna februarie 1993, Gabriela Adameșteanu, care demultișor rărise, apoi încetase cu totul relațiile de prietenie cu Luiza Năvodaru, mătușa Anei – îi telefonează în plină noapte, întrebînd-o dacă-i adevărat ce se zvonește, anume că „Paul își scoate ediția a doua la *Culorile*... într-o editură de care nu știe nimeni, din Arad ori din Satu-Mare..." Luiza se arată oarecum mirată că vorbește de zvonuri, doar ea însăși îi spusese Gabrielei în mai multe rînduri, „pe cînd ne vizitam"..., de intenție – asta fiind una, a doua : „Nu este a doua ediție, ci adevărata – cea de la Humanitas fiind incomplet trasă, incomplet distribuită, apoi, din depozit, trimisă la Bușteni..." Gabriela Adameșteanu s-a aricit, a anunțat-o pe Luiza Năvodaru că ea nu-i permite să-i aducă asemenea acuzații lui Liiceanu, care este „un intelectual ales și s-a purtat totdeauna corect cu Paul..." Luiza a replicat : „Ai găsit cui să-i spui cît de corect s-a purtat Liiceanu cu Paul !" și a vrut să încheie discuția aici – însă a auzit în receptor cum cineva îi șoptea Gabrielei : „Întreab-o în ce tiraj !? În cîte exemplare o scoate Oradea ?!" (celălalt știa că la Oradea urmează să fie editată, nu la Arad, nici la Satu-Mare), iar Gabriela a repetat, tare, întrebarea. Apoi vocea : „Întreab-o prin ce rețea are să fie difuzată !", Gabriela s-a executat, Luiza a răspuns că nu știe... Gabriela Adameșteanu, prietenă a mea de peste două decenii – și prietenă și cu Luiza Năvodaru – a început să rîdă :

„Douăzeci de mii de exemplare, fără o rețea de distribuție serioasă, cunoscută – *dar unde se trezește Paul* ?" (subl. mea), apoi, după alt schimb de șoapte cu nevăzutul : „Ți-am mai spus (inexact : nu-i

mai spusese niciodată – nota mea) : cărțile lui Paul nu se mai cer pe piață, a fost la început o curiozitate, dar..." – s-a oprit.

Editor novice (ca de altfel toți de la revista *Familia*), Florin Ardelean a început a se interesa de posibilitățile de distribuire a cărții. Mi-a relatat în scrisori cum anume a fost primit : telefona la secțiile județene, cerea să vorbească cu șeful, cu mici deosebiri „dialogul" suna astfel :

„Alo ! Aici Florin Ardelean de la revista *Familia* din Oradea. Ne-am alcătuit o editură, Biblioteca Familia se numește și suntem în curs de a scoate o carte de Paul Goma..."

„A, Goma. Ăl cu... Zi-i mai departe, *tovarășe* !" *(subl. mea).*

„... ne-ar interesa să ne spuneți cîte exemplare ați putea difuza din *Culoarea curcubeului...*"

„Păi nu ți-am mai spus (și ăsta umbla cu *mai*-ul) că nu comandăm nimic ? Goma nu se vinde, avem destul în depozite și nu se caută..."

„Ce anume aveți de Goma și nu se vinde ?"

„Păi... toate chestiile lui, de nu le cumpără nici dracu' !"

„Noi scoatem *Culoarea curcubeului*, asta ne interesează."

„Nu ți-am mai spus ? Zace nevîndută, la noi în depozit..."

„Mai aveți exemplare ? Cîte ?"

„Nu știu, dar multe ! Toate edițiile de le-a scos..."

„Humanitas a scos o singură ediție, n-a distribuit-o, după doi ani a trimis-o la topit..."

„Păi da, că nu e spațiu..."

„Și cum rămîne cu ediția asta, adevărată, din Goma, pe care o tipărim noi – chiar nu vă interesează ?"

„Nu, tovarășe, ți-am mai spus că nu se cere. Nu-l iubește cititorii."

Cu excepția celui de la Sibiu (un sas, Ungar), nici unul dintre tovarășii cu distribuția n-a vrut să-și spună numele :

„Ce te-nteresează numele – vrei să faci reclamație ? Fă, tot la *noi* vine pentru rezolvare !"

Am avut timp să mă întreb – pentru a nu știu cîta oară : de ce – și pe cine – deranjează *Culoarea curcubeului* ? Pe cine – și de ce – deranjează această carte și nu altele, mai „dure" : *Gherla, Patimile după Pitești, Soldatul cîinelui* ?

O iau de la capăt : în fruntea listei „supăraților" se află – cum altfel ? Puterea teroristă, polițienească : Securitatea. Numai că Securitatea este vizată, veștejită, afurisită în *toate* cărțile mele – și nu doar în ale mele ! – de ce s-ar ofusca taman din oricina *Culorii...* ? Răspuns provizoriu : nu Securitatea este la originea executării (prin nedistribuire, topire) *Culorii curcubeului*, scoasă în iunie 1990 la Humanitas.

Puterea politică (cum ar veni : „tovarășii în civil") ? Aici există două categorii : Puterea-putere și Opoziția (fiindcă, dacă te uiți la numitul Câmpeanu...). Încă chiar avîndu-i în vedere pe ticăloși dovediți ca Iliescu, Roman, Marțian, Bârlădeanu, Voican (și alți daniosifi) ; chiar dacă *pentru întîia oară apare în tipăriturile din România (iunie '90) informația potrivit căreia Iliescu, Burtică, Marțian sunt implicați direct în campania de exmatriculări ale studenților nearestați după Revoluția Maghiară din 1956...* (iar toate acestea se află în *Culoarea...*). Să fie oare de conceput ca oamenii politici de prim rang să se fi preocupat de o oarecare carte, în chiar acea perioadă cînd erau ocupați cu provocările de tulburări antimaghiare, cu alegerile din 20 mai, și, după, contestarea vehementă a incorectitudinii electorale ?

Deși nu este exclus ca „intelectualul" echipei esoterico-kremlineze, Clitorelu' Voican-Sturdza, să fi găsit timp chiar și pentru așa ceva...

Avansez o ipoteză, asumîndu-mi riscul de a greși, deci de a-i calomnia pe dragii mei colegi de generație – și, desigur, de breaslă... :

Cei-buni – pe care eu îi atacasem ca ne-buni, ca falși, ca trădători ai misiunii lor : Manolescu, Liiceanu, Pleșu, fără a (mai) fi prieteni, fără să fie nevoie să se întîlnească la drum-de-seară, în scop de complot odios, găsindu-se pe aceeași lungime de undă în iritarea, în mînia lor provocată de, nu atît reproșurile, cît de „demascarea" lor (ca niște colaboraționiști – fiindcă cine nu se opune : consimte și, prin absența alături de adevăr, își semnalează prezența la cizma minciunii), s-au gîndit fiecare cum ar face ca să-mi închidă gura.

Cum se închide gura unui scriitor ? O, atît de ușor, de simplu – în aceasta comuniștii le fuseseră excelenți profesori, iar scriitorii-adevărați avuseseră timp, din 1977, de la „desființarea cenzurii", să o exercite ei, cumplit de eficace, pentru că funcționa prin șantajul (mai mult sau mai puțin sentimental) exercitat asupra nefericitului de „confrate" : prin nepublicarea lui ! Astfel, fără a face valuri, fără „a lăsa ceva la mînă", editurile cărora le încredințasem manuscrise – măcar jumătate din ele fiind predate nu doar „la cererea", ci de-a dreptul la milogeala directorilor (Sorescu, „solicitînd" *Gardă inversă*) – au tot amînat editarea, neezitînd să provoace legitima nerăbdare, nemulțumire de autor, pentru a avea pretext de a spune că s-a rupt „colaborarea" din inițiativa mea ! (Iar dacă nu mi le-am retras eu, cu mîna mea, mi le-a retras... Liiceanu – cu mîna lui Sorin Mărculescu...).

Ce s-a întîmplat cu *Scrisorile* și cu *Articolele* de la Humanitas – de Liiceanu sugerate, solicitate ? Ce s-a întîmplat cu aceleași *Scrisori* și *Articole*, și ele solicitate – de Viorica Oancea ? Pe primele... n-a putut să le editeze, mi le-a pus în brațe (și ea) ; *Articolele*, în schimb,

le-a ținut ; le-a blocat ; le-a bătut în cuie – acolo, ca să le facă harcea-parcea, să scoată, la futu-i mă-sa, cîte-o ciosvîrtă, din an în Paște... Mă păzesc ca de foc (și cît pot) să nu văd comploturi împotrivă-mi – dar nu mă pot împiedica să observ anume „conexiuni" : *la volte-face* a lui Liiceanu se poate explica și prin îndatorarea lui față de Brucan ; și prin „contractul" încheiat cu Petre Roman în chestiunea „moștenirii" Editurii Politice a lui tat-su ; și prin prietenia lui, de nezdruncinat, ca să spun așa, cu figuri odioase ca Plămădeală, cu notorii colaboraționiști de bună-familie ca Dinu C. Giurescu – și nu în ultimul rînd, prin strania legătură cu Măgureanu – de acord, nu este „omul lui Măgureanu" – în acest caz de ce a inițiat și a impus și altora (Doinei Cornea, de pildă) participarea la „dialogul" de la GDS (de împăcare cu scîrbavnicul, criminalul organ) ? Încerc să nu văd „mafii uneltitoare" – dar ce caută, ca redactor de carte (la *Amnezia* cea masacrată și falsificată), Ioana Pârvulescu ? Accept : nu a cerut ea să-i fie încredințat manuscrisul *Articolelor* – însă o dată în mîinile ei, fata a lucrat în folosul lui... Manolescu, în asta, nici un dubiu ; fac eforturi să nu cad în delir de persecuție – dar fapt este : cînd i-am încredințat Vioricăi Oancea (la cererea ei !) *Scrisorile* și *Articolele* respinse de Liiceanu, eram bun prieten cu fratele său, Mihai Botez ; nu am strict nici o vină că Botez s-a dovedit a fi și el un fals – *însă, cronologic,* după *ce încredințasem dactilogramele directoarei Literei.* Firește, cînd am aflat că Mihai Botez a acceptat să intre în slujba lui Iliescu, nu mi-am ținut limba în buzunar, am spus ce cred despre astfel de oameni și despre asemenea „opțiuni". Or, sora tot soră... Cum să nu fie tentată să apere virginitatea frățiorului, măcar dîndu-i cîte-un picior pe sub masă „calomniatorului" ?

În continuare : ce s-a întîmplat cu *Gardă inversă* ? De ce romanul cerșit de Sorescu (acesta fiind cuvîntul)... Am mai spus ; am să mai spun : în primele zile după „revoluție", cine-și face apariția în carne și-n oase la biroul *Europei libere* de la Paris ? Merin Sorete ! Înaintatorul pe brînci, prin șanțuri, pînă la 22 decembrie, cel ce se ducea pe furiș la Monici, rugîndu-i să nu-i spună lui Goma că a fost pe-aici ! Acela carele, în vara trecută, la Lyon, întrebat de jurnaliști ce e cu dărîmăturile din România, răspunsese curajos-oltenește : „Dărîmăturile au și partea lor bună – nu e dracul chiar atît de negru..." – ei bine, această otreapă, pentru care avusesem discuții aprinse cu Monicii de cînd fusesem întîia oară în Franța – 1972 – are nerușinarea să-mi iasă înainte, cu brațele deschise pe coridoarele *Europei libere,* de parcă nu ne-am fi văzut de ieri ! M-am oprit, m-am uitat îndărăt, și nevăzînd pe nimeni, mi-am continuat drumul, fără să-l iau în seamă pe Sorescu, rămas cu mîinile-ntinse și cu lacrimile pe obraz (repet : cu lacrimile pe obraz) ; Monica Lovinescu – spre care mă

îndreptasem, a început să mă probozească : de ce sunt atît de rău cu un poet atît de bun (!), care vine spre mine cu dragoste – iar eu mă prefac că nu-l văd – „Ia te rog să-i dai mîna și să-l îmbrățișezi, că n-o fi foc !" – la care eu am răspuns că nu dau mîna, cu atît mai puțin să-l îmbrățișez pe un Marin Călătorete, cel care trece drept vertical, pentru că face plecăciunile către Ceaușescu numai la radio ; cel care, astă-vară, la Lyon... N-o mai lungesc : Monica nu s-a lăsat pînă nu i-am întins mîna lui Sorescu, iar acest ivan-de-oltean a profitat și, în continuarea mișcării, m-a pupat pe gură, de parcă ar fi fost nepotul lui Brejnevete !... Așadar îi dau – la insistențele Monicăi – *Gardă inversă*, el îmi trimite șpalturile – apoi tăcere. Față de mine, pentru că față de puterea lui Iliescu, prin *Literatorul de Curte Nouă*, devenise grozav de locvace, în tandem cu Eugen Simion. Ce era să fac eu – ca să nu-mi „periclitez cartea", vorba unei poete provinciale... ? Să tac mîlc, să nu auză tovarășul Sorescu ce-am zis de el ? Bineînțeles, am scris, am zis tot răul (în fine : o parte) pe care-l gîndeam de totdeauna, însă acum, de cînd se întinsese, demn-preș, sub gumarii proletarescului de Cotroceni... Îl înțeleg pe Sorescu : eu să-l „înjur", vorba protectoarei sale, Monica Lovinescu, iar el să mă publice – „pe banii statului", cum scria, indignat, el despre alții, în *Literatorul* ? Numai că... După ce datorită ei, Monicăi Lovinescu (s-a observat, n-am spus : din cauza...), am cedat, dînd mîna cu Sorescu, lăsîndu-mă și pupat, i-am dat și *Gardă inversă*... În octombrie '90 primesc șpalturile, îi comunic și Doamnei Lovinescu bucuria. Surpriză :

„Aaaa, publici la porcul de Sorescu ?", mă ia Monica la trei păzește – iar Virgil :

„Cum, domnule, publici la porcu-ăla ? E-un porc, domnule ! Un mare porc, de parcă n-ar fi oltean de-al nostru !"

În momentul în care (în scrisoarea către Liviu Antonesei, publicată în *Timpul*) m-am plîns că, atît Liiceanu, cît și Sorescu, îmi distruseseră cîte o carte, Monica m-a aprobat zgomotos pentru „raderea" lui Sorescu, dar s-a supărat că... îl băgasem pe Gabriel în aceeași oală cu un individ ca Sorescu.

Nu s-a terminat : după ce Sorescu a distrus plumburile, am prezentat cartea la Univers (Mircea Martin inaugurase colecția „Ithaca – Scriitori români din exil" cu *Ostinato*, avusese cuvinte bune despre mine, atît cu prilejul lansării, cît și într-un număr din *Vatra*.) Cum a primit această ofertă delicatul, onestul Mircea Martin ? Astfel :

„Se spune că *Gardă inversă* e în curs de apariție altundeva..."

În ce lume trăim ? *Și* Mircea Martin ? Directorul Editurii Univers avea o altă portiță de scăpare : să pretexteze că nu are hîrtie, că starea financiară a editurii este precară... – ar fi fost un argument,

deși neadevărat[1]. El a preferat Calea Balcaniei (în patruzeci de ani omul s-a dezbănățenizat) : a dat un răspuns (*nu*), însă fără a rosti cuvîntul, oferindu-i interlocutorului... decodificarea cu care s-a obișnuit scriitorul român sub vremi...

Răspunsurile primite de Florin Ardelean de la șefii județeni ai difuzării poartă marca Securității : indivizii fuseseră, continuau să fie securiști. Însă nu *ordinul*, ca înainte, ci *sugestia* de a da aceste răspunsuri la acele întrebări – dacă nu trăsnește a obială securistă, adie a pantof de director de conștiință.

Astfel bănuiesc a se fi încheiat Micuța Antantă : nu, Doamne-ferește, împotriva nebunului de Ceaușescu și a furiei sale distrugătoare (doar nu erau proști), ci ca acum, după 22 decembrie '89, cînd marii rezistenți precum Manolescu, Liiceanu, Blandiana, Sorin Mărculescu au primit de la Brucan (locțiitorul lui Gogu) bilet de voie să se exprime. Și se exprimă ! Cu cît acel individ fusese mai fricos, mai obedient, mai acomodant – mai *colaboraționist* (dar nu la gazetă, scriind de-a dreptul imnuri de laudă, ci acceptînd și practicînd diversiunea de stat și de partid conținută în îndemnul : *„Scrieți, băieți, numai scrieți... bine, dar nu vă atingeți de adevăr, cu ăsta ne ocupăm noi..."*), cu atît, acum, pentru urechile Occidentului, dar mai ales pentru propria-le conștiință vinovată de dezertare, s-au dezlănțuit în laude de sine, ei, *rezistenții prin cultură* ; ei, cei ce, crezînd că dacă sunt buni poeți, buni prozatori, buni critici literari, în mod necesar sunt și vajnici rezistenți antibolșevici ; că, din moment ce, pînă adineauri, făcuseră cu sîrg doar estetică, trebuie să se găsească și ceva etică pe-acolo...

Dar iată : în această piață-a-universității-pentru-scriitori-dezertori, cînd totul mergea bine în cea mai bună dintre lumi (lumea românească), intervine un neisprăvit, un netalentat, un veleitar (să nu fie uitat resentimentarul !) și le pune dinainte fotografia crudă a subrealității în care subviețuiseră, făcînd artă-de-stat-și-de-partid ! Punctul culminant a fost atins la Colocviul de la Roma, unde se adunaseră „corifeii rezistenței de la București" : Doinaș, Blandiana, Adameșteanu, Mălăncioiu, Uricariu, Ulici, Papahagi – iar acest neica-nime (vorba lui Eugen Barbu), individul fără patrie (după I.C. Drăgan), le aruncă în față comunicarea cu titlul : „Numai activiștii și securiștii au confiscat revoluția română ?" – dacă ar fi rămas la întrebarea retorică, ar mai fi mers, dar el a dat răspunsul : „Și intelectualii !"

---

[1] Mircea Martin a găsit, totuși, „o ieșire onorabilă" în chestiunea *Gărzii inverse* – aceasta : „Soros a refuzat subvenția, deci nu-ți putem edita cartea...". Ce bun, ce bun Soros la casa omului : dă nu numai bani, ci și alibiuri (notă din 4 aprilie 1996).

Cum să rămîn eu nepedepsit pentru toate aceste afronturi (cel mai insuportabil : dovedisem că se poate spune *nu*) ? Cum să accepte Manolescu, Liiceanu, Pleșu, Mărculescu, Blandiana, Zaciu (și atîția alți buni) că, în chiar momentul agresiunii lui Ceaușescu împotriva culturii, *se putea scrie împotriva barbarului și a barbariei asiate* – chiar dacă nu în presa din România ? Să accepte cei numiți și încă alții, mult prea mulți pentru o literatură atît de combativ-estetică, faptul că, în timp ce ei făceau aranjamente cu puterea (mizerabile, pe centimetru pătrat, pe firimitură), își făceau din obținerea unei vize (pentru a zecea călătorie în Germania) un ideal de viață – să accepte că se putea privi normal, se putea judeca normal și critica normal o situație anormală, riscînd să devină – a și devenit, mai curînd decît ne temeam – anormalizatoare, avînd în vedere interesele literaturii, nu pe ale fiecărui literator român, acomodant, răbdător, omenos... – altfel antibolșevic din tată-n fiu ? Cum să nu fie luate măsuri de retorsiune împotriva celui care... îi făcea de rușine – în fața ne-românilor ? În fine, cum să-mi publice Liiceanu volumul de *Articole* în care figura un text publicat în germană, în 1972, despre cenzură-autocenzură-întrecenzură (pe timpul cînd el nu îndrăznea să rostească nici în gînd unul din cele trei cuvinte... dușmănoase la adresa partidului ?) – asta la puțin timp după Revoluția Culturală ceaușistă, în care zugrăveam tabloul : *la noi, în spațiul românesc, se scrie o literatură în stare de levitație : încifrată, esopică, aluzivă, relativizatoare pînă la anulare – pe scurt : o paraliteratură* ? Chiar de-și exprimase admirația față de *Le Tremblement...* (pe atunci nu era editor...), cum să ducă pînă la capăt responsabilitatea de a edita o carte de mărturii în care nu sunt atacați doar cei răi – ci și (inadmisibil !) unii dintre cei mai buni : Breban, Ivasiuc, Preda, Gafița... ?

Pedepsirea mea a fost pe deplin justificată : eu i-am atacat, ei mi-au replicat... fără cuvinte, fără... semnătură – de înțeles la o comunitate trăind sub semnul lui Farfuridi cel anonim !

Iată de ce Liiceanu... a încetat brusc de a avea hîrtie pentru *Articole*. Din același motiv, sora lui Mihai Botez, Viorica Oancea, mi-a ținut, reținut aceleași *Articole*, pînă și-au publicat compunerile cu voie de la Brucan tot felul de jurnaliști adineauri deșteptați, analiști politici alaltăieri alfabetizați – ca Manolescu ; filozofi ai disidenței ca Gabriel Andreescu ; gorbacioviști în serviciu comandat, ca frățiorul, Mihai Botez... Și Ileana Mălăncioiu, redactor la Litera, a apucat să-și scoată un volum cu articole scrise după decembrie '89 – ale mele, bietele, tot n-au apărut. Dacă aș fi întrebat-o pe directoare, mi-ar fi răspuns, rîzînd, bătîndu-mă pe burtă :

„Ești obișnuit să aștepți – mai așteaptă..."

Să fiu crezut pe cuvînt : niciodată nu m-am zbătut, nu m-am bătut, îmbrîncit, luptat pentru... prioritate. Iată însă că sunt mereu și mereu împins în lături, scos în afara șirului-popular, alcătuit după criteriul cel mai cinstit, mai comod : cronologic. M-am întrebat multă vreme : *de ce* – acum știu ; m-am întrebat, chinuit : *cine* face asta – acum știu – le-am scris numele și am să li-l scriu (ca să nu rămînă nescris). Nu mă simt dat jos de pe soclul statuii, constat că băieții descurcăreți ce s-au aranjat și sub Ceaușescu țin, *post festum,* să fi fost și morali, și rezistenți. Și frumoși.

Spectacolul se arată a fi dezgustător. Și adînc jignitor, fiindcă „actorii" sunt dintre cei-buni. Mai grav : regia este semnată de o persoană pe care atîtea decenii cei mai mulți dintre noi am respectat-o, am iubit-o, i-am fost recunoscători pentru ceea ce făcea, atunci, înainte de decembrie '89 – dar care *după* s-a raliat, trup și suflet, unui distrugător de cărți – cărți tipărite și cu banii guvernului francez.

Uitîndu-mă la Liiceanu și la sudoarea lui grasă, grăsoasă, la ochii lui vicleni, fricoși, mă întreb (recunosc : prostește) cum de Monica Lovinescu și Virgil Ierunca, cei ce au introdus în conștiința românească termenul *est-etică,* pot nu doar să rămînă alături de directorul Editurii Humanitas, ci și să-i furnizeze, chiar confecționeze argumente (prostești – să recunoască) în chestiunea *distrugerii cărților ?*

6. MARIE-FRANCE IONESCO

Ne cunoaștem din 1972 și multe blestemății am făcut împreună (împotriva regimului), atît la București, sub nasul securiștilor, cît și aici, la Paris. Relația noastră a fost una privilegiată : fiind de-duminică, a durat – iată, peste două decenii (păcat că nu a continuat, dar n-a depins de mine). Totdeauna, în toate am fost de acord... Ultima oară în august 1990, după „pedepsirea" lui Berindei din pricina măgăriilor lui împotriva Ligii pentru apărarea drepturilor omului : după ce, în reuniune, am votat debarcarea lui (ea a și luat cuvîntul în numele ei și în al lui I. Vianu, absent, dar care îi dăduse procură și-i trimisese textul intervenției), la încheierea ședinței, înțelegînd cît de nefericit și de surprins era Mihnea (lipsit de inteligență, nu se aștepta „la una ca asta", credea că minabila lovitură-de-stat prin care, acum doi ani, el, pe atunci secondat de Dinu Zamfirescu, ne-o pur și simplu băgase pe gît – ca vice-președinte ! – pe Andriana, fata Cornii, avea să dureze o mie de ani – ca Imperiul Otoman...), ne-am hotărît să facem ceva ca să nu mai fie atît de fleșcăit. Și ea și eu i-am telefonat lui Mihnea, seara, mărturisindu-i că acum regretăm duritatea cu care-l tratasem (citește : dat afară din vicepreședinția Ligii – și pe el și pe Coarna, cea care nu fusese la nici o reuniune de cînd Berindei o „alesese")...

Atît le-a trebuit Monicăi Lovinescu și lui Liiceanu – aflat la Paris, după mineriada primă : ca niște hultani s-au repezit asupra noastră și ne-au călcat în picioare, pentru ceea ce-i făcusem bietului Micnea...

În *Jurnal I-II-III* am relatat pe larg scena supremei satisfacții, vecină cu extazul, resimțită de Liiceanu – aici o reiau :

Era la noi, a doua zi după ședința prin care-l trimisesem la plimbare din fruntea Ligii (după o întîrziere vinovată, a noastră...) pe Berindei, cu tot cu Adriana, călăreața pe doi (atîția știam eu) cai – l-am amintit și pe Zamfirescu, și el complotist în urmă cu doi ani... I-am povestit ce se petrecuse în ședință, ce anume se întîmplase cu Marie-France și cu mine, după aceea (am verificat mai tîrziu : nimeni în afară de soții Planche nu mai regretase detronarea Sultanului – din contra !), i-am spus și prin viu grai cît regretam această „măsură"...

Liiceanu, fericit că-i venise și lui rîndul să tragă-tare în cei care pînă adineauri îl striviseră (sub sfaturi, desigur, mai ales din cele de el cerute insistent...), m-a dăscălit o oră întreagă, explicîndu-mi, re-ex-pli-cîn-du-mi, re-venind-asupra – cît de valoros este Mihnea Berindei și cîte lucruri bune făcuse el pentru GDS (încercam să-i spun că Liga nu este – și nici nu trebuie să fie – același lucru cu GDS – degeaba) și ce eroare (da : eroare !) comisesem, înlocuindu-l pe Berindei cu Paleologu (proaspăt debarcat de la ambasadoriat) – dar pot fi comparați cei doi ? – iarăși încercam să explic : Berindei nu fusese înlocuit, ci, întîi, dat jos, pentru obrăznicie, abuz de putere, refuz de comunicare cu Liga (își făcuse o echipă care lucra sub umbrela Ligii, supervizată de Monica Lovinescu, folosind hîrtiile avînd *en-tête*-ul Ligii, fără știrea noastră – „Liga-i o tîmpenie !", zicea Mihnea cel Deștept ; în al doilea rînd, Berindei fusese vicepreședinte, or, pe Paleologu îl alesesem președinte în locul Sandei Stolojan, demisionară – deci nu putea fi vorba de „înlocuire"). Apărătorul lui Mihnea își continua monologul avîntat – și patetic : cum se poate ca noi („voi, dintre cei buni !" – conceda el, arătîndu-mă pe mine, direct, pe Marie-France peste umăr) să-i facem „una ca asta" ? Să-l dăm afară ca pe un țigan ? („Ca pe un turc", încercam eu coarda comică – era descordată...), și mai ales : *„să nu acceptăm să mutăm Liga la București ?" – asta ne reproșa Liiceanu (și Monica Lovinescu) la o lună după Întîia mineriadă.*

Venind iar vorba despre Marie-France Ionesco, Liiceanu relatase : ieri se afla la Ionești (pentru filmarea lui Eugène), în momentul în care Marie-France se pregătea de plecare la Ligă... Am scris în *Jurnal*, relatînd exact vorbele lui Liiceanu, aici fac un rezumat : fiindcă Rodica și Eugène, suferinzi, nu puteau merge la ședința Ligii (ai cărei membri erau – spre deosebire de Monica și de Virgil : lor nu le permiteau americanii să activeze în astfel de organizații ne-neutre), i-au dat fiicei procuri – mai ales că se anunțau hotărîri importante, prin vot. Așadar, a doua zi după ședința Ligii, la noi, Liiceanu povestea ce se petrecuse ieri, la Ionești... Așa-i dacă-i dai nas, ce mă apucase să fiu sincer și să-i mărturisesc humaniiteanului regretul încercat după debarcarea lui Berindei... ? Liiceanu povestea, deci, că privea la scenă (scena pregătirii de plecare la Ligă), *dar încă nu realiza că acele persoane, abia conștiente de ce se petrece pe lume, aveau să hotărască* (prin votul prin procură – nota mea) *destinul unui om de talia lui Mihnea Berindei – care a făcut atîta pentru GDS.*

Eu rămăsesem tetanizat, Ana însă a reacționat pe dată, cu mare violență, interzicîndu-i oaspetelui să vorbească astfel de Ionești. Prea tîrziu : Liiceanu terminase de spus ce avea de spus, iar acum zîm-

bea ; de parcă ar fi întrebat, nedumerit : ce spusese el, de stîrnise indignare ? *El nu spusese nimic...*

Asta a fost „scena cu Ioneștii" – la care am să revin cînd voi vorbi despre Monica Lovinescu, acum rămîn la Marie-France :

Pe la sfîrșitul anului 1993, într-o discuție telefonică avută cu Monica Lovinescu, venind vorba de Petru Dumitriu, ca de obicei, l-am atacat. Pentru nesinceritate, fiindcă el zice cam așa : „Priviți, compătimiți-mă : sufăr peste poate, parcă sunt turbat... la gîndul că aș fi putut greși pe cînd eram în România – vaaai, cît am suferit în exil, dar l-am găsit pe Dumnezeu !". Ca de obicei, Monica l-a apărat : „A fost aici, la noi în casă și a declarat că a făcut mari greșeli... Apoi în cărți... în toate cărțile de exil Petru și-a făcut *mea culpa...*" Am adus vorba de filmul pe care Pintilie urma să-l facă după *Salata* lui Petru Dumitriu. Monica a găsit că e bine, chiar foarte bine, *Salata* fiind un text bun... – nu ? Am răspuns că nu găsesc deloc bine ; sigur că *Salata* e un text bun, dar vorba e, aici, de Dumitriu-autorul (ales de Pintilie), nu de foarte-buna *Salată...* Am mai spus că nu mă miră involuția lui Pintilie : și-a găsit peticul – Petru Dumitriu ! (Monica a protestat pe dată : „Nu-i adevărat !") Vrea să se dovedească a fi cel din timpul studenției – așa, cam prin 1953 – cînd a depus ca martor al acuzării în procesul politic al profesoarei (și binefăcătoarei) sale... ? Monica a strigat, cu durere, cu disperare : „Nu-i adevărat !" „Ba-i adevărat", am răspuns, cu trei tonuri mai jos. „De unde știi ? – dacă Barbă(neagră) ți-a spus, e o minciună și o răutate din gelozie profesională !" „Nu era nevoie să vin la Paris, ca să mă informeze Barbăneagră – știam din închisoare..." „Nu-i adevărat ! Acum te pornești și pe bietul Lucian – dar ce ai cu el, omul lui Dumnezeu, că nu ești regizor, să ți se fi ciocnit interesele de ale lui..." „Să zicem că nu pot uita cum, atîtea decenii (ca tot deșteptul-la-români, exilat-ca-Breban ce face naveta București-Paris), a tăcut, înțelept – în multele lui interviuri n-a scos un singur cuvințel despre teroare, despre distrugeri, despre analfabetizarea de stat și de partid ; ca la *Urzica,* a criticat doar pe «unii funcționari» care pun bețe-n roate..." „Ce voiai să facă : să se sinucidă ?" „...și, iată-l, taman în 25 decembrie '89, pe platoul canalului de televiziune 5, adus de celălalt antibolșevic cu voie de la primărie, Țepeneag..." „Eh, Țepeneag ! Ce te miri !", face Monica, semn că iar e supărată pe el. „...și, ca să fie Trei Crai, uite-l și pe alt mare rezistent anticomunist : Ilie Năstase !" „Îl bagi în aceeași oală cu Năstase ?" „Nu eu – el s-a băgat – în aceeași oală cu învîrtiții, oportuniștii, profitorii, mincinoșii – mă întreb de ce va fi lipsit dinamovistul-de-la-Steaua, Țiriac..." „Lasă-l pe Țiriac – ce, n-a vorbit bine, pe platou ?" „Ba a vorbit foarte bine – dar de ce nu vorbise măcar acceptabil înainte de 25 decembrie '89 ? A-ha, nu primise bilet

de voie de la șoferul Ambasadei RSR ?" „Ei, și dumneata, acum ! N-a putut... Nu s-a putut..." „Și ce-i cu declarațiile lui de la radio, de la televiziune, precum că și el a colaborat, și el a făcut «pactul diabolic» – în atîția ani de cînd freacă Parisul ar fi putut să învețe atîta franceză... S-a grăbit ca Tănase, să spună iute-iute un sfertuleț, ca să nu-i amintească alții întregul..." „Ești foarte rău cu bietul Lucian – dar ce ai și cu el, omule ?" „Am ce am cu cei care, vorba lui, au încheiat «pactul diabolic»"...

Discuția s-a oprit cam pe-aici. Acesta este capitolul despre Marie-France Ionesco, iar eu tot despre Monica Lovinescu vorbesc (ca și la Liiceanu, de altfel) – de ce ?

Iată de ce : după ce a încheiat convorbirea cu mine, Monica Lovinescu i-a dat pe loc telefon lui Marie-France, povestindu-i ce răutăți spusese Goma despre Pintilie ! După vreun sfert de oră de pauză telefonică, mă sună Marie-France Ionesco. Îmi spune că noi nu mai putem fi prieteni, după cele ce afirmasem despre Pintilie : că și-ar fi denunțat profesoara și binefăcătoarea...

La tot ce a spus ea m-am mărginit să îngaim : „Da. Da. Da." – ce altceva să fi zis ? Era adevărat – în mare, dar puteam să detaliez, la telefon, ce anume rostisem și ce nu, cum spusesem și cum nu – cînd fata vorbea gîtuit de durere, de indignare ? Puteam să remarc : cele spuse de mine erau *numai* pentru uzul Monicăi... ? Nu puteam ! Chiar dacă era adevărat, nu-mi era de folos acest adevăr...

Deci : Marie-France a rostit trei propozițiuni – și gata. Gata și prietenia noastră de peste douăzeci de ani !

Situația era blocată definitiv : acel adevăr rostit de mine (despre Pintilie) nu fusese spus ca să fie auzit de ea – cunoscîndu-i slăbiciunea, nu-l vorbeam, în prezența ei, nici de bine, nici de rău. Apoi : dacă îl vorbisem de rău, obiectul... răutăților mele era nu soțul, nu amantul – cu atît mai puțin părintele... Dar cine și-ar fi imaginat că ditamai Instituția Monica Lovinescu are să alerge să povestească în jur ce-a mai zis cutare despre cutare – aici : Goma despre toată lumea ! Azi doar despre bietul Lucian... Cine și-ar fi imaginat că Doamna Lovinescu are să se precipite să-i spună – cui ? : lui Marie-France Ionesco – ce-a zis Goma, de rău – despre cine ? : despre Pintilie !

Nu puteam face nimic să-i „explic" – dar, pentru Dumnezeu, ce era de „explicat", dacă adevărul acesta era : da, îl vorbisem de (foarte rău) pe Pintilie ? Absolut nici o importanță nu avea... nuanța : nu spusesem că Pintilie o denunțase (pe profesoara-binefăcătoare), ci : depusese ca martor al acuzării în procesul politic al profesoarei – dar mai conta, acum ? Să-i telefonez Monicăi Lovinescu, să-i reproșez că i-a spus Mariei-France ce-am zis eu de imaculatul fecior Pintilie ? Nu

se putea – în primul rînd că *nu se putea* : nu-i reproșezi unei doamne ceea ce, la rigoare, îi poți reproșa unui coleg. Dar *se putea* ca doamna în chestiune să se grăbească să raporteze ce-a zis cutare despre cutare ? Ei, bine, *s-a putut*.

Vreo săptămînă, poate și mai mult, am scurtat la minimum convorbirile – știa ea ce știa de nu insista, ca de obicei, să vorbesc mai mult, mai amănunțit. N-am făcut nici rău, nici bine : chiar de i-aș fi vorbit imediat după telefonul primit de la Marie-France, Monica mi-ar fi răspuns ce mi-a „răspuns" mai tîrziu : „Nu-i adevărat !" ; și : „Nu-mi aduc aminte..." Ceva mai încolo, cînd a acceptat pe sfert că ar fi putut spune ceea ce spun eu că ar fi spus..., am zis :

„Să ne imaginăm că și pe mine m-ar fi apucat mîncărimea de limbă, drept care aș fi dat fuga la telefon : «Alo, Marie-France ? Știi tu, iubito, ce-a zis Monica Lovinescu despre Eugène Ionesco ? Stai să-ți spun...»"

„Dar ce-am zis de Eugène ? N-am zis nimic rău – niciodată..."

I-am adus aminte : una, două, trei, patru... A acceptat cu o optime de gură. Am continuat :

„Să ne imaginăm că, din aceeași mișcare, i-aș fi comunicat : «Știi tu, Marie-France, ce-a zis Liiceanu despre voi toți : Rodica, Eugène, despre tine, a doua zi după ședința Ligii în care l-am dat afară pe Berindei – și exact în ziua în care i-a luat lui Ionesco interviul pentru televiziunea română ? – în timp ce te privea pe tine pregătindu-te de plecare, pe părinții tăi semnînd procurile pentru vot... ? Stai să-ți spun eu ce-a zis – a zis că niște persoane abia conștiente de ce se petrece pe lume hotărăsc destinul unui om de talia lui Berindei – cel care a făcut atîta pentru GDS...»"

„Nu-i adevărat ! Liiceanu n-a putut spune așa ceva !"

„Multe nu poate Liiceanu – dar așa neputînd, le face. Ba-i adevărat, ba Liiceanu a putut spune așa ceva, cu atît mai vîrtos cu cît dumneavoastră, doamnă, mi-ați spus cum v-a relatat el scena pregătirii de plecare și cuvintele pe care le-a gîndit despre Ionești..."

„Nu-i adevărat și nu-mi mai aduc aminte ! Nu puteam să-ți spun așa ceva – dacă vrei să te împaci cu Marie-France, telefonează-i !"

„Cu Marie-France n-am cum mă-mpăca : e supărată pe mine pentru ceea ce v-am spus dumneavoastră – și numai dumneavoastră..."

„Ca de obicei, exagerezi, nu țin minte să-i fi spus – dar dă-i, omule, telefon, zi-i că ți-a trecut supărarea !"

„Acum ce mai pot face, spune – ce spun copiii : «Nu-ți mai spun în viața mea nimic, fiindcă spui mai departe» ?"

„Mi-o fi scăpat și mie și nu-nțeleg de ce faci atîta caz din asta..."

„Fac, fiindcă mi-au rămas puțini prieteni – dacă mai pierd unul, măcar să știu că în urma unei discuții, a unei dispute directe am rupt-o cu acela – și nu pentru că Monica Lovinescu nu știe să-și țină gura..."

M-a luat gura pe dinainte – și iat-o pe Monica Lovinescu supărată foc (pe bună dreptate : nu-i spui unei doamne că nu știe să-și țină gura – am mai spus-o ? Nu-i nimic, o repet). La scurtă vreme am telefonat și mi-am cerut scuze pentru bădărănie. A primit. M-a iertat...

Supărată pe mine a rămas Marie-France – pînă la moartea tatălui său. Într-o zi Filip, care asculta radioul, a venit plîngînd :

„A murit Ionesco ! *Le Roi est moooort...*"

Am telefonat la Ionești. Cu toată situația din casă, Marie-France a venit numaidecît la telefon ; mi-a mulțumit pentru că telefonasem, promițînd că ne vom întîlni, de cum...

Slujba de înmormîntare a avut loc la Biserica Ortodoxă din rue Saint Jean de Beauvais – nu m-am dus : nu-mi plac înmormîntările în general, dar a cuiva care îmi fusese atît de apropiat... Apoi nu-i pot suferi pe necrofilii noștri naționali. Era un frig de... aprilie în acel Întîi și, cu Ana, am hotărît să mergem numai la cimitir. Să stăm deoparte. Așa am făcut : am rămas la mare distanță de mormînt, evitînd prilejul (!) de a conversa cu hoitarii – cu cine să mă îmbrățișez : cu Geta Dimisianu, „venită special de la București – pentru Eugen" ? Cu mai cine, că doar nu cu Tănase : nerușinat ca totdeauna, în numele Ambasadei iliești, se înfățișase cu multe coroane și rămăsese lipit de buza gropii ? Nu pentru aceia venisem noi – ci pentru Ionesco.

Cînd convoiul a ajuns, iar dintr-o mașină au coborît Rodica și Marie-France, noi nu ne-am mișcat, nu ne-am apropiat. Ne-a observat Marie-France și, spre surprinderea noastră, a început să vină încoace – mult în afara grupului din jurul mormîntului. Atunci ne-am apropiat și noi – la mijlocul drumului ne-am îmbrățișat fără cuvinte, Marie-France ne-a condus pînă la mama ei. Ne-am îmbrățișat și cu ea...

La o zi-două după înmormîntare, ne-a telefonat ea. A început prin a ne mulțumi de prezență, a sfîrșit prin a ne propune să ne întîlnim. Am fost de acord – urma să se mai odihnească, să-și vină în fire după moartea tatălui său... Vreme de cîteva luni, prin telefon, ne-am asigurat reciproc : nu uitasem promisiunea de a ne întîlni...

Într-o după-amiază ne-a invitat la un restaurant italian la care mai fusesem împreună. Am mulțumit, însă i-am propus să vină ea la noi – mai comod, mai ieftin... A răspuns că este de acord, mai are

ceva treburi și are să ne retelefoneze. Așa a făcut – dar ca să se scuze că intervenise ceva – pe altădată.

După două-trei zile a telefonat, în lacrimi, nici nu mai putea vorbi : ne-am speriat că se întîmplase altă dramă. Nu : citise un text de-al meu despre cartea de amintiri a lui Breban și fusese răscolită de modul în care vorbeam despre Ionesco... Nu aveam ce adăuga, punctam cu „da"-uri zisele ei. Era atît de fericit-nefericită, încît am invitat-o să ia un taxi și să vină la noi, să mai tragem o bîrfă, ca pe timpuri... A promis, urma să mai dea un telefon undeva, după care avea să vină încoace... N-a venit, a explicat mai tîrziu că nu putuse...

Eram la Misiunea Catolică, urma să vină Regina Ana, pentru o slujbă religioasă și o întîlnire. În așteptare, am văzut-o pe Marie-France – m-am apropiat s-o salut. Mi-a răspuns rece. Și crispat.

N-am întrebat-o ce are, m-am îndepărtat, ridicînd din umeri. La puțin timp s-a apropiat ea de mine – a spus cam așa :

„Regret, dar după cele scrise despre Țepeneag în chiar articolul cu papă, nu mai putem fi prieteni."

La mutra mea nedumerită, interogativă, a amănunțit :

„Ai scris atît de frumos despre papă și-atît de urît despre Țepe... Dac-ai ști cum a plîns Mona cînd a citit ce-ai scris, că ea s-a dus în fiecare vacanță cu fetița în România..."

„Dar s-a dus !", am zis. „În fiecare vacanță – ăsta-i adevărul..."

„Adevărul – dar de ce să-l spui în gura mare ? Chiar tu... Să-l scrii, ca să-l citească toți... Nu-ți imaginezi ce nefericită e Mona, cum plînge tot timpul – de ce-ai scris că se ducea în fiecare vacanță cu fetița în România ?"

Pierdusem simțul realității : nu mai știam să mă orientez pe teren – am bîiguit ca un perfect imbecil :

„Am scris, fiindcă... Fiindcă ăsta-i adevărul – de altfel și tu știi că așa a fost..."

„Prrrostii !", m-a oprit Marie-France. „Știu, dar nu spun și nu scriu !"

„Marie-France..." am încercat – dar ea :

„Te rog ! Inutil să explici. Dacă n-ai fi supărat-o pe Mona... S-o faci tu să plîngă..." – s-a răsucit, a plecat.

Și plecată a fost...

Mai bine că nu mi-a îngăduit să „explic" – eram pe punctul de a comite altă gafă : să-i spun că e lăudabilă prietenia, participarea la suferințele Monei Țepeneag (din pricină că scrisesem ce scrisesem – ca răspuns la invențiile scrise ale soțului, că mi-aș fi păstrat cetățenia română, în timp ce lui i-o luase Ceaușescu !), dar e mai puțin stimabilă neparticiparea – ba chiar surditatea față de suferințele Anei, și ea prietenă a ei : de la plecare, în 1977, nu-și mai văzuse tatăl ; Filip

nu-și cunoscuse bunicul – pe Năvodaru nu-l lăsaseră să vină încoace (nici vorbă ca fiică-sa să se ducă în România, cu băiatul – ca cei din familia Țepeneag...).

Așa merge lumea : buna noastră prietenă Marie-France Ionesco întreține strînse relații de prietenie (fără știrea ei : un imens și murdar trafic de influență) cu o persoană de teapa Getei Dimisianu, plînge cînd plînge Mona Țepeneag fiindcă am scris eu adevărul (de nescris) despre vacanțele ei în România, îl apără cu ghearele și cu dinții pe deneapăratul Pintilie...

Cu cît îmbătrînești, cu atît rămîi mai fără de prieteni.

7. MONICA LOVINESCU

S-a observat, desigur : cu excepția capitolului despre Ivasiuc, în toate celelalte am vorbit mult și despre Monica Lovinescu – firesc : ea a fost prezentă în orice a avut atingere cu literatura (și nu numai) din ultimele decenii.

Cine ar fi crezut că prietenia cu Monica Lovinescu și cu Virgil Ierunca are să se termine într-o zi ? Eu unul, nu.

Îi știam, ca milioane de români, de la radio : ei vor fi aflat despre existența mea de la Țepeneag, în 1968, însă abia în 1972, la prima călătorie a mea (nu spun : în Occident, ci : prima călătorie), ne-am văzut față către față. Și a fost de parcă ne-am fi știut de totdeauna.

Am pus piciorul pe pavajul Parisului, după ce debarcasem în Gara de Nord, într-o duminică (în plus : 14 iulie, sărbătoare națională). Venind din Germania cea frecată-cu-peria, nimerisem în plin București : gălăgie, murdărie, mirosuri tari – dacă Bucureștiul era Micul Paris, și viceversa era valabilă : Parisul, un București... ceva mai mititel... De la Köln vorbisem la telefon cu ei (mulți români au scris despre șocul auditiv : să vorbești la telefon cu Vocea *Europei libere* !) : știau că vin la ora cutare, mă sfătuiseră să iau un taxi, să-i cer șoferului să mă ducă pe rue François Pinton la numărul 8 (adresa o cunoșteam de ani – tot de la Țepeneag, apoi de la Dimov). Taxi găsisem – doar eram la Paris ! – dar nu și flori : toate prăvăliile erau închise ! L-am rugat pe șofer să mă ducă pe undeva unde am putea găsi – căci eu din România veneam, din Rică Venturiano mă trăgeam și eu, așa deci și prin urmare, cine flori nu are (cînd merge în vizită), acela nu-i om ! Am găsit flori (trăiască șoferul gal ! – oarecum negru pe la esențial, însă și sene*galezii* se trag din Vercingétorix – n-au fost ei „des tirailleurs francais" ?) ! Am ajuns la buna-adresă, am sunat... M-au primit ca pe un... – hai, nepot (de frate). Totul a mers mai-mult-decît-bine un deceniu și peste jumătate...

Fiecare din părți avusese timp să afle (și să îngăduie)... ticurile, defectele celeilalte – prietenia din astea-i alcătuită. Se întîmpla să ne supărăm – pentru un minut, ba chiar și pentru un ceas întreg ! – din pricina unui cuvînt, a unei impresii, a unei grăbite concluzii, însă niciodată nu au fost luate hotărîri definitive.

N-am să pun pe două coloane „serviciile" făcute de ei mie și cele făcute lor de mine : în relațiile noastre nu intra un astfel de criteriu (adus din țară de Țepeneag, însă cum el „se retrăsese (ca Cioran)", luase cu sine și principiul intelectual al „serviciului").

Dintre supărările pe care li le-am pricinuit eu lor – pe lîngă multele bădărănii comise, mi-a rămas una, gravă :

Era în curs, în emisiunea lui Virgil Ierunca „Povestea vorbii", transmiterea de fragmente din *Le Tremblement des Hommes (Culoarea...)* ; într-o seară, ascultînd și înregistrînd pe casetă, am observat că din „zicerea" mea de la radio lipseau hălci consistente, toate în legătură cu Ivasiuc. Eram în plină „corespondență" cu Noël Bernard, directorul secției române, el îmi ceruse să suprim „aluziile la Ivasiuc", eu îi răspunsesem că nu suprim nimic – să vedem : mă cenzurează *Europa liberă* ? La care Bernard îmi răspunsese că *Europa liberă* n-are să mă cenzureze. Și iată-mă cenzurat !

C-o falcă-n cer și cu una ba (cum spunea un prieten), am alergat alături, în vecini și l-a acuzat pe Virgil de suprimări ! Fiindcă Bernard zisese că el nu mă cenzurează – cine altcineva o făcuse ? Ierunca !

Virgil m-a lăsat să-mi vărs veninul și balele, doar roșind ușor. După care, vorbind încet, calm, a spus că el nu suprimase nimic, iar dacă eu constatasem așa ceva, mai potrivit ar fi fost dacă aș fi început prin a întreba și nu prin a acuza... Liniștea cu care îmi vorbise, vocea scăzută... m-au dezbrăcinat. Am realizat nu doar gafa, bădărănia – ci eroarea. Dar cum putusem eu crede că ei, prietenii mei, ar fi putut face una ca asta – unde mă trezeam : în România, unde totul e posibil, chiar și mai-răul ? Să-mi cenzureze ei un text de-al meu ? Chiar dacă exista proba (caseta) ?

M-a copleșit rușinea ; am început a-mi cere iertare – ba le-am cerut să fie supărați pe mine cît vor socoti ei necesar – ca pedeapsă. Ei, ca niște adevărați prieteni, m-au consolat (tot ei pe mine !) ; că lasă, că trece, noi să fim sănătoși...

Ei m-au iertat, însă mie nu-mi dădea pace întîmplarea de rușine : făcînd ce făcusem, la prima vedere îmi manifestasem oroarea de cenzură, refuzul de supunere la o măsură arbitrară... – dar nimerisem alături. Mai grav : dovedisem că nu am încredere în ei ; că sunt în stare să-i bănuiesc de cele mai urîte apucături – de parcă ne-am afla în România... Nici o importanță că aș fi avut, dacă nu motive, pretexte (să mă port astfel) : discuțiile telefonice, scrisorile schimbate cu Bernard (aflasem că Departamentul de Stat ceruse suprimarea fragmentelor cu Ivasiuc printr-o motivație nemeritat de lungă pentru un neînsemnat ca mine...).

Acea întîmplare a rămas cea mai semnificativă pentru precipitarea cu care îi judecasem pe ei (fiindcă asta făcusem, cînd îl acuzasem pe Virgil că-mi suprimase din text) – încă o dată, ceea ce era foarte grav : îi crezusem capabili de așa ceva...

Caut, scotocesc în memorie – care, de mine fiind vorba, mă protejează, nu mă lasă umblat chiar așa ușor... Vreau să aștern, aici, alte fapte urîte ale mele față de Monici. Nu le exclud, voi fi comis, fără să-mi dau seama că fac ceva rău... Dar nu-mi vin în minte.

Cum se întîmplă în viață, mai degrabă vezi paiul din ochiul celuilalt decît bîrna proprie... – primul șoc (dacă aș spune : neplăcut, n-ar fi îndestulător) dinspre ei spre mine a venit prin Bernard. În timpul uneia din întîlniri, la München, vorbind despre relațiile foarte bune cu Monicii, m-a lăsat să mă sufoc în elogii, apoi a spus cam așa :

„Și Monicii, cum le zici, te vorbesc numai de bine – astfel : «Paul Goma : ce om onest, curajos – dar așa de apucaaat !». Asta cînd le-am spus că vreau să-ți încredințez o rubrică..."

Precizări necesare : atunci aflam de rubrică – alta decît cea cu drepturile omului ; nu-i cerusem nici rubrică, nici emisiune – ba o refuzasem repetat pe cea cu „drepturile" – mai știi, poate din pricina numelui de scenă găsit mie de însuși Bernard : „Monsieur Drepturile-Omului" !...

Nici față de Bernard, atunci, nici față de Monici, mai tîrziu, n-am adus vorba de portretul zugrăvit de prietenii mei... Firește, între Monici și Bernard, cu ochii închiși îi alegeam pe primii. În concluziune : nu l-am crezut pe Bernard.

Peste cîțiva ani, sub directoratul lui Vlad Georgescu, în una din puținele discuții în legătură cu eventuala colaborare regulată la *Europa liberă* (eu visam la patru texte pe lună – visuri au rămas !), „Coane", cum îi spuneam eu lui Vlad – a zîmbit, apoi a lăsat să-i scape :

„Ți-aș da (colaborarea regulată), dar nu prea ai referințe bune, tovarășe..."

A rîs el, am rîs eu... El a continuat :

„Monica și Virgil spun despre tine că ai o mie de calități, dar că ești apucat – or, americanii cer disciplină, punctualitate, supunere..."

Doi directori, două accidente ; sau : două neadevăruri, fiecare dintre ei căutînd pretexte de refuz – deși, repet : lui Bernard nu-i cerusem nimic, pe Vlad îl întrebasem ce crede despre o eventuală colaborare regulată a mea... Rămînea însă, de la unul la altul, calificativul : *apucat*...

A venit al treilea director (provizoriu) : Nestor Ratesh, în vara lui '89. Acestuia, într-adevăr, mă adresasem astfel : „Propun colaborarea mea cu patru texte pe lună..." – el mi-a acceptat-o, deși...

„Deși Doamna Lovinescu a spus despre dumneata că ești apucat rău – nu mai sunteți în bune relații ?"

M-am grăbit să-l asigur că așa glumim noi înde noi. M-a usturat la inimă : era pentru a treia oară.

Relațiile s-au degradat începînd din toamna '89 – am mai scris la capitolul Țepeneag, am scris în *Jurnalul de căldură mare*. Atunci am observat tendința mai veche a sa de a mă ațîța împotriva dușmanilor ei din acel moment (Tănase, Gelu Ionescu, Țepeneag, Manolescu), apoi de a mă lăsa singur în acțiune – eu rămînînd „ăla care-njură pe toată lumea" (asta spunînd-o cu precădere Monica – ea rămînînd persoana binecrescută care dialoghează cu Tănase, cu Țepeneag, cu Gelu, cu Manolescu – și, bineînțeles, cu Pruteanu !).

Trec episodul Marie-France la „scăpări" : îi scăpase răutatea mea la adresa lui Pintilie – însă episodul Liiceanu... Acesta, întins pînă la punctul de ruptură, a făcut ca prietenia noastră să se... rupă. Definitiv.

Am mai povestit ce s-a întîmplat cu volumul *Culoarea curcubeului*, cum Monica încerca să mă convingă că Liiceanu nu a făcut așa ceva, pentru că nu poate face una ca asta, în același timp îndemnîndu-mă să fiu mîndru de compania lui Cioran și a lui Ierunca – și ei trimiși la topit – de cine ? – întîmplător de cel ce nu era în stare „de așa ceva" : Liiceanu ! Mai tîrziu am dedus – apoi am aflat (cum se află) : această apărare a lui Liiceanu era concertată – cu „interesatul" și cu Gabriela Adameșteanu : *Timpul* de la Iași a publicat o scrisoare a mea către Liviu Antonesei în care mă plîngeam de soarta a trei cărți : *Culoarea curcubeului* trimisă la topit de Liiceanu ; *Gardă inversă* : plumburile topite de Marin Sorescu – iar *În Cerc* (trimisă chiar prin el, prin Antonesei, la Editura Junimea, încă din 1990), dispărută fără urmă (avea să apară în 1995 la... Eminescu !). În aceeași scrisoare relatam episodul cu telefonul de la miezul nopții dat de Gabriela Adameșteanu mătușii soției, vocea de alături care o îndemna să întrebe în ce tiraj scoate Familia volumul pe care Humanitas îl distrusese...

Gabriela Adameșteanu a contestat adevărul spuselor mele – într-o intervenție din revista 22. Am trimis un text de lămurire, atrăgînd atenția că organul GDS nu a reprodus nici măcar în rezumat scrisoarea din *Timpul* – pe care o contestă, o combate cu putere. 22 a publicat textul meu, încadrat de unul al directoarei revistei și de altul al directorului editurii, în care cei doi directori (de conștiință)

nu iau în seamă acuzația formulată de mine la adresa lui Liiceanu de a fi distrus cărți, ci vorbesc de toate – chiar și de Gallimard...

Foștii deținuți politici fac de multe ori afirmații-fără-probe („Ixulescu trebuie să fi fost agățat de Secu, altfel nu se explică..."), adevărul fiind confirmat tîrziu, cînd acuzatorul a fost pus la stîlpul infamiei pentru calomnie, dacă nu de-a dreptul „delațiune". Nu *toți* deținuții au acest fler și nu totdeauna funcționează el fără greș – voi spune, cu toată modestia : *dintre afirmațiile (calomnioase !) ale mele mai sunt cîteva ce încă n-au fost confirmate – însă nici una din afirmații n-a fost infirmată*. În continuare voi spune că știu să plasez un text – mai cu seamă publicistic – de după decembrie '89 în... context.

Cu vreo săptămînă înainte de apariția numărului din 22 în care eram adunați sub genericul „Replici incomode", Liiceanu fusese la Paris. Nu ar avea o semnificație deosebită prezența lui la Paris, dacă... La telefon, Monica Lovinescu, readucînd în discuție „înjurarea lui Liiceanu", a încetat brusc de a mai susține : *Liiceanu nu putea face așa ceva* – chiar dacă admitea, în continuare, senină, că și lui Ierunca și lui Cioran li se întîmplase acel lucru – și a schimbat unghiul :

„Parcă n-ai fi publicat atîtea cărți în Occident – chiar și în Franța ți s-au trimis cărțile la pilon, dar nu i-ai înjurat pe directorii editurilor – sau poate nu știu eu ? Uite", a continuat Monica Lovinescu, neobișnuit de așezat, de profesoral : „Gallimard, cît e de Gallimard, dar ți-a trimis exemplarele nevîndute la pilon ! Nu-i așa ? De ce taci ?"

Nu tăceam : începusem a tăcea. Cu strîngere de inimă. Cu durere (de inimă). Chiar dacă de la o vreme se stîrniseră între noi neînțelegeri, cele mai multe din pricina mea, prietenia noastră rezistase și avea să reziste, fiind dincolo de accidente... Și iată că... Ceea ce făcea Monica acum (prin cuvinte – pentru noi : fapte) nu mai era o gafă. Nici accident.

Aveam impresia că la picioarele mele se deschide o crăpătură, un șanț, o prăpastie. Pe măsură ce Monica Lovinescu vorbea, cerea să-i răspund, insista, soma, prăpastia se lărgea, se adîncea, malurile se îndepărtau – auzeam glasul tot mai îndepărtat :

„De ce taci ? Nu ți-a trimis și Gallimard cărțile nevîndute la pilon ?"

Dacă aș fi fost somat să răspund la : *de ce* (eram atît de îngrijorat), *de ce* (vedeam prăpastia căscîndu-se), n-aș fi putut răspunde pe loc. Însă mă înspăimînta perspectiva a ceea ce avea să vină.

A durat mult „dialogul". Monica Lovinescu întreba, eu tăceam. Tîrziu am răspuns cu acuzată lehamite, încercînd astfel să atrag

atenția partenerului asupra pericolului de la picioarele mele și ale lui – am zis, alb :

„Gallimard nu trimite cărți la... pilon, cum ziceți."

„Dar ce face Gallimard ?" s-a agățat pe dată Monica. „De ce ? Și ce : nu e corect în românește : a trimite cărți la pilon ? – dar așa se spune în franțuzește ! Răspunde : ce face Gallimard cu cărțile nevîndute ?"

Intrasem iar în tăcere. Tare aș fi vrut să-i trimit, de pe acest mal, semnale : să înceteze cu întrebarea-cu-Gallimard, fiindcă din pricina ei se lărgește-adîncește prăpastia dintre noi. Zadarnic : nu auzea, nu pricepea, insista și mai verbos. Aș fi zis că chiar asta vrea partenerul : separarea definitivă. Sperînd într-o minune, am spus ce mai spusesem :

„Gallimard nu trimite cărți la pilon."

Monica s-a precipitat iară – cu forțe noi. Cu întrebări ca : „Dar ce face ?", apoi : „Dar de ce... ?" Istovit, trist, am „răspuns" :

„Așa, pentru că Gallimard e Gallimard – sau : de asta Gallimard e Gallimard : fiindcă nu trimite cărți la... pilon."

„Dar unde le trimite ?"

Nu mă mai iritau întrebările copilărești : îmi era jale. Vedeam : nu se mai putea salva nimic – chiar de nu cunoșteam conturul amenințării.

„Ești sigur că Gallimard nu trimite cărți la pilon ?" – era suficientă îngrijorare în glasul Monicăi, pentru a mă face să răspund pe dată :

„În două rînduri le-am cerut cărți editate înainte de război – am așteptat două luni – mi le-au trimis."

A tăcut o vreme – se auzea în receptor dezorientarea, agitația.

„Nu-i adevărat !" – mi s-a părut a fi mai degrabă tînguială decît fermitate în convingeri.

„Ba e adevărat", am răspuns. „Toți cei care cunosc Casa Gallimard știu asta – de altfel, nu doar ei : *se* știe."

„Uite, eu nu știu !"

„Pariziancă de-atîtea decenii ? Ar fi trebuit..."

„Ei, atîtea decenii !"

„...iar domnul Ierunca a colaborat la..."

„Sigur-sigur, la *Pléiade*... Dar tot nu ești sigur că Gallimard nu trimite la pilon cărțile nevîndute !"

Ajuns aici am făcut o greșeală ; una mare :

„Nu înțeleg de ce insistați atîta cu trimisul la... pilon – ați dori ca Gallimard să aibă acest obicei ?"

„Nu-i adevărat !" s-a apărat cu negația.

După câteva ore mi-a telefonat iar : sunt eu sigur-sigur că Gallimard nu trimite cărțile la pilon ? Să mă mai gîndesc, poate că...

Simțind amenințarea venind, implacabilă, nu mai așteptam decît lovitura de berbece în poartă – n-a venit imediat ; în fiecare zi, uneori de mai multe ori pe zi, Monica Lovinescu îmi telefona – la un moment dat, m-a întrebat :

„Nu te-ai răzgîndit cu Gallimard ?"

N-am știut ce să răspund – și n-am răspuns.

Brusc, Monica a încetat de a-mi telefona ; m-am îngrijorat : o fi bolnavă ? I se va fi întîmplat ceva, sau tot-cu-Gallimard ? – dar n-am sunat-o.

Într-o bună (rea) zi, îmi sosește prin poștă revista 22. În paginile 14 și 15, sub genericul „Replici incomode", într-o casetă, redactorul-șef scria :

„În acest număr redacția noastră își face datoria de a publica *toate textele* (sublinierea mea) privitoare la articolul (*sic !*) «Paul Goma împotriva tuturor» apărut la *Timpul* (drepturi la replică aparținînd Gabrielei Adameșteanu, lui Paul Goma și lui Gabriel Liiceanu), pentru ca cititorii să poată avea la dispoziție o documentare completă."

„Documentarea completă", „toate textele" în concepția Gabrielei Adameșteanu : *fără* scrisoarea (nu articolul !) mea din *Timpul*, în schimb, *cu textul lui Liiceanu, publicat a doua oară (prima : în* Timpul*) ; al ei... pentru a treia oară – a doua în propria-i revistă...*

Interesează replica lui Liiceanu : fără a răspunde direct la reproșul meu – *topirea volumului nedistribuit* – el scria :

„Fluiditatea unui depozit de carte este pentru editură o chestiune vitală și «darea la pilon» a cărților, în Franța, de pildă, este o practică obișnuită pentru toți editorii... Nu cred că lui Goma i-a venit în minte să-l compare pe Gallimard cu Chișinevski sau cu Răutu, dar desigur Bucureștiul nu e Parisul și ceea ce acolo ține de legi economice elementare aici devine crimă culturală. Și un elev de prima clasă de liceu cred că e capabil să distingă între *topirea unor cărți* (pe care piața nu le mai absoarbe) de către fabricantul lor în vederea posibilității de fabricare a noi cărți și *arderea cărților* (pe care publicul le-ar devora) – pe considerente ideologice."

Am prezentat în *Scrisori întredeschise* „dialogul" cu Liiceanu și cu Adameșteanu – nu mai am poftă să revin.

Ceea ce a urlat ca o sirenă de alarmă : *Gallimard* : nu mă înșelasem cînd bănuisem a fi ceva în neregulă cu Gallimard – în gura Monicăi. În ultima scrisoare adresată Gabrielei Adameșteanu (vezi *Scrisori întredeschise*), spuneam :

„...dacă mi-e milă de cineva, apoi de sfetnicii săi (ai lui Liiceanu – nota mea) mi-e milă : nu cunoșteau «amănuntul» (dar l-au transmis directorului Editurii Humanitas, pentru ca acesta să-l pună cu botul pe labe pe calomniatorul, pe mincinosul, pe înjurătorul Goma) – iată «amănuntul» pe care îl cunosc, vorba Directorului, pînă și copiii de școală : Gallimard nu trimite la topit (*au pilon*) cărțile nevîndute. Așa. Să nu mă întrebe sfătuitul și sfătuitorii : De ce ? – ar fi trebuit să știe și singuri, pînă la vîrsta pe care o au."

Cu asta am spus – din nefericire – totul.

Aveam de gînd ca, o dată recuperate hîrtiile, să dau citate din *Jurnalul* pe 1993 și 1994, ca să ilustrez agonia prieteniei noastre. Acum că am ajuns la sfîrșitul transcrierii la ordinator a dactilogramei inițiale, nu mai am chef.

Nu mai am chef de nimic – nici de citate, nici de „probe" – nu vreau să probez, aș vrea (pentru prima oară) să uit.

...Și să fie ca și cum nici n-ar fi existat prietenia cu Monica Lovinescu și cu Virgil Ierunca ; să fie ca și cum niciodată (dar cum de pot crede că a putut fi ?), acești oameni de carte ce au slujit o viață de om cartea, într-o dispută dintre autor-de-carte-victimă și editor-topitor-de-carte – pot lua partea editorului distrugător de carte...

Ar fi putut rămîne curajos-imparțiali (chiar dacă imparțialitatea, în acest caz, este parțialitate vădită), încercînd o mediere, un dialog – o împăcare, de ce nu ? – între Liiceanu și mine. Ei au ales „partida Liiceanu", cu arme și bagaje : au furnizat distrugătorului de cărți nu doar explicații, justificări ale actului de a distruge cărți, ci și argumente (vai : și acelea neadevărate, ca „Gallimard").

Ultima – pe care am aflat-o : la sfîrșitul unei conferințe de la Casa Română din Paris, o persoană din sală i-a pus lui Liiceanu întrebarea : Care este adevărul cu acea carte a lui Goma : într-adevăr a fost doar parțial distribuită, apoi depozitată, apoi, din depozit, trimisă la topit – fără ca autorul să fie avertizat în nici una din „etape" ?

Se zice că Liiceanu s-a ridicat să răspundă – *ce* anume, altă poveste – însă Monica Lovinescu, aflată lîngă el, ca gazdă-prezentatoare, l-a reținut pe scaun și a început a striga la persoana din sală că n-are dreptul să pună asemenea întrebări jignitoare, calomnioase, unui intelectual de talia lui Gabriel Liiceanu – cel care a făcut atîta pentru cultura română și pentru demnitatea ei...

Penultima : nu înțelegeam de ce Bazin (nu-i cunosc prenumele[1]), lectorul francez de la Iași, prieten cu Dan Petrescu, Luca Pițu, Antonesei, Cangeopol, Al. Călinescu – deși înainte de decembrie '89

[1] Thomas (n. ed.).

revenea frecvent în Franța, nu m-a contactat și pe mine, chiar de-mi exprimasem repetat dorința față de Monica Lovinescu – să fi fost ne-dorința lui ? Dacă da, nimic de zis ; după cum n-am înțeles cum se face că persoane ce-și manifestau prin telefon (de la Paris) ori prin intermediari voința sau interesul de a mă vizita... nu au făcut-o în acești peste șase ani : Mircea Dinescu, Dan Petrescu, Doina Cornea, Lucia Hossu-Longin, Patapievici, Zografi, Marilena Rotaru și încă alții – cu toții trecuți înainte pe la Monica Lovinescu. Am aflat ceva-ceva de la cîțiva români necunoscuți publicului : Monica și Virgil le dăduseră adresa mea, telefonul – și sfatul :

„În ultima vreme nu se simte prea bine – e de crezut, cu viața pe care a avut-o... S-a retras, nu mai vrea să vadă pe nimeni, înjură pe toată lumea, chiar și pe noi ne bruschează... Nu credem că ar fi momentul..."

„Nu-i momentul..."

Am mai vorbit despre asta : în vara lui '90, Monica Lovinescu a intervenit în presă pe urma unui text de Norman Manea defavorabil lui Eliade (susținea că Eliade ar fi scris articole antisemite). În esență, ce a spus ? Nu a contestat adevărul (Eliade a chiar scris articole antisemite – salutar ar fi fost dacă și le-ar fi recunoscut și asumat), ci a avansat o teză aiuritoare pentru mine, dar ce balsam pentru mîncătorii de soia, pentru rezistenții-în-gînd, anume că *nu este momentul* de a vorbi despre faptele rele ale mișcării legionare, cînd abia am ieșit (ce optimism !) din comunism și cunoaștem prea puține despre crimele comuniștilor.

Am mai spus ce am replicat – la telefon – față cu acest... șablon al cenzurii comuniste : „nu-i momentul...". Iată însă că, de cînd a apărut cartea lui M. Nițescu ce a stîrnit mare tulburare printre „cei buni" (de ce, dacă sunt atît de buni ?), unul dintre cei mai fideli ucenici ai Monicăi și ai lui Virgil, anume Dan C. Mihăilescu, scriind despre necesarul act de salubritate morală scriitoricească – vorbesc de cartea postumă a lui Nițescu – conchide că această carte... „pică prost chiar acum, cînd se apropie alegerile, iar Opoziția trebuie să cîștige...".

Riscînd să fiu acuzat iar de calomnie, fac apropiere între „Nu-i momentul" lansat de Monica Lovinescu în Anul Domnului 1990 și „Pică prost..." al lui D.C.M., în ecou.

Nu-i momentul : pică prost ! – ar putea pretinde și alții, de-o pildă cei ce au găsit abuzivă lansarea, de către Virgil Ierunca (după spusele lui Ovidiu Cotruș), a cuvintelor rostite de Mircea Vulcănescu pe priciul de moarte : „Să nu ne răzbunați !" Fiindcă, de spaima dreptei judecăți, s-au repezit să citeze-din-clasici, să-și confecționeze o justi-

ficare-certificat-de-bună-purtare toți pociții, toți beliții, toți gușații – de la Pleșu (trecînd prin Buzura cu al lui : „Fără violență !") și pînă la ultimul securist : aceia care, după ce-au mînjit, au împuțit, au terorizat, au distrus o țară, acum ne îndeamnă să fim creștini ! Să *nu* ne răzbunăm pre ei ! – doar așa ne-a învățat însuși Mircea Vulcănescu, naționalist și creștin de-al nostru, din popor...

Am ajuns la sfîrșitul acestui text – am să răsuflu ușurat cînd am să-i pun punct.

Nu mai e nevoie să repet : nu am schițat aici „portrete" – ci am încercat să dau seama de *ruptura* cu, în ordine cronologică : Ivasiuc, Țepeneag, Tănase, Manolescu, Marie-France Ionesco, Monica Lovinescu. Aceștia există în textul meu numai în măsura în care mi-au fost de folos în căutarea motivului rupturii, după decenii de prietenie.

Dacă n-am reușit – foarte rău pentru mine ; dacă am reușit, tot foarte rău : n-am reușit să-mi păstrez prietenii...

Numai că eu (am mai spus, nu-i nimic : repet) pun preț, în primul rînd, pe prietenie – fiindcă atunci cînd mă despart de cineva, îmi rămîne ceva ; nu mai am prieteni, mi-a rămas prietenia.

Paris, rue Bisson, 19 decembrie 1995